

Seksuaalirikos- lainsäädännön kokonaisuudistus

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:9

Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus

Oikeusministeriö

ISBN PDF: 978-952-259-874-5

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö	7.7.2020	
Tekijät	Sami Kiriakos, Minna Kimpimäki, Julia Korkman, Miia Lehtinen, Sakari Melander, Katariina Paakkanen, Otava Piha, Riikka Rask, Yrjö Reenilä, Liisa Tarvainen		
Julkaisun nimi	Rikoslain seksuaalirikossäännösten kokonaisuudistus		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:9		
Diaari/hankenumero	OM007:00/2019	Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
ISBN PDF	978-952-259-874-5	ISSN PDF	2490-1172
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-874-5		
Sivumäärä	316	Kieli	suomi
Asiasanat	seksuaalirikokset, rikosoikeus, rikoslaki, suostumus, raiskaus, seksuaalinen hyväksikäyttö		
Tiivistelmä	<p>Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain seksuaalirikoksia koskevat säännökset. Keskeinen muutos olisi raiskausrikoksen muuttaminen suostumusperusteiseksi. Tämä toteutettaisiin säätämällä raiskauksen keskeiseksi tunnusmerkiksi sukupuoliyhteydessä oleminen sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Vastaavalla tavalla muissa seksuaalirikoksissa keskeistä olisi teon kohteen vapaaehtoisuuden puuttuminen. Seksuaalisen ahdistelun rangaistavuus laajenisi myös muihin kuin koskettelutekoihin. Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen säädettäisiin seksuaalirikoksena rangaistavaksi.</p> <p>Kuusitoista vuotta nuorempiin lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat säännökset erotettaisiin pääosin aikuisia koskevista säännöksistä. Sääntelyssä olisi myös uusi kahentoista vuoden ikäraja, jota nuorempiin lapsiin kohdistuvat seksuaaliset teot olisivat rangaistavia lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen tämän vapaaehtoisuutta arvioimatta.</p> <p>Uudet rikostunnusmerkistöt merkitsisivät seksuaalirikoksina rangaistavien tekojen alan laajenemista. Seksuaalirikoksista säädetyt rangaistukset ankaroituisivat. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi myös kahtatoista muuta lakia lähinnä teknisluonteisesti.</p> <p>Esityksen tavoitteena on vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa sekä yhtenäistää ja selkiyttää seksuaalirikoksia koskevaa lainsäädäntöä.</p>		
Kustantaja	Oikeusministeriö		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet	7.7.2020	
Författare	Sami Kiriakos, Minna Kimpimäki, Julia Korkman, Miia Lehtinen, Sakari Melander, Katariina Paakkanen, Otava Piha, Riikka Rask, Yrjö Reenilä, Liisa Tarvainen		
Publikationens titel	Totalreform av sexualbrottslagstiftningen		
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2020:9		
Diarie-/projektnummer	OM007:00/2019	Tema	Betänkanden och utlåtanden
ISBN PDF	978-952-259-874-5	ISSN PDF	2490-1172
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-874-5		
Sidantal	316	Språk	finska
Nyckelord	sexualbrott, straffrätt, strafflag, bifall, våldtäkt, sexuellt utnyttjande		
Referat	<p>I propositionen föreslås det att bestämmelserna om sexualbrott i strafflagen ändras. En betydande ändring är att våldtäktsbrotten blir samtyckesbaserade. Detta genomförs genom att ett centralt rekvisit för våldtäkt blir samlag med en person som inte deltar frivilligt. Även i fråga om andra sexualbrott blir det centralt att den som är föremål för gärningen inte deltar frivilligt. Sexuellt antastande omfattar enligt förslaget också andra gärningar är sådana som inbegriper beröring. Olovlig spridning av sexuell bild blir ett straffbart sexualbrott.</p> <p>Bestämmelserna om sexualbrott mot barn under 16 år åtskiljs huvudsakligen från de bestämmelser som gäller vuxna. I regleringen införs dessutom en åldersgräns på 12 år. Sexuella handlingar mot barn under 12 år ska kunna bestraffas som våldtäkt mot barn eller sexuellt övergrepp mot barn utan att det görs någon bedömning av om barnet deltagit frivilligt.</p> <p>De nya brottsrekvisiten innebär att fler gärningar än i nuläget bestraffas som sexualbrott. Straffen för sexualbrott blir strängare. Det föreskrivs även om grova gärningsformer av centrala sexualbrott. I propositionen föreslås det dessutom att det i ytterligare tolv lagar görs ändringar av snarast teknisk natur.</p> <p>Syftet med propositionen är att stärka skyddet för den sexuella självbestämmanderätten och personliga integriteten och att förenhetliga och förtydliga lagstiftningen om sexualbrott.</p>		
Förläggare	Justitieministeriet		
Beställningar/distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisällys

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	12
PERUSTELUT	13
1 Asian taustaa ja valmistelu	13
1.1 Taustaa	13
1.2 Valmistelu.....	16
2 Nykytila ja sen arviointi	17
2.1 Nykysäätelyn lähtökohtia.....	17
2.2 Lainsäädäntö.....	18
2.2.1 Rikoslain 20 luku, seksuaalirikoksista	19
2.2.2 Rikoslain 17 luku, Rikoksista yleistä järjestystä vastaan	35
2.3 Rikollisuustilastoja ja tutkimuksia	37
2.3.1 Tilastot.....	37
2.3.2 Tutkimuksia seksuaalirikoksista	45
2.4 Kansainväliset velvoitteet.....	59
2.5 Nykytilan arviointi	62
2.5.1 Arvioinnin lähtökohtia	62
2.5.2 Raikausta ja seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevien säännösten kattavuus.....	65
2.5.3 Muut seksuaalirikossäännökset.....	68
2.5.4 Seksuaalirikosten rangaistukset	81
3 Tavoitteet	88
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset.....	89
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	89
4.1.1 Seksuaalirikoksia koskevat uudet säännökset	89
4.1.2 Seksuaalirikoksista säädettävät rangaistukset	94
4.1.3 Muutokset muihin rikoslain säännöksiin ja lakeihin	97
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	98

5	Muut toteuttamisvaihtoehdot	109
5.1	Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	109
5.1.1	Raiskaus.....	109
5.1.2	Seksuaalisen hyväksikäytön rangaistavuus	117
5.1.3	Seksuaalinen ahdistelu.....	119
5.1.4	Sukupuoliyhteyden määritelmä	120
5.1.5	Lapsenraiskaus ja seksuaalinen kajoaminen lapseen.....	121
5.1.6	Nuoren lapsen ikäraja.....	123
5.1.7	Vanhentuminen	124
5.1.8	Rajaukset lasta seksuaalisesti esittävää kuvaa ja esitystä koskeviin säännöksiin.....	125
5.2	Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	127
5.2.1	Ruotsi	128
5.2.2	Norja.....	131
5.2.3	Tanska.....	134
5.2.4	Islanti	135
5.2.5	Saksa	136
5.2.6	Belgia	139
5.2.7	Ranska	139
5.2.8	Englanti ja Wales.....	140
5.2.9	Irlanti.....	142
6	Lausuntopalaute	143
7	Säännöskohtaiset perustelut.....	144
7.1	Rikoslaki.....	144
	1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta.....	144
	2 c luku. Vankeudesta ja yhdistelmärankaistuksesta	144
	8 luku. Vanhentumisesta	144
	15 luku. Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan.....	145
	17 luku. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan	145
	20 luku. Seksuaalirikoksista	146
	25 luku. Vapauteen kohdistuvista rikoksista.....	205
7.2	Esitutkintalaki	205
7.3	Järjestyslaki.....	206
7.4	Laki liikenteen palveluista.....	206
7.5	Laki liiketoimintakiellosta.....	207

7.6	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997	207
7.7	Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (841/2006).....	208
7.8	Laki raskauden keskeyttämisestä	208
7.9	Oikeudenkäymiskaari.....	209
7.10	Pakkokeinolaki	209
7.11	Rikosrekisterilaki	210
7.12	Vankeuslaki.....	211
7.13	Yliopistolaki	212
8	Voimaantulo	213
9	Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	214
9.1	Hyväksyttävyyysvaatimus	214
9.2	Suhteellisuusvaatimus	215
9.3	Laillisuusperiaate	216
	LAKIEHDOTUKSET	219
	Laki rikoslain muuttamisesta.....	219
	Laki esitutkintalain muuttamisesta	232
	Laki järjestyslain muuttamisesta	234
	Laki liikenteen palveluista annetun lain muuttamisesta	235
	Laki liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisesta.....	236
	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta.....	237
	Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain muuttamisesta.....	238
	Laki raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta.....	239
	Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	240
	Laki pakkokeinolain muuttamisesta	241
	Laki rikosrekisterilain muuttamisesta	243
	Laki vankeuslain muuttamisesta	244
	Laki yliopistolain muuttamisesta	245
	RINNAKKAISTEKSTIT	246
	LAGFÖRSLAG	281
	Lag om ändring av strafflagen	281

Lag om ändring av förundersökningslagen.....	294
Lag om ändring av ordningslagen.....	296
Lag om ändring av lagen om transportservice.....	297
Lag om ändring av lagen om näringsförbud	298
Lag om ändring av lagen om rättegång i brottmål.....	299
Lag om ändring av lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen	300
Lag om ändring av lagen om avbrytande av havandeskap.....	301
Lag om ändring av rättegångsbalken.....	302
Lag om ändring av tvångsmedelslagen	303
Lag om ändring av straffregisterlagen	305
Lag om ändring av fängelselagen.....	306
Lag om ändring av universitetslagen	307
Lähteet.....	308
Eriävä mielipide	310

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö asetti 11 päivänä huhtikuuta 2019 työryhmän, jonka tehtävänä on valmistella rikoslain (39/1889) seksuaalirikoksia koskevan 20 luvun kokonaisuudistus. Työryhmän tuli erityisesti:

- valmistella säännökset, joilla vahvistetaan suostumuksen asemaa raiskauksen tunnusmerkistössä. Säännösten tulee asiallisesti sisältää rangaistussäännös sukupuoliyhteydestä vastoin toisen ilmaisemaa tahtoa;
- selvittää ja arvioida, voidaanko suostumuksen asemaa vahvistaa muilla muutoksilla, kuten puhtaasti suostumuksen puutteeseen tai suostumuksen ja nykyisen tunnusmerkistön yhdistelmään perustuvalla rikossäännöksellä;
- valmistella muutokset, joilla nuoriin lapsiin kohdistuneet sukupuoliyhteydet säädetään rangaistaviksi raiskausrikoksina ja tehdä tässä yhteydessä ehdotus rangaistusten kiristämiseksi;
- arvioida avutonta tilaa koskevan sääntelyn kattavuutta ja tarkoituksenmukaisuutta ottaen huomioon edellä mainitut muutokset, sekä tehdä tarvittavat muutokset perusteluihin tai sääntelyyn;
- arvioida rikoslain muihin lukuihin sisältyvien seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten kehittämistarpeet.

Työryhmä kokoontui viisitoista kertaa. Työryhmän toimikauden päättämispäiväksi määriteltiin asettamispäätöksessä 31 päivä toukokuuta 2020. Työryhmän työ oli keskeytyneenä noin neljän kuukauden ajan syksyllä 2019 Suomen EU:n puheenjohtajuuskauden vaatiman työn vuoksi.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimitettiin lainsäädäntöneuvos Sami Kiriakos oikeusministeriöstä ja jäseniksi erityisasiantuntija Katariina Paakkanen oikeusministeriöstä, poliisitarkastaja Juha Tuovinen sisäministeriöstä, kärjätuomari Riikka Rask Helsingin kärjäoikeudesta, erikoissyöttäjä Yrjö Reenilä valtakunnansyyttäjän toimistosta, asianajaja Liisa Tarvainen Suomen Asianajajaliitosta, rikosoikeuden professori Sakari Melander Helsingin yliopistosta, rikosoikeuden professori Minna Kimpimäki Lapin yliopistosta, oikeuspsykologian dosentti Julia Korkman ja asiantuntija Otava Piha Amnesty International Suomen osasto ry:stä. Tuovisen sijaisena työryhmän jäsenenä on työryhmän toimikauden alusta lähtien toiminut poliisitarkastaja Miia Lehtinen sisäministeriöstä. Lehtinen nimitettiin työryhmän jäseneksi Tuovisen sijaan 8.1.2020. Paakkanen on toiminut myös työryhmän sihteerinä. Tutkimusavustaja Esko Yli-Hemminki oikeusministeriöstä on toiminut pöytäkirjanpitäjänä sekä avustanut mietinnön laatimisessa.

Työryhmä on kuullut asiantuntijoina seuraavia henkilöitä: oikeusneuvos Timo Ojala (Korkein oikeus), rikoskomisario Saara Asmundela (Helsingin poliisilaitos), dosentti Taina Laajasalo (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos), tutkimusprofessori Osmo Kontula (Väestöliitto) ja seksuaaliväkivaltatyöntekijä Pia Tuovinen (Helsingin tyttöjen talo). Työryhmä on kuullut myös kirjallisesti Tampereen yliopiston Kiistelty suostumus -tutkimushankkeen jäseniä, Kehitysvammaliittoa ja Kehitysvammaisten Tukiliittoa.

Työryhmä ehdottaa keskeisenä muutoksena raiskausrikoksen muuttamista suostumusperusteiseksi säätämällä raiskauksen keskeiseksi tunnusmerkistötekijäksi sukupuolilyhteydessä olemisen sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Seksuaalisen ahdistelun rangaistavuus laajenisi myös muihin kuin koskettelu-tekoihin. Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen säädettäisiin seksuaalirikoksena rangaistavaksi. Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat säännökset erotettaisiin pääosin aikuisia koskevista säännöksistä. Lasten koskemattomuuden ja häiriöttömän kasvun ja kehityksen suojaa vahvistettaisiin säätämällä uutena rikoksena lapsenraiskaus. Rikoslain 20 luvun uudet rikostunnusmerkistöt merkitsisivät seksuaalirikoksina rangaistavien tekojen alan laajenemista jonkin verran. Seksuaalirikosten rangaistukset ankaroituisivat.

Mietintöön sisältyy Amnesty International Suomen osasto ry:n eriävä mielipide, joka on mietinnön liitteenä.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa mietintönsä kunnioittavasti oikeusministeriölle.

Helsingissä 16 päivänä kesäkuuta 2020

Sami Kiriakos

Minna Kimpimäki

Julia Korkman

Miia Lehtinen

Sakari Melander

Katariina Paakkanen

Otava Piha

Riikka Rask

Yrjö Reenilä

Liisa Tarvainen

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain seksuaalirikoksia koskevat säännökset. Keskeinen muutos olisi raiskausrikoksen muuttaminen suostumusperusteiseksi. Tämä toteutettaisiin säätämällä raiskauksen keskeiseksi tunnusmerkiksi sukupuoliyhteydessä oleminen sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Vastaavalla tavalla muissa seksuaalirikoksissa keskeistä olisi teon kohteen vapaaehtoisuuden puuttuminen. Pakottaminen seksuaaliseen tekoon korvattaisiin säännöksellä seksuaalisesta kajoamisesta. Seksuaalisen ahdistelun rangaistavuus laajenisi myös muihin kuin koskettelutekoihin. Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen säädettäisiin seksuaalirikoksena rangaistavaksi.

Kuusitoista vuotta nuorempiin lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat säännökset erotettaisiin pääosin aikuisia koskevista säännöksistä. Lasten koskemattomuuden ja häiriöttömän kasvun ja kehityksen suojaa vahvistettaisiin säätämällä uusina rikoksina lapsenraiskaus ja seksuaalinen kajoaminen lapseen. Sääntelyssä olisi myös uusi kahdentoista vuoden ikäraja, jota nuorempiin lapsiin kohdistuvat seksuaaliset teot olisivat rangaistavia lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen tämän vapaaehtoisuutta arvioimatta. Myös kuusitoista muttei kahdeksantoista vuotta täyttäneitä lapsia suojattaisiin edelleen aikuisiin nähden eräillä erityissäännöksillä.

Keskeisistä seksuaalirikoksista olisi säädetty myös törkeät tekomuodot. Muu seksuaalirikoksia koskeva sääntely säilyisi sisällöltään pääosin nykyisellään.

Uudet rikostunnusmerkistöt merkitsisivät seksuaalirikoksina rangaistavien tekojen alan laajenemista. Myös sukupuoliyhteyden määritelmää laajennettaisiin. Seksuaalirikoksista säädetyt rangaistukset ankaroituisivat. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi myös kahtatoista muuta lakia lähinnä teknisluonteisesti.

Esityksen tavoitteena on vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa sekä yhtenäistää ja selkiyttää seksuaalirikoksia koskevaa lainsäädäntöä. Esityksellä toteutetaan hallitusohjelman tavoitteita liittyen turvalliseen oikeusvaltioon.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan...

PERUSTELUT

1 Asian taustaa ja valmistelu

1.1 Taustaa

Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaan toteutetaan seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus, jossa lähtökohtina ovat koskemattomuus ja seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Rikoslain (39/1889) raiskauskäsitelmä muutetaan suostumuksen puutteeseen perustuvaksi oikeusturvasta huolehtien. Ohjelman mukaan myös törkeimpien väkivalta- ja seksuaalirikosten rangaistavuutta arvioidaan niin, että rangaistukset ovat oikealla tasolla sekä suhteessa teon vahingollisuuteen että muista rikoksista langetettaviin rangaistuksiin. Erityisesti lapsiin kohdistuvien törkeiden seksuaalirikosten vähimmäisrangaistuksia korotetaan (hallitusohjelma, s. 91) .

Lakivaliokunta on myös käytännössään tuonut esiin tarpeen seksuaalirikossäännösten kokonaisuudistuksen toteuttamiseen (LaVM 37/2010 vp, s. 2/II, LaVM 43/2010 vp, s. 2/I, LaVM 4/2014 vp, s. 3/I ja LaVM 24/2018 vp, s. 22). Perustuslakivaliokunta on vuoden 2014 lausunnossaan katsonut, että seksuaalirikoksia koskevassa uudistuksessa on syytä arvioida mahdollisuuksia kehittää sääntelyä suostumuksen puuttumiseen perustuvaa kirjoitustapaa kohti, sillä tämä korostaisi raiskauksen luonnetta itsemääräämisoikeuden ja ihmisoikeuksien loukkauksena (PeVL 6/2014 vp, s. 5/II).

Oikeustieteellisissä puheenvuoroissa ja julkisessa keskustelussa on viime vuosien aikana keskusteltu laajasti siitä, tulisiko suostumuksen puute lisätä jossain muodossa raiskauksen tunnusmerkistöön. Esitetyt näkemykset vaihtelevat, ja keskusteluissa on esitetty sekä näkemyksiä tällaisen raiskausta koskevan tunnusmerkistön puolesta että sitä vastaan. Nykyistä säännöstä on kritisoitu siitä, että raiskauksen tunnusmerkistössä asetetaan ensisijaiseksi väkivallan käyttö tai sillä uhkaaminen. Keskustelussa on muun muassa katsottu, että voimassa oleva raiskauksen määritelmä ei suojaa tehokkaasti yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja että suostumuksen puutteen lisääminen keskeiseksi raiskauksen tunnusmerkiksi parantaisi uhrin oikeusturvaa. Toisaalta esiin on tuotu myös näkemyksiä, joiden mukaan jo nykyisessä oikeuskäytännössä uhrin suostumukselle annetaan merkitystä tarkasteltaessa seksuaalirikoksia koskevien tunnusmerkistöjen täyttymistä.

Oikeusministeriössä aloitettiin keväällä 2018 selvitystyö seksuaalirikoslainsäädännön uudistamistarpeista. Oikeusministeriössä järjestettiin kesällä 2018 asiantuntijafoorumi

viranomais- ja järjestötoimijoille sekä tutkijoille liittyen raiskaussäännöstä koskeviin mahdollisiin uudistustarpeisiin. Foorumissa nousi esiin nykyisessä sääntelyssä olevia haasteita ja esille nostettiin tarve suostumuksen merkityksen lisäämiseen raiskauksen tunnusmerkistössä. Erityisesti tilanteita, joissa uhri on ilmaissut sanallisesti tai muuten tahtonsa, mutta väkivaltaa tai sen uhkaa ei ole käytetty, pidettiin nykyisen sääntelyn kannalta ongelmallisena. Vaikka nykyisenkään tunnusmerkistön täyttymisen ei katsottu vaativan kovin aktiivista vastustelua uhriolta ja käytetyn väkivallan asteen katsottiin voivan olla hyvinkin lievää, nostettiin esiin myös tarve arvioida rangaistavuuden laajentamista näiden tekojen osalta.

Muita foorumissa esiin nostettuja ongelmakohtia nykyisen sääntelyn kannalta olivat muun muassa uhrin lamaantuminen, yllättävät tilanteet, juuri herännyt uhri, raiskaus parisuhteessa tai osana lähisuhdeväkivaltaa ja uhrin riippuvainen asema tai muu avuton tila. Lamaantumistapauksissa nykyisen sääntelyn soveltamisen kynnyistä pidettiin liian korkeana tapauksissa, joissa ei esimerkiksi ole käytetty fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa. Yllättäviä tilanteita, missä sukupuoliyhteys saatetaan aloittaa esimerkiksi yllättäen väkijoukossa tai hierojalla, pidettiin myös haasteellisina nykyisen sääntelyn kannalta. Esiin tuotiin tapauksia, missä yllättäen ja ilman uhrin suostumusta aloitettu sukupuoliyhteys on luettu syyksi esimerkiksi seksuaalisena ahdisteluna. Myös nykyisäännöksessä mainittua avutonta tilaa katsottiin tulkitun ahtaasti ja esiin nousi kysymys, kattaako nykyisääntely riittävän hyvin tilanteet, joissa uhri on haavoittuvassa tilassa esimerkiksi trauman, lähisuhdeväkivallan tai kehitysvammaan liittyvien kognitiivisten häiriöiden takia. Näiden lisäksi esiin nostettiin myös tilanteet, joissa uhri on esimerkiksi juuri nukahtamassa tai juuri herännyt. Myös jotkut nykyisin seksuaalisen hyväksikäytön piiriin kuuluvat teot, joissa sukupuoliyhteyteen on päästy asemaa hyväksikäyttämällä, katsottiin aiheelliseksi siirtää raiskaussääntelyn alle.

Vuonna 2019 julkaistiin naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (ns. Istanbulin sopimus, SopS 52-53/2015) toimeenpanoa arvioivan, naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmän (GREVIO) Suomea koskeva arviointiraportti. Raportissa GREVIO arvosteli Suomen raiskaussäännöstä ja muun muassa kehotti painokkaasti Suomea uudistamaan viipymättä kaikki Suomen rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia koskevat säännökset sisällyttääkseen lakiin ajatuksen vapaasta tahdosta annetusta suostumuksesta. Raporttia on käsitelty tarkemmin osiossa 2.5.1.

Vuonna 2019 eduskuntaan annetussa kansalaisaloitteessa KAA 2/2019 vp ("Suostumus2018") ehdotetaan muutoksia seksuaalirikoksia koskevaan rikoslain 20 luvun 1-5 §:ään. Keskeinen muutosehdotus koskee raiskauksen tunnusmerkistöä, jossa ehdotetun säännöksen mukaan olennaista olisi sukupuoliyhteys ilman toisen suostumusta.

Säännöksessä lueteltaisiin olosuhteet, joissa tekijä ei voi päätellä suostumusta olevan. Aloitteen mukaan rangaistavaa olisi myös raiskaus ”törkeästä piittaamattomuudesta”. Myös pakottamista seksuaaliseen tekoon koskevaa säännöstä muutettaisiin aloitteen mukaan niin, että keskeisenä tunnusmerkistökijänä olisi teon tapahtuminen ilman toisen suostumusta. Seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva säännös kumottaisiin perusteina, että sukupuolilyhteyden asemaa tai uhrin riippuvuussuhdetta hyväksikäyttäen tulisi aina olla rangaistavaa raiskauksena. Asian käsittely päätettiin toistaiseksi keskeyttää ottaen huomioon, että oikeusministeriön asettamassa työryhmässä valmistellaan parhaillaan rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta, jonka tavoitteena on muun muassa vahvistaa suostumuksen asemaa raiskauksen tunnusmerkistössä.

Tärkeimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuksia koskevan hallituksen esityksen 212/2018 vp hyväksyessään 12 päivänä maaliskuuta 2019 eduskunta antoi kolme lausumaa (EV 305/2018 vp):

1) Eduskunta edellyttää, että hallitus ripeästi uudistaa rikoslain 20 luvun säännökset koskien lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttö- ja raiskausrikoksia ja antaa asiaa koskevan hallituksen esityksen eduskunnalle. Uudistuksessa tulee edelleen kiristää lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttö- ja raiskausrikosten rangaistuksia, erityisesti vähimmäisrangaistuksia, sekä arvioida sääntelytekniikkaa ja rikosnimikkeitä. Tarkastella tulee erityisesti sukupuolilyhteyden käsittävien tekojen sääntelytekniikkaa ja lapsen iän merkitystä samoin kuin sitä, tulisiko tällaiset teot siirtää raiskausrikosten piiriin. Uudistuksessa tulee kiinnittää huomiota sukupuolivaikutusten arviointiin.

2) Eduskunta edellyttää, että hallitus mahdollisimman pian käynnistää rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen, jossa tarkastellaan lukuun sisältyviä eri seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä, jotta ne muodostavat selkeän ja johdonmukaisen kokonaisuuden. Lisäksi erityisesti tulee arvioida raiskausrikoksen tunnusmerkistöä muutoin kuin lapsiin kohdistuvien tekojen osalta. Keskeistä on arvioida muun muassa uhrin avutonta tilaa koskevaa sääntelyä sekä suostumuksen aseman vahvistamista raiskausrikosten ja muiden seksuaalirikosten määrittelyssä. Uudistuksessa tulee kiinnittää huomiota sukupuolivaikutusten arviointiin.

3) Eduskunta edellyttää, että hallitus rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen yhteydessä tai erikseen arvioi myös rikoslain muihin lukuihin sisältyvien seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten kehittämistarpeet. Uudistuksessa tulee kiinnittää huomiota sukupuolivaikutusten arviointiin.

1.2 Valmistelu

Oikeusministeriö asetti eduskunnan lausuman (EV 305/2018 vp) mukaisesti huhtikuun 11 päivänä 2019 työryhmän valmistelevaan seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta (asettamispäätös VN/1984/2019, https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/87af2771-594a-480d-89d1-dffccd851af5/b76b654c-0ea7-4a3b-a3d9-4fd885651c93/ASETTAMISPAATOS_20190415083428.pdf Linkki hankeikkunaan: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM007:00/2019>).

Työryhmän jäseniksi nimettiin edustajat oikeusministeriöstä, Helsingin ja Lapin yliopistoista, Helsingin käräjäoikeudesta, valtakunnansyyttäjänvirastosta, Suomen asianajajaliitosta, sisäministeriöstä, sekä oikeuspsykologian dosentti ja Amnesty International Suomen osasto ry:n edustaja. Työryhmän toimikaudeksi asetettiin 11.4.2019 — 31.5.2020.

Työryhmä kuuli valmistelun aikana asiantuntijoita korkeimmasta oikeudesta, Helsingin poliisilaitokselta, Väestöliitolta, Kehitysvammaliitolta, Kehitysvammaisten Tukiliitolta, Tyttöjen talolta, Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta ja Tampereen yliopiston Kiistelty suostumus -tutkimushankkeen tutkijaryhmästä.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Nykysäätelyn lähtökohtia

Moraalikäsityksistä riippumaton yksilönsuojan periaate kiteytettiin lähtökohdaksi jo vuonna 1971 voimaan tulleessa rikoslain 20 luvun uudistuksessa (HE 52/1970 vp, s. 1/1): "Kokemus on osoittanut, ettei rangaistussäännöksillä pystytä kovinkaan menestyksellisesti ohjaamaan sukupuolista käyttäytymistä ja ettei rikoslainsäädäntö ole tarkoituksenmukainen tapa sukupuolimoraalin ylläpitämiseksi. Tämän vuoksi olisikin kysymyksessä olevia rikoksia koskevien säännösten lähtökohdaksi otettava lähinnä erilaisista moraalikäsityksistä riippumaton, suojaa tarvitsevan yksilön oikeusturva." Sama lähtökohta toistui myös lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 11/1970 vp, s. 2/1): "Rikosoikeuden uudeksi lähtökohdaksi on tällöin otettu suojaa tarvitsevien yksilöiden oikeusturvan takaaminen. Rikoslain on ulotettava tekoihin, jotka loukkaavat yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja vapautta. Sen sijaan esimerkiksi täysi-ikäisten keskenään yhteisymmärryksessä suorittamat teot jäävät tällöin rikoslain ulkopuolelle. (...) Uuden lähtökohdan perusteella siveellisyyserikoksia on pidettävä ensisijaisesti yksilöön eikä enää yhteiskuntaan kohdistuvina rikoksina."

Myös vuonna 1999 voimaantulleen seksuaalirikoksia koskevan kokonaisuudistuksen tavoitteena oli seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan vahvistaminen. (HE 6/1997 vp). Uudistuksen lähtökohdaksi katsottiin sitä koskevissa esitöissä, että seksuaalielämä voi eri ihmisillä olla hyvinkin erilaista. Seksuaalisuus on olennainen osa elämää ja seksuaalisuuteen kohdistuvat loukkaukset aiheuttavat usein suuriakin vahinkoja. Sen vuoksi tarvitaan rangaistussäännöksiä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaamiseksi. Jokaisella tulee lähtökohtaisesti olla oikeus itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Lisäksi tarvitaan säännöksiä, jotka suojaavat lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaamisen kannalta ei ole merkitystä sillä, millaista seksuaalista suuntautuneisuutta loukkaava teko osoittaa tai kumpaa sukupuolta loukkaaja tai loukattu on. Säännösten tulisi olla neutraaleja näissä suhteissa. Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen ei vaikuta myöskään se, ovatko osapuolet avioliitossa tai elävätkö he muuten parisuhteessa. Uudistuksessa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksiksi katsottiin muun muassa pakottaminen seksuaalisen teon kohteeksi tai puolustuskyvyttömän tilan hyväksikäyttö tässä tarkoituksessa. Lisäksi rangaistavuus ulotettiin myös valta-aseman hyväksikäyttöön, jolla toinen voidaan taivuttaa seksuaalisuhteeseen. (HE 6/1997 vp, s. 161-162)

Uudistuksessa tunnistettiin myös tarve suojata erityisesti nuoria. Toisaalta tarve oli mahdollistaa aikuisten nuoriin kohdistaman seksuaalisen hyväksikäytön rankaisemisen, mutta samalla antaa mahdollisuus arvioida joustavasti nuorten keskinäisiä sukupuolisuhteita. Sellaisten seksuaalisten tekojen säätäminen rangaistavaksi, joilla ei loukata seksuaalista itsemääräämisoikeutta, ei katsottu uudistuksessa kuuluvan seksuaalirikoksia koskevaan lukuun. Silloin kun tällaisia tekoja edelleen pidetään rankaisemisen arvoisina, tavoitteeksi katsottiin yleensä yleisen järjestyksen ylläpitäminen. Tämän ajattelun mukaisesti pornografiaa koskevat säännökset, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito ja sukupuolisiveellisyttä loukkaava markkinointi sekä sukupuolisiveellisuuden julkista loukkaamista ja sukupuoliyhteyttä lähisukulaisten kesken koskevat pykälät sisällytettiin uudistuksessa rikoslain 17 lukuun rikoksista yleistä järjestystä vastaan. (HE 6/1997 vp, s.162)

Vuoden 1999 uudistuksen jälkeen seksuaalirikoksia koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu usein osauudistuksin. Uudistuksilla on laajennettu rikosoikeudellista vastuuta ja ankaroitettu rangaistuksia erityisesti lapsia koskevien säännösten osalta. Myös 17 luvun lapsia koskevien säännösten ensisijaiseksi tarkoitukseksi on määritelty lasten suojaaminen seksuaalisilta teoilta. Lainsäädännön kehitystä on selostettu yksityiskohdaisemmin osiossa 2.2.

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus kiinnittyy useisiin perusoikeuksiin, erityisesti perustuslain 7 §:n säännöksiin henkilökohtaisesta vapaudesta ja 10 §:n säännöksiin yksityiselämän suojasta sekä myös terveyden suojeluun. Perustuslain 7 §:n turvaama henkilökohtainen vapaus on luonteeltaan yleisperusoikeus, joka suojaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan (HE 309/1993 vp, s. 46/II). Muun muassa perustuslakivaliokunta on katsonut perustuslain 10 §:n turvaaman yksityiselämän piiriin kuuluvan muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan samoin kuin vapaus päättää sukupuolisesta käyttäytymisestään (HE 309/1993 vp, s. 53/I, PeVL 17/2006 vp, s. 3/I, PeVL 15/2001 vp, s. 2/I, PeVL 6/2014 vp, s. 2/II).

2.2 Lainsäädäntö

Seksuaalirikoksista säädetään rikoslain 20 luvussa. Luvussa säädetään rangaistaviksi raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen ahdistelu, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen sek-

suaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsenraiskaus, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta, lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen, paritus ja törkeä paritus. Rikoslain 17 lukuun, joka käsittelee rikoksia yleistä järjestystä vastaan, sisältyvät säännökset sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä, törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta.

Rikoslain 17 lukuun sisältyy myös muita sukupuolisiveellisyyteen liittyviä säännöksiä, kuten sukupuolisiveellisyttä loukkaava markkinointi ja sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen. Näiden säännösten tarkoitus liittyy pääasiassa yleisen järjestyksen turvaamiseen, joten ne on jätetty esityksessä tarkastelun ulkopuolelle.

Edellä mainittuihin rikoslain 20 luvun säännöksiin viitataan myös useissa muissa säännöksissä. Näistä esimerkkinä on rikoslain 25 luvun ihmiskauppaa koskeva säännös. Myös ihmiskauppaa koskevan sääntelyn tarkoituksiin kuuluu seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojeleminen. Tämän sääntelyn tarkoituksena on kuitenkin ensisijaisesti yksilön vapauden suojeleminen ja sen arviointi on siten jätetty esityksen ulkopuolelle.

2.2.1 Rikoslain 20 luku, seksuaalirikoksista

Raiskaus

Rikoslain 20 luvun 1 § :n 1 momentin mukaan se, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Esitöissä pakottavuutta on luonnehdittu siten, että väkivallan tai sen uhan on oltava asteeltaan sellaista, että se riittää murtamaan toisen tahdon. Teon kohteeksi joutuneelta henkilöltä ei vaadita itsensä vaarantamista vaan riittää, että hän selvästi osoittaa vastustavansa sukupuoliyhteyttä. Uhkaavan vaaran ei myöskään tarvitse olla välitön, joskin pakottamisen uhkaamalla myöhemmin tehtävällä väkivallalla voidaan katsoa edellyttävän melko vakavan väkivallan uhkaa, jota uhatun olosuhteista johtuen on vaikea torjua. Väkivallan tai sen uhan pakottavuutta arvioitaessa on syytä kiinnittää huomiota paitsi siihen, kuinka voimakasta väkivaltaa käytetään tai kuinka vakavalla väkivallalla uhataan, myös teko-olosuhteisiin kokonaisuudessaan. Joissakin tapauksissa esimerkiksi uhatun mahdollisuus puolustautua itseään vaaraan saattamatta voi olla niin vähäinen, että melko lievälläkin väkivallalla uhkaaminen voi riittää tahdon murtamiseen (HE 6/1997 vp, s. 172-173, HE 216/2013 vp, s. 5-6, 57).

Pykälän 2 momentin mukaan raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. Puolustuskyvyttömyydellä tarkoitetaan lain esitöiden perusteella sellaisia tilanteita, joissa uhri henkisen tai ruumiillisen esteen vuoksi ei pysty joko lainkaan tai ainakaan merkittävästi estämään toisen menettelyä. Tiedottomuus taas tarkoittaa, että uhri on tajuton, tai kyvyttöön muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan. Tämä voi johtua esimerkiksi unilääkkeistä, alkoholista tai muista huumaaavista aineista. Pelkotila on pelon aiheuttama tila, joka lamauttaa puolustuskyvyn sen vuoksi, että uhattu pitää puolustautumista liian vaarallisena tai että hän ei pelkonsa vuoksi kykene toimimaan oman tahtonsa mukaisesti. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta mainitaan esitöissä asuntoon murtautuminen ja tilanne, missä autokyydin saanut henkilö tajuaa kuljettajan olevan tilassa, jossa vähäisinkin vastustus voi johtaa väkivaltaan. Tällaisissa tapauksissa sukupuoliyhteyteen pakottaminen ei välttämättä edellytä mitään erityistä pakottamistointa. Muulla puolustuskyvyttömyyden aiheuttavalla tilalla viitataan esimerkiksi lääkkeillä tai huumaaavilla aineilla aiheutettuun tahdottomuuteen, vaikka asianomainen ei olisikaan tiedoton (HE 6/1997 vp, s. 173-174, 180; HE 283/2010 vp, s. 11; HE 216/2013 vp, s. 5-6).

Säännöksen 3 momentin mukaan, jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin edellä tarkoitetut teot, rikoksentehtyjä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin henkilöön kohdistuvalla väkivallalla uhkaamalla pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Lain esitöiden mukaan raiskauksen vähemmän vakava tapaus voi esimerkiksi olla tekijän vähäinen uhkaus käyttää väkivaltaa tai muu uhkaus, esimerkiksi uhkaus paljastaa jokin haitallinen tieto. Uhkauksen täytyy kuitenkin olla sellainen, että se saa toisen henkilön taipumaan sukupuoliyhteyteen. Säännöksessä tarkoitettuja muita rikokseen liittyviä seikkoja voisivat olla rikokseen liittyvät poikkeukselliset olosuhteet. Niitä arvioitaessa olisi otettava huomioon ainakin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen laatu ja suuruus (HE 216/2013 vp, s. 57).

Ratkaisussa KKO 2013:93 katsottiin, että kun uhri oli tapauksessa kieltänyt tekijän lähentelyt, täyttävät syytteessä kuvattu kouriminen ja makuuhuoneeseen työntäminen samoin kuin myöhemmin uhrin päällä istuminen myös väkivaltaa koskevan tunnusmerkin. Lisäksi pelkästään lähentelyä ja yhdyntää koskevien kieltojen jälkeen tapahtuvasta fyysisen tai edes sanallisen vastustelun päättymisestä ei voitu päätellä suostumusta yhdyntään. Ratkaisun mukaan tahallisuutta ei poista eikä rikoksentehtijää vapauta vastuusta vain se, että hän olettaa toisen muuttaneen mielensä ilman, että tahdon muuttumista on sanallisesti tai muutoin selkeästi ilmaistu. Pelkkää kondomin

ojentamista ei tämänkaltaisissa olosuhteissa voitu pitää sellaisena ilmaisuna (kohdat 46, 48).

Korkein oikeus on myös antanut useita ratkaisuja koskien näytön arviointia ja alkoholin aiheuttamaa avutonta tilaa raiskaussäännöksen soveltamisen kannalta (ks. KKO 2004:60, KKO 2013:96 ja KKO 2019:78). Tutkimuksia, joissa raiskaussääntelyn soveltamisalaa on arvioitu oikeuskäytännössä tarkemmin, selostetaan jäljempänä osiossa 2.3.2. Näytön arviointiin liittyviä kysymyksiä korkein oikeus on käsitellyt myös esimerkiksi ratkaisuissa KKO 2019:84 ja KKO 2019:54

Raiskaussäännöksen kehitys

Rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus toteutettiin vuonna 1999 (laki 563/1998). Sen jälkeen lukua on kuitenkin muokattu useita kertoja niin, ettei mikään sen pykälä ole enää kokonaisuudistuksen jälkeisessä muodossaan. Uudistukset ovat laajentaneet rikosoikeudellista vastuuta ja ankaroittaneet rangaistuksia. Aikaisemman lain mukaan raiskauksen tunnusmerkistössä mainittiin väkivalta tai sellainen uhkaus, "jossa pakottava vaara on tarjona" (SK 16/1971). Uhkauksen veroiseksi katsottiin myös naisen saattaminen "kykenemättömäksi puolustamaan itseään". Pakottavan vaaran vaatimuksen katsottiin edellyttävän, että uhri vastustaa sukupuoliyhteyttä ja alistuu siihen vasta pakottavan vaaran edessä (HE 6/1997 vp s. 172/II). Vaatimus pakottavasta vaarasta poistettiin vuonna 1999, jolloin esitöissä lausuttiin nimenomaisesti, "ettei teon kohteeksi joutuneelta henkilöltä voida vaatia itsensä vaarantamista teon ehkäisemiseksi" (HE 6/1997 vp, s. 172/II). Vuoden 1999 uudistuksessa raiskaus myös muutettiin yleisen syytteen alaiseksi rikokseksi, mikä lisäsi syyttäjälle toimitettujen tapausten määrää. Hallituksen esityksessä 216/2013 vp korostettiin edelleen, että nykyisessä seksuaalirikossääntelyssä käytettävällä ilmaisulla "muodostaa tai ilmaista tahtoaan" on tarkoitus osoittaa, ettei säännösten soveltamisessa ole kyse puolustautumisesta. Viittaaminen yksistään "puolustuskyvyttömyyteen" saattaisi esityksen mukaan tarpeettomasti viedä ajatukset pelkästään fyysiseen puolustautumiseen, vaikka sitä ei ole tarkoitettu (s. 59/I).

Oikeusministeriössä laadittiin vuonna 2012 arviomuistio (OMSO 25/2012), jossa arviointiin sitä, pitäisikö raiskauksen tunnusmerkistössä mainita nimenomaisesti suostumuksen puute. Vuonna 2013 annettiin seksuaalirikoksia koskeva hallituksen esitys HE 216/2013 vp, jossa tällaista muutosta ei ole päädytty esittämään. Syitä tälle ovat muun muassa se, että lainsäädännön rakentamisen nimenomaisesti annetulle suostumukselle ei tosiasiallisesti katsottu vastaavan seksuaalikäyttäytymistä ja esillä oli myös huoli siitä, että esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä kiinnitettäisiin nykyistä enemmän huomiota uhrin käyttäytymiseen, mikä puolestaan voisi tehdä tämän ase-

man rikosprosessissa entistä raskaammaksi. Hallituksen esityksessä pidettiin näkemystä, jonka mukaan raiskausrikos olisi Suomessa väkivallalle rakentuva rikos, perusteltuna 20 luvun 1 §:n 1 momentin osalta, mutta esityksessä kiinnitettiin huomiota siihen, että säännöksen 2 momentti sisältää myös tekemuotoja, jotka eivät edellytä väkivallan käyttöä (HE 216/2013 vp, s. 35-38).

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suoja on kuluneiden vuosien aikana vahvistettu erilaisilla uudistuksilla, joissa rangaistavuuden alaa laajennettu. Myös rangaistuksia on korotettu. Vuonna 2011 lainsäädäntöä muutettiin niin, että sukupuoliyhteys puolustuskyvyttömän henkilön kanssa säädettiin raiskaukseksi riippumatta siitä, mikä on rikosentekijän rooli puolustuskyvyttömyyden syntymisessä (HE 283/2010 vp). Aikaisemmin teko katsottiin rikoslain 20 luvun 5 §:ssä tarkoitetuksi seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, jos tekijä ei ollut myötävaikuttanut puolustuskyvyttömyyden syntymiseen. Vuonna 2014 raiskausta lievemmäksi katsottuja tekoja koskeva rikoslain 20 luvun 3 § pakottamisesta sukupuoliyhteyteen kumottiin, ja teot rangaistaan nykyisin raiskausta koskevaan 1 §:ään lisätyn 3 momentin perusteella. Lisäksi laajennettiin sukupuoliyhteyden määritelmää kattamaan myös peräaukkoon kohdistuvan tunkeutumisen toisen kehoon (HE 216/2013 vp).

Törkeä raiskaus

Törkeän tekemuodon mukaan tuomitaan, jos raiskauksessa 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä, 3) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi, 4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai 5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistusasteikko on tällöin vankeutta vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta.

Säännöksen 1 momentin 1 kohdan perustelujen mukaan säännös vastaa tältä osin törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä olevaa kohtaa. Momentin 2 kohdan perustelujen mukaan tyypillisesti erityistä kärsimystä voi aiheutua siitä, että joutuu useamman henkilön raiskaamaksi. Erityistä henkistä kärsimystä voi aiheutua myös poikkeuksellisen pelottavasta tekoympäristöstä tai siitä, että tekoa seuraa muita ihmisiä, vaikka he eivät olisi tekoon osallisia. Raiskaus voi myös aiheuttaa erityistä kipua, vaikka siitä ei jäisikään 1 kohdassa tarkoitettua seurausta. Momentin neljännessä kohdassa mainituista tavoista kaksi ensiksi mainittua vastaa törkeän pahoinpitelyn toista ankaroittamisperustetta. Raakuudella ja julmuudella voidaan nähdä vivahde-ero. Raakuudessa painopiste on väkivallan fyysisessä karkeudessa. Julmuus taas voi ilmetä esimerkiksi

puolustuskyvyttömään kohdistuvana väkivaltana. Erityisen nöyryyttävällä tavalla tehdystä raiskauksesta voi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun raiskaus tapahtuu uhrille läheisten ihmisten nähden tai kun raiskauksen kohdetta nöyrytetään muulla tavoin. Viidentenä perusteena momentissa mainitaan se, että rikoksen tekemisessä käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä. Paljolti vastaava ankaroittamisperuste sisältyy myös törkeää ryöstöä ja törkeää pahoinpitelyä koskeviin säännöksiin. Nykyinen säännös ei kuitenkaan, toisin kuin mainitut säännökset, edellytä, että hengenvaarallinen väline olisi aseeseen rinnastettava. Laajemmin sovelletta-vaan ankaroittamisperusteeseen on päädytty muun muassa sen vuoksi, että raiskaukseen tyypillisesti kuuluva uhkaajan ja uhatun fyysinen läheisyys pienentää aseiden ja muiden hengenvaarallisten välineiden vaarallisuuden eroa (HE 6/1997 vp, s. 174 ks. myös HE 216/2013 vp). Säännökseen lisättiin alaikäisiä koskeva kolmas kohta vuonna 2014 (HE 216/2013 vp).

Korkein oikeus on arvioinut törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä ja erityisesti kokonaisuutena tarkasteltuna rikoksen täyttymistä tapauksessa KKO 2017:69. Tapauksessa korkein oikeus katsoi, että raiskauksessa rikoksen törkeyden kokonaisarvostelu voi olla erilainen riippuen siitä, mistä ankaroittamisperusteesta on kysymys. Raiskauksia koskevassa oikeuskäytännössä teon törkeyttä on katsottu lisäävän muun muassa teon pitkä kesto, sen suunnitelmallisuus sekä tekoon sisältynyt vapaudenriisto tai kotirauhan rikkominen (kohta 15). Tapauksessa usean tekijän toimesta tehtyä raiskausta ei katsottu kokonaisuutena arvostellen törkeäksi (kohta 28).

Pakottaminen seksuaaliseen tekoon

Rikoslain 20 luvun 4 §:n mukaan pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan se, joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin raiskaus-säännöksessä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon koh-teeksi ja teko olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Sään-nöksen toisen momentin mukaan pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolusta-maan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, saa hänet ryhtymään 1 momentissa tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon koh-teeksi ja se olennaisesti loukkaa hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. Pakot-taminen seksuaaliseen tekoon koskee 10 §:n 2 momentissa tarkoitettuja seksuaalisia tekoja eli muita kuin sukupuoliyhteyttä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai enintään kolme vuotta vankeutta. Seksuaaliseen tekoon pakottamisen tunnusmerkistö vastaa muuten pitkälti raiskaussäännöksen tunnusmerkistöä (HE 6/1997 vp, s. 176).

Korkein oikeus on oikeuskäytännössään arvioinut, että muun muassa nukkuvan lapsen sukuelinten kuvaaminen voi täyttää seksuaaliseen tekoon pakottamisen tunnusmerkistön (KKO 2010:52 ja 2015:50). Helsingin hovioikeus on 5.9.2017 antamassaan tuomiossa (R 17/50) katsonut, ettei alastoman nukkuvan aikuisen kuvaamisessa ollut kysymys seksuaalisesta teosta säännöksen edellyttämällä tavalla. Hovioikeus kiinnitti tuomiossaan huomiota siihen, että tekijä ei ollut kosketellut asianomistajaa tai asetellut tätä, eikä tekoon liittynyt muuta asianomistajaa loukkaavaa seikkaa.

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Rikoslain 20 luvun 5 §:n mukaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi 1) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen, 2) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsyttömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsyttömyyttä, 3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään taikka muodostaa tai ilmaista tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, tai 4) henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä. Rangaistusasteikko seksuaalisesta hyväksikäytöstä on sakkoa tai vankeutta enintään neljä vuotta.

Seksuaalinen hyväksikäyttö eroaa nykyisestä raiskaussäännöksestä siten, että se ei edellytä pakottavan väkivallan tai sen uhan käyttöä. Säännöksen tarkoitus on suojella heikommassa valta-asemassa olevia seksuaaliselta hyväksikäytöltä raiskaussääntelyä laajemmin: tilanteissa, joissa säännöksessä mainitussa asemassa oleva henkilö on raiskausrikoksen uhri, sovelletaan raiskaussääntelyä seksuaalisen hyväksikäytön sijaan (HE 6/1997 vp, s. 179).

Oikeuskäytännössä on katsottu, että 16–17-vuotiaan lapsen taivuttaminen seksuaalisiin tekoihin hyväksikäyttämällä esimerkiksi valmentaja-asemaa voidaan lukea säännöksen 1 kohdan soveltamisalaan. Tapauksessa valmentaja ei ollut lapsen opettaja, mutta toimi valmentajana koulun valinnaisen aineen liikuntatunnilla ja vapaa-ajan harrastuksessa (Itä-Suomen hovioikeus R 18/172). Säännöksen esitöissä ei vastaaviin nuorten vapaa-ajan harrastuksissa tapahtuviin tilanteisiin oteta kantaa.

Seksuaalinen ahdistelu

Rikoslain 20 lukuun vuonna 2014 lisätyn 5 a §:n mukaan seksuaalisesta ahdistelusta tuomitaan se, joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, eikä teosta muualla 20 luvussa säädetä rangaistusta. Rangaistusasteikko on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Säännöksessä tarkoitettu ilmaus ”koskettelu” tuo säännöksen esitöiden mukaan esiin sen, että kysymys ei ole tavanomaisena pidettävästä esimerkiksi ihmisjoukossa ohimennen tapahtuneesta toisen hipaisusta, vaan teosta, jolta edellytetään tiettyä intensiivisyyttä. Kysymys olisi toisen sivelystä, puristelusta, taputtelusta tai vastaavista teoista. Koska kysymys on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojasta, rangaistavan koskettelun kohteena olisi ruumiinosa, jota on tavanomaista pitää seksuaalisesti merkityksellisinä, kuten ainakin rinnat, sukupuolielin, takapuoli tai reidet. Myös toisen suutelemista voidaan pitää tässä tarkoitettuna kosketteluna (HE 216/2013 vp, s. 59).

Tapauksessa KKO 2019:104 puolustusvoimien laitoksen osastopäällikkö ja kommodori A:ta syytettiin puolustusvoimien tiloissa tapahtuneesta siviilihenkilöön kohdistuneesta seksuaalisesta ahdistelusta ja palvelusrikoksesta. Syytteen mukaan A oli suutelemalla ja eri tavoin koskettelemalla tehnyt asianomistajalle seksuaalisen teon, joka oli ollut omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Palvelusrikkossyytteen mukaan A oli näin toimiessaan rikkonut palvelukseen kuuluvan velvollisuutensa ja sotilaallista järjestystä koskevia yleisellä palvelusohjesäännöllä annettuja määräyksiä. Korkein oikeus katsoi, että hovioikeudella oli toimivalta käsitellä ensimmäisenä oikeusasteena seksuaalista ahdistelua koskeva syyte yhdessä palvelusrikosta koskevan sotilasoikeudenkäyntiasian kanssa. Lisäksi korkein oikeus katsoi, että A:n menettelyllä, jolla hän oli syyllistynyt seksuaaliseen ahdisteluun, oli riittävä yhteys hänen palvelukseensa. Kun A:n katsottiin rikkoneen sotilaallista järjestystä koskevia määräyksiä, A tuomittiin seksuaalisen ahdistelun ohella palvelusrikoksesta yhteiseen 80 päiväsakon sakkorangaistukseen.

Korkein oikeus on hylännyt syytteen seksuaalisesta ahdistelusta ratkaisussa KKO 2019:696. Tapauksessa 42-vuotias A ja 18-vuotias B olivat tavanneet ravintolassa, jossa A oli tarjonnut B:lle juotavaa, vienyt tämän selästä ohjaten terassille viereensä istumaan ja kertonut tälle olevansa ihastunut. Tämän jälkeen A oli laittanut kätensä B:n hartioille ja sanonut voivansa ”lykkiä” tätä. B oli yrittänyt lähteä A:n vierestä, mutta A oli tarttunut tätä ranteesta ja sanonut, ettei tämä lähtisi minnekään. Korkein oikeus katsoi tuomiossaan, että seksuaaliset puheet voivat muuttaa joidenkin muissa olosuhteissa hyväksyttävien fyysisten kosketusten luonteen seksuaaliseksi. Kuitenkaan kyseisessä tapauksessa fyysinen kosketus oli ollut niin vähäistä ja tavanomaista, ettei

sen luonne ole muuttunut yksin seksiin liittyvien ehdotusten perusteella (kohdat 18 ja 20).

Lainsäädännön kehitys

Hallituksen esityksessä 2016/2013 vp rikoslakiin ehdotettiin lisättäväksi säännös seksuaalisesta häirinnästä, joka olisi kattanut seksuaalisen teon tekemisen toiselle koskettelemalla tai muulla siihen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla, mikäli teko on omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Esityksen mukaan kosketteluun voidaan vakavuudeltaan rinnastaa eräitä tekoja, esimerkiksi sanallisia, joiden voidaan katsoa olevan omiaan loukkaamaan pikemmin henkistä kuin fyysistä itsemääräämisoikeutta (ks. HE 216/2013 vp, s. 59-60). Valiokuntakäsittelyjen jälkeen hyväksytyssä laissa säännöksen soveltamisala päädyttiin rajaamaan koskettelutekoihin ja sen nimike muutettiin seksuaaliseksi ahdisteluksi.

Perustuslakivaliokunta piti rikoslain 20 luvun 5 a §:n säätämisen yhteydessä perustuslain 7, 10 ja 22 §:n säännökset huomioon ottaen perusteltuna, että yksilöä suojataan säännösehdoituksessa tarkoitettua seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaa häirintää vastaan myös rikoslain keinoin. Perustuslakivaliokunta katsoi tästä huolimatta, että säännökseen sisältyvää avointa tekotapaa ("koskettelemalla tai muulla siihen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla") on lähtökohtaisesti pidettävä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallisena. Valiokunnan mukaan seksuaalisen häirinnän erityisluonteeseen kuitenkin kuuluu, että häirintää voi olla varsin monen tyyppistä. Valiokunta totesi, että säännöksen perusteluissa on monipuolisesti kuvattu niitä olosuhteita ja tilanteita, joissa toiselle voidaan tehdä seksuaalinen teko koskettelutekemiseen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla. Valiokunta piti kuitenkin tärkeänä, että lakivaliokunta täsmentää ehdotetun säännöksen tunnusmerkistöä esimerkiksi sisällyttämällä siihen joitakin perusteluissa kuvattuja tekotapoja, jotta kyseisen rangaistussäännöksen perusteella voidaan riittävän hyvin ennakoida, millaisia tekoja pidetään rangaistavina (PeVL 6/2014 vp).

Lakivaliokunta totesi mietinnössään, että yleisellä tasolla häirintätyyppisten kriminalisointien ongelma on se, että tekotapojen moninaisuuden ja häirinnän kokemuksen subjektiivisuuden vuoksi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettaman tarkkarajaisuuden vaatimuksen täyttävän rangaistussäännöksen laatiminen on haasteellista. Valiokunta nosti esiin sen, että säännösehdoituksen sanamuodossa "muu siihen vakavuudeltaan rinnastettava tapa", "seksuaalinen teko" ja "teko, joka on omiaan loukkaamaan kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta" ovat tunnusmerkistötekijöitä, jotka erikseen arvioituna saattaisivat olla riittävän täsmällisiä, mutta yhdessä ne muodostavat kokonaisuuden, jonka perusteella rangaistavuuden ala jää epäselväksi.

Lakivaliokunta kiinnitti myös huomiota hallituksen esityksen perustelujen kohtaan, jossa todetaan, että "[v]iime kädessä yksittäistapauksittain on arvioitava, mikä vallinneissa olosuhteissa ja tekijän ja kohteen välinen suhde huomioon ottaen on hyväksyttävän seksuaalisen käyttäytymisen raja" (HE 216/2013 vp, s. 61/II). Valiokunta ei pitänyt perusteltuna, että rangaistavuuden rajat ovat näin epäselvät. Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta piti myös ongelmallisena täsmentää säännöstä esimerkkiluettelolla, koska senkin tulisi säännöksen tarkoituksperien näkökulmasta kattaa hyvin monen tyyppisiä tilanteita. Tämäkin näkökohta puolsi sitä, että ehdotettu rinnasteisuuslauseke "muu siihen vakavuudeltaan rinnastettava tapa" oli valiokunnan mielestä pulmallinen. Valiokunta päätyi toteamaan, että "tässä vaiheessa on aiheellista rajata rangaistava seksuaalinen häirintä koskettelua sisältäviin tilanteisiin ja laajentaa rangaistavuutta tarvittaessa vasta, kun on nähtävissä, millaiselle vakavuusasteelle rangaistavuuden kynnyksessä asetuu" (LaVM 4/2014 vp).

Oikeusministeriön maaliskuussa 2018 valmistuneessa arviomuistiossa OMML 7/2018 arvioitiin muun muassa seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön mahdollista laajentamista. Asiaa arvioitiin laajasti kriminalisointiperiaatteiden, muun muassa rikosoikeuden viimesijaisuuden kannalta ja otettiin huomioon muun muassa asenteisiin ja sitä kautta käyttäytymiseen vaikuttaminen esimerkiksi valistus- ja kasvatustyöllä. Seksuaalisesti häiritsevään käyttäytymiseen katsottiin voivan muutenkin puuttua useiden rangaistussäännösten soveltamisen kautta. Arviomuistion mukaan pitkälle meneviä johtopäätöksiä on vaikea tehdä vasta kolme vuotta voimassa olleen rangaistussäännöksen toimivuudesta. Säännöksen lyhyeen voimassaoloaikaan liittyi myös se, että mitään selvitys- tai tutkimustietoa rangaistussäännöksen soveltamiskäytännöstä ei ollut. Muistiossa päädyttiin seuraavaan johtopäätökseen: "seksuaalista ahdistelua koskevan pykälän säätämisen yhteydessä ilmenneet laillisuusperiaatetta koskevat ongelmat ovat merkittäviä. Rangaistussäännöksen toimivuuteen liittyviä kysymyksiä herättää se, että poliisin tietoon tulleisiin tapauksiin nähden on määrätty varsin vähän rangaistuksia. Tarvetta enemmän arvioida uudelleen vuonna 2014 tehtyä lainsäädäntöratkaisua ei ole ilmennyt." (s. 89)

Lapsiin kohdistuvat sukupuoliyhteydet ja seksuaaliset teot

Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista säädetään rikoslain 20 luvun 6, 7 ja 7 b §:ssä (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsenraiskaus). Säännöksiä sovelletaan rinnakkain raiskausrikoksia koskevien säännösten kanssa siten, että esimerkiksi lapsiin kohdistuvissa raiskauksissa luetaan syyksi sekä raiskausrikos että lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Jos sovellettavaksi tulisivat törkeää raiskausta ja lapsen törkeää seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat säännökset, tuomitaan tekijä törkeästä lapsenraiskauksesta 7 b §:n mukaan.

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan 6 §:n mukaan tuomitaan se, joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon. Säännöksen toisen momentin mukaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremmalla lapsen kanssa, jos rikos ei törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa 7 §:n säännöksessä tarkoitetulla tavalla ole kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka menettelee 1 momentissa tai edellä tässä momentissa tarkoitetulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan 7 §:n mukaisesti tapauksissa, joissa tekijä on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremmalla lapsen tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tapauksessa kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa taikka lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä a) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa, b) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai c) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi, ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lisäksi 7 b §:n mukaan se, joka syyllistyy törkeään raiskaukseen ja 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, on tuomittava törkeästä lapsenraiskauksesta.

Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva sääntely sisältää myös rajoitussäännöksen (rikoslain 20 luvun 7 a §), jonka mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa. Säännöksen perusteluiden mukaan tavoite suojata lasta seksuaaliselta hyväksikäytöltä ei vaadi rajoittamaan nuorten keskinäisiä sukupuolisuhteita silloin, kun ne eivät sisällä toisen hyväksikäyttämistä (HE 6/1997 vp, s.183/I, HE 282/2010 vp).

Rangaistusasteikot ovat lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä vankeutta neljästä kuukaudesta kuuteen vuoteen, törkeässä seksuaalisessa hyväksikäytössä yhdestä kymmeneen vuoteen ja törkeässä lapsenraiskauksessa neljästä kahteentoista vuoteen vankeutta.

Lainsäädännön kehitys

Vuonna 2011 seksuaalirikoksia koskevaan sääntelyyn tehtiin useita merkittäviä muutoksia. Rangaistuskäytännön kannalta suuri muutos oli sukupuoliyhteyksien poistaminen lähtökohtaisesti perusmuotoisesta teosta ja sen siirtäminen törkeän tekemuodon tunnusmerkistöön. Lain esitöissä todettiin sukupuoliyhteyden sisältävän teon olevan nuoren seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ruumiillisen koskemattomuuden suojaamisen kannalta lähtökohtaisesti muuta koskettelua tai sanallista loukkausta vakavampi (HE 282/2010 vp, 14-15). Siksi esityksen mukaan sukupuoliyhteyteen johtavat teot tulisi lähtökohtaisesti arvioida ankarammin, vaikka niihin ei sisältyisikään raiskaustunnusmerkistöjen mukaista väkivaltaa tai sen uhkaa. Törkeinä tuomittujen tekojen määrän suhteellinen osuus kaikista teoista on huomattavasti noussut muutoksen jälkeen.

Muita vuonna 2011 tehtyjä muutoksia olivat tekijän kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelun vaatimuksen poistaminen seksuaalisen teon määritelmästä sekä perusmuotoisen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön minimirangaistuksen korottaminen 14 päivästä neljäksi kuukaudeksi vankeutta. Sukupuoliyhteyden sisältäneen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikko nousi siten käytännössä 14 vuorokaudesta yhteen vuoteen vankeutta, kun rangaistuksen määrän noston lisäksi tunnusmerkistöjä muutettiin. Rikoslain lukuun 20 lisättiin myös kaksi uutta pykälää: niin sanotun grooming -ilmiön kriminalisoiva 8 b §, lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin, sekä 8 c §, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen.

Lisäksi luvussa muutettiin myös rajoitussäännöstä, jonka mukaan aiemmin rikosta ei tapahtunut, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa. Rajoitussäännös siis tiukentui koskemaan sekä ikää että henkistä ja ruumiillista kypsytyttä sen lisäksi, että teko ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta (HE 282/2010 vp, s. 105/II, s.106/I). Mainittujen vuoden 2011 muutosten taustalla oli sekä kansallisia syitä, että mm. Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (SopS 88/2011, niin kutsuttu Lanzaroten yleissopimus) voimaansattaminen

Vuonna 2014 törkeän raiskauksen määritelmään lisättiin teon kohdistuminen alle 18-vuotiaaseen (HE 216/2013 vp). Huhtikuussa 2019 voimaan tulivat taas muutokset, joissa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus korotettiin neljästä vuodesta kuuteen vuoteen vankeutta ja törkeästä, törkeän raiskauksen sisältävästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä määrättävää vähimmäisrangaistusta korotettiin uuden lapsenraiskaus -tekonimikkeen myötä (HE 212/2018 vp).

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Rikoslain 20 luvun 8 §:n nojalla seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan säännöksen mukaan tuomitaan se, joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa paritusta tai törkeää paritusta koskevassa rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä taikka ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa koskevassa rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekkoon, jollei teko ole seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevan rikoslain 20 luvun 8 a §:n mukaan rangaistava. Rangaistusasteikko teosta on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Säännöksen 2 momentin mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon sanotussa momentissa tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa. Säännöksen 3 momentin mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan niin ikään se, joka tekee 1 tai 2 momentissa tarkoitetun teon, vaikka hänellä on ollut syytä epäillä 1 tai 2 momentissa tarkoitetun henkilön olevan 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena.

Säännös lisättiin rikoslakiin vuonna 2006 (SK 743/2006, HE 221/2005 vp). Säännöstä muutettiin myöhemmin siten, että teko on rangaistavaa myös tuottamuksellisena (SK 384/2015, HE 299/2014 vp). Säännöksen tarkoituksena on antaa rikosoikeudellinen suoja parituksen kohteille ja ihmiskaupan uhreille.

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Rikoslain 20 luvun 8 a §:n nojalla seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta rangaistetaan sitä, joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon. Seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tuomitaan myös se, joka käyttää edellä tarkoitettuja seksuaalipalveluja, joista toinen on luvannut tai antanut korvauksen. Rangaistusasteikko teosta on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Säännös on tullut voimaan vuoden 1999 alussa ja sitä on sen jälkeen muutettu korottamalla rangaistusasteikkoa puolesta vuodesta ensin vuoteen (HE 34/2004 vp) ja sitten kahteen vuoteen (HE 282/2010 vp). Säännöksen piiriin lisättiin myös tapaukset, joissa toinen lupaa tai antaa korvauksen palveluista (HE 221/2005 vp). Muutosten taustalla ovat suurilta osin olleet Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet.

Lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin

Rikoslain 20 luvun 8 b §:n nojalla lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin rangaistaan sitä, joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia tai kuvatalenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai sen törkeää tekemuotona rangaistava rikos. Säännöksen 2 momentin mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomitaan myös se, joka houkuttelee kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevassa säännöksessä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Rangaistusasteikko teosta on sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta.

Säännöksen 2 momentti perustuu Lanzaroten yleissopimukseen (HE 282/2010). Lapsen värväminen tai saaminen osallistumaan lapsiprostituutioon tai pornografisiin esityksiin on määritelty rangaistavaksi myös lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa direktiivissä 2011/93/EU (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/93/EU lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2004/68/YOS korvaamisesta, jäljempänä direktiivi 2011/93). Säännöksen 2 momentissa tarkoitettua houkuttelua voi säännöksen esitöiden mukaan olla se, että rikosentekijä kiinnittää rahapulassa olevan nuoren huomiota mahdollisuuksiin saada tuloja seksuaalipalvelujen myymisen tai esimerkiksi striptease-esityksissä esiintymisen kautta. Rikosentekijä voi myös saada henkilön ottamaan vastaan majoituspaikan seksuaalipalvelujen tarjoamista vastaan. Tällaisessa tapauksessa rikosentekijä voi syyllistyä houkuttelurikoksen tekemisen lisäksi muuhunkin rikokseen, esimerkiksi avunantoon seksuaalipalvelujen ostamiseen nuorelta. (HE 282/2010 vp, s. 108, ks. myös LaVM 43/2010 vp)

Säännöksen esitöissä on 2 momentin osalta selostettu, että momentin mukaisina ankarammin rangaistavina rikoksina tulevat käytännössä kysymykseen ihmiskauppa- ja paritusrikokset ja kysymys ei olisi miltei osin näitä rikoksia koskevien rangaistus-säännösten soveltamisalan kaventamisesta. Sen sijaan säännöksen 2 momentin houkuttelurikoksesta tuomittaisiin erityisesti niissä tapauksissa, joissa tekijän ei voida katsoa ihmiskaupparikoksen edellyttämällä tavalla itse käyttävän teon kohteena olevaa henkilöä hyväksi taikka muuten ihmiskauppa- ja paritusrikoksille ominaisella tavalla taloudellisesti hyötyvän teosta, esimerkiksi siten, että hyötyjä on ainoastaan houkutte-

lun kohde. Esitöiden mukaan saattaa olla, että ihmiskauppa- tai paritusrikoksen tunnusmerkistö ei täyty myöskään mainittujen rikosten muun tunnusmerkistökäytännön puuttumisen vuoksi. (HE 282/2010 vp, s. 107-109)

Erikseen ankarammin rangaistavista rikoksista säännöksen esitöissä mainitaan lisäksi rikoslain 20 luvun 6 ja 7 §:ssä rangaistaviksi säädetyt hyväksikäyttörikokset sekä 8 a §:ssä rangaistavaksi säädetty seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta. Jos rikosten tekijä saa teon kohteena olevan, kuuttatoista vuotta nuoremman henkilön (joissakin tapauksissa 16- tai 17-vuotiaan) esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä niin, että tekijä samalla itse seuraa esitystä, hän syyllistyy tapauksesta riippuen lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön eikä momentin mukaiseen houkuttelurikokseen. Jos kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä seksuaalipalvelujen myymiseen houkutteleva henkilö taas itse ostaa näitä palveluja, hänet on tuomittava palvelujen ostamisrikoksesta (HE 282/2010 vp, s. 107-109).

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen

Rikoslain 20 luvun 8 c §:n mukaan rangaistaan sitä, joka seuraa järjestettyä esitystä, jossa kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyyttä loukkaavalla tavalla. Rangaistusasteikko on teosta sakkoo tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Säännös lisättiin rikoslakiin vuonna 2011 ja sen perustuu Lanzaroten yleissopimuksen velvoitteisiin.

Paritus ja törkeä paritus

Rikoslain 20 luvun 9 §:n mukaan parituksesta tuomitaan se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä 1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten tai kahdeksaatoista vuotta nuoremman lapsen tekemää, ilmeisellä tavalla sukupuoli-siveellisyyttä loukkaavaa tekoa varten, 2) vakiintuneena osana liiketoimintaansa tarjoaa sellaiseen tekoon ryhtyvää ja siten olennaisesti edistää tekoa, 3) yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi jonkun sellaiseen tekoon ryhtymistä tietäen, että hänen toimintansa olennaisesti edistää teon toteutumista, 4) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai 5) viettelee jonkun sellaiseen tekoon. Rangaistusasteikko teosta on sakkoo tai vankeutta enintään kolme vuotta. Saman luvun 9 a §:ssä säädetään teon törkeästä tekemuodosta, jonka kvalifiointiperusteina ovat

huomattava tavoiteltu taloudellinen hyöty, erityinen suunnitelmallisuus tai kohteen 18 vuotta nuorempi ikä. Rangaistus törkeästä parituksesta on vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta vankeutta.

Paritusta koskeva säännös lisättiin rikoslakiin vuonna 1998 (HE 117/1997 vp ja HE 6/1997 vp). Säännöstä laajennettiin kattamaan myös lapsia koskevat teot vuonna 2004 hallituksen esityksessä 34/2004 vp esitetyn mukaisesti. Laajennuksen syynä oli direktiiviä 2011/93 edeltävän puitepäätöksen velvoitteet kriminalisoida muun muassa taloudellisen hyödyn saaminen lapsen harjoittamasta prostituutiosta tai lapsen osallistumisesta pornografiseen esitykseen sekä lapsen muu hyväksikäyttö näitä tarkoituksia varten. Aiempi paritussäännös kattoi velvoitteet prostituution osalta, mutta pornografiin esityksiin osallistumisen katsottiin jäävän säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle (HE 34/2004 vp, s. 85).

Esitöiden mukaan säännöksessä tarkoitetut alle 18-vuotiaiden tekemät sukupuoli-siveellisyyttä loukkaavat teot ovat korvausta vastaan tapahtuvaa osallistumista pornografiin elokuvaan tai esityksiin taikka toimimista mallina pornografisia kuvia valmistettaessa. Esitöissä viitataan myös lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevaan silloiseen rikoslain 17 luvun 19 §:n säännökseen, jonka mukaan sukupuoli-siveellisyyttä loukkaavana lasta esittävänä kuvana pidetään kuvatallennetta, jossa esitetään lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuoli-siveellisyyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla. Esitöissä viitatus aiemman hallituksen esityksen (HE 6/1997 vp, s. 189) mukaan muun muassa poseeraamista mallina sukupuoli-siveellisyyttä loukkaavaa kuvaa valmistettaessa voidaan pitää säännöksessä tarkoitettuna seksuaalisena tekona. Säännöksen sanamuodon ja perustelujen mukaan rangaistavuus koskee siis vain korvausta vastaan tapahtuvasta seksuaalisesta teosta hyötymistä myös silloin kun tekijä tai teon kohde on lapsi. Hallituksen esityksessä 103/2014 vp selvennettiin ihmiskauppa- ja paritusrikoksen soveltamisalaa toteamalla, että alle 18 -vuotiaan parittaminen tulee lähökohtaisesti arvioida ihmiskaupparikoksena (s. 32 ja 46/II).

Säännökseen lisättiin eduskuntakäsittelyvaiheessa määritelmä "ilmeisellä tavalla" termin "sukupuolisiveellisyyttä loukkaava" eteen. Lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 4/2004 vp, s. 6) lisäystä perusteltiin sillä, että säännöksen oli esitöiden mukaan tarkoitus olla yhtenevä silloisen 17 luvun 19 §:n säännöksen kanssa, missä mainittiin sukupuoli-siveellisyyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla tehty teko. Sittemmin ilmeisyyden vaatimus on kuitenkin poistettu kyseisestä 19 §:stä, kun lapsia seksuaalisesti esittävää materiaalia koskevaa sääntelyä on yhdenmukaistettu (HE 282/2010 vp, s. 103). Muutoksen yhteydessä ei arvioitu tarvetta muuttaa paritusta koskevaa sääntelyä poistamalla ilmeisyyden vaatimus myös paritusta koskevasta sääntelystä.

Määritelmät

Rikoslain 20 luvun 10 §:n 1 momentin määritelmän mukaan sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan sukupuolielimestä tehtävää taikka sukupuolielimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon taikka toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon. Säännöksen 2 momentin mukaan seksuaalisella teolla tarkoitetaan sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Sukupuoliyhteyden määritelmä on lähtökohtaisesti sukupuolineutraali, eli niin tekijä kuin uhrikin voi lähtökohtaisesti olla mies tai nainen (ks. LaVM 4/2014 s. 8) Säännöksen perustelujen mukaan sukupuoliyhteyden määritelmä koskee sukuelimeen ja peräaukkoon kohdistuvan sukupuoliyhteyden lisäksi myös suulla suoritettavaa tai siihen kohdistuvaa sukupuoliyhteyttä (ks. HE 6/1997 s. 188). Lisäksi säännöksen sanamuodon mukaan kyseeseen voi tulla myös miehen sukuelimeen tunkeutuminen (ks. KKO 2000:90 ja KKO 2005:54).

Säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä 6/1997 vp (s. 188/II) yhtenä tekotapana on nimenomaisesti mainittu suulla suoritettava tai siihen kohdistuva sukupuoliyhteys ja lisäksi on katsottu, että merkitystä ei ole sillä, onko sukupuoliyhteys eri vai samaa sukupuolta olevien välillä. Seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevassa hallituksen esityksessä taas on arvioitu, että toisen sukupuolielimen hyväilyä tai ns. suuseksin harjoittamista, johon ei liity penetraatiota, arvostellaan seksuaalisena tekona (HE 283/2010, s.4). Myöskään Helsingin hovioikeuden 13.12.2018 tuomiossa (R 18/658) naisen klitoriksen nuolemisen ei katsottu täyttäneen sukupuoliyhteyden määritelmää. Hovioikeus katsoi, ettei klitoriksen kielellä nuolemista voida pitää yleiskielen mukaisesti naisen sukupuolielimeen kohdistuvana tunkeutumisena naisen kehoon, eikä kysymys ollut myöskään naisen sukupuolielimen ottamisesta omaan kehoon, joten tekoa ei voitu pitää sukupuoliyhteytenä.

Määritelmän mukaan tunkeutumisen on oltava seksuaalista. Säännöksen alkuperäisten esitöiden (HE 6/1997 vp, s. 188) mukaan seksuaalisuuden vaatimus edellyttää, että tunkeutuminen joko tapahtuu sukupuolielintä käyttäen tai kohdistuu sukupuolielimeen. Hallituksen esityksen 216/2013 vp (s.12) mukaan: "[t]unkeutumisen seksuaalisen luonteen edellyttäminen mahdollistaa myös tulkinnan, jonka mukaan sukupuoliyhteydeksi ei välttämättä katsota esimerkiksi sitä, että tekijä pahoinpitelytarkoituksessa työntää esineen sukupuolielimeen".

Syyteoikeus

Rikoslain 20 luvun 11 §:n mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneesta seksuaalisesta ahdistelusta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista (ks. HE 509/2014).

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Rikoslain 20 luvun 13 §:n mukaan paritukseen ja törkeään paritukseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Sama koskee 8 b §:n 1 momentissa tarkoitettua rikosta, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa tarkoituksena valmistaa kuvia tai kuvatalenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta. Säännöksen taustalla ovat Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet (ks. HE 282/2010 vp ja HE 34/2004 vp).

2.2.2 Rikoslain 17 luku, Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen ja törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen

Rikoslain 17 luvun 18 §:n mukaan se, joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatalenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään 1) lasta, 2) väkivaltaa tai 3) eläimeen sekaantumista, on tuomitettava sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Säännöksessä on myös mainittu poikkeuksia liittyen materiaalin taiteelliseen arvoon ja tiedonvälitystä palvelemaan luonteeseen.

Törkeää sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaan lasta esittävän kuvan levittämistä koskevan 19 §:n mukaan jos sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisessä 1) lapsi on erityisen nuori, 2) kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi, 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai 4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, ri-

koksentekijä on tuomittava törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Säännösten soveltamisalaa on käsitelty säännöksen esitöissä HE 282/2010, HE 34/2004 vp ja HE 6/1997 vp. Kysymystä siitä, milloin aineisto on sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa, on käsitelty edellä mainitun 18 §:n alkuperäisissä perusteluissa (HE 6/1997 vp), jonka mukaan pelkäävät se, että materiaalissa kuvataan alastonta lapsimallia, ei sinänsä tee kuvaa lapsipornografiseksi (ts. lasta seksuaalisesti esittäväksi). Esitöiden mukaan edellytyksenä on lapsimallin kuvaaminen sillä tavoin, että loukataan sukupuolisiveellisyyttä. Tässä arvioinnissa on esitöiden mukaan merkitystä mallin iällä, miten häntä esitetään, millä tavoin kuvan seksuaalisuus ilmenee ja millaisen kokonaisvaikutelman kuva katsojassa herättää (HE 6/1997 vp, s. 147).

Säännöksen mukaan kuvan levittämisen rangaistavuus koskee vain tilanteita, joissa kuvia tai kuvatallenteita on useita. Alkuperäisen lain esitöissä (HE 6/1997 vp, s. 145, 147) säännös haluttiin rajata nimenomaisesti useiden kuvien levittämiseen. Yksittäisen kuvan tai kuvatallenteen luovuttaminen ei siis ole rangaistavaa, vaan toiminnalta edellytetään jonkinlaista laajuutta tai jatkuvuutta. Tämän sääntely oli linjassa siihenastisen oikeuskäytännön kanssa, jonka mukaan rangaistuksiin oli käytännössä tuomittu pääasiassa pornografisia tuotteita ammattimaisesti myyneitä sekä tätä tarkoitusta varten sellaisia tuotteita maahan tuottaneita henkilöitä.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Rikoslain 17 luvun 19 §:n mukaan rangaistaan oikeudettomasta todenmukaisen tai todellisuuspohjaisen lasta sukupuolisiveellisesti esittävän kuvan tai kuvatallenteen hallussapidosta tai pääsyn hankkiminen tällaiseen materiaaliin maksua vastaan tai muuten sopimalla. Rangaistusasteikko teosta on sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

Alkuperäiseen säännökseen on sittemmin lisätty uutena tekotapana pääsyn hankkiminen 18 §:ssä tarkoitettuun kuvaan, tai kuvatallenteeseen (HE 282/2010 vp). Lisäys liittyy Lanzaroten yleissopimukseen. Sittemmin saman sisältöinen säännös on sisällytetty myös direktiiviin 2011/93. Direktiivin 5 artiklan 3 kohtaan sisältyy velvoite säätää rangaistavaksi pääsyn hankkiminen lapsipornografiaan tietoisesti, tieto- ja viestintätekniikkaa käyttäen. Direktiivin resitaalin 18 kohdan mukaan ollakseen vastuussa tästä, henkilöllä olisi oltava sekä aikomus käydä sivustolla, jossa on saatavilla lapsipornografista aineistoa, että tieto siitä, että sivustolla on lapsipornoa. Rangaistuksia ei pitäisi tuomita henkilöille, jotka tahattomasti käyvät lapsipornografiaa sisältävillä sivuilla. Rikoksen tahallisuus voidaan päätellä siitä, että rikos on tehty toistuvasti tai

maksullisen palvelun kautta. Lasta seksuaalisesti esittävien kuvien hallussapitoa koskevan säännöksen katsotaan Suomessa täyttävän direktiivin velvoitteet.

Lain esitöiden (HE 282/2010 vp) mukaan pääsyn hankkimisen tarkoituksesta ja tietoisuudesta voi saada viitteitä esimerkiksi siitä, että tekijä on maksanut sivuille pääsemisestä tai että hän on käynyt sivuilla toistuvasti. Pääsyn hankkimisessa on kysymys tilanteesta, jossa rikosentekijä on ryhtynyt aktiivisiin toimenpiteisiin lapsipornografiamateriaalin saamiseksi ja jossa materiaali on päätynyt hänen saatavilleen. Esitöiden mukaan pääsyn hankkiminen koskee säännöksen mukaan siis tilanteita, joissa henkilö maksua vastaan tai muuten sopimalla materiaalin haltijan tai siitä määräävän kanssa hankkii kuvan tai tallenteen. Rangaistavuus ei koske esimerkiksi internet-sivustoja, joihin kenellä tahansa on vapaa pääsy, eikä myöskään säännöksessä mainitun aineiston katsomista. Pääsyn hankkimista tukevana näyttönä voidaan myös käyttää sitä, että tekijä on käynyt kyseisillä lapsipornografiaa sisältävillä sivustoilla. Pääsyn hankkiminen voi toisaalta olla myös lapsipornografian hallussa pitämistä eli esimerkiksi materiaalin lataamista edeltävä toimi. Tällaisessa tapauksessa tekijää ei erikseen rangaista pääsyn hankkimisesta (HE 282/2010 vp, s. 103-104). Nykyisessä sääntelyssä soveltamisalan ulkopuolelle on siis rajattu pääsyn hankkiminen vapaasti esimerkiksi internetissä saatavilla olevaan aineistoon.

2.3 Rikollisuustilastoja ja tutkimuksia

2.3.1 Tilastot

Tässä osiossa esitellään tilastotietoja poliisin tietoon tulleista ja tuomioistuimissa tuomituista seksuaalirikoksista. Poliisin tietoon tulleilla rikoksilla tarkoitetaan muun muassa tekoja, joista on tehty rikosilmoitus, eivätkä nämä määrät kerro todellisen rikollisuuden määrää. Monet poliisille tehdyt rikosilmoitukset eivät johda langettavaan tuomioon oikeudessa. Eräiden seksuaalirikosten käsittelyä rikosprosessissa tutkimusten valossa on selostettu tarkemmin osiossa 2.3.2.

Raiskaus ja törkeä raiskaus

Poliisin tietoon tuli yhteensä 1 477 raiskausrikosta (raiskaus ja törkeä raiskaus) vuonna 2019 (1 393 tapausta vuonna 2018 ja 1 245 tapausta vuonna 2017). Kymmenvuotijaksolla 2009–2018 tilastoitujen raiskausrikosten määrä on kasvanut noin kaksinkertaiseksi. Näistä törkeiden raiskausten määrä on kasvanut tuntuvasti (yli 3-kertaiseksi) vuosina 2015–2018 verrattuna aikaisempiin vuosiin. Poliisin tietoon tulleiden raiskausrikosten määrät ovat olleet noin tuhannen rikoksen luokkaa vuosina 2011- 2015, jonka

jälkeen ne ovat nousseet vajaaseen 1200 rikokseen vuonna 2016 ja hieman yli 1200 rikokseen vuonna 2017. Törkeiden tapausten osuus oli 11–12 prosenttia kaikista raiskauksista vuosina 2015–2018, kun se oli 3–5 prosenttia vuosina 2010–2014. Lievemmin rangaistavien raiskausten (rikoslain 20 luvun 1 § 3 momentti) osuus vuosina 2015–2018 on puolestaan pudonnut 3–6 prosenttiin vuosina 2011–2013 vallinneesta noin viidenneksen osuudesta (tällöin säännöksen nimi oli pakottaminen sukupuolilyhetyteen). Perusmuotoisen raiskauksen osuus on pysynyt noin 75–85 prosentin tuntumassa. Törkeiden raiskausten määrän kasvu liittyy esitettyjen arvioiden mukaan lainmuutokseen, jonka mukaan alle 18-vuotiaaseen uhriin kohdistuneita tekoja pidetään törkeinä, jos niitä myös kokonaisuutena arvostellen voidaan pitää törkeinä. Raiskausrikoksen yritykseksi nimettyjen tekojen osuus oli 9 % vuonna 2018. Jos tarkastelu rajataan niin, että yksi henkilö voi esiintyä vuoden aikana vain kerran rikoksen tekijänä törkeimmän rikoksensa mukaan, raiskausrikoksesta epäiltyjen määrä on vuodesta 2008 vuoteen 2017 kasvanut 346 henkilöstä 591 henkilöön (Rikollisuustilanne 2018).

Tilastokeskuksen tietojen mukaan perusmuotoisesta raiskauksesta oikeudessa tuomittujen henkilöiden määrät ovat säännöksen 1 ja 2 momentin pohjalta olleet vuosina 2014–2018 seuraavat: 91 (v. 2014); 102; 129; 141; 137 (v. 2018). Syyksi luettujen rikosten vastaavat määrät ovat olleet 141 (v. 2014); 143; 168; 162 ja 173 (v. 2018). Hylättyjen syytteiden vastaava määrä on ollut 64; 38; 56; 69; ja 62 kappaletta mainittuina vuosina. Suurin osa tuomituista vankeusrangaistuksista on ollut ehdollisia (49; 61; 67; 85; 84 vuosina 2014–2018). Keskimääräinen rangaistus on ollut noin 20 kuukautta (25–27 kuukautta ehdottomien ja 16–17 kuukautta ehdollisten vankeusrangaistusten osalta). Rangaistusten mediaanit ovat vaihdelleet 18 ja 20 kuukauden välillä (18 kuukautta vuonna 2018): ehdottomien vankeusrangaistusten mediaani on ollut 24–25 (24 kuukautta vuonna 2018) kuukautta ja ehdollisten 17–18 kuukautta (17 kuukautta vuonna 2018).

Perusmuotoisen raiskauksen 3 momentin perusteella on tuomittu 0–2 henkilöä vuosina 2014–2018 (2 vuonna 2018). Tuomitut rangaistukset ovat olleet ehdollisia vankeusrangaistuksia, joiden kesto on vaihdellut 5 ja 18 kuukauden välillä. Mainitun teon yrityksestä on tuomittu 0–2 henkilöä vuosina 2014–2018 (0 henkilöä vuonna 2018). Yleisin rangaistus tästä on ollut ehdollista vankeutta ja vankeusrangaistuksen keskimääräinen pituus on vaihdellut 9 ja 22 kuukauden välillä.

Raiskauksen yrityksestä tuomittujen henkilöiden määrä on ollut 12; 19; 15; 15; ja 10 vuosina 2014–2018 (10 vuonna 2018). Syyksi luettujen rikosten määrä on vaihdellut 18 ja 23 välillä ja hylättyjen syytteiden määrä on 2 ja 11 välillä mainittuna aikana (2 hylättyä syytettä ja 18 syyksi luettua rikosta vuonna 2018). Kaikki tuomitut rangaistukset ovat olleet vankeusrangaistuksia ja näistä vain muutamat (1–4) ovat olleet ehdottomia (1 ehdoton vankeusrangaistus vuonna 2018). Keskimääräiset rangaistukset

ovat olleet noin 13–14 kuukauden pituisia ja rangaistusten mediaani on ollut 12–14 kuukautta (keskimääräinen vankeusrangaistus oli 13 kuukautta ja mediaani 12 kuukautta vuonna 2018).

Vuoden 2014 muutokseen asti voimassa oli vielä 20 luvun 3 §, jonka mukaan tuomittiin pakottamisesta sukupuolilyhteyteen. Poistettu säännös vastaa asiallisesti valtaosin nykyistä 1 §:n 3 momenttia. Säännöksen perusteella tuomittujen määrät ovat vuosina 2014–2018 vähentyneet seuraavasti: 33; 16; 11; 2; 0 (vuonna 2018). Valtaosa tuomituista rangaistuksista on ollut ehdollisia vankeusrangaistuksia (28; 13; 9; 2). Näiden keskimääräiset pituudet ovat vaihdelleet 8 ja 11 kuukauden välillä. Teon yrityksestä on tuomittu vuosina 2014–2015 yhteensä 4 henkilöä, vuoden 2015 jälkeen teko yrityksestä tuomittuja ei ole ollut.

Törkeän raiskauksen osalta oikeudessa tuomittujen henkilöiden määrä on ollut vuosina 2014–2018 seuraava: 7; 22; 46; 26 ja 31 henkilöä. Syyksi luettujen tekojen määrä on vaihdellut saman suuntaisesti 8; 29; 51; 27 ja 32. Hylättyjen syytteiden määrä on sen sijaan pysynyt mainitun ajan 3 ja 9 välillä (7 tapausta vuonna 2014 ja 3 tapausta vuonna 2018). Kaikki tuomitut rangaistukset ovat olleet vankeusrangaistuksia, joista lähes kaikki ovat olleet ehdottomia (ehdollisten vankeusrangaistuksen määrät ovat olleet 1 vuosina 2016–2018 ja 4 vuonna 2015). Keskimääräisen vankausrangaistuksen kesto on vaihdellut 46 ja 58 kuukauden välillä (46 kuukautta vuonna 2018) ja mediaani 36 ja 57 välillä (36 kuukautta vuonna 2018). Törkeän raiskauksen yrityksestä tuomittujen määrä on vaihdellut 0–2 välillä vuosina 2014–2018 (1 vuonna 2018). Keskimääräiset rangaistukset ja rangaistusten mediaani ovat vaihdelleet 22 ja 54 kuukauden välillä (54 kuukautta vuonna 2018).

Pakottaminen seksuaaliseen tekoon

Tilastokeskuksen tietojen mukaan poliisin tietoon tulleiden rikosten määrät vuosina 2014–2019 ovat: 175; 117; 146; 141; 153 ja 206 rikosta. Selvitettyjen rikosten määrä vuosittain on ollut samana ajankohtana: 121; 106; 80; 104; 83 ja 116 rikosta. Oikeudessa tuomittujen henkilöiden määrät ovat säännöksen 1 momentin pohjalta olleet vuosina 2014–2018 seuraavat: 41; 39; 33; 28 ja 30 (v. 2018). Syyksi luettujen rikosten määrä on ollut vastaavana aikana 66; 77; 50; 39 ja 44. Valtaosa rangaistuksista on ollut ehdollista vankeutta (27; 26; 20; 22 ja 20 tapauksessa vuosina 2014–2018). Sakoon on johtanut 4–11 tapausta (7 vuonna 2018). Ehdottomien vankeusrangaistusten määrä taas on ollut 0 ja 5 välillä (2 vuonna 2018). Ehdollisen vankeusrangaistuksen keskimääräinen pituus ja mediaani on ollut noin 5–6 kuukautta (6 kuukautta vuonna 2018). Ehdottoman vankeusrangaistuksen keskipituus on vaihdellut 7 ja 22 kuukauden välillä (8,5 kuukautta vuonna 2018). Sakkorangaistusten suuruudet ovat olleet

noin 60 ja 80 päiväsakon välillä ja mediaanit 70 ja 90 päiväsakon välillä (keskimääräinen suuruus 79 päiväsakkoa ja mediaani 70 päiväsakkoa vuonna 2018). Teon yrityksestä on tuomittu 0–3 henkilöä vuosittain vuosina 2014–2018 (0 vuonna 2018). Näistä yleisin seuraus on ollut ehdollista vankeutta, jonka kesto on ollut keskimäärin 2 ja 7 kuukauden välillä ja mediaani 2 ja 10 kuukauden välillä (keskimääräinen rangaistus 7 kuukautta ja mediaani 10 kuukautta vuonna 2017).

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Tilastokeskuksen tietojen mukaan poliisin tietoon on tullut 86–151 seksuaalista hyväksikäyttöä tai sen yritystä koskevaa rikosta vuosittain vuosien 2014–2019 aikana. Vuonna 2019 määrä oli 99 (2018 määrä oli 106). Tuomittujen henkilöiden määrät ovat vähentyneet vuoden 2014–2018 aikana 17 tuomitusta 2 tuomittuun (17; 10; 6; 4; 2 henkilöä vuosina 2014–2018). Syyksi luettuja rikoksia on ollut 26; 31; 20; 23 ja 17 vuosina 2014–2018). Syyksi luettuja rikoksia on siis huomattavasti enemmän kuin rikoksesta tuomittuja. Valtaosa täytetyn tekemuodon tuomioista sisälsi vankeusrangaistuksen (14; 7; 4; 3; 1 tapausta vuosina 2014–2018), joista lähes kaikki tuomittiin ehdollisena (100 % vuosina 2016–2018, 12 ja 6 vuosina 2014 ja 2015). Keskimääräisen vankeusrangaistuksen pituus on vaihdellut täytetyn tekemuodon osalta vuosina 2014–2018 seuraavasti: 9, 15, 7, 4 ja 24 kuukautta. Tuomittujen vähäinen määrä on todennäköisesti vaikuttanut rangaistusten vaihtelevaan pituuteen. Sakkorangaistusten keskimääräiset suuruudet ovat vaihdelleet 35 ja 65 päiväsakon välillä vuosina 2014–2018 (keskimäärin 70 päiväsakkoa vuonna 2018).

Seksuaalinen ahdistelu

Säännöksen voimaantuloa seuraavina vuosina poliisin tietoon tulleiden tapauksien määrä on kasvanut huomattavasti. Vuonna 2014 tapauksia kirjattiin 75, jonka jälkeen tapauksien määrä nousi 284 tapaukseen vuonna 2015 ja 535 tapaukseen vuonna 2016. Vuonna 2017 tapauksien määrä oli 414, vuonna 2018 tapauksia oli 512 ja vuonna 2019 tapauksia oli 518, joista selvitettyjä rikoksia 238.

Oikeudessa tuomittuja on henkilöitä ollut 1–5 vuosina 2014–2015 ja vuosina 2016–2018 määrät ovat nousseet 30–42 tuomittuun (36 tuomittua vuonna 2018). Syyksi luettujen rikosten määrät ovat vaihdelleet 48 ja 69 välillä vuosina 2016–2018 (69 vuonna 2018). Valtaosa tapauksista johti sakkotuomioon (1-4 määräaikaiseen vankeuteen tuomittua vuosina 2016–2018). Keskimääräinen rangaistus on ollut noin 50 päiväsakkoa vuosina 2016–2018. Vuosina 2016–2018 ehdolliseen vankeuteen tuomittuja oli 1–4 henkilöä, ja rangaistukset olivat pituudeltaan keskimäärin 1–3 kuukautta.

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsenraiskaus

Poliisin tietoon tulleet lapsen seksuaalisen hyväksikäytön määrät ovat vaihdelleet vuosittain. Vuonna 2019 kirjattiin 1 175 perusmuotoista ja 500 törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. 2018 kirjattiin 1 373 perusmuotoista ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Vuosina 2015–2017 määrät olivat 1200 tapauksen tuntumassa (1 168 vuonna 2017), kun taas vuonna 2013 määrä on ollut yli 1600 ja vuonna 2014 noin 1400 tapausta. Vuonna 2011 poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä kasvoi peräti 53 prosenttia edellisestä vuodesta pysyen sen jälkeen vuosina 2012–2013 suunnilleen samalla tasolla. Vuoden 2011 määrien nousuun voi vaikuttaa osaltaan vuonna 2011 voimaan tullut lasten ja nuorten parissa työskentelevien velvollisuus ilmoittaa epäilyistä lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä poliisille. Vuonna 2014 rikosten määrä kääntyi laskuun, joka jatkui myös vuonna 2015 tasaantuen jälleen vuosina 2016–2017. On arvioitu, että kasvusta ainakin osa johtuu Pohjois-Pohjanmaalla ja muualla Suomessa ilmoitetuista perheen sisäisistä hyväksikäyttötapauksista, jotka olivat tapahtuneet jo vuosia aiemmin.

Vuonna 2013 näitä rikoksia kirjattiin 59 % enemmän kuin vuonna 2006. Rikoksista epäiltyjen määrä (nettoluku) kasvoi samana aikana kuitenkin vain 12 %. Näiden erojen on esitetty johtuvan myös siitä, että rikossarjojen määrät vaihtelevat vuosittain, ja niiden osatekojen kirjaamiskäytännöt ovat epäyhteneväisiä erityisesti silloin, kun uhri on joutunut toistuvasti hyväksikäytön uhriksi. Toisinaan rikossarja kirjataan yhtenä rikoksena ja toisinaan useana, esimerkiksi jopa 300 rikoksena. Eroja kuitenkin tasoittaa se, että rikosten selvitysaste on ollut vuosina 2010–2013 aikaisempaa matalampi. Poliisin selvitettyksi merkittäviä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksia oli yhteensä 717 vuonna 2018 (740 vuonna 2017). Rikoksista epäiltyjä tekijöitä oli yhteensä 725 (752 vuonna 2017), joka koostui 428 eri henkilöstä (398 vuonna 2017) (Rikollisuustilanne 2018). Poliisin tietoon tulleita törkeitä lapsen seksuaalisia hyväksikäyttötapauksia oli 500 vuonna 2019 ja selvitettyjä rikoksia 441.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan oikeudessa tuomittujen henkilöiden määrät ovat lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen 1 ja 2 momentin pohjalta olleet vuosina 2014–2018 seuraavat: 210; 178; 158; 155; 150 (vuonna 2018). Syyksi luettujen rikosten määrät ovat vastaavasti olleet 395; 285; 285; 286 ja 248 tapausta. Hylättyjen syytteiden määrät ovat vaihdelleet noin 20 ja 40 tapauksen välillä vuosittain (19 hylättyä syytettä vuonna 2018). Valtaosa rangaistuksista on ollut ehdollisia vankeusrangaistuksia (182; 155; 136; 131 ja 124 vuosina 2014–2018). Sakkorangaistuksia on ollut vuosittain 3–9 (6 vuonna 2018) ja ehdottomia vankeusrangaistuksia 6–14 vuosittain (12 vuonna 2018). Vankeusrangaistusten keskimääräiset pituudet ovat olleet noin 9 kuukautta ja mediaani 7–8 kuukautta vankeutta (keskimääräinen pituus 9

kuukautta ja mediaani 8 kuukatta vuonna 2018). Teon yrityksestä säännöksen 3 momentin mukaan tuomittuja on ollut vuosina 2014–2018 vuosittain 5–8 henkilöä (5 henkilöä vuonna 2018) ja syyksi luettuja rikoksia 10–25 (10 syyksi luettua rikosta vuonna 2018). Näistä yleisin rangaistus on ollut ehdollinen vankeusrangaistus (3–7 tapausta vuosittain, 4 tapausta vuonna 2018). Vankeustuomioiden keskimääräinen rangaistus ja mediaani ovat vaihdelleet 3 ja 6 kuukauden välillä (3 kuukautta vuonna 2018).

Törkeän tekemuodon osalta tuomittujen määrät säännöksen 1 momentin osalta olleet 116; 118; 96; 100 ja 107 henkilöä vuosina 2014–2018. Vastaavat syyksi luettujen rikosten määrät ovat olleet 129; 168; 140; 130 ja 139. Kaikki rangaistukset ovat olleet vankeusrangaistuksia. Yleisin tuomio on ollut ehdoton vankeusrangaistus vuosina 2014–2016, ja vuosina 2017–2018 ehdottomia vankeuksia on ollut lähes sama määrä kuin ehdollisia (73; 81; 58; 47 ja 52 ehdotonta vankeusrangaistusta vuosina 2014–2018). Keskimääräisen rangaistuksen kestot ovat olleet 27–30 kuukautta ja mediaanirangaistus 22–26 kuukautta (keskimääräinen rangaistus oli 28 kuukautta ja mediaani 24 kuukautta vuonna 2018). Yritystä koskevan 2 momentin mukaan tuomittuja on ollut vuosina 2014–2018 yhteensä 4 henkilöä (0 henkilöä vuonna 2018). Näistä kolme tuomittiin ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja yksi ehdottomaan. Keskimääräiset rangaistukset ja rangaistusten mediaani ovat vaihdelleet 14 ja 42 kuukauden välillä vuosittain (17 kuukautta vuonna 2017, jolloin tuomittiin 2 henkilöä).

Törkeää lapsenraiskausta koskevia tilastoja rangaistuskäytännöstä ei ole vielä saatavilla. Rangaistuskäytäntöä muiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta on selostettu myös alla osiossa 2.3.2.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Viime vuosina näitä rikoksia ei tullut juuri lainkaan poliisin tietoon. Vuosina 2010–2012 rikoksia on kirjattu 14, mutta vuonna 2013 näitä rikoksia kirjattiin peräti 140. Näin suuri määrä voi selittyä sillä, että samaan henkilöön kohdistuneita hyväksikäyttöjä on tullut yhdellä kertaa ilmi useita. Vuosina 2014 ja 2016 vastaavia tapauksia ei ollut yhtään, mutta vuonna 2015 kuusi ja vuosina 2017 ja 2018 kumpanakin seitsemän tapausta. Vuonna 2019 poliisin tietoon tulleita ja selvitettyjä tapauksia oli 9.

Myös oikeudessa tuomittujen määrät ovat olleet viime vuosina pieniä (3 henkilöä vuonna 2014, 1 henkilö vuonna 2015 ja 11 henkilöä vuonna 2018). Syyksi luettujen rikosten määrät ovat olleet lähes samoja (13 rikosta vuonna 2018). Rangaistukset ovat olleet sakkorangaistuksia vuosina 2014–2018 ja sakkojen keskimääräinen suuruus on ollut noin kolmekymmentä päiväsakkoa.

Seksuaalipalveluiden ostaminen nuorelta

Tilastokeskuksen tietojen mukaan poliisin tietoon tulleita seksuaalipalveluiden ostamista nuorelta koskevia rikoksia on ollut 32–110 vuosina 2014–2018. Vuonna 2019 poliisin tietoon tulleiden tapausten määrä oli 78 ja selvitettyjen rikosten määrä 42. Määrät laskivat vuosiksi 2016 ja 2017 runsaaseen 30 tapaukseen vuosien 2014 ja 2015 noin 50 ja 80 tapauksesta, mutta lukumäärä kasvoi taas 110 tapaukseen vuonna 2018. Oikeudessa tuomittujen henkilöiden määrät ovat olleet suhteessa poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin melko matalia ja määrät ovat vaihdelleet 2 ja 9 välillä vuosina 2014–2018 (5 tuomittua henkilöä vuonna 2018). Syyksi luettuja rikoksia on sen sijaan ollut 19; 42; 48; 32 ja 15 vuosina 2014–2018. Syyksi luettuja rikoksia oli huomattavan paljon verrattuna tuomittujen henkilöiden määrään. Molemmista vuoden 2018 tuomioista määrättiin ehdollinen vankeusrangaistus, samoin kuin 2/3:sta tuomiosta vuonna 2017. Vankeusrangaistusten keskimääräinen kesto on ollut 4 kuukautta kahden täytetyn tekemuodon osalta vuonna 2018 ja 8 kuukautta kahdeksan täytetyn tekemuodon osalta vuonna 2017. Yrityksen osalta keskimääräinen vankeusrangaistus on ollut 6 kuukautta vuonna 2017. Sakkorangaistusten keskimääräinen määrä ja mediaani ovat vaihdelleet 40 ja 75 välillä täytetyn tekemuodon, ja noin 40 ja 60 välillä yrityksen tekemuodon osalta vuosina 2014–2017.

Lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin

Tilastokeskuksen mukaan poliisin tietoon tuli säännöstä koskien 187 tapausta vuonna 2019, 107 tapausta vuonna 2018, 83 tapausta vuonna 2017, 92 tapausta vuonna 2016 ja 83 tapausta vuonna 2015. Selvitettyjä tapauksia oli vuonna 2019 yhteensä 53. Oikeudessa tuomittujen määrät ensimmäisen oikeusasteen osalta ovat olleet 2–10 henkilöä vuosina 2014–2018 (2 tapausta vuonna 2018, 7 vuonna 2017 ja 2 vuonna 2016). Syyksi luettujen rikosten määrä on vaihdellut 8 ja 30 välillä vuosina 2014–2018 (10 rikosta vuonna 2018, 14 vuonna 2017 ja 8 vuonna 2016). Vuonna 2018 rangaistukset olivat sakkorangaistuksia, vuonna 2017 ehdollisia vankeusrangaistuksia oli 5/7 ja vuonna 2016 taas 100 %. Vankeusrangaistuksen keskimääräinen kesto on ollut 3 kuukautta vuosina 2017–2016. Sakkorangaistuksen keskimääräinen lukumäärä on vaihdellut noin 40 ja 60 päiväsakon välillä vuosina 2014–2018 (43 päiväsakkoa vuonna 2018).

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen

Tilastokeskuksen mukaan poliisin tietoon tuli säännöstä koskien vuonna 2019 vain yksi tapaus. Vuosina 2014–2018 poliisin tietoon tuli yhteensä kaksi tapausta, joista molemmat vuonna 2017. Vuosina 2014–2018 ei tuomittu yhtään syyksi luettua rikosta.

Paritus ja törkeä paritus

Poliisin tietoon tulleita paritusrikoksia (perusmuotoinen ja törkeä tekemuoto) on kirjattu vuodesta 2009 vuoteen 2019 lähtien seuraavat määrät vuosittain: 18; 2; 19; 52; 23; 22; 18; 15; 88; 18 ja 21. Paritusrikosten määrät vaihtelevat vuosittain paljon, mikä johtunee poliisin paritustoimintaan kohdistaman kontrollin intensiteetin vaihtelusta. Vuonna 2017 parituksen yrityksiä kirjattiin poikkeuksellisen paljon. Ne liittyivät kaikki yhden poliisilaitoksen alueella tapahtuneeseen rikoskokonaisuuteen ja selittävät siten paritusrikosten määrän suurta kasvua vuonna 2017. (Niemi & Fagerlund, 2019, s. 89).

Tuomioistuimessa ensimmäisenä asteena tuomittujen määrä perusmuotoisen parituksen osalta on ollut vuosina 2014–2018 seuraava: 6; 9; 1; 5 ja 4 henkilöä. Syyksi luetujen rikosten määrä on ollut 6; 13; 2; 6 ja 5. Valtaosassa tapauksista rangaistus oli vankeutta (3/4:stä tapauksesta vuonna 2018, 5/5:stä vuonna 2017 ja 6/9:stä vuonna 2015). Lähes kaikki vankeusrangaistuksista olivat ehdollisia vuosina 2014–2018 (yksi ehdoton vankeusrangaistus vuonna 2018). Keskimääräisten vankeusrangaistusten pituudet ovat vaihdelleet 5 ja 8 kuukauden välillä (8 kuukautta vuonna 2018) ja sakko-rangaistuksen määrät noin 70 ja 80 päiväsakon välillä.

Törkeän tekemuodon osalta tuomittujen määrät ovat 2014–2017 olleet 2; 7; 1 ja 2 henkilöä ja syyksi luettujen rikosten määrät 2; 9; 1 ja 2. Vuonna 2018 ei luettu syyksi törkeitä paritusrikoksia. Kaikista törkeistä paritusrikoksista tuomittiin vankeutta, ja 7/12:sta tuomioista on ollut ehdollisia vuosina 2014–2017 (yksi ehdollinen vankeusrangaistus kahdesta tuomitusta vuonna 2017). Keskimääräisten rangaistusten pituudet ovat vaihdelleet 17 ja runsaan 20 kuukauden välillä (21 kuukautta vuonna 2017, 17 kuukautta vuonna 2016).

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen ja törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen

Tilastokeskuksen tietojen mukaan poliisin tietoon tulleita 17 luvun 18 §:ää koskevia rikoksia on ollut 239 vuonna 2019 ja 96 vuonna 2018. Lapsia koskevaa törkeää tekemuotoa koskevia tekoja on ollut 91 vuonna 2019 ja 35 vuonna 2018. Määrä on vaihdellut perustekemuotojen osalta vuosina 2014–2018 noin 50 ja runsaan 140 välillä ja vuodesta 2015 alkaen määrät ovat olleet lähellä sataa tai sen yli. Törkeiden tekemuotojen osalta määrät ovat olleet ennen vuotta 2018 matalampia ja vaihdelleet 6 ja 13 välillä vuosina 2014–2017. Selvitettyjä rikoksia oli vuonna 2019 18 §:n perustekemuodon osalta 106 ja törkeän 19 §:n tekemuodon osalta 112.

Säännöksen perustekemuodon perusteella tuomittujen määrät ovat olleet vuosina 2014–2018 seuraavat: 29; 20; 18; 33 ja 27 henkilöä. Törkeän tekemuodon osalta

määrät ovat olleet 8; 6; 9; 7 ja 7 henkilöä. Syyksiluettujen rikosten määrät ovat olleet perustekomuodon osalta 42; 24; 32; 57 ja 60 ja törkeän tekemuodon osalta 8; 11; 12; 7 ja 8.

Perustekomuotojen osalta yleisin rangaistus oli sakkorangaistus ja lähes kaikki vankeustuomiot tuomittiin ehdollisena (tuomiot johtivat perustekomuodon osalta

11 tapauksessa vankeusrangaistukseen vuonna 2018, joista kaikki tuomittiin ehdollisena). Tuomittujen vankeusrangaistusten keskimääräiset pituudet ja mediaanit ovat olleet noin kolmen–neljän kuukauden pituisia (4 kuukautta vuonna 2018). Sakkorangaistusten suuruudet ovat olleet vuosina 2014–2018 keskimäärin noin 40 ja 50 päiväsakon suuruisia mediaanien ollessa samaa luokkaa. Törkeiden tekemuotojen osalta tuomiot ovat olleet vankeusrangaistuksia, joista lähes kaikki on tuomittu ehdollisena (kaikki 7 tuomiota vuonna 2018). Törkeiden tekemuotojen osalta vankeustuomioiden keskimääräinen pituus on ollut 12 ja 14 kuukauden välillä vuosina 2014–2017 ja 9 kuukautta vuonna 2018.

Saatavilla olevista tilastoista ei käy tarkemmin ilmi, onko perustekomuotojen osalta tapauksissa ollut kyse lapsia, väkivaltaa vai eläimeen sekaantumista koskevasta materiaalista.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Tilastokeskuksen tietojen mukaan säännöstä koskevia rikoksia on vuonna 2019 tullut poliisin tietoon 182 ja 126 vuonna 2018. Määrät ovat vaihdelleet vajaan 80 tapauksen ja vajaan 190 tapauksen välillä vuosina 2014–2018. Selvitettyjä rikoksia on ollut vuonna 2019 yhteensä 105. Oikeudessa tuomittujen määrät ovat olleet vuosina 2014–2018 seuraavat: 21; 8; 22; 19; ja 15 henkilöä. Syyksi luettujen rikosten vastaavat määrät ovat olleet 64; 39; 62; 76 ja 66. Valtaosa tuomioista on johtanut sakkorangaistukseen ja keskimääräinen lukumäärä on vaihdellut noin neljäkymmenen ja kuudenkymmenen päiväsakon välillä (61 päiväsakkoa vuonna 2018). Vankeusrangaistuksia on tuomittu 6; 2; 7; 4; ja 3 vuosina 2014–2018. Lähes kaikki vankeusrangaistukset on tuomittu ehdollisena. Vankeusrangaistusten keskimääräinen pituus ja mediaani on ollut noin kahden ja neljän kuukauden välillä (3 kuukautta vuonna 2018).

2.3.2 Tutkimuksia seksuaalirikoksista

Oikeusministeriö tilasi vuonna 2019 kaksi tutkimusta liittyen eräiden seksuaalirikosten soveltamiskäytäntöön ja rangaistuksiin. Toinen tutkimus tilattiin Turun yliopistolta ja se

koski raiskausrikoksiksi luonnehdittujen rikosten etenemistä oikeusprosessissa. Toinen tutkimus käsitteli lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuskäytäntöä ja sen toteutti Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (Krimo). Alla on esitelty kootusti näiden tutkimusten oikeusministeriölle toimitettujen väliraporttien tuloksia, sekä joitain muita aiheeseen liittyviä tutkimuksia.

Raiskausrikoksiksi luonnehdittavat rikokset

Rikollisuuden piirteitä

Raiskausrikoksiksi luonnehdittujen rikosten etenemiseen oikeusprosessissa keskittyvä tutkimus (Alaattinoglu ym., 2020) kohdistui vuonna 2018 hylättyihin syytteisiin käräjäoikeudessa sekä poliisin ja syyttäjän päätöksiin lopettaa asian eteneminen rikosprosessissa. Tutkimuksessa tarkastelun kohteena olivat perustunnusmerkistön mukainen raiskaus ja törkeä raiskaus (rikoslain 20 luvun 1–2 §) ja lisäksi kerättiin päätöksiä myös pakottamisesta seksuaaliseen tekoon (rikoslain 20 luvun 4 §) ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä (rikoslain 20 luvun 5 §). Näistä kaikista teoista käytettiin tutkimuksessa yhteistä nimitystä raiskausrikos. Tutkimus koski osaa vuonna 2018 tehdyistä poliisin ei rikosta -päätöstä, syyttäjän syyttämättäjäyttämispäätöstä ja esitutinnan rajoittamispäätöstä ja käräjäoikeuksien tuomioita. Tutkimus keskittyi monin paikoin kuvaamaan sitä, miten rikosprosessin asianomistaja tai epäillyn rikoksen kohde on kuvannut epäillyn teon tapahtuneen. Tutkimuksessa ei tarkasteltu esimerkiksi syyksi luokivia tuomioita, eikä tutkimuksen perusteella ole mahdollista tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, miten viranomaiset ovat soveltaneet tai tulkinneet voimassaolevaa lainsäädäntöä erityisesti suostumuksen puutteen arvioinnin kannalta. Keskeiseksi ongelmaksi tutkituissa tapauksissa vaikuttivat nousevan näyttövaikeudet, mutta rikosprosessi saattoi päättyä myös esimerkiksi tunnusmerkistön täyttymättä jäämisen tai asianomistajan rikosprosessista vetäytymisen vuoksi.

Tutkimuksessa käytettyjen poliisitilastojen mukaan valtaosa uhreista on ollut naisia, tosin miesten osuus on myös kohonnut jonkin verran. Rikoksesta epäiltyjä ovat raiskausrikoksissa useimmiten miehiä ja vuonna 2018 naispuolisia epäiltyjä oli vain kolme 790 epäillystä. Epäiltyjä tekijöitä ikäluokittain tarkasteltuna käy ilmi, että 18–24-vuotiaita oli vuosina 2011–2018 hieman alle kolmasosa kaikista epäillyistä (29 %), samoin kuin 25–34-vuotiaita (30 %). Kolmanneksi eniten oli 35–44-vuotiaita (17 %). Alle 18-vuotiaiden tekemiä tekoja oli noin 10 %. Uhreista suurimman ryhmän taas muodostivat 18–24 vuotiaat (33 %), ja seuraavaksi suurimmat olivat 25–34-vuotiaat ja 15–17-vuotiaat (20 ja 19 %). Noin 10 % uhreista oli alle 15-vuotiaita. Alaikäisiä uhreista on ollut siis noin kolmannes.

Tutkimuksen mukaan vuodesta 2009 vuoteen 2018 sekä syytteiden että hylättyjen syytteiden määrä on lisääntynyt. Kaikista raiskausrikoksia koskevista syytteistä hylättiin 32 % vuonna 2018, kun vuotta aiemmin luku oli 42 % ja vuonna 2009 luku oli 25 %. Kun tarkastellaan päärikosperusteisia tietoja koko 10 vuoden ajanjaksolla on hylkäysprosentti 2009–2018 keskimäärin 25 %. Tämä luku on huomattavasti korkeampi kuin rikoslain rikoksissa keskimäärin. Suurin osa syytteen hylkäämistä koskevista tuomioista on koskenut raiskauksen perusmuotoa. Tutkimuksesta käy ilmi, että näyttöongelmat olivat keskeisessä roolissa tarkasteltaessa syytteiden hylkäysprosenttia.

Krimon katsauksessa 36/2019 (Niemi & Fagerlund, 2018, s.69–78) käsitellään myös muita raiskausrikoksia koskevia tutkimuksia ja tilastoja. Katsauksen mukaan vuoden 1997 kansalliseen uhritutkimukseen vastanneista naisista 0,23 % oli kyselyä edeltäneen vuoden aikana joutunut raiskauksen tai – mikä tavallisempaa – raiskausyrityksen kohteeksi. Vuonna 2009 vastaava osuus oli 0,22 %. Osuus on pysynyt varsin vakana.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen oikeusministeriölle toimittaman vuoden 2012 raportin (oikeusministeriön julkaisu 13/2012) mukaan poliisin tietoon tulleiden ja tuomitujen raiskausrikosten lukumäärät ovat kaksinkertaistuneet tutkimusta edeltävän 10 vuoden kuluessa. Muutosten taustalla ovat ennen kaikkea yleinen ilmoitusherkkyyden kasvu sekä rikosten syyteoikeutta laajentaneet lainmuutokset. Noin joka viides poliisin tietoon tullut raiskausrikos johtaa Suomessa rangaistukseen. Kolmannes kaikista raiskausrikoksista tapahtui puolisoitten tai seurustelukumppaneiden kesken, neljännes tuttavien tai ystävien välillä ja joka viides satunnaisten tuttavien kesken. Tuntemattomien tekemiä oli kuudennes. Valtaosassa tapauksia käytetty väkivalta kuvattiin kiinni pitämisenä tai erilaisena käsiksi käymisenä. Vajaa viidennes rikoksista sisältää vakavampaa väkivaltaa. Joka toisen rikoksen asiakirjoissa oli maininta erilaisista pintavammoista. Vakavampia fyysisiä vammoja nimettiin 3 %:ssa tapauksia.

Poliisin ei rikosta -päätökset vuonna 2018 ja 2017

Hellström on tutkinut vuonna 2017 poliisin tietoon tulleita raiskausepäilyjä, joiden esitutkinta on päätetty, koska asiassa ei epäilty tapahtuneen rikosta (Hellström, 2019, s. 32, 33). Vuonna 2017 poliisille ilmoitetuista 1 129 epäilystä raiskausrikoksesta (rikoslain 20 luvun 1 §) 119 tapausta päätettiin poliisissa ei syytä epäillä rikosta -perusteella. Tutkitut tapaukset jakautuivat seuraaviin tyyppeihin: 1) Asianomistajan kertoma ja poliisien selvittämä tapahtumakulku ei poliisin arvion mukaan täytä rikoksen tunnusmerkistöä (16 tapausta). Tapauksissa puuttuu tietoisessa tilassa olevan asianomistajan pakottaminen ja asianomistajan vastustustahdon ilmaisu. 2) Asianomistaja ei muista tekoa ja esitutkinnassa ei saada rikosepäilyä tukevaa selvitystä (31 tapausta).

3) Asianomistaja on vetäytynyt esitutkinnasta (17 tapausta). Asianomistaja on ilmoitushetken jälkeen myöhemmin esitutkinnassa haluton tai kyvytön selvittämään asiaa tai ei saavu kuulusteluun. Tekoon ei ole saatavissa riittävää selvitystä ilman asianomistajan myötävaikutusta. Asianomistajat jättivät saapumatta kuulusteluun tai ilmoittavat, etteivät aio selvittää tapahtunutta poliisille. 4) Tekoa ei enää epäillä tapahtuneen (58 tapausta). Kyse on ollut asianomistajan muuttuneesta kertomuksesta (37 tapausta), kuten perättömästä ilmoituksesta tai asianomistajan kiistämästä toisen henkilön ilmoittamasta raiskausepäilystä (16 tapausta) tai mielenterveydenhäiriöstä johtuvaksi arvioidusta ilmoituksesta.

Tutkimuksen mukaan joissain tapauksissa, joissa teko ei täyttänyt rikoksen tunnusmerkistöä, asianomistajat kuvasivat esimerkiksi kokeneensa tilanteessa lamaantumista, jonka vuoksi he olivat alistuneet tekoon vastentahtoisesti. Rikoksesta epäillyllä ei välttämättä ollut tietoa asianomistajan vastentahtoisuudesta yhdyntään. Asianomistajat kuvailivat tilaansa usein jähmettymiseksi tai jäätymiseksi. Myös vuonna 2017 tehdyssä Karoliinisen instituutin tutkimuksessa lähes 70 % kyselyyn vastanneista raiskauksen uhreista oli kokenut merkittävää kykenemättömyyttä liikkua, ja lähes 50% oli kokenut äärimmäistä kykenemättömyyttä liikkua. Aiempien kansainvälisten tutkimusten mukaan vastaavaa jäätymistä on kokenut noin 40–50 % raiskausten uhreista. Jäätyminen oli tämän tutkimuksen mukaan todennäköisempää aiemmin seksuaalista väkivaltaa kokeneilla.

Hellströmin tutkimuksen mukaan tapahtumaan saattoi liittyä asianomistajan kuvauksen mukaan painostamista, toistuvina seksin harrastamispyyntöinä, alun kieltävistä vastauksista huolimatta. Osa asianomistajista koki, että tekijän olisi pitänyt ymmärtää asianomistajan tahdon puute, mutta osa tiedosti, ettei tekijä ollut tullut tietoiseksi tästä. Rikoksesta epäillyt saattoivat kertoa sukupuoliyhteyden tapahtuneen yhteisymmärryksessä asianomistaja suostumuksella ja kiistää syyllistyneensä asiassa rikokseen. Tapauksissa, joissa tunnusmerkistön ei katsottu täytyneen, uhrin olisi poliisin näkemyksen mukaan tullut selvästi osoittaa vastustavansa ryhtymistä seksuaaliseen tekoon tai vastustuksen ilmaisun puuttumisen olisi tullut johtua siitä, että hän väkivallan vuoksi joutuu luopumaan oikeudestaan tehdä näin. Perusteluissa tuotiin esille, että asianomistajan kuvaama, muusta kuin väkivallan uhasta johtuva jäätyminen, ei ole laissa olevan määritelmän mukaista pelkotilasta aiheutuvaa kykenemättömyyttä vastustaa tapahtumaa tai pelkotilan hyväksikäyttöä. Eräässä tapauksessa mainittiin, että arvioitaessa tunnusmerkistön täyttymistä on huomattava, että raiskauksen keskeisin tunnusmerkki on siihen liittyvä pakottaminen. (s. 36–38)

Edellä mainitussa Turun yliopiston tutkimuksessa vuodelta 2020 tarkasteltiin myös poliisin ei rikosta -päätöksiä. Päätösten tiedot pohjautuivat usein asianomistajan kerto-

mukseen. Poliisin ei-rikokseksi luokittelemien tapahtumien osuus kaikista poliisin tietoon tulleista rikoksista on ollut yleensä 10–12 % välillä. Tutkituista päätöksistä parisuhteessa tapahtuneet teot olivat yleisimpiä, sillä niistä kerrottiin noin kolmasosassa tapauksista (32 %). Toiseksi eniten oli tutustumistilanteessa tapahtuneita tekoja (19 %). Päätöksistä löytyi enemmän tietoa henkisestä kuin fyysisestä väkivallasta, tosin usein päätöksissä ei kuvattu tutkittavana olleen teon piirteitä yksityiskohtaisesti. Henkiseksi väkivallaksi luokiteltiin tässä tapauksessa myös painostaminen sukupuolilyhteyteen. Lähes joka neljännessä päätöksessä kerrottiin rikoksesta epäillyn painostaneen asianomistajaa (23 %). Tällöin epäillyn kerrottiin esimerkiksi käskeneen asianomistajaa uhkaavalla äänenpainolla suostumaan sukupuolilyhteyteen tai sellaiseen seksuaaliseen tekoon, jota hän ei halunnut. Poliisin tekemissä päätöksissä raportoitiin varsin vähän fyysisestä väkivallasta, kuten liikkumisen estämisestä tai kiinni tarttumisesta (9 %), lyömisestä tai tukehduttamisesta (3 %).

Tutkimuksen mukaan poliisin tekemistä päätöksistä oli mahdollista löytää 42 prosentissa tapauksista useampi kuin yksi mahdollisesti haavoittuvuudesta kertova peruste: Poliisin tekemien päätösten mukaan asianomistaja oli alkoholin, huumeiden tai lääkkeiden vaikutuksen alaisena yli puolessa tapauksista (53,8 %). Lisäksi asianomistaja kertoi joissain tapauksissa olleensa nukkumassa (13,8), tiedoton (7,7%) tai muussa avuttomassa tilassa (7,7 %). Noin 14 %:ssa päätöksistä kerrottiin asianomistajan pelänneen raiskaustilanteessa. Noin kuudessa prosentissa tapauksista asianomistaja oli vammainen.

Tutkimuksessa asianomistajan kerrottiin kieltäneen tekijää noin kolmasosassa tutkituista päätöksistä: asianomistaja oli esimerkiksi ilmoittanut, että hän ei halua sukupuolilyhteyttä epäillyn kanssa. Joidenkin päätösten mukaan asianomistaja oli kieltänyt epäiltyä useita kertoja toteuttamasta sukupuolilyhteyttä tai muuta seksuaalista tekoa. Asianomistaja oli kerrottu vastustelleen epäiltyä noin 15 %:ssa tapauksista. Hän oli esimerkiksi työntänyt epäiltyä pois läheltään tai yrittänyt itse siirtyä muualle. Asianomistaja oli käyttänyt fyysistä väkivaltaa epäiltyä vastaan noin kolmessa prosentissa tapauksista, jolloin kyse oli esimerkiksi lyömisestä. Lisäksi asianomistajan kerrottiin lamaantuneen 14 %:ssa tapauksista.

Tutkimuksen mukaan poliisin mukaan rikoksen tunnusmerkistö ei täyttynyt rikoslain edellyttämällä tavalla 43 %:ssa tapauksista. Kyse oli esimerkiksi siitä, että poliisin mukaan tekijä ei ollut käyttänyt fyysistä väkivaltaa tai asianomistaja ei ollut sellaisessa avuttomassa tilassa kuin rikoslaki edellytti. Lähes 40 % päätöksistä kävi ilmi, että rikoksen asianomistaja ei halunnut jatkaa rikosprosessia. Muita syitä päätökselle olivat mm. se, ettei näyttöä ollut riittävästi, teko ei todennäköisesti tapahtunut tai tekijä on tuntematon.

Päätökset syyttämättä jättämisestä ja esitutinnan rajoittamisesta

Mainitussa Turun yliopiston tutkimuksessa kerättiin myös tietoa esitutinnan rajoittamisesta ja syyttämättä jättämistä koskevista päätöksistä. Suurimmassa osassa päätöksiä rikosnimikkeenä oli perusmuotoinen raiskaus (72,6 %). Näissä päätöksissä asianomistajan ja tekijän ikäero oli keskimäärin 14 vuotta. Epäilty oli yleensä täysi-ikäinen ja asianomistaja usein alaikäinen. Syyttäjien tekemistä päätöksistä kävi ilmi, että rikoksen osapuolet saattoivat esittää toisistaan poikkeavia käsityksiä käytetystä väkivallasta ja sen voimakkuudesta. Kertomuksen vakavan fyysisen väkivallan käyttämisestä eivät olleet päätösten mukaan yleisiä, mutta epäillyn kuvattiin usein tarttuneen asianomistajasta kiinni (25,6 %) tai rajoittaneen muulla tavalla hänen liikkumistaan tai pakenemistaan (21,2 %). Epäillyn kerrottiin painostaneen asianomistajaa sukupuoliyhteyteen lähes 40 % tapauksista. Päätökset sisälsivät myös kertomuksia väkivallalla uhkaamisesta.

Mainitussa tutkimuksessa noin 35 %:ssa päätöksiä löytyi maininta siitä, että asianomistaja oli kieltäytynyt sukupuoliyhteydestä tai muusta seksuaalisesta teosta epäillyn kanssa. Saman verran tapauksista ilmaistiin, että asianomistaja oli lamaantunut raiskaustilanteessa. Fyysistä vastustelua kuvattiin noin 11 %:ssa tapauksia. Lähes puolessa tutkituista tapauksista asianomistajalla kerrottiin olevan useampi kuin yksi haa-voittuvuudesta kertova tekijä, kuten alkoholin tai huumaavien aineiden käyttö, alaikäisyys, nukkuminen tai pelko.

Tutkimuksen aineistossa yleisin syy esitutinnan rajoittamista ja syyttämättä jättämistä koskeville päätöksille oli riittämätön näyttö. Näissä tapauksissa syyttäjän arvion mukaan näyttöä ei saatu sukupuoliyhteydestä tai seksuaalisesta teosta (22 %), pakottamisesta (40 %) tai avuttomasta tilasta (19 %). Näyttönä ei näissä tilanteissa välttämättä ollut muuta kuin asianomistajan kertomus. Päätöksistä noin kolmasosassa arviointiin uhrin uskottavuutta ja näistä tapauksista lähes 90 % syyttäjä ei pitänyt uhrina uskottavana. Noin 16 % päätöksistä asianomistaja oli ilmoittanut, ettei halua jatkaa rikosprosessia. Noin 12 %:ssa tapauksia katsottiin, että tapahtunut ei ole oikeudellisesti arvioiden rikos, esimerkiksi väkivallan käytön tai avuttoman tilan osalta. Saman verran oli myös tapauksia, joissa katsottiin, ettei rikosta ollut mahdollista tutkia tai rikosprosessia jatkaa. Noin kuudessa prosentissa päätöksistä syyttäjä arvioi, että rikosta ei todennäköisesti ollut tapahtunut.

Tuomiot ja hylätyt syytteet käräjäoikeudessa

Mainitussa Turun yliopiston tutkimuksessa tarkasteltiin myös 54 kappaletta eri käräjäoikeuksissa hylättyjä tuomioita vuodelta 2018. Lähes kymmenessä prosentissa tuo-

mioista vastaajia oli kaksi tai useampi. Asianomistajan sairaudesta, maahanmuuttaja-taustasta ja asianomistajan ja vastaajan välisestä riippuvuussuhteesta oli maininta 2–6 %:ssa tuomioita. Asianomistajan pelko oli mainittu yli kolmasosassa tuomioita (35 %). Aineistosta oli löydettävissä mainintoja myös muunlaisesta haavoittuvuudesta (33 % tuomioista), kuten siitä, että vastaaja oli aikaisemmin ollut väkivaltainen asianomistajaa kohtaan, asianomistajan lapsi oli raiskaustilanteessa läsnä samassa huoneessa tai raiskaukseen osallistui useampi tekijä.

Tutkimuksen mukaan yli kolmasosassa syytteen hylkäävissä tuomioita kerrottiin, että asianomistaja oli ollut nukkumassa, kun tämä oli herännyt sukupuoliyhteyteen tai epäillyt herättyään joutuneensa seksuaalisen väkivallan kohteeksi (35 %). Asianomistajan kerrottiin ollen tiedottomassa tilassa, kuten sammuneena runsaan alkoholin käytön takia, lähes joka neljännessä tapauksessa (24 %). Yli puolessa tapauksista kerrottiin, että asianomistaja oli kieltäytynyt sukupuoliyhteydestä tai hän oli muulla tavalla kieltänyt tekijää toteuttamasta aikeitaan (54 %). Asianomistaja oli vastustanut tai vastustellut tekijää lähes 40 % tapauksista. Asianomistaja oli esimerkiksi työntänyt vastaajaa pois tai yrittänyt rimpulla irti vastaajan otteesta. Asianomistajan kerrottiin käyttäneen fyysistä väkivaltaa tekijää vastaan 13 prosentissa tapauksista, jolloin hän oli esimerkiksi lyönyt tai potkinut vastaajaa. Nämä tutkimuksessa esitetyt tiedot tapahtumaolosuhteista perustuvat yleensä syytteesen ja asianomistajan omaan kertomukseen, jonka vastaaja yleensä kiisti.

Käräjäoikeus arvioi asianomistajan uskottavuutta 48 %:ssa tutkituista tapauksista. Näissä tapauksissa asianomistajaa ei pidetty uskottavana noin 60 %:ssa. Joissain tapauksissa epäuskottavuutta perusteltiin rikosilmoituksen tekoon kuluneella pitkällä ajalla, asianomistajan päihtyneisyydellä tai jos tämä ei pystynyt kertomaan oliko hän pyytänyt vastaajaa lopettamaan ja miten. Syytä olivat myös asianomistajan heikot muistikuvat tai kertomuksen epä johdonmukaisuus.

Tutkituista tuomioista syytteiden hylkäämisen taustalla oli yleensä riittämätön näyttö. Riittämätön näyttö koski sukupuoliyhteyden tai muun seksuaalisen teon tapahtumista, pakottamista tai avutonta tilaa. Sukupuoliyhteyden tai seksuaalisen teon tapahtuminen jäi todistamatta noin kolmasosassa tuomioista. Pakottamisesta ei saatu riittävää näyttöä hieman alle 40 %:ssa tuomioita. Tapauksissa ei pystytty osoittamaan fyysisen väkivallan käyttöä, koska näyttöä esimerkiksi uhrin saamista vammoista ei ollut. Joissakin tapauksissa pystyttiin todentamaan lieviä vammoja, kuten mustelmia, mutta käräjäoikeuden mukaan tämä ei riittänyt todisteeksi pakottamisesta. Avuttomasta tilasta ei ollut näyttöä 43 %:ssa teoista. Noin viidesosassa tuomiota käräjäoikeus pureutui raiskauksen tunnusmerkistökysymyksiin (18,5 %). Tällä tarkoitetaan tapauksia, joissa käräjäoikeus keskittyi rikoslain tulkinnassa esimerkiksi tekijän tahallisuuteen tai uhrin suostumukseen.

Amnesty Internationalin Suomen osasto on julkaissut 6.3.2019 tutkimuksen naisiin kohdistuvista raiskausrikoksista Suomessa (Oikeuksien arpapeli, naisiin kohdistuvat raiskausrikokset ja uhrin oikeuksien toteutuminen Suomessa). Tutkimuksessa muun muassa tarkasteltiin 81 kärkeäoikeuden tuomiota, joissa käsiteltiin 88 raiskaussyytettä vuosilta 2016–2017. Tutkimuksen mukaan 63 analysoidussa tuomiossa uhri kertoi vastustelleensa joko fyysisesti, sanallisesti tai molemmin keinoin. Suurin osa tapauksista, joissa uhri kertoi vastustaneensa vain sanallisesti (sanoneensa 'ei'), päättyi syytteen hylkäämiseen (15 syytekohtaa 20:stä). Jos taas uhri kertoi vastustelleensa fyysisesti tai sekä fyysisesti että sanallisesti, syytteet johtivat yleensä langettavaan tuomioon (29 syytekohtaa 43:sta). Tutkimuksen mukaan kuudessa tutkituista tuomioista katsottiin, että vastustelu kuuluu raiskauksen tunnusmerkistöön. Kuudesta tapauksesta, joissa uhri kertoi 'jäätäneensä', viisi päättyi syytteen hylkäämiseen. (s.20, 21)

Edellä mainitusta oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen tutkimuksesta vuodelta 2012 (oikeusministeriön julkaisuja 13/2012) myös ilmenee, että raiskausrikoksia luetaan myös tosiasiallisesti syyksi riippumatta siitä, onko teossa käytetty väkivaltaa ja onko uhri puolustautunut vai ei. Tutkimuksessa 5,7 % tutkituista raiskauksista ja 3,1 % sen törkeistä tekemuodoista ei sisältänyt mainintaa väkivallasta. Lisäksi tutkituista raiskausrikoksista yhteensä 35,2 % perusmuotoisia ja 28.1 % törkeitä tekemuotoja koskevissa tuomioissa sekä 26,7 % pakottamisista sukupuoliyhteyteen ei ollut mainintaa uhrin tekemästä vastarinnasta. (s. 15–20, 91, 99).

Mainitun raportin (13/2012) mukaan tilastollinen tarkastelu ei tue otaksumaa, että maan eri osissa seurattaisiin toisistaan poikkeavia tuomitsemislinjoja. Tapauskohtaiset vertailut kuitenkin osoittavat, että ratkaisut voivat vaihdella tunnusmerkistön valinnan sekä tuomitun rangaistuksen osalta ilman, että eroille löytyy tapausselesteista selitystä. Toisaalta rangaistuskäytännön perusrakenne on johdonmukainen.

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Lasten ja nuorten seksuaalikäyttäytyminen

Lasten ja nuorten seksuaalikäyttäytymistä on tutkittu muun muassa vuonna 2015 väestöliiton FINSEX-tutkimushankkeessa (https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/seksologinen_tutkimus/suomalaisten-seksuaalisuusfinse/). Tutkimuksen kuului 6000 henkilöä iältään 18–79 vuotta, ja heiltä kysyttiin seksuaalikäyttäytymistä alle 18-vuotiaana. Kyselyn mukaan ensimmäisen vakituisen seurustelunsa suomalaismiehet ovat aloittaneet keskimäärin 17,5-vuotiaana ja naiset 16,5-vuotiaana. Alle 15-vuotiaana oli molemmista sukupuolista aloittanut seurustelunsa noin viidesosa ja alle 16-vuotiaana noin kolmasosa. Keskimääräinen yhdyntöjen

aloitusikä on miehillä 18 ja 19 ikävuoden välillä ja naisten ensimmäinen yhdyntä tapahtui keskimäärin noin 17-vuotiaana. Noin 30 % naisista ja vajaa neljäsosa miehistä oli ensimmäisessä yhdynnässä alle 16-vuotiaana. Naisista seitsemän prosenttia ja miehistä neljä prosenttia oli ryhtynyt yhdyntään vastahakoisesti, eikä juuri ketään ollut pakotettu yhdyntään.

Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisille tehdyssä vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa (Fagerlund ym., 2014) oli kartoitettu lasten seksuaalikokemuksia ikätoverien kanssa (toinen osapuoli enintään 4 vuotta vanhempi). Seksuaalista kanssakäymistä fyysisellä kontaktilla mutta ilman yhdyntää ilmoitti näissä tapauksissa tytöistä 26 % (vrt. 38 % vuonna 2008) ja pojista 23 % (vrt. 31 % vuonna 2008). Yhdynnästä ilmoittivat tytöistä 13 % (vrt. 20 % vuonna 2008) ja pojista 12 % (vrt. 17 % vuonna 2008). Pakottamista tai lahjontaa sisältäneitä seksuaalikokemuksia ikätoverin kanssa ilmoitti 1–2 %.

Vuoden 2012 tutkimuksessa (Puusniekka ym., 2012) tarkasteltiin valtakunnallista kouluterveyskyselyä peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten sekä lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden osalta vuosilta 2000-2011 sekä ammattiin opiskelevien osalta vuosina 2008-2011. Tutkimuksen mukaan nuorista 64-83 % oli hyväillyt vaatteiden päältä ja 50–77 % vaatteiden alta. Toisella asteella opiskelevat tytöt olivat olleet selvästi poikia yleisemmin yhdynnässä (neljä kertaa tai useammin yhdynnässä oli ollut 42 % lukiolaistyttöistä ja 31 % pojista).

Tutkimusten perusteella voidaan nähdä, että huomattavalla määrällä lapsista ja nuorista on seksuaalisia kokemuksia jo ennen 16 vuoden ikää. Yhdyntöjen aloitusikä on kuitenkin valtaosalla yli 15 vuotta.

Lasten seksuaaliset suhteet aikuisten kanssa

Myös lasten seksuaalisista suhteista aikuisten kanssa on tehty tutkimuksia. Yllä mainitussa vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa (Fagerlund ym., 2014) kysyttiin sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaaisilta seksuaalikokemuksista tapahtumahetkellä vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa. Yhdeksäsluokkalaaisista 4 %:lla (7 % tytöistä ja 2 % pojista) oli ollut näitä kokemuksia. Sukupuoliyhteydessä oli ollut noin prosentti ja suurin osa koetuista seksuaalikokemuksista oli alkanut yli 14 vuoden iässä. Pakkoa, väkivaltaa ja lahjontaa oli kokenut alle prosentista noin yhteen prosenttiin ikäluokasta. Alle 10-vuotiaana ensimmäisen kerran sukupuoliyhteydessä aikuisen kanssa olleita lapsia tuli tutkimuksessa esiin 18 kappaletta. Ensimmäisen seksuaalikokemuksen toinen osapuoli oli ystävä tai tuttu 38–45 %:ssa tapauksia, tuntematon 21–38 %:ssa ja vanhempi, sukulainen tai vanhempien ystävä 7–15 %:ssa tapauksia. Lisäksi 2–10 %:ssa toinen osapuoli oli opettaja tai harrastuksen ohjaaja. Mainitut, ai-

kuisten kanssa koetut seksuaalikokemukset ovat vähentyneet vuoden 1988 tutkimuksesta yli puolella. Tutkimuksessa hyväksikäytöksi luokiteltuja kokemuksia oli 4–5 %:lla vastanneista ja myös nämä määrät ovat alentuneet 1988 ja vuoden 2008 tutkimuksista. Hyväksikäytöksi luokitelluista tapauksista 40 %:ssa lapsi ei itse mieltänyt tapusta hyväksikäytöksi.

Samana tutkimuksen mukaan kuudesluokkalaisista seksuaalikokemuksia yli 5 vuotta vanhemman henkilön kanssa oli vuosina 2008 ja 2013 alle prosentista kahteen prosenttiin ikäluokasta. Valtaosa kokemuksista oli seksuaalista koskettamista, joka ei johtanut yhdyntään. Suurin osa seksuaalisesta kanssakäymisestä oli alkanut lapsen ollessa 11–12-vuotias.

Edellä mainitun vuoden 2015 FINSEX-tutkimuksen mukaan itseä ainakin viisi vuotta vanhempi kumppani oli ollut joka viidennellä naisella ja seitsemällä prosentilla miehistä. Myös vuoden 2019 kouluterveyskyselyssä (<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>) kysyttiin 8–9. luokan oppilailta seksuaalikokemuksista vähintään 5 vuotta vanhemman henkilön kanssa. Näitä kokemuksia oli tytöillä 8 %:lla ja pojilla 2 %:lla. Ehdottelua oli kokenut seitsemän prosenttia ja sukuelinten näyttämistä kolme prosenttia tytöistä.

Valtaosa yllä mainittuun vuoden 2013 lapsiuhritutkimukseen (Fagerlund ym., 2014) osallistuneista koki, että seksuaalikokemus vähintään 5 vuotta vanhemman osapuolen kanssa ei ollut hyväksikäyttöä. Kuudesluokkalaisista tytöistä reilu viidennes ja yhdeksänluokkalaisista tytöistä 16 % oli kokenut seksuaalikokemuksen hyväksikäytöksi. Pojista kokemuksen aikuisen kanssa koki hyväksikäytöksi noin joka kymmenes.

Ulkomaisissa tutkimuksissa on katsottu nuorisoikäisten tyttöjen raportoineen sekä neutraaleja, negatiivisia että positiivisia seurauksia seksisuhteista, joissa he ovat olleet aikuisen miehen kanssa. Osa nuoruusikäisistä tytöistä kieltää jälkikäteenkin suhteen aiheuttaneen itselleen haittaa tai pitää oikeusprosessia itsessään haitallisena tai vahingollisena kokemuksena. Useissa ulkomaisissa tutkimuksissa toistuva tulos on ollut, että seksisuhteilla vanhempien miesten kanssa on yhteys haittavaikutuksiin, kuten myöhempään riskikäyttäytymiseen. Joidenkin tutkimusten mukaan seksipartnerien suuren ikäeron vaikutus riskikäyttäytymiseen näyttää kuitenkin häviävän osittain tai lähes kokonaan, kun analyyseissa huomioidaan parisuhteeseen liittyvä väkivalta, ja päihteidenkäyttö ja antisosiaalinen elämäntyyli. (Hines & Finkelhor, 2007; Leitenberg & Saltzman, 2000; Ryan ym., 2008; Young & D'Arcy, 2005; Tener ym., 2014; Oudekerk ym., 2014)

Lasten ja nuorten kokema häirintä

Kuten korkein oikeus (KKO 2013:97 sekä 2019:54) on myös todennut, seksuaalirikoksen kohteeksi joutuneilla lapsilla ei ole sellaisia käytösongelmia, joiden perusteella heidät voitaisiin tunnistaa tai diagnosoida tällaisen rikoksen uhriksi.

Edellä mainitussa vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa (Fagerlund ym., 2014) tarkasteltiin myös seksuaalisia tekoja sähköisten viestimien välityksellä. Tytöistä 16 % ja pojista 7 % oli kokenut seksuaalista häirintää ja ehdottelua internetissä. Yleisin kuudesluokkalaisten tyttöjen kokema häirintä oli rivo kielenkäyttö (tytöt 5 %, pojat 3 %). Muita muotoja olivat tuntemattomien lähettämät alastonkuvat ja esiintyminen alasti webkameralla (3 % tytöistä 2 % pojista). Yhdeksäsluokkalaisten kohdalla nämä luvut kohosivat 15 %:iin tytöillä ja 5 % pojilla. Viidennes 9-luokkalaisista tytöistä oli kokenut seksikkäiden kuvien pyytämistä.

Yllä mainitussa vuoden 2012 tutkimuksessa (Puusniekka ym.) häiritsevää seksuaalinen ehdottelu tai ahdistelua puhelimesta tai internetissä oli tutkimusten mukaan kokenut tytöistä 30–38 % ja pojista 6–7 %. Kehon intiimialueiden koskettelua vastoin tahoita oli kokenut peruskoulun ja lukion tytöistä 16–17 % ja pojista 5–6 %. Yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostamista tai pakottamista oli kokenut tytöistä 6–13 % ja pojista 2–3 %. Rahaa, tavaraa tai päihkeitä oli tarjottu vastineeksi seksistä 5–9 %:lle tytöistä ja 2–3 %:lle pojista.

Lasten ja nuorten seksuaaliset teot ja sähköinen viestintä

Useissa kansainvälisissä tutkimuksissa on tarkasteltu lasten ja nuorten seksuaalisia tekoja ja häirintää sähköisesti. Ruotsissa 16-22 vuotiaiden nuorten vapaaehtoisesti ja sähköisesti tehtyjä seksuaalisia tekoja mitanneen kyselyn mukaan noin yksi viidestä (21%) ruotsalaisnuoresta kertoi vapaaehtoisesti esiintyneensä seksuaalisesti tai lähettäneensä seksuaalisia kuvia sähköisesti (Jonsson ym., 2014). Yleisin seksuaalisen käyttäytymisen muoto verkossa oli itsensä paljastaminen (flashing) webkameran tai puhelimen välityksellä, ja tätä kertoi tehneensä 12–16 %. Kuvien tai videoiden lähettämistä siten, että nuori oli osittain tai kokonaan riisuutunut, oli tehnyt 9–11%.

Toisen kansainvälisen tutkimuksen mukaan, joka kosketti 20 Euroopan maan 11–16-vuotiaita nuoria, 1–5% pojista ja 1–4% tytöistä raportoi lähettäneensä seksuaalisia viestejä viimeisen 12 kuukauden aikana. Suomalaisnuorista lähes noin 3% niin pojista kuin tytöistä raportoi lähettäneensä viestejä viimeisen 12 kuukauden aikana. (Baumgartner ym., 2014)

Oikeuskäytäntö 2017-2018

Oikeusministeriön Krimolta tilaamassa tutkimuksessa tarkasteltiin vuosina 2017–2018 annettuja lainvoimaisia lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksien tuomioita käräjä- ja hovioikeuksissa. Tutkimuksen kysymyksenasetteluksi ja tavoitteiksi asetettiin seuraavien selvittäminen: eri tunnusmerkistöjen soveltaminen ja yhteys teonpiirteisiin, eri rangaistuslajien soveltaminen ja yhteys teonpiirteisiin, keskeisten mittaamisperusteiden vaikutus rangaistuksen lajiin ja määrään ja rangaistuskäytännöissä tapahtuneiden muutosten arviointi saatavilla olevan vertailutiedon pohjalta. Tutkimuksessa tarkasteltiin 438 tuomiota. Tutkimuksessa eivät näy vuonna 2019 voimaantulleet viimeisimmät muutokset ja asteikkojen kiristykset.

Tekojen piirteitä

Mainitun Krimon tutkimuksen mukaan perusmuotoisista lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tuomituista tapauksista 21 prosenttia sisälsi sukupuoliyhteyden ja yksi prosentti sukupuoliyhteyden, johon liittyy pakottamista. Ilman fyysistä kontaktia on tehty 31 % tutkituista teoista. Näistä suurin osa on tapahtunut verkossa. Ilman fyysistä kontaktia tapahtuneiden tekojen osuus on noussut huomattavasti verrattuna tutkimuksessa tarkasteltuun toiseen, vuonna 2006 tehtyyn tutkimukseen, jolloin muiden kuin pakottamista, sukupuoliyhteyttä tai koskettelua sisältäneitä tekomuotoja oli vain neljä prosenttia. Kokonaan verkossa tapahtuneita rikoksia oli 16 % kaikista vuoden 2017-2018 tutkituista teoista. Noin puolessa tapauksista, missä uhri ja tekijä tapasivat verkon kautta, itse teko tapahtui myös verkon välityksellä. Teoista, joissa koskettelu oli vakavin tekotapa, valtaosa tuomittiin perusmuotoisena lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Kaikki törkeänä tuomituista teoista sisälsivät koskettelua. Törkeinä tuomituista teoista 86 % sisälsivät sukupuoliyhteyden ja 16 prosentissa siihen liittyi lisäksi pakottamisen elementtejä.

Lähes kaikissa tutkituissa teoissa tekijä on ollut mies (99 % tapauksista) ja valtaosassa tekoja uhri on ollut tyttö (92 % tapauksista). Rikoksen tekijöistä suuri osa on alle 25-vuotiaita (lähes puolet kaikista tekijöistä). Suurin ikäryhmä rikoksen tekijöissä on 15–19 -vuotiaat lapset ja nuoret (lähes 25 % tapauksista). Tästä ikäryhmästä alaikäisiä on lähes puolet. Seuraavaksi suurin ikäryhmä on 20–24-vuotiaat (runsas 20 % tapauksista), ja tätä vanhempien ikäryhmien osuudet ovat suhteessa huomattavasti pienempiä (25–29-vuotiaita vajaa 10 %, 30-34 vuotiaita noin 7 %). Uhreista puolestaan suurin osa (63 %) on 13–15-vuotiaita. Tutkimuksessa viitattujen aiempien tutkimusten mukaan nuorien tekijöiden määrä on lisääntynyt ja vastaavasti vanhempien tekijöiden suhteellinen osuus koko aineistosta on samalla pienentynyt. Uhrien osalta kehitys vaikuttaa päinvastaiselta: 14 ja erityisesti 15-vuotiaiden osuus uhreista on kas-

vanut 13-vuotiaiden osuuden pudottua hieman ja tätä nuorempien osuuksien enemmän. Syyksi muutokseen arvioitiin rajoitussäännökseen tehtyjä muutoksia ja sen vähentynyttä käyttöä.

Uhri ja tekijä olivat tutustuneet netin kautta 21 %:ssa tutkituista tapauksista ja 20 %:ssa tapauksista tekijä oli uhrin kaveri tai tuttu. Seurustelusuhde katsottiin tekijän ja uhrin välillä olleen 10 %:ssa teoista ja 28 %:ssa tapauksia tekijä oli uhrin vanhempi, muu sukulainen, läheinen tai lapsesta vastaava henkilö. Uhrille vieraan henkilön tekemiä tekoja oli 13 %.

Tutkimuksessa 44%:ssa tutkituista teoissa teko oli yksittäinen tai korkeintaan päivän kestävä. Tutkimuksessa 15%:ssa tekoja teko oli kestänyt yli vuoden. Lisäksi lähes puolessa (43 %) kaikista tuomioista on mainittu rikoksen uhrille aiheuttamien psyykkisten oireiden vaatimien hoitotoimenpiteitä. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhreista 30 prosentille aiheutui psyykkistä hoitoa vaativia seurauksia, kun törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhreista hoitoa sai puolet enemmän (60 %). Vastavasti perusmuotoisen raiskauksen uhreista puolet saivat psyykkisiin vammoihinsa hoitoa ja törkeiden raiskausten uhreista 75 prosenttia.

Rangaistuskäytäntö

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikko on laaja ja tekemuotojen vaihtelu suurta. Tästä seuraten myös tuomittujen rangaistuslajien määrä on suuri. Mainitussa Krimon tutkimuksessa yleisin rangaistus on perusmuotoisten lasten hyväksikäyttöjen lukumäärään suuruudesta johtuen ehdollinen vankeusrangaistus. Viidennes rangaistuksista tuomitaan ehdottomina ja kolmanneksi yleisin rangaistuslaji on ehdollinen vankeus, jonka ohessa tuomitaan yhdyskuntapalvelua. Muita ehdollisen vankeuden ohessa tuomittavia seuraamuksia ovat sakko ja alle 21-vuotiaille rikosentekijöille mahdollinen valvonta. Rikosnimikkeiden yleisten rangaistuskäytäntöjen ulkopuolella olevaa sakkorangaistusta oli tutkimuksessa käsitellyssä aineistossa tuomittu vain seitsemässä tapauksessa. Rangaistukseen on jätetty tuomitsematta vain muutamassa tarkastelluista tapauksista aineiston neljässä yleisimmässä rikosnimikkeessä. Näistä yli puolessa syynä on ollut tekijän kyvyttömyys ymmärtää tekonsa seurauksia.

Perusmuotoisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomion päärikoksena tuomitaan suurimmassa osassa (67 %) tapauksia ehdollista vankeutta. Toiseksi yleisin rangaistuslaji on ehdollisen vankeuden ja yhteiskuntapalvelun yhdistelmä ja kolmanneksi ja neljänneksi niin ikään ehdollinen vankeus, jonka ohessa on tuomittu valvontaan tai oheissakkoon. Eri rangaistuslajien käyttö on hieman monipuolistunut lakimuutosta edeltävältä ajalta, jolloin ehdollisen osuus rangaistuksista oli aiemmassa esiin

tuodussa tutkimuksessa noin 80 prosenttia. Tuohon lukuun saattoi tosin olla laskettuna joitakin oheisrangaistuksia, kuten oheissakkoa. Laajasta rangaistusasteikosta huolimatta tuomioiden pituudet liikkuvat keskimäärin vuoden pituisen vankeusrangaistuksen molemmin puolin. Aineiston tuomioiden antamisen aikaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikko oli vankeutta neljästä kuukaudesta neljään vuoteen. Ehdotonta vankeutta tuomittiin kuitenkin vain muutamassa tapauksessa ja tällöinkin vankeustuomio oli noin vuoden pituinen.

Törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yleisin rangaistuslaji on ehdoton vankeusrangaistus. Osuuttaan on kuitenkin Krimon tutkimuksen mukaan kasvattanut voimakkaasti ehdollisen ja yhdyskuntapalvelun yhteisrangaistus, jota on tuomittu aineistossa lähes yhtä paljon kuin ehdotonta vankeutta. Ehdottoman vankeuden osuus on vähentynyt tuomioissa vuoden 2011 jälkeen, sillä sukupuoliyhteyden sisältäviä tekoja arvioidaan todennäköisemmin törkeinä, minkä seurauksena keskimääräinen törkeänä arvioitu teko on vähemmän vakava kuin ennen lainmuutosta. Ennen lainmuutosta törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tuomioista 80 % määrättiin tutkimuksessa viitatus aiemman tutkimuksen mukaan ehdottomana, nyt ehdottomien tuomioiden osuus on puolittunut 40 %:iin. Tuomituista henkilöistä 14 % on alaikäisiä, mikä saattaa vaikuttaa rangaistuskäytäntöön alentavasti, sillä alaikäisille ehdotonta vankeutta määrätään vain poikkeuksellisen vakavista teoista (rikoslain 6 luvun 9 §). Lisäksi 15-19-vuotiaiden rikosentekijöiden määrä on kasvanut jonkin verran lainmuutosta edeltäneeltä ajalta, mikä saattaa olla yksi osasy syy ehdottoman vankeuden vähenemiseen. Tutkimuksessa tyyppitapauksena törkeän lasten seksuaalisen hyväksikäytön osalta josta seuraamukseksi määrättiin alle 2 vuoden ehdoton vankeus on yksittäinen kerta, jolloin parikymppinen mies on ollut sukupuoliyhteydessä 13-15-vuotiaan tytön kanssa omassa asunnossaan ja tekijä ja uhri tunsivat toisensa entuudestaan netistä tai kaverien kautta. Tuomioissa, joissa oli määrätty ehdotonta vankeutta, on ollut enemmän vaihtelua, ja tekijän ja uhrin suhde näissä vaihtelee.

Rangaistuskäytännön kehityksestä voidaan tehdä hyvin rajallisesti tulkintoja, koska tunnusmerkistöjen muutosten myötä eri nimikkeiden alle soveltuvien tekojen muoto ja törkeysaste ovat vaihdelleet. Ehdollisten vankeusrangaistusten pituus lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien tekomuotojen osalta on kasvanut vuoden 2011 jälkeen. Myös ehdottomien vankeusrangaistusten pituus on kasvanut, tosin ehdottomien vankeusrangaistusten pituudet ovat vaihdelleet enemmän. Vertailun perusteella voidaan katsoa, että vuoden 2011 lainmuutos pidensi ehdottomia vankeusrangaistuksia kuusi kuukautta ja ehdollisia kolme kuukautta. Vuoden 2019 muutosten vaikutuksista ei ole vielä tutkimustietoa. Toisaalta ehdollisen vankeuden ja yhdyskuntapalvelun yhdistelmän määrä yleistyi huomasti lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuskäytäntönä 2010-luvulla, jolloin sen tapausmäärät nousivat muutamista tapauksista

vuodessa muutamiiin kymmeniin. Samalla vuoden 2011 uudistuksen jälkeen ehdottomien vankeusrangaistusten suhteellinen osuus törkeiden tekemuotojen rangaistuksena puolittui tutkimuksessa viitatun aiemman tutkimuksen tuloksista. Näiden muutosten taustalla voi olla nuorten rikostekijöiden (15–19-vuotiaat) kasvanut määrä.

2.4 Kansainväliset velvoitteet

Suomea sitovat erilaiset kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet, jotka sisältävät säännöksiä valtioiden velvollisuuksista erilaisten oikeushyvien, kuten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksilta. Keskeisimpiä kansainvälisiä näitä oikeuksia suojaavia ihmisoikeusinstrumentteja ovat niin sanottu Euroopan ihmisoikeussopimus (yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, ECHR, SopS 18-19/1990) ja sen soveltamista valvova Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, The European Court of Human Rights), kansainvälisten rikostuomioistuinten oikeuskäytäntö sekä Istanbulin sopimus.

Istanbulin sopimuksen 36 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaan osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että seksuaalinen tunkeutuminen toisen henkilön emättimeen, peräsuoleen tai suuhun jonkin ruumiinosan tai esineen avulla ilman tämän henkilön suostumusta säädetään rangaistavaksi. Rangaistavaksi tulee säätää myös ilman suostumusta tapahtuva muu seksuaalinen teko sekä toisen henkilön saattaminen seksuaaliseen tekoon kolmannen henkilön kanssa. Artiklan 2 kohdan mukaan henkilön on annettava suostumus vapaaehtoisesti vapaasta tahdostaan, joka arvioidaan kulloistenkin olosuhteiden mukaan. Sopimusta koskevan selitysmuistion mukaan kyseinen artikla velvoittaa sopimukseen sitoutuneet valtiot säätämään rangaistavaksi sellaiset seksuaaliset teot, jotka toteutetaan ilman vapaasti annettua suostumusta, mutta toisaalta lainsäädännön sanamuodon todetaan olevan sopimukseen sitoutuneiden valtioiden harkintavaltaan kuuluva asia samoin kuin niiden tekijöiden määrittely, joiden käsillä ollessa vapaasti annetun suostumuksen ei katsota olevan käsillä (Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence [Istanbul, 11.V.2011], 193 kohta).

Yleissopimus on pantu Suomessa täytäntöön hallituksen esityksellä 155/2014 vp. Liittymistä valmisteltaessa arvioitiin, millä tavoin Suomen lainsäädäntö vastaa yleissopimuksen määräyksiä. Valmistelussa viitattiin muun muassa hallituksen esityksessä 216/2013 vp esitettyihin laajoihin perusteluihin ja lakivaliokunnan mietintöön 4/2014 vp, jossa katsottiin nimenomaisesti, ettei raiskausrikoksen tunnusmerkistömallia ole

aihetta suostumuksen osalta muuttaa. Raiskausrikoksia koskevan kirjoittamistavan katsottiin vaihtelevan kansainvälisesti, ja huomioon tulee ottaa myös rikosprosessilainsäädännön kirjoittamistapaan liittyvät kansalliset näkökohdat. (HE 216/2013 vp, s. 35–37)

CEDAW-sopimus (kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, SopS 68/1986) on naisten syrjintää koskeva yleissopimus. Sopimus on tullut Suomen osalta voimaan 4.10.1986. Sopimus ei sisällä nimenomaisia määräyksiä väkivallasta tai raiskausrikoksista.

Suomea sitovat myös monet lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat kansainväliset velvoitteet. Suomi on ratifioinut muun muassa Lanzaroten yleissopimuksen ja direktiivin 2011/93 velvoitteet. Suomi on myös ratifioinut YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 60/1991) sekä tämän valinnaisen pöytäkirjan, joka koskee lasten myyntiä, lapsipornografiaa ja lapsiprostituutiota (YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen lisäpöytäkirja SopS 5/2016). Suomi on täytäntöönpannut kaikkien edellä mainittujen sopimusten velvoitteet. (ks. mm. HE 141/2011 vp ja HE 155/2014 vp sekä lait 376/2015 ja 377/2015).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut raiskaussäätelyä koskevan tuomion 4.12.2003 asiassa M.C. v. Bulgaria. Ratkaisu koski 14-vuotiaaseen lapseen kohdistunutta rikosta, joka sisälsi sukupuoliyhteyden. Tapauksessa kritiikki kohdistui siihen, että tapauksessa tutkinta oli lopetettu, koska näyttöä fyysisestä väkivallasta tai silminnäkijöitä ei ollut. Tuomioistuin katsoi, että tutkinnan ja johtopäätösten olisi tullut kohdistua kysymykseen suostumuksen puuttumisesta ja viranomaisten olisi tullut tutkia kaikkia tapauksen olosuhteet ja faktat ja tehdä päätös näiden perusteella. Niin ei ollut tehty käsillä olevassa tapauksessa, vaan liian paljon huomiota oli kiinnitetty suorien todisteiden puuttumiseen. Tällöin vastarinta oli käytännössä nostettu tunnusmerkistökiteijäksi. Tuomiossa ei siis varsinaisesti otettu kantaa lain kirjoittamisasuun, mutta ratkaisun kohdassa 166 tuomioistuin linjaa selkeästi, että kaikki teot, jotka tapahtuvat ilman uhrin suostumusta on kriminalisoitava ja tämä koskee myös tapauksia, joissa uhri ei ole fyysisesti vastustellut ("the member States' positive obligations under Articles 3 and 8 of the Convention must be seen as requiring the penalisation and effective prosecution of any non-consensual sexual act, including in the absence of physical resistance by the victim"). Tuomioistuin toteaa, että valtioilla on myös laaja harkintavalta (margin of appreciation) niiden keinojen suhteen, joilla varmistetaan riittävä suoja. (Ratkaisun kappaleet 178–183). Samanlainen periaate on sittemmin toistettu tuomioistuimen myöhemmässä ratkaisukäytännössä, jossa on korostettu suostumuksen puuttumisen kontekstisidonnaista arviointia (esim. M.G.C. v. Romania, 15.3.2016, I.C. v. Romania, 24.5.2016 ja E.B. v. Romania, 19.3.2019) ja suostumus on otettu sittemmin myös Istanbulin sopimukseen tunnusmerkistön määrittäväksi tekijäksi.

Myös kansainväliset rikostuomioistuimet ICC (kansainvälinen rikostuomioistuin, International Criminal Court) ja ICTY (entisen Jugoslavian kansainvälinen rikostuomioistuin, International Criminal Court of the Former Yugoslavia) ovat käsitelleet raiskauksen määritelmiä. ICC on julkaissut vuonna 2011 Element of Crimes -teoksen, jossa se selittää ICC:n peruskirjassa määriteltyjä rikoksia. Teoksessa määritellään raiskauksen ensimmäiset peruselementit seuraavasti: Rikoksentehtävä loukkasi toisen henkilön ruumiillista koskemattomuutta teolla, joka johti sukupuolielimellä tapahtuvaan tunkeutumiseen uhrin tai rikoksentehtävän kehon osaan, vaikka kevyestikin, taikka jollakin esi-neellä tai muulla ruumiinosalla tapahtuvaan tunkeutumiseen uhrin peräaukkoon tai sukupuolielimiin. (...) Ruumiillisen koskemattomuuden loukkaaminen toteutettiin voimalla, voimankäytöllä uhkaamalla tai pakottamalla esimerkiksi siten, että uhuriin tai muuhun henkilöön kohdistui väkivallan uhkaa, pakottamista, vankina pitämistä, psykologista alistamista tai vallan väärinkäyttöä, tai käyttämällä hyväksi pakottavia olosuhteita, tai teolla loukattiin sellaisen henkilön ruumiillista koskemattomuutta, joka ei kyennyt vapaasti antamaan suostumustaan. (Henkilön ei katsota kykenevän antamaan vapaasti suostumustaan, kun kyseessä on luonnollinen, aiheutettu tai iästä johtuva vajaavaltaisuus.) (sivut 8, 28, 36).

ICTY on jutussa *Prosecutor v. Anto Furundžija* (case no. IT-95-17/1-T, judgment of 10 December 1998) ja jutussa *Prosecutor v. Kunarac, Kovač and Vuković*, (case no. IT-96-23, judgment of 22 February 2001) selvittänyt raiskauksen määritelmää kansainvälisessä oikeudessa. Tuomioistuin aloittaa toteamalla *Furundžija* -tapauksessa, että raiskaus on yhdyntä, jossa on käytetty pakkoa, voimaa tai sen uhkaa uhria tai kolmatta vastaan (coercion, force or threat of force, kohta 185). *Kunarac* -tuomiossa tuomioistuin selvittää, että näitä määritelmiä ei tule tulkita kapeasti, vaan erityisesti pakottaminen sisältää suurimman osan teoista, joissa ei ole ollut suostumusta. Lopputuloksena oikeus toteaa, että kansainvälisessä oikeudessa raiskaus tarkoittaa seksuaalista penetraatiota ja tietoa siitä, että tämä tapahtuu ilman uhrin suostumusta (kohta 460). Myös valitustuomioistuin (Appeals Chamber) on tuomiossaan 12. 6. 2002 vahvistanut tämän periaatteen toteamalla, että voimankäyttö on selkeä todiste suostumuksen puutteesta, mutta ei itsessään raiskauksen määrittelevä elementti. Tuomioistuin totesi, että tapauksessa, jossa uhreja oli pidetty esimerkiksi pidätyskeskuksissa ja sotilaiden asunnoissa ja raiskattu toistuvasti, olosuhteet olivat niin pakottavat, ettei uhreilla ollut mahdollisuutta antaa suostumusta tekoihin (kohta 128).

ICC on tapauksessa syyttäjät v. Bemba (ICC-01/05-01/08) todennut tuomion kohdassa 102 raiskauksen muodostavista olosuhteista, että raiskaus on teko, jossa tunkeudutaan toisen kehoon ja joka täyttää yhden tai useamman neljästä mahdollisesta olosuhteesta, jotka ovat i) väkivallan käyttö, ii) uhkaaminen väkivallalla tai pakottaminen, iii) pakonomaisten/pakottavien olosuhteiden hyväksikäyttö tai iv) käytetään hyväksi

sitä, ettei toinen on kyvytön antamaan aitoa suostumustaan tekoon. Tuomion kohdassa 105 todetaan, että uhrin suostumuksen puute ei ole Rooman perussäännön mukaan raiskauksen tunnusmerkistöön kuuluva elementti. Perussääntöä koskevien esitöiden mukaan ei ole tarkoitettu, että syyttäjän tarvitsisi näyttää toteen uhrin puuttuvaa suostumusta, koska tällainen vaatimus tekisi useimmissa tapauksissa tyhjäksi yritykset saada tekijät oikeudelliseen vastuuseen teoista. Tuomion kohdassa 106 todetaan lisäksi, että jos esimerkiksi väkivallan käyttö tai väkivallalla uhkaaminen on näyttetty toteen, syyttäjän ei ole tarpeen näyttää toteen uhrin puuttuvaa suostumusta.

2.5 Nykytilan arviointi

2.5.1 Arvioinnin lähtökohtia

Perusoikeuksien turvaaminen ja rajoittaminen

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Julkisella vallalla on siten velvollisuus suojella muun muassa perustuslain 7 §:ssä tarkoitettua henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta. Näihin perusoikeuksiin nojautuvia, rikosoikeuden kannalta merkityksellisiä oikeushyviä ovat esimerkiksi seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja ruumiillinen koskemattomuus. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja ruumiillinen koskemattomuus merkitsevät oikeutta olla joutumatta vastoin tahtoaan sukupuoliyhteyden tai muun seksuaalisen teon kohteeksi. Toisaalta seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja henkilökohtainen vapaus sisältävät myös oikeuden toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan. Perusteen, jolla perusoikeutta rajoitetaan, tulee olla perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä. Rajoitussäätelyn tulee lisäksi olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa. Perusoikeuksia ei pidä rajoittaa tarpeettomasti tai vain varmuuden vuoksi, vaikka käsillä olisikin hyväksyttävä rajoitusperuste, kuten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen.

Rikosoikeudellisella säätelyllä on siis seksuaalioikeuksien alalla kiinnitettävä huomiota saman aikaisesti sekä yksilöiden oikeuteen välttyä fyysisen koskemattomuuden ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksilta että oikeuteen toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan. Oikeutta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen on perinteisesti toteutettu säätämällä näihin kohdistuvat loukkaukset rikoslaisissa rangaistaviksi (ks. HE 309/1993 vp s. 46/l). Perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin sisältyvä hyväksyttävyyssvaatimus koskee myös rikosoikeudellisia rangaistussäännöksiä, eli kriminalisoinneille on esitettävä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän

kannalta hyväksyttävä peruste ja seuraamusten on oltava oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen (ks. esim. PeVL 9/2016 vp).

Ennen rangaistussääntelyn muokkaamista tai sen alan kasvattamista on myös arvioitava, voidaanko suunnitellulla rangaistussäännöksellä vaikuttaa rikoskäyttäytymiseen. Tekoja ei siis tule säätää rangaistaviksi, jos rangaistussäännöksellä on lähinnä symbolinen merkitys konkreettisten vaikutusten sijaan (ks. PeVL 5/2009 vp s. 3/II ja PeVL 29/2001 vp s. 4/I).

Rikoslainsäädännön on myös täytettävä perustuslain 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellinen laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset. Säännöksen mukaan ketään ei muun muassa saa pitää syyllisenä rikokseen sellaisen teon perusteella, jota ei ole laissa säädetty rangaistavaksi. Periaate sisältää myös lain sisältöön kohdistuvan niin sanotun korostetun täsmällisyysvaatimuksen. Sen mukaan kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava laissa riittävällä täsmällisyydellä siten, että lain sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin teko tai laiminlyönti rangaistava (esim. PeVL 20/2018 vp s. 2 viitteinen).

Lainsäädäntökäytännössä on myös katsottu, että rikoslaissa ei tule lähtökohtaisesti säätää rangaistussäännöksiä, joihin liittyy ylitsepääsemättömiä tai mielivaltaisesti ratkaistavia näyttöongelmia (ks. HE 18/2014 vp, s. 12/II) taikka joiden toteennäyttäminen edellyttää asianomistajalta kohtuuttomia vaatimuksia tai aiheuttaa hänelle tarpeetonta kärsimystä (vrt. HE 216/2013 vp, s. 38/I). Näyttövaikeudet eivät siten ole peruste laajentaa rangaistavuuden alaa, vaan ne vaikuttavat ennen muuta arvioitaessa lainsäädäntötekniisiä vaihtoehtoja saman rangaistavuuden alan sisällä.

Kansainväliset veloitteet ja suositukset

Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusveloitteiden toteutumista on jatkuvasti syytä seurata ja arvioida, voidaanko ihmisoikeuksia suojella nykyistäkin tehokkaammin. Sopimusten täytäntöönpanoa ja toteuttamista arvioivat myös erilaiset työryhmät, jotka voivat antaa tästä suosituksia. Nämä suositukset eivät ole oikeudellisesti velvoittavia, mutta niitä voidaan pitää ohjeina siitä, miten sopimusten veloitteiden toimeenpaneminen voidaan varmistaa, tai miten puutteet toimeenpanossa voidaan korjata. Lisäksi esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuin antaa ihmisoikeussopimuksen noudattamista koskevia sitovia tuomioita.

Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa arvioiva naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan GREVIO -asiantuntijaryhmä on vuonna 2019 ilmestyneessä Suomea koskevassa raportissaan arvioinut seksuaalirikoksia koskevaa lainsäädäntöä Istanbulin sopimuksen veloitteiden toimeenpanon kannalta. Raportissa arvostelee

Suomen raiskaussäännöstä ja kehottaa painokkaasti ("strongly encourages") Suomea uudistamaan viipymättä kaikki Suomen rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia koskevat säännökset sisällyttääkseen lakiin kaikilta osin ajatuksen yleissopimuksen 36 artiklassa edellytetystä vapaasta tahdosta annetusta suostumuksesta ja varmistaakseen asianmukaiset seuraamukset kaikista ilman uhrin suostumusta tehdyistä seksuaalisista teoista, myös silloin, kun tapauksen olosuhteet estävät pätevän suostumuksen. (kappale 169). Muita Suomea koskevia kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita on käsitelty osioissa 2.5.2 ja 2.5.3.

CEDAW-sopimus täytäntöönpanoa valvova CEDAW -komitea on kehittänyt vuosien saatossa yleissopimuksen tulkintaa ja katsonut naisiin kohdistuvan väkivallan yhdeksi syrjinnän muodoksi. Kansainvälisessä keskustelussa väkivalta on siten tietyn edellytyksin yhdistetty sopimuksen 2 artiklaan, jonka mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät "kaikin asianmukaisin keinoin viipymättä poistamaan naisiin kohdistuvaa syrjintää". Komitean antama suositus numero 19 vuodelta 1992 koskee naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Suosituksen mukaan valtioiden tulisi varmistaa, että raiskaussääntö antaa riittävästi suojaa kaikille naisille. (ks. <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Recommendations.aspx>)

Tätä suositusta täydentävässä, vuonna 2017 annetussa yleissuosituksessa nro 35 (CEDAW/C/GC/35) 29 kohdan e alakohdassa suositellaan sopimuspuolia varmistamaan, että seksuaalirikosten määritelmä perustuu suostumukselle ja siinä otetaan huomioon pakottavat olosuhteet (coercive circumstances).

CEDAW -komitea on myös arvioinut Suomen tilannetta 2014 julkaistuissa loppupäätelmissään. Raportissa komitea kehottaa Suomea tarkistamaan raiskausrikoksia koskevaa lainsäädäntöään siten, että lainsäädännöstä poistetaan ne vaatimukset, joiden mukaan loukkaava seksuaalinen teko tehdään käyttämällä voimaa tai sillä uhkamalla, ja määrittelemään se uhrin suostumuksen puuttumisen perusteella. Lisäksi komitea kehottaa muuttamaan raiskausta koskevaa rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momenttia ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa rikoslain 20 luvun 5 §:n 1 momenttia varmistaa, että raiskauksen määritelmä kattaa myös sellaiset suostumuksen puuttumiseen perustumattomat seksuaaliset teot, jotka perustuvat tekijän aseman hyväksikäyttöön, kuten suljetuissa laitoksissa asuvien naisten raiskaukset, ja yhdenmukaistaa edellä mainittujen tekojen rangaistusasteikko sakosta vähimmäisvankeusrangaistukseen, jotta se vastaisi muita raiskausrikoksia. (kappaleet 18 ja 19).

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu (UPR) on YK:n ihmisoikeusneuvoston perustama menettely, jossa arvioidaan määräajoin kaikkien YK:n jäsenmaiden ihmisoikeustilannetta. Suomi sai toukokuussa 2017 useita seksuaalirikoksiin liittyviä suosituksia (A/HRC/WG.6/27/L.6), missä Suomea kehoitettiin muuttamaan

raikaussääntelyään siten, ettei säännöksen soveltaminen riipu käytetystä väkivallan asteesta vaan perustuu suostumuksen puutteeseen.

2.5.2 Raikausta ja seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevien säännösten kattavuus

Uhrin suostumuksen tai tahdonilmaisun merkitys

Nykyisissä raikausta ja pakottamisessa seksuaaliseen tekoon koskevissa säännöksissä keskeisenä tunnusmerkistökijänä on pakottaminen väkivallalla tai uhkauksella. Oikeuskäytännössä vähäisenkin väkivallan käytön, kuten kiinni pitämisen, on katsottu täyttävän väkivallalla pakottamisen edellytyksen (ks. mm. KKO 2013:93). Nykyisten säännösten perusteella on myös voitu lukea syyksi tekoja, joissa ei ole mainittu käytetyn väkivaltaa tai teon kohteen vastustelleen. Ratkaisukäytäntö ei kuitenkaan näytä olevan täysin yhtenäistä: edellä viitatuista tutkimuksista on nähtävissä tapauksia, joissa pakottaminen oli nostettu keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi ja esimerkiksi tapauksissa, joissa teon kohde oli passiivinen eikä passiivisuus johtunut tekijän käyttämästä väkivallasta tai uhkauksesta, tunnusmerkistön ei katsottu täyttyneen. Tekoa ei myöskään ole aina luettu syyksi huolimatta siitä, että sukupuoliyhteys tapahtui vastoin asianomistajan nimenomaisesti ilmaisemaa tahtoa, jos näyttöä ei ole ollut siitä, että vastaaja on tekoilanteessa rikoslain 20 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla ymmärtänyt, että asianomistaja on taipunut hänen tahtoonsa kuvatun menettelyn seurauksena (Itä-Suomen hovioikeuden tuomio asiassa R 18/724).

Käytännössä voi siis esiintyä tilanteita, joissa uhri ilmaisee sanallisesti tai muutoin tahtonsa olevan se, ettei sukupuoliyhteyttä tai seksuaalista tekoa tapahtuisi, mutta joissa ei käytetä väkivaltaa eikä nimenomaisesti uhata sillä. Vaikka oikeuskäytännössä ei aina ole vaadittu uhrilta kovinkaan aktiivista vastustamista, vaikuttaa käytännössä olleen myös tilanteita, joissa pelkkä suora suullinenkaan vastentahtoisuuden ilmaisu ei ole riittänyt teon rangaistavuuteen rikosprosessissa. Jos uhri on kykeneväinen muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa, ei tällaista tekoa voida arvioida raiskaukseksi myöskään yksinomaan säännöksen 2 momentin mukaan.

Ihmisoikeustuomioistuin katsoi ratkaisussa M.C. v. Bulgaria (ks. osio 2.4), että valtioilla on laajaa harkintavaltaa niiden keinojen suhteen, joilla varmistetaan riittävä suoja raikausta vastaan. Tuomioistuimen mukaan siitä huolimatta, että käytännössä saattoi joskus olla vaikeaa osoittaa suostumuksen puute silloin, kun raiskauksesta ei ollut suoranaista näyttöä kuten väkivallan jälkiä tai tapauksen havainneita todistajia, viranomaisten olisi tullut tutkia kaikkia seikkoja ja tehdä päätös kaikkien asiaan liittyvien

seikkojen arvioinnin perusteella. Tutkinnan ja johtopäätösten olisi kuitenkin tullut kohdistua kysymykseen suostumuksen puuttumisesta, eikä esimerkiksi väkivallan käyttöön. Ratkaisua ja sen merkitystä raiskaussäntelyn kannalta Suomessa on arvioitu myös hallituksen esityksessä 216/2013 vp (s. 31–32) ja oikeusministeriön arviomuistiossa vuonna 2012 (OMSO 25/2012). Myös Ruotsissa vuonna 2005 toteutetussa seksuaalirikoksia koskevassa uudistuksessa analysoitiin tuomiota M.C. v. Bulgaria ja sen merkitystä Ruotsin oikeudelle (Prop. 2004/05:45, s. 39–41). Tarkastelun johtopäätös oli, että ratkaisun perusteella ei ole velvollisuutta muotoilla ruotsalaisia seksuaalirikossäännöksiä tietyllä sanatarkalla tavalla. Samaan johtopäätökseen päädyttiin myöhemmässä mietinnössä SOU 2010:71 (s. 201–203). Lainsäädäntöä muutettiin Ruotsissa kuitenkin myöhemmin (ks. prop. 2017/18:177). Ruotsin lainsäädännön muutoksia on selostettu tarkemmin osiossa 5.2.1.

Kansainvälisten rikostuomioistuinten oikeuskäytännön perusteella voidaan katsoa, että vaikka niiden edellä mainitut tuomiot koskettavat sotien aikana tapahtuneita tekoja, on erityisesti ICTY:n tuomiokäytännön nojalla selvää, että raiskauksen tunnusmerkistö perustuu kansainvälisessä rikosoikeudessa suostumuksen puutteeseen ja voimankäyttö ei ole raiskauksen määrittävä tekijä. Suostumuksen puutetta ei kuitenkaan esimerkiksi ICC:n käytännössä edellytetä näytettävän toteen, eikä se siten ole eksplisiittinen tunnusmerkistötekijä. Suostumus on sen sijaan nähtävissä muista tunnusmerkistötekijöistä, kuten väkivallan käytöstä tai uhkaavista tai pakottavista olosuhteista.

Sekä kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista että oikeuskäytännöstä on nähtävissä selkeästi vaatimus raiskaussäntelyn perustumisesta asiallisesti suostumukselle. Sopimukset ja oikeuskäytäntö eivät kuitenkaan määrittele sitä, kuinka kansallinen sääntely tulisi rakentaa, ja suostumuksen nimenomaista mainintaa sääntelyssä ei edellytetä. Myös Suomen rikoslainsäädännön esitöiden ja oikeuskäytännön valossa voidaan nähdä, että raiskaussäännös rakentuu suostumuksen pohjalle, sillä pelkän selkeän vastustuksen ilmaisun on katsottu riittävän tunnusmerkistön täyttymiseen ja sääntelyssä on myös huomioitu olosuhteita, joissa toinen on kykenemätön muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan. Toisaalta nykyisen sääntelyn soveltamista myös tilanteisiin, joihin ei liity lainkaan fyysistä vastustelua, voidaan pitää joissain määrin keinotekoisena tahdon murtamisen väkivallalla tai uhkauksella ollessa edelleen määrittävä tekijä sääntelyssä. Se, ettei vapaaehtoisuuden puutetta ole kirjattu tunnusmerkistötekijäksi nykyistä selvemmin näyttää aiheuttaneen myös jonkin verran epäyhtenäistä oikeuskäytäntöä. Erityisesti M.C v. Bulgaria tapauksessa esiin nostettujen periaatteiden valossa voidaan pitää ongelmallisena, että joissain oikeusprosessin vaiheissa väkivallalla tai uhkauksella pakottaminen on nostettu keskeiseksi tunnusmerkistötekijäksi.

Vaikka Suomen kansainväliset velvoitteet eivät edellytä suostumuksen puuttumisen nimenomaista kirjaamista rikoslakiin, auttaisi suostumuksen nostaminen selkeämmin raiskauksen ja muita seksuaalisia tekoja koskevien rikosten tunnusmerkistökäsitteiksi Suomea paremmin täyttämään kansainväliset velvoitteensa.

Vaikka raiskaussäännös ei edellytä pakottamista avuttoman tilan tapauksissa, voidaan keskeisesti väkivaltaan tai sen uhkaan perustuvan sääntelymallin epäkohtana pitää sitä, ettei se anna riittävästi painoarvoa uhrin suostumukselle tai sen ilmaisulle. Muutoksella ei voitane merkittävästi vaikuttaa seksuaaliväkivaltilanteissa usein esiintyviin näyttöongelmiin, mutta sääntelyn selkeyttäminen näiltä osin varmistaisi sen, että asianomistajan suostumus nostettaisiin väkivallan tai uhkauksen sijaan keskeiseksi selvityksen kohteena olevaksi seikaksi rikosprosessin kaikissa vaiheissa. Tämä vähentäisi riskiä siitä, että suostumuksen puute jäisi selvittämättä rikosprosessin eri vaiheissa väkivallan, uhkauksen tai avuttoman tilan puuttuessa. Raiskaussäännöksen rakentaminen selkeämmin suostumuksen puutteeseen perustuvaksi olisi myös rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta perusteltua, koska se toisi raiskauksen keskeisen tekijän säännöksessä selkeämmin esiin.

Äkilliset tilanteet

Sukupuoliyhteys voi alkaa yllättäen ja äkillisesti, ettei uhrilla ole ollut mahdollisuutta kieltäytyä tai ilmaista muutoinkaan tahtoaan ennen tekoa, saati puolustautua fyysisesti ennen teon alkua. Tällainen teko voi olla esimerkiksi sormen työntäminen väenpaljoudessa emättimeen tai peräaukkoon, tai sormen työntäminen emättimeen tai peräaukkoon esimerkiksi hieronnan yhteydessä, tai muu vastaava seksuaalinen teko.

Käytössä olleista tutkimuksista ei ilmene, missä määrin äkillisiä tilanteita on voitu lukea syyksi nykysääntelyn nojalla raiskauksina tai seksuaaliseen tekoon pakottamisina. Voimassa olevan lain esitöissä tällaisiin tilanteisiin ei ole otettu kantaa. Jos mainittujen säännösten tunnusmerkistöjen ei ole katsottu äkillisissä tilanteissa täyttyvän, on tekoja ollut mahdollista tuomita myös rikoslain seksuaalista ahdistelua koskevan 5 a §:n tai joissain tilanteissa seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan 5 §:n mukaan (ks. mm. KKO 2011:1). Koska äkilliset teot voivat kuitenkin sisältää sukupuoliyhteyden, on tekoja pidettävä lähtökohtaisesti vakavampina kuin 5 a §:n tarkoittamia tekoja ja ne on vakavuutensa ja luonteensa puolesta rinnastettava raiskaussäännökseen ja seksuaaliseen tekoon pakottamista koskeviin muihin tekotapoihin. Äkilliset tilanteet on näin ollen syytä kattaa nykyistä selkeämmin näissä tunnusmerkistöissä.

Avuton tila ja pelkotila

Raiskausta ja pakottamista seksuaaliseen tekoon koskevien säännösten 2 momentissa määritellään rangaistavaksi myös teot, joissa käytetään hyväksi toisen tiedottomuutta, sairautta, vammaisuutta, pelkotilaa tai muuta avutonta tilaa.

Edellä viitatuista tutkimuksista käy ilmi, että huomattavassa osassa tapauksia, joissa teko ei täyttänyt rikoksen tunnusmerkistöä, teon kohde on ilmoittanut, että ei ole pelon vuoksi pystynyt vastustamaan tekoa. Pelko on saattanut johtua tilanteesta tai tekijästä, vaikka tekijä ei ole varsinaisesti uhkaillut tai käyttänyt väkivaltaa. Osassa tapauksia teon kohde on katsonut, että tekijän on tullut käsittää tämän tahdon puute, mutta toisissa tapauksissa teon kohde on tiedostanut, ettei tekijä ole tätä huomannut. Ilmoituksen tekijät kuvailivat tilaa usein jäätymiseksi tai jähmettymiseksi. Myös yllä esitettyssä Karoliinisen instituutin tutkimuksessa ja muissa aiheesta tehdyissä tutkimuksissa on myös tullut esiin, että merkittävä osa, arvioiden mukaan jopa 40-70 % tutkimuksen kohteena olleista raiskausrikoksen uhreista on kokenut kykenemättömyyttä liikkua tai muuten toimia teon aikana. Tutkimukset viittaavat siihen, että jonkinasteinen jäätyminen tai lamaantuminen vastoin kohteen tahtoa aloitetun sukupuoliyhteyden yhteydessä ei ole harvinaista ja se ei rajoitu vain tekoihin, joihin liittyy poikkeava, pelkoa lisäävä tilanne, kuten raiskausta koskevan säännöksen esitöissä mainittu asuntoon murtautuminen. Näiden tilanteiden parempaa huomioimista sääntelyssä voidaan pitää sen vuoksi perusteltuna. Tilanteet olisi mahdollista huomioida esimerkiksi raiskaussäännöksen tunnusmerkistössä tai pelkotilaa koskevan tunnusmerkistötekijän perusteluissa.

Lisäksi erilaiset tekijät, kuten kehitysvammaan liittyvät kognitiiviset häiriöt, voimakas uupumus, masennus tai erilaiset traumaattiset tapahtumat, kuten lähisuhdeväkivalta tai voimakas päihtymistila voivat johtaa tilanteisiin, joissa henkilön kyky muodostaa tai ilmaista tahtoaan on heikentynyt ilman, että henkilön välttämättä katsottaisiin olevan nykyisen säännöksen tarkoittamassa avuttomassa tilassa. Raiskaussäännöksen laajentaminen kattamaan myös nämä tilanteet parantaisi haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaa.

2.5.3 Muut seksuaalirikossäännökset

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltaminen ei edellytä pakottamista tai täyttä kyvyttömyyttä muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Sen sijaan tunnusmer-

kistötekijänä on toisen taivuttaminen sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon asemaa hyväksikäyttämällä. Säännöksen tarkoitus on vahvistaa heikommassa tai haavoittavassa asemassa olevien, kuten sairaalassa tai muussa laitoksessa olevan tai koulussa olevan nuoren tai muuten tekijästä riippuvaisen henkilön, seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaa. Tällaisessa asemassa olevien henkilöiden voidaan katsoa tarvitsevan erityistä suojaa seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Säännöstä voidaan soveltaa, vaikka teon kohde olisi nimenomaisesti suostunut tekoon tai ollut itse aloitteellinen tai aktiivinen osapuoli. Jos tällaisia seksuaalisena hyväksikäyttönä nykyisin rangaistavia tekoja olisi yhä luonteensa ja moitittavuutensa perusteella erotettavissa uuden suostumuksen puutteeseen perustuvan raiskaussäännöksen tunnusmerkistöstä, olisi erillisen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen säätäminen rikoslaissa on yhä perusteltua.

Seksuaalinen ahdistelu

Seksuaalisen ahdistelun rangaistavaksi säätämisen perusteltavuus rikoslainsäädännön käytölle asetettavien yleisten edellytysten ja kriminalisointiperiaatteiden valossa arvioitiin rikoslain 20 luvun 5 a §:n säätämisen yhteydessä (HE 216/2013 vp, erityisesti s. 50–52). Seksuaalisen ahdistelun rangaistavaksi säätämiseksi katsottiin olevan painava yhteiskunnallinen tarve. Hallituksen esityksessä tarvetta seksuaalisen ahdistelun rangaistavaksi säätämiseksi nähtiin myös rikosoikeusjärjestelmän oman sisäisen johdonmukaisuuden edellyttämästä syystä. Ei voitu pitää tarkoituksenmukaisena kunnianloukkausta ja pahoinpitelyä koskevien säännösten soveltamista tekoihin, joissa tekijän toiminta on luonteeltaan selkeästi seksuaalista, ei toisen kunniaa tai terveyttä vahingoittamaan pyrkivää. Uudesta rangaistussäännöksestä ei voitu hallituksen esityksen mukaan olettaa aiheutuvan merkittäviä haittoja.

Syynä nykyisen tunnusmerkistön rajaamiselle kosketteluihin oli keskeisesti laillisuusperiaatteesta johtuva rikoksen tunnusmerkistön tarkkarajaisuusvaatimus (PeVL 6/2014 vp, LaVM 4/2014 vp). Eduskunnan lakivaliokunta kiinnitti huomiota myös rikosoikeuden käytön viimesijaisuuteen ja tarpeeseen harkita tarkasti säännöksen välttämättömyyttä katsoen, että rangaistavuuden laajentaminen on suoritettavissa tarvittaessa vasta, kun on nähtävissä, millaiselle vakavuusasteelle rangaistavuuden kynnyks asetuu (LaVM 4/2014 vp, s. 7).

Seksuaalista ahdistelua koskeva säännös on ollut voimassa noin kuusi vuotta. Säännöksen soveltamisalan laajentamista on tässä esityksessä arvioitu osana rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta ja sen päätavoitteita, joihin kuuluu seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan vahvistaminen sekä seksuaalirikoslainsäädännön selkeys ja johdonmukaisuus.

Tätä esitystä valmisteltaessa ei ole ollut käytössä laajaa empiiristä tutkimusta seksuaalista ahdistelua koskevasta oikeuskäytännöstä. Oikeusministeriön julkaisemassa arviomuistiossa rangaistusten oikeasuhtaisuudesta arvioitiin muun muassa seksuaalista ahdistelua koskevaa säännöstä (Arviomuistio rikoslain viimeaikaisesta kehityksestä ja tulevista kehitystarpeista. Eräät seksuaali-, väkivalta-, talous- ja rattijuopumusrikokset, OMML 7/2018, s. 86). Muistion mukaan rangaistuksia koskevista tilastotiedoista ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä rangaistussäännöksen toimivuudesta. Niistä on kuitenkin pääteltävissä, että vain melko pieni osa poliisin tietoon tulleista seksuaalisista ahdisteluista johtaa rangaistuksen määräämiseen. Toinen havainto on se, että vaikka rangaistus rangaistusasteikon perusteella voidaan määrätä rangaistusmääräys- tai sakkomenettelyssä, rangaistuksista siihen nähden huomattava osa on määrätty tuomioistuimissa. Tilastotiedoista ei muistion mukaan voida päätellä, miksi näissä tapauksissa rangaistusmääräys- tai sakkomenettelyn käyttämisen edellytykset eivät ole täyttyneet.

Oikeuskäytäntöä koskevat selvitykset viittaavat siihen, että nykyisen soveltamisalan osalta säännöstä vaikuttaa sovelletun tuomioistuimissa melko yhtenäisesti ja siten, ettei tunnusmerkistön ole katsottu täyttyvän, kun seksuaalisia piirteitä käsittävä teko on ollut vähäisimpi tai kun teon seksuaalisesta luonteesta on ollut paljon tulkinnanvara (Nieminen ym., 2020).

Toisaalta huomionarvoista on yhä se, että poliisin tietoon tulleiden rikosten määrään nähden tuomioita on suhteessa vähän kuin myös se, että suhteellisen suuri osa tapauksista on käsitelty sakkomenettelyn sijaan tuomioistuimissa (ks. OMML 7/2018, s. 86). Tämä saattaa johtua näytön puutteesta, mutta mahdollista on sekin siitä, että esitutkintavaiheessa ei ole ollut riittävän selkeää käsitystä siitä, millaiset teot kuuluvat säännöksen soveltamisalaan. Merkitystä voi myös olla sillä, että säännös on yhä suhteellisen tuore. Pelkästään lukumäärällisen aineoston perusteella ei kuitenkaan voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä säännöksen toimivuudesta.

Hallituksen esityksessä 216/2013 vp esitetyt perusteet seksuaalisen ahdistelun soveltamisalan ulottamiselle myös muihin kuin koskettelutekoihin ovat yhä päteviä. Perustuslain 7, 10 ja 22 §:n säännökset huomioon ottaen on edelleen perusteltua, että yksilöä suojataan seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaa ahdistelua vastaan myös rikoslain keinoin nykyistä laajemmin (PeVL 6/2014 vp, s. 3/II).

Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuvilla loukkauksilla on tyypillistä se, että ne voidaan tehdä hyvin monenlaisella tavalla. Tarve suojella ihmisiä myös ei-toivotulta seksuaaliselta sisällöltä ja muulta ei-fyysiseltä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksilta on viime vuosina lisääntynyt entisestään muun muassa viestintäteknologian kehityksen myötä, joka on helpottanut kuvien ja viestien levittämistä ja

lähettämistä toisille henkilökohtaisesti. Seksuaalisen häirinnän laajuuden esiintulon viimeaikaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa (esimerkiksi #metoo-kampanja) voidaan nähdä kertovan osaltaan siitä, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista siedetään yhä vähemmän.

Vaikka seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan laajentaminen muihin kuin koskettelutekoihin on sinänsä perusteltua, seksuaalisten tekojen moninaisuus asettaa säännöksen laatimisen kannalta haasteen. Muiden kuin sukupuoliyhteyden käsittävien seksuaalisten tekojen yhteisenä nimittäjänä on lähinnä niiden kohdistuminen toisen seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Kysymys eri tyyppisten tekojen seksuaalisuudesta ja sen seksuaalista itsemääräämisoikeutta vaarantavasta luonteesta jää näin ollen muissa kuin räikeämmissä tai muuten selvissä loukkauksissa melko paljon tapauskohtaisen harkinnan varaan. Tämä näyttää kuitenkin väistämättömältä sen tavoitteen saavuttamiseksi, että säännös kattaisi eri tyyppiset moitittavuudeltaan rinnastettavat seksuaaliset loukkaukset. Vähimmäisedellytyksenä seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan laajentamiselle on kuitenkin se, että soveltamisala voidaan laissa määritellä laillisuusperiaatteen edellyttämällä selkeydellä.

Seksuaalisen ahdistelun soveltamisalan laajentamista muihin kuin koskettelutekoihin ja mahdollista toteuttamistapaa arvioitaessa on syytä ottaa huomioon rikoslain muut rangaistussäännökset, joiden suojelukohdetta voidaan loukata monenlaisella tavalla, ja joiden sanamuoto jättää tämän vuoksi loukkauksen toteuttamistavat jossain määrin avoimeksi. Tällaisia rangaistussäännöksiä ovat esimerkiksi yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (rikoslain 24 luvun 8 §), kunnianloukkaus (24 luvun 9 §), pakottaminen seksuaaliseen tekoon (20 luvun 4 §), seksuaalinen hyväksikäyttö (20 luvun 5 §), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (20 luvun 6 §) ja vainoaminen (25 luvun 7 a §). Esimerkiksi seksuaaliseen tekoon pakottamisen, seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöissä rangaistavan seksuaalisen teon toteuttamistavat on jätetty osittain avoimeksi. Säännöksissä täsmennetään joitakin keskeisiä tekotapoja ja niiden rangaistavuuden edellytyksiä, mutta seksuaalisten tekojen moninaisuuden vuoksi rangaistavien tekojen yhteisenä piirteenä on muutoin lähinnä teon seksuaalisuus ja loukkauksen kohdistuminen toisen seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Vainoamisen tunnusmerkistössä tekotapojen luettelo on niin ikään avoin, koska vainoamisteot voivat olla varsin monen tyyppisiä. Myös yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevat säännökset jättävät rikosten luonteesta johtuen paljon tapauskohtaisen arvioinnin ja yleisten käsitysten varaan sen, millaisia viestejä, ilmaisuja tai tekotapoja rangaistavuus koskee.

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate sisältää vaatimuksen sääntelyn täsmällisyydestä. Sen mukaan kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava laissa riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa (esim. LaVM 24/2002, s. 5.). Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pitänyt avoimia tekotapoja (esimerkiksi "...tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla...") lähtökohtaisesti ongelmallisena rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta (PeVL 48/2002 vp, s. 3/II, PeVL 16/2013 vp). Ehdotonta esitettyä avoimia tekotapoja sisältävien rikostunnusmerkistöjen säätämiseksi ei kuitenkaan ole perustuslaki- ja lakivaliokunnan viimeaikaiseen käytännön nojalla. Sellaisen säätäminen vaatii kuitenkin painavat perusteet ja sen, että rangaistusäännös on avoimesta tunnusmerkistökäytännöstä huolimatta laillisuusperiaatteen kannalta riittävän selkeä. Esimerkiksi vainoamisen tunnusmerkistöä perustuslakivaliokunta ei pitänyt ongelmallisena, ottaen huomioon, että rikoksen erityisluonteeseen kuuluu se, että teot voivat olla monen tyyppisiä ja kun tekninen kehitys voi merkitä uusia vainoamisen toteuttamistapoja sekä säännöksen kokonaisuutena (ks. PeVL 16/2013 vp). Myös lakivaliokunta piti vainoamista koskevan säännöksen avointa tekotapaa edellä mainituista syistä hyväksyttävänä korostaen myös, että avointa tekotapaa on rajattu siten, että muihin tekotapoihin rinnastettavassa toiminnassa tulee kyse olla vainoamisesta ja sen tulee olla, muiden tekotapojen tavoin, oikeudetonta (LaVM 11/2013 vp).

Seksuaalisen ahdistelun soveltamisalan laajentaminen voitaisiin näin ollen toteuttaa rikoslain nykyisestä kirjoitustavasta poikkeamatta. Laillisuusperiaatteen edellyttämän selkeysvaatimuksen vuoksi tekotyyppinä olisi kuitenkin syytä luetella säännöksessä laajemmin kuin esimerkiksi ehdotetussa seksuaalista kajoamista koskevassa säännöksessä, koska erityisesti lievimmissä tapauksissa tekojen seksuaalisuus voi olla tulokinnanvaraista. Lisäksi hallituksen esityksessä HE 216/2013 vp esitetystä syistä sekä täsmällisyyden vuoksi säännöksen uusi soveltamisala tulisi rajata kosketteluun vakavuudeltaan rinnastettaviin tekoihin. Säännöksen sanamuodossa olisi tämän vuoksi mainittava ainakin sellaiset kosketteluun voimakkuutensa (intensiivisyytensä) tai toistuvuutensa vuoksi vakavuudeltaan rinnastettavat tekotyyppit, joiden voi olettaa käytännössäkin olevan tavallisesti esiintyviä. Säännöskohtaisissa perusteluissa olisi myös syytä täsmentää, että teoilta edellytetään tiettyä painavuutta, sekä antaa kattavasti soveltamisohjeita ja -esimerkkejä.

Mahdollisten seksuaalisten loukkausten moninaisuudesta johtuen laajennettu säännös olisi perusteltua pitää tekotavoiltaan avoimena. Vaikka tekotavat jätettäisiin avoimeksi, useiden tekotapojen luetteleminen säännöksessä selventäisi merkittävästi sitä, minkä tyyppisiä ja kuinka vakavia tekoja soveltamisalaan voi niiden lisäksi kuulua. Säännöksessä mainitut tekotavat yhdessä täsmentäisivät kuvaa säännöksen soveltamisalan piiristä. Muidenkin kuin nimenomaisesti mainittujen tekotapojen rangaistavuus-

den rajoja olisi syytä rajata myös niin, että niiden tulisi vakavuudeltaan rinnastua kosketteluun, täyttää seksuaalisen teon määritelmä (ehdotettu 23 §:n 2 momentti) ja olla lisäksi omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Näitä tunnusmerkkitekijöitä on selvennetty laajasti esityksen perusteluissa, aikaisemmissa lain esitöissä ja oikeuskäytännössä. Näin ollen myös tekotavoiltaan avoin säännös voitaisiin laatia laillisuusperiaatteen kannalta riittävän selkeänä.

Edellä todetuin perustein seksuaalista ahdistelua koskevaa säännöksen soveltamisalaa on syytä laajentaa. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla on huolehdittava siitä, että säännös on selkeä ja täsmällinen.

Lapsiin kohdistuvat sukupuoliyhteydet ja seksuaaliset teot

Lapsia ja aikuisia koskevien rangaistussäännösten eriyttäminen

Nykyisin 20 luvun 1-4 §:n seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä sovelletaan sekä aikuisiin että lapsiin. Lisäksi lasten osalta sovelletaan lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa säännöstöä (20 luvun 6, 7, 7 a-b §) . Tämän vuoksi nykysääntelyssä on suuri määrä erilaisia lapsia koskevien rikosnimikkeiden yhdistelmiä ja rangaistusasteikkoja.

Koska lapsia koskeviin tekemuotoihin sovelletaan myös aikuisia koskevia säännöksiä, sovelletaan samoja rikosnimikkeitä käytännössä myös hyvin erityyppisiin rikoksiin. Lakivaliokunnan mukaan rikosnimikkeen tulee antaa asianmukainen, rikoksen paheksuttavuutta vastaava kuva rikoksesta (LaVM 6/2015 vp, s. 3). Jo nämä näkökohdat puoltavat lapsia koskevan sääntelyn erottamista aikuisia koskevasta sääntelystä.

Rikoslain 20 luvun 1-4 §:n seksuaalirikosten tunnusmerkkitekijät eivät ongelmitta sovellu lapsiin kohdistuvien seksuaalisten tekojen arvioimiseen. Näin on erityisesti tapauksissa, joissa tekijä on olennaisesti lasta vanhempi. Voi olla esimerkiksi haasteellista arvioida sitä, kuinka vakavaa uhkausta voidaan pitää pakottavana tai milloin lapsi on ollut pelkotilan tai avuttoman tilan vuoksi kykenemätön puolustamaan itseään tai ilmaisemaan tai muodostamaan tahtoaan, aikuisia koskevan tunnusmerkistön nojalla. Tällaisten tekijöiden arvioiminen rikosprosessissa on myös lasta kuormittavaa. Lapset ovat myös aikuisia alttiimpia esimerkiksi taivuttelulle, eikä lapsen saamista sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon vastoin lapsen tahtoa ole välttämättä tarpeellista käyttää lainkaan väkivaltaa tai uhkausta. Toisaalta, kuten aikuisten osalta on yllä esitetty, pelkkä vastentahtoisuuden ilmaisu ei myöskään välttämättä riitä määrittelemään tekoa raiskaukseksi, mikäli lapsi kuitenkin alistuu tekoon ilman fyysistä väkivaltaa tai pakottavaa uhkausta.

Edellä todettu puoltaa sitä, että lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista säädetään erilliset säännökset, joiden tunnusmerkistöissä otetaan huomioon lasten heikompi asema aikuiseen nähden. Lisäksi rangaistussäännösten nimikkeissä ja rangaistusasteikoissa tulisi ottaa huomioon se, että lapsiin kohdistuvia tekoja on syytä pitää yleisesti moitittavampina tekoina aikuisiin kohdistuviin tekoihin nähden. Lapsia koskevien tekumuotojen säätäminen omaksi kokonaisuudekseen on perusteltua myös sääntelyn selkeyttämisen kannalta.

Lapsia koskeviin tekoihin liittyvät myös muut edellä raiskaussääntelyn arvioinnin yhteydessä esiin tuodut kysymykset, kuten sukupuoliyhteyden tai muun seksuaalisen teon aloittaminen äkillisesti.

Nuoriin lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Sekä aikuisia että lapsia koskevan yhden tunnusmerkistön ongelmat erityisesti pienten lasten osalta ilmenevät myös oikeuskäytännössä. Esimerkiksi 12.11.2017 annetussa Turun hovioikeuden tuomiossa (R 17/641) 10-vuotiaan lapsen ei katsottu olleen raiskaussäännöksen edellyttämässä pelkotilassa tai avuttomassa tilassa, joten sukupuoliyhteyden ei katsottu täyttävän raiskauksen, vaan pelkästään törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön. Samoin Krimon edellä osiossa 2.3.2 esitellyssä tutkimuksessa on tuotu esille teko, missä 39 -vuotiaan miehen oraalista sukupuoliyhteyttä 6-7 vuotiaan lapsen kanssa ei katsottu raiskaukseksi, koska pelkän asianomistajan nuoren iän ei katsottu muodostavan säännöksessä tarkoitettua avutonta tilaa. Toisaalta 3-vuotiaaseen lapseen kohdistuneen sukupuoliyhteyden katsottiin täyttävän raiskauksen tunnusmerkistön uhrin avuttoman tilan vuoksi. Kuudessatoista prosentissa tutkituista alle 18-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvista teoista, jotka sisälsivät sekä sukupuoliyhteyden että pakottamiseen liittyvää käyttäytymistä, tekoa ei tuomittu tutkimuksessa raiskausrikokseksi katsottuna tekona.

Todetun perusteella voidaan katsoa, arvioimatta mainittujen tuomioistunratkaisujen oikeellisuutta, että voimassa olevan lainsäädännön kannalta nykyinen sääntely ei ole kaikissa tilanteissa riittävän selkeää tai johda tarkoitustaan vastaavaan lopputulokseen. Saman tunnusmerkistön soveltamista sekä nuoriin lapsiin että aikuisiin voidaan edellä todetulla tavalla pitää tietynlaisissa tilanteissa ongelmallisena. Nuorten lasten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja koskemattomuuden suojan vahvistamiseksi tulisi säätää ehdoton suojaikäraja, jonka alittavien lasten osalta heidän tahdon suuntautumista tai avutonta tilaa ei tulisi arvioida. Ikärajaa arvioidessa tulisi huomiota kiinnittää tietoon lasten psyykkisestä kehityksestä sekä turvata myös lasten oikeus seksuaaliseen kehitykseen. Edellä viitattuihin kehityspsykologisten tutkimusten perusteella tällaiseksi ikärajaksi olisi perusteltua määritellä 12-vuotta. Tätä nuorempiin koh-

distuvista teoista olisi siten syytä säätää erityiset rangaistussäännökset, jotka soveltuisivat tahdon suuntautumista tai lapsen avutonta tilaa arvioimatta siten, että sukupuoliyhteys sellaisenaan katsottaisiin raiskaukseksi. Vastaavasti olisi säädettävä myös muiden seksuaalisten tekojen osalta.

Nuorten keskinäiset suhteet

lältään edellä esitetyn 12-vuoden nuoren lapsen suojaikärajan ylittäneiden mutta alle 16-vuotiaiden lasten osalta ei ole syytä muuttaa nykyistä periaatetta, jonka mukaan nuorten keskinäiset sukupuoliyhteydet ja muut seksuaaliset teot ovat rankaisemattomia silloin, kun teko ei loukkaa toisen itsemääräämisoikeutta. Joitakin tarkistuksia sääntelyyn olisi kuitenkin syytä tehdä, jotta tilanteita, joissa on kyse nuorten keskinäisestä vapaaehtoisesta seksuaalisesta kanssakäymisestä, voidaan arvioida joustavasti (ks. LaVM 43/2018 vp, s. 16, 22). Nykyisen rajoitussäännöksen soveltaminen on poissuljettu, jos joko iässä tai kypsytydessä on suuri ero. Nykysääntelyn mukaan ikäeron ollessa vähäinen, voisi teko olla kuitenkin rangaistava kypsytyseron nojalla. Tämän sääntelyn epäkohtana voidaan pitää sitä, että se saattaa johtaa asianomistajan kypsytyden tarpeettomaan arviointiin ja säännösten sovellettavuuden vaikeaan ennakointiin, mikä olisi laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallista. Aiheettoman esitutkinnan aloittaminen nuorten keskinäisestä seksuaalisesta kanssakäymisestä voi olla kuormittavaa ja itsessään vahingoittaa nuoren kehitystä.

Lapsiin kohdistuvia rikoksia koskevissa säännöissä olisikin jatkossa syytä edellyttää sitä, että sekä osapuolten iässä että henkisessä kypsytydessä on olennainen ero. Toisaalta, kun ikäero ei ole enää vähäinen vaan olennainen, olisi sääntelyssä lähdeittävä siitä, ettei olennaista eroa osapuolten kypsytydessä ole syytä arvioida vaan se voitaisiin otaksua. Tunnusmerkistössä ei kuitenkaan riittäisi pelkän ikäeron mainitseminen, koska osapuolten kypsytyys olisi syytä arvioida etenkin rajatapauksissa, esimerkiksi kun tekijä on 20-vuotias ja asianomistaja 15-vuotias. Koska nuorten henkisen kehityksen tahti on erilaista, tulee ikä- ja kypsytyseron määrittelyyn jättää joustavuutta. Rajatapauksessa ikäero voi yhdessä tapauksessa merkitä osapuolten muista ominaisuuksista, keskinäisistä suhteesta ja olosuhteista riippuen sitä, että henkisessäkin kypsytydessä on olennainen ero ja toisessa tapauksessa, että olennaista eroa henkisessä kypsytydessä ei ole. Kypsytyseron mainitseminen tunnusmerkistössä olisi perusteltua myös sen vuoksi, että kypsytysero ilmentää teon moitittavuuden keskeistä perustetta: lapsen kypsytyttömyyden ja osapuolten epätasavertaisen aseman yhdessä muodostamaa riskiä lapsen kehitykselle. Säännöksen sanamuoto viestisi näin, ettei kysymys ole pelkästään ikäeron paheksumisesta.

Määritelmät

Nykyinen määritelmäsäännös voi johtaa joissain tapauksissa hankaliin rajanveto-ongelmiin erityisesti, kun kyse on suulla tapahtuvasta tai siihen kohdistuvasta sukupuoliyhteydestä. Sukupuoliyhteyden edellytyksenä olevaa kehoon tunkeutumista tai omaan kehoon ottamista ei voida pitää täysin tarkoituksenmukaisena silloin, kun kyse on oraalisesta sukupuoliyhteydestä, jos tekoa tarkastellaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojelun tavoitteen, sukupuolten yhdenvertaisen kohtelun periaatteen sekä tekotavan vahingollisuuden kannalta. Tämän vuoksi sukupuoliyhteyden määritelmän laajentamista kattamaan sukuelinten suulla koskettelun, joka ei sisällä kehoon tunkeutumista tai ottamista omaan kehoon voidaan pitää perusteltuna. Lakivaliokunnan kannan mukaan nimenomaan määritelmäsäännösten tulisi olla erityisen täsmällisiä, koska ne antavat sisältöä monille muille pykälille (LaVM 4/2014 s. 8). Myöskin tämän periaatteen kannalta sääntelyn täsmentämistä voidaan pitää perusteluna siten, että sukupuoliyhteyden määritelmän täyttyminen ei riipu siitä, tehdäänkö teko sukuelintä tai peräaukkoa pinnalta nuolemalla, kielellä tunkeutumalla vai suuhun ottamalla.

On myös syytä selventää, että pelkästään tekijän käsitykselle teon luonteesta ei tulisi antaa arvioinnissa ratkaisevaa merkitystä, vaan tekoja tulisi arvioida ensisijaisesti seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojelutavoite huomioiden. Säännöksen perusteissa olisi siten aiheellista tarkentaa, että se, onko teko katsottava seksuaaliseksi, ei riipu yksin tekijän tarkoituksesta tai motiivista, vaan huomioon tulee ottaa laajemmin teon merkitys seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta.

Termin sukupuolielin sijaan määritelmäsäännöksessä olisi asianmukaisempaa käyttää termiä sukuelin, jonka ei katsota viittaavan henkilön sukupuoleen. Termiä sukuelin käytetään muissakin laeissa (esim. sterilointilaki (283/1970)) sekä Istanbulin sopimuksessa.

Kuvien luvaton levittämien seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksena

Esiintyminen seksuaalisesti kuvassa, seksuaalisen kuvan ottaminen, esittäminen ja levittäminen ovat kaikki seksuaalisia tekoja. Jokaisella on oikeus päättää mihin seksuaaliseen tekoon ryhtyy ja mihin ei ryhdy. Seksuaalisen kuvan luvaton esittäminen ja levittäminen loukkaavat näin ollen siinä esiintyvän henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Nykyisin tällaisista teoista voidaan rangaista kunnianloukkauksena tai yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä. Ottaen huomioon, että seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen suojelukohteena on seksuaalinen itsemääräämisoikeus, on perustellumpaa säätää nämä teot seksuaalirikoksina rikoslain 20 luvussa.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen ja hallussapito

Levittäminen

Rikoslain 17 luvun 18 §:n sanamuodon nojalla kuvan levittämisen rangaistavuus koskee vain tilanteita, joissa kuvia tai kuvatallenteita on useita. Kuitenkin nykyisin viestintäteknologia mahdollistaa myös yksittäistenkin kuvien levittämisen hyvin laajalle ihmisjoukolle, eikä yksittäisten kuvien levitystä voida pitää rankaisemattomana ja olennaisesti vähemmän vahingollisena tai moitittavana kuin useampien kuvien levitystä. Tämän vuoksi säännöksen soveltamisalan laajentamista myös yksittäisiä kuvia tai kuvatallenteita koskeviin tekemuotoihin voidaan pitää tarkoituksenmukaisena. Myöskään Suomea sitovissa kansainvälisissä velvoitteissa, kuten direktiivissä 2011/93 (artikla 5, kohdat 4-6), YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen lisäpöytäkirjassa (artikla 3) sekä Lanzaroten yleissopimuksessa (artikla 20) ei ole määritelty lasta seksuaalisesti esittävän aineiston hallussapidon tai levittämisen kriminalisoinnille edellytystä, jonka mukaan toiminnan tulisi olla yksittäisiä kuvia tai tallenteita laajamittaisempaa.

Hallussapito ja esityksen seuraaminen

Rikoslain 17 luvun 19 §:n nojalla sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan soveltamisalan ulkopuolelle on rajattu pääsyn hankkiminen vapaasti esimerkiksi internetissä saatavilla olevaan aineistoon. Tällaisten tekojen moitittavuudessa ei ole olennaista eroa sen perusteella, onko tahallinen pääsyn hankkiminen materiaaliin edellyttänyt sopimista tai maksun suorittamista vai ollut vapaasti saatavilla. Internetissä vapaasti saatavan aineiston seuraamisen rangaistavuuden perustamista siihen, onko esitys nähtävillä suorana lähetyksenä, vai tallenteena, ei siten voida pitää täysin tarkoituksenmukaisena. Säännöksen soveltaminen edellyttää teoilta tahallisuutta, jotta tekijän on tullut olla tahallisuusedellytyksen täyttävällä tavalla tietoinen materiaalin, johon tämä on hankkinut pääsyn, sisällöstä. Rangaistavuus olisi näin perusteltua ulottaa kattamaan myös vapaasti saatavilla olevan aineiston esimerkiksi internetissä. Muutos edistäisi myös direktiivin 2011/93 velvoitteiden ja säännöksen suojelutavoitteen toteutumista.

Teon rangaistavuus olisi myös perusteltua ulottaa kattamaan rikoslain 17 luvun 18 §:n mukaisesti kuvat, joissa esiintyvän henkilön ikää ei voida selvittää, mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Mainitun säännöksen esitöiden mukaan käytännössä lienee tyypillinen tilanne, jossa kuva on valmistettu ulkomailta ja siinä esiintyvä henkilö jää tuntemattomaksi. Myös Suomessa valmistetussa kuvassa esiintyvä henkilö voi jäädä tuntemattomaksi. Käytännön syistä ei voida

siten edellyttää, että kuvassa esiintyvän henkilön ikä tulisi pystyä selvittämään. Perusteena arviolle siitä, onko kuvassa oleva henkilö täysi-ikäinen, olisi ensisijaisesti kuvasta ilmenevä henkilön kehittyneisyys. Selvästi täysi-ikäistä esittävät kuvat jäisivät rangaistavuuden ulkopuolelle (HE 34/2004 vp, s. 78).

Rikoslain 20 luvun 8 c §:ssä säädetään rangaistavaksi sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen. Esityksen seuraaminen voi tapahtua paikan päällä tai viestintäteknologiaa hyväksi käyttäen (HE 282/2010 vp, 109). Jos henkilö katselee internetin välityksellä sivustolla, johon kenellä tahansa on vapaa pääsy, lapsen esiintymistä seksuaalisesti järjestetyssä esityksessä, on teko rangaistavaa vain, jos kyseinen esitys näytetään suorana. Tällöin sovellettavaksi tulee rikoslain 20 luvun 8 c §. Mikäli esitys taas on nauhoitettu ja näytetään sivulla tallenteena, eikä se tallennu katsojan koneelle, ei 20 luvun 8 c § ongelmitta sovellu. Myöskään rikoslain 17 luvun 19 § säännös ei näissä tapauksissa välttämättä sovellu, jos pääsyä materiaaliin ei hankittu maksua vastaan tai muuten sopimalla. Säännöksessä rangaistavaksi on säädetty lapsen, eli alle 18 -vuotiaan henkilön, seksuaalisen esityksen seuraaminen. Säännöksen esitöiden (HE 282/2010 vp, s.) mukaan, seuraaminen voi tapahtua paikan päällä tai viestintäteknologian avulla. Kuten lasta seksuaalisesti esittävien kuvien osalta, myös esityksen kohteena olevan henkilön ikää ei voida aina luotettavasti selvittää, erityisesti jos tämä siljaitsee ulkomailla ja seuraaminen tapahtuu viestintäteknologian välityksellä. Siten myös esityksen seuraamista koskevan säännöksen soveltamisalaa on tarkoituksenmukaista yllä rikoslain 17 luvun 19 §:n osalta esitetyn mukaisesti laajentaa kattamaan myös tapaukset, joissa henkilön ikää ei voida selvittää, mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksatoista vuotta nuorempi.

Vertailtaessa 17 luvun 19 §:n ja 20 luvun 8 c §:ssa tarkoitettuja tekoja, voidaan ne vahingollisuutensa, vaarallisuutensa ja moitittavuutensa puolesta luokitella rinnastaa toisiinsa. Kummassakaan tunnusmerkistössä tekijä ei itse ole aktiivisesti osallistunut lapsen seksuaaliseen tekoon – tapauksissa, joissa tekijä itse on tietoisesti aiheuttanut lapsen tai lapsen kohdistuvan seksuaalisen teon (kuten kuvan ottamisen tai seksuaalisen esityksen) teko arvostellaan ensisijaisesti muuna lapseen kohdistuvana seksuaalirikoksena tai siihen osallisuutena. Vahinkoa tai vaaraa, joka lapselle aiheutuu siitä, että tämän tekemää tai tälle tehtävää seksuaalista tekoa seuraa kolmas henkilö, ei olennaisesti eroa sen perusteella, onko henkilö tilanteessa tekoon osallistumatta fyysisesti paikalla, seuraako hän tapahtumaa sähköisesti vai katsooko hän tapahtumasta otettua kuvaa tai tallennetta jälkeensä. Kuvan tai tallenteen hallussapitoon sisältyy vaara siitä, että kuvia käytetään esimerkiksi lapsen kiristämiseen tai seksuaalisiin tekoihin taivutteluun tulevaisuudessa (ks. HE 6/1997 vp, s. 149) tai että kuvaa levitetään edelleen. Myöskään teon moitittavuudessa ei näissä tapauksissa ole olennaista eroa. Tekijän voi olla mahdotonta tietää, onko internetin kautta tarkasteltava

materiaali todellisuudessa tallenne vai ei. Näiden seikkojen vuoksi ehdotettujen 21 ja 22 §:ien rangaistustasoja on syytä yhdenmukaistaa.

Säännösten sijoittaminen ja nimikkeet

Rikoslain 17 luvun 18, 18 a ja 19 §:n on tarkoitus suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja väkivallalta (ks. HE 6/1997 vp, s. 146, 149). Säännöksiin liittyy myös Suomea koskevia kansainvälisiä veloitteita lasten suojelemisesta seksuaaliselta hyväksikäytöltä (ks. HE 282/2010 vp ja HE 6/1997 vp, s. 49). Koska lasta seksuaalisesti esittävää materiaalia koskevien säännösten keskeinen sisältö on lasten suojeleminen seksuaalirikoksilta yleisen järjestyksen turvaamisen sijaan, voidaan pitää tarkoituksenmukaisempina sijoittaa säännökset rikoslain 17 luvun sijaan muita seksuaalirikoksia koskevaan 20 lukuun.

Termi "sukupuolisiveellisyyttä loukkaava" ei täysin kuvaa lapsia seksuaalisesti esittävän materiaalia koskevien kieltojen tarkoitusta, joka on lasten suojeleminen, kuten edellä säännösten sijoittamista koskevassa kappaleessa on esitetty. "Sukupuolisiveellisyyttä loukkaava" ei myöskään ole nykyisin puhekielessä yleisesti käytetty ilmaisu tässä asiayhteydessä. Sekä säännösten tarkoitus, että nimikkeiden selkeys puoltavat termin korvaamista tekoa paremmin kuvaavalla termillä "lasta seksuaalisesti esittävä".

Lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin

Rikoslain 20 luvun 8 b §:ssä säädetään rangaistavaksi lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin. Säännöksen soveltamisalaan kuuluvat säännöksen esitöiden mukaan tilanteet, joissa tekijää ei voida rangaista esimerkiksi ihmiskaupaa koskevan tunnusmerkistön perusteella, koska tekijä ei hyödy teosta taloudellisesti (HE 282/2010 vp, s. 107-109).

Taloudellinen hyötyminen ei kuitenkaan ole ihmiskaupaa koskevan 25 luvun 3 §:n soveltamisen edellytys. Ihmiskaupaa koskevan säännöksen esitöiden (HE 34/2004 vp, s. 92-99) mukaan säännös voi tulla sovellettavaksi tilanteessa, jossa tekijä tai kukaan muukaan ei taloudellisesti hyödy lapsen teosta. Ihmiskaupan tunnusmerkistöön kuuluva värvääminen osoittaa kuitenkin kysymyksen olevan ensisijaisesti siitä, että rikoksentekijä saattaa ihmiskaupan uhrin kolmannen henkilön taholta tapahtuvan hyväksikäytön kohteeksi, joten tekemuodoissa, joissa tekijä hyväksikäyttää lasta itse, ei säännös värväämisen osalta sovellu. Kuitenkin näissä tilanteissa, joissa tekijä hyväksikäyttää lasta itse, tulevat sovellettavaksi lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat säännökset, kuten lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta ja sukupuolisiveellisyyttä

loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen. Koska näiden säännösten rangaistusasteikko ylittää mainitun 20 luvun 8 b §:n yhden vuoden enimmäisrangaistuksen, sovelletaan näitä tekemuotoja 8 b §:n sijaan.

Lapsen houkuttelu maksua vastaan tapahtuvaan seksuaaliseen tekoon tai seksuaaliseen esitykseen on siis rangaistavaa jo nykyisen sääntelyn perusteella joko 20 luvun 8 a tai 8 c §:n, lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä tai ihmiskauppaa koskevan sääntelyn perusteella. Sovellettavaksi voivat lisäksi tulla esimerkiksi avunanto johonkin toiseen rikoslain 20 luvun lapsia koskevaan seksuaalirikokseen. Tämän vuoksi sääntelyä olisi perusteltua selkeyttää poistamalla 8 b §:n 2 momentti.

Paritus

Rikoslain 20 luvun 9 §:n paritusta koskevan säännöksen sanamuodon ja esitöiden mukaan rangaistavuus koskee siis vain korvausta vastaan tapahtuvasta ja lapsen tekemästä seksuaalisesta teosta hyötymistä (ks. HE 117/1997 vp, HE ja 6/1997 vp ja HE 34/2004 vp). Esitöissä viitattu puitepäätös, ja sen korvaavan vuoden 2011 direktiivin 4 artikla eivät kuitenkaan aseta näille teoille rangaistavuudelle edellytykseksi sitä, että lapsen tekemä teko olisi suoritettava korvausta vastaan. Myöskään tarkasteltaessa teosta aiheutuvaa vaaraa ja vahinkoa tai teon moitittavuutta, ei olennaista eroa voida nähdä vain sen perusteella, onko teko suoritettu korvausta vastaan vai ei. Korvauksen edellytyksen poistamisella toteutettaisiin säännöksen tavoitteet nykyistä paremmin. Tämä myös edistäisi Suomen kansainvälisten velvoitteiden toteutumista.

Säännöksessä puhutaan myös ilmeisellä tavalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta teosta. Säännöksen suojelukohteen ja sen esitöissä kuvatun tarkoituksen (ks. osio 2.2.2) kannalta ei kuitenkaan voida pitää tarkoituksenmukaisena asettaa paritusta koskevalle sääntelylle mainituista nykyisistä rikoslain 17 luvun säännöksistä poikkeavia, korkeampia arviointikriteereitä, kuten vaatimusta teon ilmeisyydestä.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan määritelmän käyttöä on arvioitu edellä rikoslain 17 luvun säännöksiä koskevassa osiossa. Säännöksen suojelukohdetta paremmin kuvaavan "seksuaalista" -termin käyttämistä "sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa" -termin sijaan voidaan myös paritusäännöksen osalta pitää perusteltuna.

2.5.4 Seksuaalirikosten rangaistukset

Nykyiset rangaistusasteikot

Suomessa käytetään yleisimmin seuraavia rangaistusasteikkoja:

- sakkoa
- sakko–kuusi kuukautta vankeutta
- sakko–yksi vuosi vankeutta
- sakko–kaksi vuotta vankeutta
- neljä kuukautta–neljä vuotta vankeutta
- yksi–kymmenen vuotta vankeutta
- kaksi–kymmenen vuotta vankeutta

Vaikka näillä rikoslain kokonaisuudistuksen kautta vakiintuneilla rangaistusasteikoilla on keskeinen merkitys lainkäyttäjän ohjaamisessa niin, että oikeuskäytäntö muodostuu mahdollisimman yhtenäiseksi, niistä on myös mahdollisuus poiketa. Näin on tehtykin esimerkiksi juuri joidenkin seksuaalirikosten kohdalla erityisesti sen vuoksi, että kyseiset rikokset poikkeavat vahingollisuudeltaan ja vaarallisuudeltaan merkittävästi toisistaan ja koska sopivia vertailukohteita ei ole välttämättä löydettävissä muiden rikosten rangaistusasteikoista. Voidaankin sanoa, että seksuaalirikosten rangaistusasteikot muodostavat tietynlaisen kokonaisuuden, minkä vuoksi merkitystä on erityisesti vertailulla muiden seksuaalirikosten rangaistusasteikkoihin.

Rikoslain 20 luvun keskeisistä seksuaalirikoksista säädetään nykyisin alla listatut rangaistusasteikot. Niissä näkyvät myös lapsiin kohdistuvien tekojen erilaiset rikosnimikkeiden yhdistelmät ja rangaistusasteikot.

Raiskaus 1— 6 v

Raiskaus 3 momentin mukaisena 4 kk — 4 v

Törkeä raiskaus 2 — 10 v

Pakottaminen seksuaaliseen tekkoon sakko — 3 v

Seksuaalinen hyväksikäyttö sakko — 4 v

Seksuaalinen ahdistelu sakko — 6 kk

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 4 kk—6 v

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 1—10 v

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja pakottaminen seksuaaliseen tekkoon 4 kk—9 v

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon 1—13 v

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja 1 §:n 3 momentin mukainen raiskaus 4 kk—9 v

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja 1 §:n 1-2 momentin mukainen raiskaus 1—9 v

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja 3 momentin mukainen raiskaus 1—13 v

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja 1-2 momentin mukainen raiskaus 1—13 v

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä raiskaus 2—13 v

Törkeä lapsenraiskaus 4—12 v

Rangaistuskäytäntöä on selostettu edellä osiossa 2.3.

Arvioinnin lähtökohtia

Rangaistusjärjestelmän tulee kokonaisuudessaan täyttää suhteellisuuden vaatimukset (esimerkiksi PeVL 9/2016, s. 2, PeVL 26/2014 vp, s. 2/II, PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/II). Tämä rikosoikeudellinen suhteellisuusperiaate edellyttää, että rangaistus on oikeudenmukaisessa suhteessa teon vahingollisuuteen ja moitittavuuteen. Periaate edellyttää niin ikään sitä, että eri rikoksia koskevat rangaistusasteikot ovat oikeudenmukaisessa ja johdonmukaisessa suhteessa toisiinsa (ks. esim. HE 141/2012 vp.) Mitä tärkeämmästä suojattavasta edusta on kyse ja mitä enemmän teko tai laiminlyönti sitä loukkaa, sitä ankarampi rangaistusasteikko on perusteltu. Rikosoikeudella suojattavien oikeushyvien keskinäisen suhteellisuuden arvioimiseksi ei kuitenkaan ole olemassa mitään yleispätevää ohjetta. Perusoikeusjärjestelmäkään ei itessään sisällä perusoikeuksien keskinäistä arvojärjestystä.

Moitittavuutta koskeva arvio liittyy ennen kaikkea syyllisyysperiaatteeseen. Rangaistusasteikat on tarkoitettu teoistaan vastuunalaisille syyntakeisille ihmisille. On arvioitava, kuinka paheksuttavana menettelyä voidaan pitää ja kuinka paljon tekijää voidaan tästä moittia. Rikokseen liitettävää rangaistusasteikkoa ei siten voida perustaa pelkästään vahinkoseurauksen vakavuuteen, vaan myös syyksilukemisen aste on otettava huomioon.

Lakivaliokunta on näiden vakiintuneiden periaatteiden mukaisesti katsonut, että rikosten rangaistusasteikot on määritettävä tekojen haitallisuuden ja paheksuttavuuden eli niiden rangaistusarvon mukaan (esim. LaVM 3/1998 vp). Seksuaalirikosten rangaistusasteikkoja tai rangaistusten oikeasuhtaisuutta ei siten voida tarkastella erillisenä muiden rikosten rangaistuksista. Rikosten rangaistusasteikkojen täytyy olla niin yleisemmin rikoslain sisällä kuin seksuaalirikoksia koskevan 20 luvun sisällä sellaisia, että eri tekojen asteikot ovat keskenään asianmukaisessa suhteessa (esim. LaVM 24/2018 vp, s. 22).

Edellä todetuista suhteellisuusperiaatteen asettamista arviointiperusteista rangaistusten ankaruudelle seuraa myös, että rikosten rangaistusasteikkoja ei voida perustella esimerkiksi käytettävissä olevilla pakkokeinoilla.

Seksuaalirikoksista tuomittavat rangaistukset nousevat usein keskustelun ja kannanottojen kohteeksi. Monesti tämä liittyy johonkin uutisoituun rikostuomioon, jonka rangaistuksen ei katsota ankaruudeltaan vastaavan niin sanottua yleistä oikeustajua. Yksittäiset tuomiot eivät kuitenkaan sinällään kerro rangaistuskäytännön suurista linjoista. Lisäksi julkisuudessa käsiteltyjä seksuaalirikoksia koskevassa uutisoinnissa ei voida kertoa yksityiskohtaisesti niistä olosuhteista, joissa rikos on tehty ja joilla on vaikutusta siihen, mistä rikoksesta tekijä tuomitaan ja minkälaiseen rangaistukseen hänet tuomitaan. Tämä johtuu usein oikeudenkäyntiasiakirjojen ja tuomion salassapitoa koskevista määräyksistä, jotka on annettu uhrien suojelemiseksi. Syyksi luetun rikoksen nimike ei kerro teon yksityiskohdista. Samankin rikosnimikkeen sisällä rikokset saattavat vaihdella merkittävästi tekotavoiltaan ja rangaistavuudeltaan. Tuomioistuinten ovat rangaistusta määrätessään sidottuja rikoslain 6 luvun säännöksiin, joiden mukaan rangaistukseen vaikuttavat moninaiset tekoon, tekijään ja uhriin liittyvät tapauskohtaiset olosuhteet. Määrätyt rangaistukset perustuvat riippumattomien tuomioistuinten lain säännösten puitteissa suorittamaan harkintaan.

Rangaistusten oikeasuhtaisuutta niin sanotun yleisen oikeustajun kannalta arvioitiin seikkaperäisesti vuonna 2018 valmistuneessa oikeusministeriön arviomuistiossa ("Arviomuuisto rangaistusten oikeasuhtaisuudesta", OMML 7/2018). Arviomuistiossa hyödynnettiin Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (KRIMO) vuosina 2015–2017 oikeusministeriön pyynnöstä toteuttamaa tutkimusta, jossa selvitettiin laajasti kansalaisten käsityksiä rangaistustasosta. Johtopäätöksenä raiskauksen ja törkeän raiskauksen rangaistusten osalta arviomuistiossa esitettiin, että "[o]ttaen huomioon rangaistuskäytännön ankaruus ja varsin tuore lainsäädännön muutostarpeiden arviointi myös törkeän raiskauksen osalta ei rangaistusasteikon muuttamiseen tai muuhun ankarampaan rangaistuskäytäntöön johtavaan säännösten muuttamiseen ole aihetta eikä perusteita." Yleisesti seksuaalirikosten rangaistusten osalta muistiossa ehdotettiin, että ensisijaisena toimenpiteenä selvitetäisiin vuosien 2011 ja 2014 lainsäädäntömuutosten vaikutukset ja oikeuskäytäntö rikostilastoista ilmeneviä lukumäärätietoja laajemmin. Toissijaisesti muistiossa ehdotettiin, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus korotettaisiin 4 vuodesta 6 vuoteen vankeutta ja että säädettäisiin erillinen rangaistussäännös (törkeä lapsen raiskaus, rangaistusasteikko 4–12 vuotta vankeutta) tapauksiin, joissa nykyisin sovelletaan samanaikaisesti raiskausta ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Viimeksi mainittu ehdotus johti vastaavan sisältöisiin 12 päivänä huhtikuuta 2019 voimaan tulleisiin lainmuutoksiin (HE 212/2018 vp).

Suomen kannalta tärkeiden vertailumaiden rangaistustaso seksuaalirikoksissa voi antaa hyödyllisiä vertailukohtia rangaistuksen oikeasuhtaisuutta arvioitaessa. Maiden oikeusjärjestelmät ovat kuitenkin erillisiä kokonaisuuksia ja niissä rangaistusten oikeasuhtaisuuteen ja todelliseen ankaruuteen vaikuttavat monet tekijät. Keskeinen merkitys on sillä, kuinka ankaria rangaistuksia kyseisessä järjestelmässä on yleensä säädetty, millaisia tekoja tietyt tunnusmerkistöt, esimerkiksi raiskaus, sisältävät, millaisia säännöksiä järjestelmässä on rangaistuksen määräämisestä, miten yleiset rikosvastuuta koskevat edellytykset, esimerkiksi tahallisuus ja tuottamus, on määritelty, voidaanko rangaistusasteikosta joissain tapauksissa poiketa, minkälaisia rangaistuksia sen puitteissa käytännössä määrätään ja miten rangaistukset pannaan käytännössä täytäntöön. Näin ollen pelkästään joidenkin vertailumaiden joissakin tapauksissa Suomea ankarammista rangaistusasteikoista ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, mikä rangaistusasteikon pitäisi olla Suomessa.

Rangaistusten asemaa rikosten torjunnassa ei ole myöskään syytä ylikorostaa. Seksuaalirikokset eivät välttämättä ole luonteeltaan sellaisia rikoksia, joiden tekijät tekoon ryhtymistä edeltävässä vaiheessa kiinnittäisivät huomiota rikoksesta seuraavaan rangaistukseen tai sen ankaruuteen. Myös seksuaalirikosten uusimisriski on muihin rikoksiin nähden hyvin pieni. Esimerkiksi vuonna 2010 lapsen kohdistuvista seksuaalirikoksista tuomituista vain 1 % uusi seitsemän vuoden aikana rikoksensa, kun muissa rikoksissa uusijoita oli vastaavasti 34 % (Laajasalo ym., 2020). Uusintarikollisuuden yleisyys ei näin ollen puolla rangaistusten muuttamista.

Rangaistusasteikkojen muutoksilla lainsäätäjä voi kuitenkin ohjata rangaistuskäytäntöä tiettyyn suuntaan, jos käytäntö havaitaan vinoutuneeksi tai jos käsitys teon rangaistusarvosta ja siihen liittyen paheksuttavuudesta on yhteiskunnassa muuttunut. Seksuaalirikosten rangaistuskäytäntö onkin jo viime vuosina toteutettujen lainsäädäntömuutosten myötä olennaisesti ankaroitunut. Rangaistusasteikkomuutoksia on syytä tehdä maltillisesti ja harvoin, yleensä laajempien uudistusten yhteydessä tehtävässä tiettyjen rikosten kokonaisarviointissa. Muutosten maltillisuus on perusteltua myös seuraamusjärjestelmän tärkeänä pidettävän ennustettavuuden kannalta. Rangaistuskäytäntöä ohjaavaa vaikutusta on myös korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuilla.

Tämän esityksen tavoitteet on asetettu eduskunnan lausumat (EV 305/2018 vp) huomioon ottaen siitä lähtökohdasta, että joidenkin seksuaalirikosten rangaistukset koetaan viime vuosina tehdyistä rangaistustason nostoista huolimatta liian lievinä. Esityksen valmistelussa on näin ollen arvioitu seksuaalirikosten tunnusmerkistöjen muuttamistarpeiden lisäksi rikosten rangaistusarvoa. Jäljempänä todetuin perustein sekä aikuisiin että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuksia tulisi jossain määrin ankaroittaa.

Uudistettavan rikoslain 20 luvun rikosten rangaistusasteikot

Aikuisiin kohdistuvat rikokset

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ruumiillisen koskemattomuuden arvo ja merkitys on lisääntynyt ja niihin voidaan sanoa suhtauduttavan tällä hetkellä vielä suuremmin odotuksin kuin silloin, kun seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun uudistus toteutettiin 1990-luvun lopulla. Useat 2000-luvulla tehdyt seksuaalirikosten osittaisuudistukset ilmentävät tätä kehitystä. Ehdotetuissa uusissa seksuaalirikossäännöksissä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa vahvistettaisiin edelleen määrittelemällä rangaistavuuden keskeiseksi perusteeksi teon kohteen pakottamisen tai avuttoman tilan sijaan tämän vapaaehtoisen osallistumisen puute. Tämän muutoksen tulisi heijastua myös rikoslaissa seksuaalirikosten moitittavuuteen perustuvassa luokittelussa.

On siten perusteltua, että esimerkiksi ehdotetussa raiskaussäännöksessä tarkoitetut vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuvat sukupuoliyhteydet tulisi jatkossa luokitella rangaistusarvoltaan lähtökohtaisesti yhtä vakaviksi kuin nykyisessä raiskaussäännöksessä tarkoitetut tekemuodot eli väkivallalla, sillä uhkaamisella tai avutonta tilaa hyväksikäyttäen toteutetut raiskaukset. Myöskään nykyisin vähemmän vakavina pidettäviä tuomittavia raiskauksia, joihin kuuluvat muun muassa sukupuoliyhteyden pakottaminen muulla kuin väkivallan käytöllä uhkaamisella, ei olisi enää johdonmukaista luokitella lievemmillä rangaistusasteikolla rangaistaviksi kuin vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuvaa raiskausta. Vastaavasti muiden vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuvien seksuaalirikosten rangaistusasteikot olisi määriteltävä tästä lähtökohdasta. Yksittäistapauksissa seksuaalirikokset olisi edelleen tuomittava rikoksen vakavuuden perusteella tekijän syyllisyys ja muut tapauskohtaiset seikat huomioon ottaen rikoslain 6 luvun säännöksiä noudattaen.

Tavoite vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa koskee sukupuoliyhteyden ohella myös muiden seksuaalisilla teoilla tehtävien loukkausten rikosoikeudellista arvostelua. Nykyinen pakottaminen seksuaaliseen tekoon ja sen asemasta jatkossa sovellettavaksi ehdotettu seksuaalista kajoamista koskeva säännös kattavat tekoja, jotka voivat vahingoltaan ja moitittavuudeltaan olla vakavammissa tapauksissa lähellä sukupuoliyhteyden sisältäviä seksuaalirikoksia. Seksuaalinen kajoaminen koskisi lievimmilläänkin vain seksuaalista itsemääräämisoikeutta *olennaisesti* loukkaavia seksuaalisia tekoja. Kun tätä lievemmit teot rangaistaisiin seksuaalisena ahdisteluna, jonka rangaistusasteikko olisi sakosta kuuteen kuukautta vankeutta, on johdonmukaista säätää seksuaalisesta kajoamisesta vähimmäisrangaistukseksi sakon sijaan vankeutta ja määritellä enimmäisrangaistus

nykyisen seksuaaliseen tekoon pakottamisen enimmäisrangaistukseen (3 vuotta vankeutta) nähden raiskauksen enimmäisrangaistusta (6 vuotta vankeutta) lähemmäksi. Lisäksi rangaistusasteikoissa tulisi näkyä se, että vastaavasti kuin raiskaus, seksuaalinen kajoaminen voidaan toteuttaa hyvin vakavilla tavoilla. Tämän vuoksi kajoamisesta tulisi säätää törkeä tekomuoto.

Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltamisalasta jäisivät pois rikoksen vakavimmat tekemuodot, jotka olisivat jatkossa rangaistavia raiskauksena. Seksuaalinen hyväksikäyttö kattaisi kuitenkin jatkossa myös sukupuoliyhteyden sisältäviä tekoja ja vain sellaisia muita seksuaalisia tekoja, jotka loukkaavat toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta *olennaisesti*. Näin ollen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistusta (4 vuotta vankeutta) ei ole syytä madaltaa nykyisestä. Kun myös seksuaalisen ahdisteluna rangaistavat vähäisimmät seksuaaliset loukkaukset jäisivät säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle, olisi myös rikoslain 20 luvun muihin säännöksiin nähden johdonmukaista, ettei seksuaalinen hyväksikäyttökään ole sovitettavissa sakolla. Sen vuoksi rikoksen vähimmäisrangaistukseksi olisi syytä säätää vankeutta.

Ehdotettu uusi seksuaalisen kuvan luvatonta levittämistä koskeva säännös kattaa tekoja, jotka ovat nykyisin rangaistavia kunnianloukkauksena tai yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä, ja usein kysymykseen tulisi tuomitseminen näiden rikoksen törkeästä tekemuodosta. Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen loukkaa yksityiselämän intiimeintä osaa. Tunnuksmerkistöön kuuluisivat vain sellaiset teot, jotka loukkaavat toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta *olennaisesti*. Näin ollen sen rangaistusasteikko on perusteltua määritellä vastaavaksi kuin törkeässä kunnianloukkauksessa ja törkeässä yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisessä eli sakosta kahteen vuoteen vankeutta.

Rangaistusasteikkoja määriteltäessä tulee huolehtia myös siitä, että ne ovat yhtäältä riittävän laajoja ja toisaalta vastaavat vakavimpien tapausten vastaavat tekojen moitittavuutta. Jotta rangaistusten edellä todettu korottaminen vaikuttaisi rikoksia yleisesti ennalta ehkäisevästi, tulee korottamista tukea rangaistustasoa koskevalla viestinnällä.

Lapsiin kohdistuvat rikokset

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta kontrollijärjestelmä on merkittävästi tehostunut viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Rikosprosessiin päätyvien asioiden määrä on moninkertaistunut. Esimerkiksi poliisin tietoon tulleiden lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttör rikosten määrä on noin kuusinkertaistunut vuosina 1980–2019. Tästä ei voida tehdä sitä johtopäätöstä, että rikosten tosiasiallinen kokonaismäärä olisi lisääntynyt. Tietoisuus lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten luonteesta (rikosten

vahingolliset vaikutukset sekä piiloon jäämisen ja myöhäisen ilmitulon riski) on lisääntynyt, mikä on ilmennyt paitsi ilmoittamisalttiuden lisääntymisenä (mukaan lukien tietuille viranomaisille asetettu ilmoitusvelvollisuus) myös näiden rikosten selvittämistapojen tehostumisena. Rikollisuustilanteeseen perustuen ei ole aihetta ankaroitaa rangaistuskäytäntöä yleisesti kaiken tyyppisten lapsiin kohdistuvien rikosten osalta. Sitä vastoin myös uhritutkimusten tuloksissa korostuu tekojen erilaisuus, jonka tulisi heijastua lapsiin kohdistuvien rikosten moitittavuuteen perustuvassa luokittelussa rikolaisissa.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta lähtökohtaisesti vakavimpia ovat sukupuoliyhteyden sisältävät teot, koska sukupuoliyhteys on omiaan vahingoittamaan lasta enemmän kuin muut tekotavat (HE /2010 vp. s. 14 II, LaVM 43/2010 vp, s. 8 II, HE 212/2018 vp, s. 23, LaVM 24/2018 vp). On pidettävä erityisesti huolta siitä, että sukupuoliyhteyden sisältävistä teoista tuomitaan niiden vakavuutta vastaava rangaistus, mihin liittyy tarve varmistaa se, että rangaistusasteikot ovat riittävän laajoja. Tarve muutenkin huolehtia rangaistusasteikkojen riittävästä laajuudesta liittyy siihen, että lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia voidaan tehdä useilla ja vakavuudeltaan toisistaan poikkeavilla tavoilla.

Edellä todetuista syistä on perusteltua kiristää edelleen joidenkin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuksia, erityisesti sukupuoliyhteyden sisältävien tekojen vähimmäisrangaistuksia. Lisäksi joitakin lapsiin kohdistuvia tekoja tulisi määritellä ankarammilla rikosnimikkeillä rangaistaviksi (ks. EV 305/2018 vp).

On syytä ottaa huomioon, että vähimmäisrangaistuksen korottamisella on enimmäisrangaistuksen korottamista enemmän vaikutusta rangaistuskäytännön ankaroitumiseen, koska vähimmäisrangaistus vaikuttaa käytännössä enemmän tietystä teosta oikeuskäytännössä määrittäneeseen normaalirangaistukseen. Lisäksi on syytä ottaa huomioon, että myös sukupuoliyhteyden sisältävien tekojen kirjo on laaja, ja tätä laajuutta lisäksi edelleen se, että sukupuoliyhteyden määritelmä laajenisi esityksessä ehdotetulla tavalla. Tämän vuoksi myös sukupuoliyhteyden sisältävistä teoista on syytä voida jatkossakin joissain tapauksissa määrätä vähimmäisrangaistus, joka ei edellytä ehdotonta vankeutta. Tällaiset tapaukset on kuitenkin perusteltua määritellä verrattain suppeasti.

Rangaistus sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta on sakkoa tai vankeutta enintään vuosi. Edellä osiossa 2.3.4 todetuista syistä ehdotetun 20 luvun 21 §:ssä säädettävästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta olisi perusteltua rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta kaksi vuotta, joka olisi vastaava rangaistus kuin ehdotetusta 22 §:ssa säädettävästä lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamisesta.

3 Tavoitteet

Rikoslain seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamisen tavoitteena on vahvistaa ihmisten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa. Seksuaalirikoksia koskeva sääntely ja rikoksista säädettävät rangaistukset pyritään saattamaan nykysäilyksiä paremmin vastaaviksi.

Keskeinen tavoite olisi muuttaa seksuaalirikokset suostumuksen puutteeseen perustuviksi. Seksuaalirikosten eivät jatkossa perustuisi ensisijaisesti siihen, onko teon kohde pakotettu tai ollut avuttomassa tilassa, vaan keskeistä olisi se, onko seksuaalisen teon kohde osallistunut siihen vapaaehtoisesti. Tällä muutoksella korjattaisiin nykyisen sääntelyn soveltamisessa havaittuja ongelmia ja puutteita. Lapsiin ja aikuisiin kohdistuneet teot arvioitaisiin rikoslaissa osittain eri lähtökohdista, joissa otetaan huomioon tekojen erityispiirteet. Seksuaalirikoksia koskevat myös muodostaisivat nykyistä selkeämmän ja johdonmukaisemman kokonaisuuden.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.1.1 Seksuaalirikoksia koskevat uudet säännökset

Rikoslain seksuaalirikoksia koskeva 20 luku uudistettaisiin.

Raiskaussäännös muutettaisiin suostumusperusteiseksi. Tämä toteutettaisiin säätämällä raiskauksen keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi sukupuoliyhteydessä oleminen sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Säännöksen soveltamisen yksinkertaistamiseksi siinä määriteltäisiin erikseen raiskauksena rangaistavaksi tilanteet, joissa henkilö on saatu sukupuoliyhteyteen tai pakotettu siihen uhkauksella. Tämä kattaisi myös kaikki nykyisin raiskauksena rangaistavat teot.

Raiskaussäännöksen avutonta tilaa koskevaa tunnusmerkistöä laajennettaisiin ja selvennettäisiin erityisesti pelkotilan osalta. Säännöstä muutettaisiin mainitsemalla erikseen voimakas päihtymistila ja heikentynyt tajunnantila, joka ei välttämättä tee henkilöä tiedottomaksi, mutta voi poissulkea tämän mahdollisuudet muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Keskeinen muutos olisi myös se, että säännöksessä otettaisiin huomioon äkilliset tilanteet. Säännöksessä ei enää myöskään mainittaisi puolustuskyvyttömyyttä. Tämä ei olisi tarpeen eikä johdonmukaistakaan, kun ehdotetun 1 momentin nojalla raiskauksen tunnusmerkistö ei edellyttäisi sitä, että toinen puolustautuu vaan pelkkä vapaaehtoisuuden puuttuminen riittäisi. Olennaista olisi näin ollen määritellä 2 momentin 2 kohdassa tilanteet, joissa henkilöllä ei ole voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Tältä osin säännöksessä ei enää käytettäisi termiä ”kyvyttömyys” vaan vastaava asia esitettäisiin toteamalla yleisemmin, että henkilöllä ”ei ole mahdollisuutta”. Tämä ilmaisu kattaisi kaikki säännöksessä mainitut tilanteet, joissa henkilöllä ei ole kykyä, tilaisuutta tai muusta syystä mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Tällaiset tilanteet olisi myös nykyisen avoimen tunnusmerkistön sijaan määritelty raiskaussäännöksessä tyhjentävästi.

Raiskauksesta säädettäisiin törkeä tekemuoto, joka vastaisi sisällöltään pitkälti nykyistä. Ankaroitamisperusteisiin lisättäisiin vakavan henkilöön kohdistuvan väkivallan käyttäminen. Tarkoitus on näin laajentaa törkeän raiskauksen soveltamisalaa sellaisiin voimakkaampaa väkivaltaa käsittäviin raiskauksiin, joissa väkivallan aste ei aivan vastaa törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä tarkoitettua, ja jotka eivät täytä muitakaan säännöksessä olevia ankaroitamisperusteita. Laajentaminen on perusteltua,

koska perusmuotoisen raiskaussäännöksen lähtökohtana on, että raiskaus täyttyy jo ilman väkivallan käyttämistä, kun toinen osapuoli ei osallistu sukupuoliyhteyteen vapaaehtoisesti. Säännöstä ei myöskään enää sovellettaisi kohteen ollessa alle 16-vuotias, jolloin sovellettaisiin lapsenraiskausta tai törkeää lapsenraiskausta koskevia säännöksiä.

Vastaavalla tavalla muutettaisiin muita seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuviksi. Pakottaminen seksuaaliseen tekoon korvattaisiin säännöksellä *seksuaalisesta kajoamisesta*. Säännös vastaisi pitkälti raiskaussäännöstä, mutta koskisi muita seksuaalisia tekoja kuin sukupuoliyhteyttä. Edellytyksenä tunnusmerkistössä olisi myös, että seksuaalinen teko loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti.

Seksuaalisesta kajoamisesta säädettäisiin törkeä tekomuoto. Nykyisin pakottamisesta seksuaaliseen tekoon ei ole säädetty törkeää tekomuotoa. Törkeä tekomuoto olisi perusteltu, koska törkeää raiskausta vastaavissa tilanteissa myös 23 §:n 2 momentissa tarkoitettu muu seksuaalinen teko kuin sukupuoliyhteys voi olla olennaisesti perusmuotoista seksuaalista kajoamista vakavampi rikos.

Seksuaalisessa hyväksikäytössä olisi jatkossa kysymys asemaa hyväksikäyttäen tehdystä taivuttelusta sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, kun toinen on harkintakyvyltään heikommassa asemassa. Säännös koskisi vain sellaisia sukupuoliyhteyksiä, jotka eivät täytä raiskauksen tai seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistöä. Tällaiset teot poikkeavat luonteeltaan ja moitittavuudeltaan teoista, jotka tehdään toisen vapaaehtoisuuden puuttuessa. Sen vuoksi tekoja ei tulisi rikoslaissa vakavuudeltaan tai nimikkeiltään rinnastaa toisiinsa. Kuitenkin osa nykyisin seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavista teoista täyttäisi jatkossa raiskauksen tai seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistön.

Seksuaalisen ahdistelun rangaistavuus laajenisi myös muihin kuin koskettelutekoihin, jotka voimakkuutensa (intensiivisyytensä) tai toistuvuutensa vuoksi rinnastuvat vakavuudeltaan kosketteluun. Säännös olisi näin tekotapojen osalta neutraalimpi ja kattaisi siten huomattavasti laajemmin arkielämän tilanteita, joissa toista ahdistellaan seksuaalisesti. Tällaisia tekoja ei myöskään enää olisi tuomittava epätarkoituksenmukaisesti esimerkiksi kunnianloukkauksina.

Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen säädettäisiin seksuaalirikoksena rangaistavaksi. Kyseessä olisi uusi säännös, joka koskisi tekoja, jotka nykyisin arvioidaan lähinnä kunnianloukkauksena tai yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä. Seksuaalisen kuvan tai kuvataallenteen luvattoman levittämisen suojelukohteena on seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja siten erityisen intiimi osa ihmisen yksityiselämästä.

Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu oikeus päättää tämän yksityisyyden piiriin kuuluvan seksuaalisuutensa ilmaisemisesta. Kuvan tai kuvatallenteen luvaton esittäminen tai levittäminen loukkaa tätä oikeutta. Säännös koskisi nimenomaan seksuaalisen kuvan esittämistä ja levittämistä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut henkilön kuvan, erityisesti valokuvien, merkitystä yhtenä keskeisenä osana henkilön persoonallisuutta, joka paljastaa henkilölle ominaiset piirteet ja myös erottaa hänet muista (Reklos and Davourlis v. Kreikka, 1234/05, 15.1.2009, kohta 40 ja Von Hannover v. Saksa (No. 2), 40660/08 ja 60641/08, 7.2.2012, kohta 96).

Sukupuolilyhteyden määritelmää laajennettaisiin siten, että tunkeutumisen ja omaan kehoon ottamisen lisäksi sukupuolilyhteydellä tarkoitettaisiin myös sukuelimen tai peräaukon koskettelua suulla tai sukuelimellä. Tarkoitus on näin selkiyttää määritelmää ja saattaa määritelmän piiriin nimenomaisesti muutkin kuin tunkeutumista tai omaan kehoon ottamista käsittävät sukuelimellä tai suulla tehdyt teot, koska ne voidaan luonteensa ja kosketuksen intiimiyden vuoksi vakavuudeltaan rinnastaa muihin sukupuolilyhteyden määritelmään kuuluviin tekoihin.

Paritusta koskevan sääntelyn tunnusmerkistöä täsmennettäisiin ja täydennettäisiin siten, että lapsia koskevilta teoilta ei enää edellytettäisi teon suorittamista korvausta vastaan. Säännöksen soveltamisalan piiriin tulisivat siten myös esimerkiksi lapsen suorittamasta seksuaalisesta teosta hyötyminen taloudellisesti, silloin kuin teko ei tapahdu korvausta vastaan. Muutoksella olisi myös vaikutusta ihmiskauppaa koskevaan säännökseen, jossa viitataan paritussäännökseen. Ihmiskauppaa koskevan säännöksen soveltamisala on kuitenkin huomattavasti paritussäännöstä laajempi, joten tosiasiallisesti paritussäännökseen tehtävät muutokset eivät juurikaan vaikuttaisi ihmiskauppasäännöksen soveltamisalaan. Säännöksen terminologiaa muutettaisiin paremmin luvun pääasiallista suojelukohdetta vastaavaksi.

Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat säännökset erotettaisiin pääosin aikuisia koskevista säännöksistä. Alle 16-vuotiaisiin lapsiin kohdistuneet teot arvioitaisiin osittain eri lähtökohdista tekojen erityispiirteet ja vahingollisuus huomioon ottaen. Erottaminen selkiyttäisi sääntelyä. Lisäksi lapsia koskevaa sääntelyä selkiyttäisi se, ettei yksittäiseen lapseen kohdistuvaan seksuaalirikokseen sovellettaisi jatkossa pääsääntöisesti kuin yhtä rangaistussäännöstä. Vaikka 16–17-vuotiaisiin lapsiin kohdistuneisiin seksuaalisiin loukkauksiin sovellettaisiin jatkossakin lähtökohtaisesti samoja rangaistussäännöksiä kuin aikuisiin, myös tämän ikäisten lasten erityisasema otettaisiin huomioon muun muassa seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistössä, törkeiden tekemuotojen ankaroitamisperusteissa, seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevassa säännöksessä, parituksen tunnusmerkistössä, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä ja hallussapitoa koskevissa säännöksissä sekä lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamista koskevassa säännöksessä.

Alle 16-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvia tekoja koskisivat säännökset *lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen ja lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta*. Tunnusmerkistöt olisivat pitkälti vastaavat kuin aikuisia koskevien vastaavien seksuaalirikosten, mutta lapsiin kohdistuvien tekojen rangaistavuudessa ja moitittavuudessa keskeistä olisi vapaaehtoisuuden puutteen lisäksi vaara lapsen kehitykselle.

Lähtökohtana olisi kuten nykyisinkin, että olennaisesti vanhemman henkilön lapsiin kohdistamat sukupuoliyhteydet ja seksuaaliset teot olisivat jo sellaisenaan rangaistavia riippumatta lapsen suhtautumisesta. Tunnusmerkistöt olisivat siten aikuisiin kohdistuviin rikoksiin nähden laajempia kattaen myös sellaisia tekoja, joissa lapsen vapaaehtoisuutta ei tarvitsisi tunnusmerkistön täyttymiseksi arvioida erikseen. Tällaisia olisivat lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen rangaistavia muun muassa teot, joissa olennaisesti vanhempi ja kypsempi henkilö on kehottanut, taivuttellut tai houkutelut lapsen tekoon. Ilman tällaista tekijän aktiivisuuttakin kyseiset teot olisivat rangaistavia sukupuoliyhteytenä lapsen kanssa tai lapseen kohdistuvana seksuaalisena tekona. Rangaistavuuden edellytyksenä muiden kuin sukupuoliyhteyden käsittävien seksuaalisten tekojen osalta olisi edelleen, että ne ovat omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä; kuten nykyisinkin tämä edellytys täytyisi melko matalalla kynnyksellä.

Sääntelyssä olisi myös uusi alle 12-vuotiaan lapsen ikäraja, jota nuorempiin kohdistuvat sukupuoliyhteydet ja seksuaaliset teot olisivat ankarasti rangaistavia lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen tämän vapaaehtoisuutta arviomatta.

Tarkoituksena ei ole muuttaa 12-15-vuotiaiden osalta sitä nykyistä periaatetta, jonka mukaan nuorten keskinäiset sukupuoliyhteydet ja muut seksuaaliset teot ovat rankaisemattomia silloin, kun teot eivät loukkaa toisen itsemääräämisoikeutta. Eräitä tarkoituksia sääntelyyn kuitenkin tehtäisiin. Erillisen rajoitussäännöksen sijaan ikä- ja kypsysero otettaisiin huomioon teon rangaistavuuden määrittelyssä. Pelkkä ero ruumiillisessa kypsytydessä ei olisi enää säännöksen nojalla rangaistavuuden määrittävä seikka, koska ruumiillista kypsytyttä olennaisempaa olisi tämän ikäisten osalta henkinen kypsyys. Nykyisen rajoitussäännöksen soveltaminen on poissuljettu, jos joko iässä *tai* kypsytydessä on suuri ero. Ehdotetuissa lapsiin kohdistuvia rikoksia koskevissa säännöissä rangaistavuus edellyttäisi sitä, että *sekä* osapuolten iässä *että* henkisessä kypsytydessä on olennainen ero. Ehdotettu sääntely perustuu kuitenkin oletukselle, että olennainen ikäero osoittaa myös osapuolten kypsytydessä olevan olennainen ero. Tarkoitus ei siten ole asiallisesti rajoittaa nykyiseen nähden rangaistavuutta siltä osin kuin se koskee olennaisesti vanhemman 12-15-vuotiaaseen lapseen

kohdistamia seksuaalisia tekoja. Sen sijaan muutoksen pääasiallinen tarkoitus on välttää sitä, että iältään lähellä olevat nuoret joutuisivat seksuaalisen kassakäymisensä vuoksi aiheettomasti rikosprosessin kohteeksi. Nuorten keskinäisen seksuaalisen kanssakäymisen rankaisemattomuuskaan ei kuitenkaan koskisi alle 12-vuotiaisiin kohdistuneita tekoja, joissa toinen osapuoli on rikosoikeudellisen vastuukäytännön ylittänyt.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa lasta esittävää kuvaa koskevat rangaistussäännökset siirrettäisiin eräin muutoksin rikoslain 17 luvusta 20 lukuun. Säännösten nimikkeet olisivat niiden luonnetta ja suojelukohdetta paremmin vastaavia: *lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen, törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito*. Vastaavasti sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisen nimike olisi jatkossa *lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen*.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä koskeva säännös laajennettaisiin kattamaan myös yksittäisten kuvien tai tallenteiden levityksen. Tällaisen materiaalin hallussapitoa koskevaan säännökseen taas lisättäisiin tekotavaksi sopimalla hankitun pääsyn lisäksi muu pääsyn hankkiminen lasta seksuaalisesti esittävään materiaaliin, kun tarkoituksena on pääsyn hankkiminen kyseiseen materiaaliin. Hallussapitoon voisi siten jatkossa syyllyä myös hankkimalla tarkoituksellisesti pääsyn esimerkiksi internetissä vapaasti saatavilla olevaan aineistoon. Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamisen tunnusmerkistöä laajennettaisiin siten, että säännöksessä tarkoitettuna lapsena pidettäisiin kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön lisäksi henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Vastaava sääntö olisi edelleen myös lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevissa tunnusmerkistöissä.

Lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin koskevaa säännöstä täsmennettäisiin poistamalla säännöksen toinen momentti, jonka tarkoittamat tilanteet tulevat arvioidaviksi muiden lapsia koskevien seksuaalirikossäännösten nojalla. Säännöksen terminologiaa myös muutettaisiin paremmin luvun pääasiallista suojelukohdetta vastaavaksi.

Rikoslain 20 luvun uudet rikostunnusmerkistöt merkitsisivät seksuaalirikoksina rangaistavien tekojen alan laajenemista jonkin verran. Sukupuoliyhteyden määritelmää laajennettaisiin, mikä laajentaisi edelleen rangaistavuuden alaa. Myös seksuaalirikosten rangaistukset ankaroituisivat. Keskeisistä seksuaalirikoksista olisi säädetty myös törkeät tekemuodot.

Ehdotetut säännökset panevat jatkossa osaltaan täytäntöön Suomea sitovia kansainvälisiä velvoitteita kuten Lanzaroten yleissopimuksen 18 artiklan määräyksiä seksuaalisesta hyväksikäytöstä, Istanbulin sopimuksen 36 artiklan määräyksiä seksuaalisesta väkivallasta sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 19(1) ja 34 artiklan määräyksiä seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Säännökset ovat merkityksellisiä myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8(1) artiklan sekä direktiivin 2011/93 artiklan 3 kannalta. Säännöksiä tulisi siten tulkita ottaen huomioon muun muassa ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan periaate (PeVL 2/1990 vp s. 3/I) ja EU-oikeuden tulkintavaikutus.

4.1.2 Seksuaalirikoksista säädettävät rangaistukset

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia koskeviin säännöksiin säädetään seuraavat rangaistusasteikot:

- 1 § *Raiskaus* 1— 6 v (ei lievää tekomuotoa)
- 2 § *Törkeä raiskaus* 2 — 10 v
- 3 § *Seksuaalinen kajoaminen* 4 kk — 4 v
- 4 § *Törkeä seksuaalinen kajoaminen* 1— 6 v
- 5 § *Seksuaalinen hyväksikäyttö* 4 kk — 4 v
- 6 § *Seksuaalinen ahdistelu* sakko — 6 kk
- 7 § *Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen* sakko — 2 vuotta
- 8 § *Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö* sakko — 6 kk
- 9 § *Seksuaalipalveluiden ostaminen nuorelta* sakko — 2 vuotta
- 10 § *Paritus* sakko — 3 vuotta
- 11 § *Törkeä paritus* 4 kk— 6 v
- 12 § *Lapsenraiskaus* 2 — 10 v
- 13 § *Törkeä lapsenraiskaus* 4—12 v
- 14 § *Sukupuoliyhteys lapsen kanssa* 4 kk— 6 v
- 15 § *Seksuaalinen kajoaminen lapseen* 4 kk— 6 v
- 16 § *Törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen* 2 — 10 v
- 17 § *Lapseen kohdistuva seksuaalinen teko* 4 kk — 4 v
- 18 § *Lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin* sakko — 1 v
- 19 § *Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen* sakko — 2 v
- 20 § *Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen* 4 kk— 6 v
- 21 § *Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito* sakko — 2 v
- 22 § *Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen* sakko — 2 v

Aikuisiin ja 16-vuotta täyttäneisiin kohdistuneiden seksuaalirikosten rangaistusasteikot ankaroituisivat. Raiskauksen perusmuodon rangaistusasteikko säilyisi nykyisellään, mutta säännöksen soveltamisala laajenisi. Raiskaussäännöksestä jäisi myös pois nykyisen säännöksen 3 momentissa säädetty lievemmin rangaistava tekomuoto. Lisäksi

moniin nykyisin seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistaviin tekemuotoihin sovellettaisiin jatkossa raiskaussäännöstä. Näin ollen raiskauksen rangaistusasteikko ankaroituisi nykyisestä ja rikoksen soveltamisalaan tulisi tekoja, jotka ovat nykyisin lievemmin rangaistavia.

Kun vastaavasti seksuaalisen hyväksikäytön soveltamisalasta jäisivät pois vakavimmat tekemuodot ja rikoksen enimmäisrangaistus pysyisi nykyisessä neljässä vuodessa vankeutta, tarkoittaisi tämä asiallisesti rangaistusasteikon ankaroitumista. Lisäksi asteikkoa ankaroitaisi se, että seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistus korotettaisiin sakosta 4 kuukauteen vankeutta.

Törkeän raiskauksen rangaistusasteikko säilyisi nykyistä vastaavana. Asteikko on jo nykyisin hyvin ankara ja edellyttää käytännössä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemista. Säännöksen soveltamisala kuitenkin laajenisi ensinnäkin perusmuotoisen raiskauksen tunnusmerkistön laajentumista vastaavasti. Lisäksi törkeä raiskaus täytyisi jatkossa törkeää pahoinpitelyä alemman asteisella vakavalla väkivallalla, mikä korottaisi tällaisiin tekoihin sovellettavaa rangaistusasteikkoa. Törkeän raiskauksen soveltamisalaan lukeutuvien tekojen rangaistukset näin ollen ankaroituisivat nykyisestä.

Seksuaalista kajoamista koskevan säännöksen rangaistusasteikko olisi nykyisen seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevan säännöksen asteikkoa ankarampi, kun enimmäisrangaistus nousisi kolmesta vuodesta neljään vuoteen vankeutta. Ehdotettu säännös olisi myös soveltamisalaltaan laajempi. Lisäksi seksuaalisesta kajoamisesta säädettäisiin törkeä tekemuoto. Näin ollen muita kuin sukupuoliyhteyksiä koskevista seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksista säädetyt rangaistukset ankaroituisivat merkittävästi.

Seksuaalisen ahdistelun rangaistusasteikko säilyisi nykyisellään. Kyseessä olisi edelleen lievempiä seksuaalirikoksia koskeva rangaistussäännös. Rikoksen soveltamisala kuitenkin laajenisi huomattavasti. Enimmäisrangaistuksen ollessa kuusi kuukautta olisi tekoja mahdollista käsitellä jatkossakin sakkomenettelyssä.

Seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen rangaistusasteikko olisi sakosta kahteen vuoteen vankeutta. Tämä vastaisi törkeästä kunnianloukkauksesta ja törkeästä yksityiselämää koskevasta tiedon levittämisestä säädetyjä rangaistuksia.

Muiden nykyistä pääosin vastaavien seksuaalirikosten (seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, seksuaalipalveluiden ostaminen nuorelta, lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin, seksuaalisesti lasta esittävän esityksen seuraaminen, paritus, törkeä paritus, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen, törkeä

lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen) rangaistuksiin ei tehtäisi muutoksia. Eräiden näiden rikosten soveltamisalat kuitenkin laajentuisivat esityksessä ehdotetulla tavalla.

Lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista säädetyt rangaistukset ankaroituisivat ja muuttuisivat seuraavasti. Nykyisin perusmuotoisena tai törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavat sukupuoliyhteydet lapsen kanssa olisivat jatkossa laajasti rangaistavia ankarammin lapsenraiskauksena. Myös törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ja perusmuotoisena tai vähemmän vakavana raiskauksena (esimerkiksi muulla kuin väkivallalla uhkaamalla toteutetut sukupuoliyhteydet) yhteisellä rangaistuksella rangaistavat teot olisivat jatkossa rangaistavia lapsenraiskauksena. Muut kuin sukupuoliyhteyden käsittävät seksuaaliset teot olisivat törkeissä tapauksissa rangaistavia törkeänä seksuaalisena kajoamisena lapseen. Edellä mainittujen rikosten vähimmäisrangaistus nousisi yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta, eikä niistä enää voitaisi määrätä vankeusrangaistusta ehdollisena kuin poikkeuksellisesti. Tämä ankaroitaisi lapsiin kohdistuvien sukupuoliyhteyksien rangaistuksia merkittävästi.

Eräissä varsin rajatuissa tapauksissa sukupuoliyhteyden sisältävä teko olisi rangaistava lapsenraiskausta lievempänä sukupuoliyhteytenä lapsen kanssa. Nykyisin tällaiset lievemmät teot voivat olla rangaistavia perusmuotoisena lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, jonka rangaistusasteikko on sama, mutta joka ei soveltamisalaltaan ole samalla tavoin rajattu kuin ehdotetun sukupuoliyhteyttä lapsen kanssa koskevan säännöksen.

Törkeän lapsenraiskauksen rangaistusasteikko säilyisi nykyistä vastaavana. Kyseessä olisi siten edelleen yksi ankarimmin rangaistavista rikoksista rikoslaissa. Tämä säännös olisi kuitenkin jatkossa yksinomaan törkeän lapsenraiskauksen törkeä tekomuoto, joten säännöksen soveltamisala muuttuisi ja laajenisi jossain määrin myös nykyistä lievempiin tekoihin.

Seksuaalisen kajoamisen lapseen rangaistusasteikko (4 kk–6 v) olisi enimmäisrangaistuksen osalta matalampi kuin nykyisin määrättävän yhteisen rangaistuksen asteikko seksuaaliseen tekoon pakottamisesta ja lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (4 kk–9 v). Vastaavasti myös törkeän seksuaalisen kajoamisen lapseen asteikko (2–10 v) olisi enimmäisrangaistuksen osalta matalampi kuin nykyisin määrättävän yhteisen rangaistuksen asteikko seksuaaliseen tekoon pakottamisesta ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (1–13 v). Nykyisen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön soveltamisalaan kuuluu kuitenkin myös sukupuoliyhteyden käsittäviä tekoja, kun taas seksuaalinen kajoaminen lapseen ja törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen kattaisivat vain muita seksuaalisia tekoja.

Tämän vuoksi niiden enimmäisrangaistusta ei ole perusteltua säätää yhtä korkeaksi. Vaikka sukupuoliyhteyden käsittävät teot eivät kuuluisikaan näiden rikosten soveltamisalaan, kattaisivat seksuaalista kajoamista lapseen koskevat tunnusmerkistöt hyvin monen tyyppisiä seksuaalisia tekoja, seksuaalissävyisten juttujen kertomisesta fyysiseen kosketukseen, ja tekojen vakavuus voi riippua paljon myös teon muista olosuhteista. Tämä puoltaa verrattain laajoja rangaistusasteikkoja.

Kokonaisuutena arvioiden lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista säädetyt rangaistukset ankaroituisivat. Sovellettavat rangaistussäännökset olisi myös nykyistä paremmin jaoteltu rikosten tyyppin ja vakavuuden mukaan, minkä vuoksi ne olisivat soveltamiseltaan selkeämpiä, ennustettavampia ja rangaistusasteikoiltaan oikeasuhtaisempia.

4.1.3 Muutokset muihin rikoslain säännöksiin ja lakeihin

Rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen myötä useiden nimikkeiltään nykyisinä säilyvien seksuaalirikossäännösten soveltamisala muuttuisi ja lukuun lisättäisiin myös uusia rangaistussäännöksiä. Lisäksi esityksessä ehdotetaan lapsia seksuaalisesti esittävien kuvien hallussapitoa ja levitystä koskevien säännösten siirtoa rikoslain 17 luvusta seksuaalirikoksia käsittelevään 20 lukuun. Muutoksilla olisi vaikutuksia useisiin muiden lakien ja rikoslain säännöksiin, joissa viitataan seksuaalirikoksiin tai rikoslain 20 lukuun.

Rikoslaisissa viittauksia seksuaalirikoksiin sisältyy rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momenttiin, 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohtaan, 8 luvun 1 §:n 5 momenttiin, 15 luvun 10 §:n 1 momenttiin, 17 luvun 18 §:n 1 ja 4 momentteihin ja 24 §:n 1 momenttiin sekä 25 luvun 3 §:n 1 momenttiin. Viittauksia seksuaalirikoksiin sisältyy rikoslain lisäksi myös seuraaviin lakeihin: Esitutkintalaki (805/2011), järjestyslaki (612/2003), laki liikenteen palveluista (320/2017), laki liiketoimintakiellosta (1059/1985), laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997), laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (841/2006), laki raskauden keskeyttämisestä (239/1970), oikeudenkäymiskaari (4/1734), pakkokeinolaki (806/2011), rikosrekisterilaki (770/1993), vankeuslaki 767/2005) ja yliopistolaki (588/2009). Kaikkia yllä mainittuja viittauksia on tarpeellista muuttaa rikoslain 20 lukuun tehtävien muutosten vuoksi. Muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluontoisia. Säännösten soveltamisala kuitenkin laajenisi vastaavasti niiltä osin, kun säännös viittaa muutettavaksi ehdotettuun seksuaalirikosta koskevaan säännökseen, jonka soveltamisala laajenisi tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti.

Yllä mainittujen lakien lisäksi muun muassa ajokorttilain (386/2011) 8 luvun 88 § :n 3 momentin 3 kohdassa, esitutkintalain (805/2011) 7 luvun 21 §:n, 3 kohdassa, lain henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa (1069/2015) 29 §:n 1 momentissa, lain kuljettajantutkintotoiminnan järjestämisestä (535/1998) 7 § 1 momentin 2 kohdassa, laissa lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008) 1 §:n 1 momentissa, lain valvotusta koevapaudesta (629/2013) 1 luvun 4 §:n 1 momentissa, lain vankiterveydenhuollon yksiköstä (1635/2015) 2 luvun 6 §:n 1 ja 3 momentissa, lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 70 §:n 1 momentin 6 kohdassa, panostajalain (423/2016) 7 §:n 3 kohdassa, rikosvahinkolain (1204/2005) 2 luvun 9 §:ssa sekä valtioneuvoston asetuksessa valvotusta koevapaudesta (1076/2013) 4 §:ssä viitataan yleisesti rikoslain 20 luvussa säädettyihin seksuaalirikoksiin. Tässä esityksessä ehdotetut seksuaalirikoksia koskevat muutokset eivät aiheuta tarvetta muuttaa edellä mainittuja lakeja, kun otetaan huomioon edellä mainittujen säännösten kohteet ja tavoitteet. Myös näissä laeissa mainittujen säännösten soveltamisala laajenisi tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti siltä osin kun säännöksessä viitataan tässä esityksessä muutettavaksi ehdostettuihin seksuaalirikoksiin.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Yhteiskunnalliset vaikutukset

Ehdotetuilla lainmuutoksilla vahvistettaisiin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa sekä lasten häiriöttömän kasvun ja kehityksen suojaa. Uudet seksuaalirikoksia koskevat säännökset parantaisivat tällaisen käyttäytymisen uhriksi joutuvien henkilöiden asemaa ja oikeusturvaa.

Vapaaehtoisuuden määrittelemisen raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi korjaisi nykyisen sääntelyn soveltamisessa havaittuja ongelmia ja puutteita. Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuva seksuaalirikoslainsäädäntö osoittaisi muidenkin kuin pakottamalla tai avutonta tilaa hyväksikäyttämällä tehtyjen seksuaalisten loukkausten vakavuutta. Seksuaalisen ahdistelun rangaistavuuden laajentaminen muihinkin kuin koskettelutekoihin osoittaisi, että sanallista tai muuta toista seksuaalisesti loukkaavaa käytöstä ei yhteiskunnassa suvaita. Seksuaalirikoksia koskevien säännösmuutosten arvioidaan näin edistävän yleisesti toisen henkilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden kunnioittamista, vaikuttavan yleisemmin asenteisiin ja sen myötä vaikuttavan mahdollisten rikosentekijöiden käyttäytymiseen niissä rajoissa, joissa siihen rikoslain keinoin ylipäätään on mahdollista vaikuttaa.

Sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen ryhtyminen ei jatkossakaan vaatisi sitä, että osapuolet ilmaisevat vapaaehtoisuutensa osallistua siihen nimenomaisella sanallisella ilmaisulla tai muulla määrättyllä tavalla. Näin ollen rikosoikeudellinen sääntely ei menisi tarkoitustaan pidemmälle eikä se rajoittaisi hyväksyttävää monimuotoista seksuaalista käyttäytymistä.

Seksuaalirikoksia koskevat säännökset myös muodostaisivat nykyistä selkeämmän ja johdonmukaisemman kokonaisuuden, minkä odotetaan edesauttavan lain soveltamisen yhtenäisyyttä.

Lapsivaikutukset

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus velvoittaa huomioimaan lapsuutta herkkänä kehitysvaiheena. Seksuaalinen kehitys on olennainen kehitystehtävä lapsuudessa ja nuoruudessa, ja eri kehitysvaiheisiin liittyvät tarpeet on huomioitava omista lähtökohdistaan

Lapsiin ja aikuisiin kohdistuneet teot arvioitaisiin rikoslaissa osittain eri lähtökohdista, joissa annetaan merkitystä tekojen erityispiirteille. Lapsia koskevissa säännöksissä suojattaisiin entistä vahvemmin sekä lasten itsemääräämisoikeutta että heidän koskemattomuuden ja häiriöttömän kasvun ja kehityksen suojaa. Sääntelyn ankaroittamisella osoitettaisiin lapsiin kohdistuvien rikosten erityistä moitittavuutta.

Suomea sitovien kansainvälisen ihmisoikeussopimusten, kuten Istanbulin sopimuksen, Lanzaroten yleissopimuksen ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen sekä tämän lisäpöytäkirjan keskeisiin tarkoituksiin kuuluu muun muassa lasten suojeleminen seksuaaliselta väkivallalta, riistolta ja hyväksikäytöltä. Pohja velvollisuudelle turvata lasten oikeudet tarjoamalla erityistä suojelua sisältyy perustuslakiin (6 §:n 3 momentti, ks. erit. HE 309/1993 vp, s. 45, PeVL 64/2018 vp, s. 2 ja PeVL 17/2016 vp, s. 5). Tämän esityksen sisältämät ehdotukset, erityisesti 12-vuoden ehdottoman suojaikärajan säätäminen, lapsia koskevan sääntelyn eriyttäminen omaksi kokonaisuudekseen sekä lapsia seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevan sääntelyn soveltamisalan laajentaminen, edistäisivät mainittujen lasten suojelua koskevien velvoitteiden toteutumista monin tavoin. Lapsia koskeva erillissääntely huomioisi lasten erityisen suojelutarpeen ja haavoittuvuuden nykyistä paremmin. Ehdotuksessa on huomioitu muun muassa lasten aikuisia suurempi alttius taivutteluun tai houkutteluun taipumiselle, sekä vahvistettu lapsen suojelua tapauksissa, joissa tekijä on lapsen vanhempi tai tähän rinnastettava.

Samalla ehdotetussa sääntelyssä on huomioitu nykyistä paremmin nuorten välisiä molemminpuoliseen vapaaehtoisuuteen perustuvia tilanteita. Nuorten kehitysvaiheeseen kuuluu olennaisena osana myös seksuaalinen kehitys. Tutkimusten mukaan merkittävä osa alle 16-vuotiaista nuorista on ollut yhdynnässä. Nuorten seksuaalikäyttäytymisessä tyypillisesti siirrytään asteittain suutelemisesta ja koskettelusta kohti yhdyntää ja näin ollen on oletettavaa, että vielä suurempi osa nuorista on harrastanut muunlaista seksuaalista kanssakäymistä (esim. koskettelua tai seksuaalissävyytteisten viestien lähettämistä) ennen suojaikärajaa. Poliisille ilmoitetaan nykyään jonkin verran nuorten välisestä vapaaehtoisuuteen perustuvastakin seksuaalisesta kanssakäymisestä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että nuoret saattavat joutua esitutkintaan kertomaan intiimeistä kokemuksistaan tilanteissa, joihin ei liity toisen hyväksikäyttöä tai muutenkaan rikoksena pidettävää toimintaa vaan kyse on kehitykseen kuuluvasta seksuaalikäyttäytymisestä. Vaikka nämä tilanteet eivät etenisi tuomioistuimeen saakka, tutkinta voi olla nuorille hyvinkin raskasta ja näin ollen haitata heidän kehitystään pikemmin kuin suojella heitä. Ehdotetussa sääntelyssä lapsen oikeusturvaa kaventamatta jätettäisiin nykyistä enemmän tilaa arvioida vapaaehtoisuuteen perustuvia nuorten keskinäisiä suhteita joustavasti. On pidetty tarpeellisena suojata nuorten välisiä kehitykseen kuuluvia suhteita siten, ettei niistä aloiteta tarpeettomia esitutkintatoimia, rajaamalla kehitystasoltaan yhdenvertaisten nuorten väliset, vapaaehtoisuuteen perustuvat seksuaaliset teot rangaistavuuden ulkopuolelle ja jättää tarpeettomat lasta ja yhteiskuntaa kuormittavat rikosprosessit aloittamatta. Suomen kansainvälisesti verrattuna suhteellisen korkea suojaikäraja on omiaan suojaamaan nuoria herkässä kehitysvaiheessa, eikä esityksessä sen muuttamista tämän vuoksi ehdoteta.

Sukupuolivaikutukset

Perustuslaissa perusoikeuksiin sisältyvää kansalaisten yhdenvertaisuusperiaatetta on vahvistettu sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskevalla 6 §:n 4 momentin säännöksellä: ”Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteenehdoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.” Säännöksessä ei ole täsmennetty niitä keinoja, joilla tasa-arvo turvataan. Tarkemmat säännökset sisältyvät lähinnä tasa-arvolakiin.

Kuten perusoikeussäännös edellyttää, naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 4 §:llä on vahvistettu ja konkretisoitu viranomaisen tasa-arvon edistämisvelvollisuutta täsmentämällä tasa-arvon edistämiskeinoja. Tasa-arvolain mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen

asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Erityisesti tulee muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista.

Euroopan perusoikeusviraston (FRA) vuonna 2014 julkaiseman EU-maita vertailevan haastattelututkimuksen mukaan seksuaalinen häirintä ja väkivalta ovat Suomessa yleisempiä kuin EU:ssa keskimäärin. Suomessa asuvista naisista seksuaalista häirintää oli 15 vuotta täytettyään kokenut ainakin kerran 71 % (EU:n keskiarvo 55%) ja viimeisen 12 kuukauden aikana joka neljäs nainen (23 %; EU:n keskiarvo 21%). Kyselyyn vastanneista Suomessa asuvista naisista 17 % ilmoitti kokeneensa seksuaalista väkivaltaa ainakin kerran 15 vuotta täytettyään (EU:n keskiarvo 11%) ja 3 % ilmoitti kokeneensa seksuaalista väkivaltaa viimeisen 12 kuukauden aikana (EU:n keskiarvo 2%).

Vuosien 2013-2018 kansallisissa rikosuhritutkimuksissa noin 2 % kyselyyn vastanneista naisista raportoi kokeneensa seksuaalista väkivaltaa tai sen yrityksen edeltävän 12 kuukauden aikana. Miesten osalta vastaava osuus on ollut noin 0,5 %. Sekä kansallisten rikosuhritutkimusten että FRA:n tutkimuksen mukaan nuorten riski joutua seksuaalisen väkivallan uhriksi on moninkertainen verrattuna vanhempien ikäluokkien riskiin. Nuoret naiset ovat siis seksuaalisen väkivallan erityistä riskiryhmää.

Vuonna 2018 poliisin tietoon tulleiden raiskausrikosten tekijöistä 99,6 prosenttia oli miehiä ja 0,4 prosenttia naisia. Uhrien sukupuolijakauma oli käytännössä päinvastainen: 97 prosenttia naisia ja kolme prosenttia miehiä (Rikollisuustilanne 2018, s. 71). Myös esimerkiksi lasta seksuaalisesti esittävien kuvien hallussapidossa, levityksessä, seksuaalipalvelujen ostamisessa nuorelta tai ihmiskaupan uhrilta sekä lapsen houkuttelussa seksuaalisiin tarkoituksiin tekijät ovat pääsääntöisesti miehiä: 198 näihin rikoksiin tuomitusta vuosina 2016–2018 vain 9 on ollut naisia. Vastaava sukupuolijakauma toistuu muissa seksuaalirikoksissa.

Uudistuksen perimmäisenä tavoitteena on seksuaalirikosten määrän vähentäminen, jolla on näin ollen merkitystä erityisesti naisten turvallisuuden ja myös turvallisuuden tunteen kannalta. Esityksen vaikutukset kohdistuvat rikosten uhrien ja ennaltaehkäisyosalta ennen muuta naisiin ja tyttöihin ja rikosten tekijöiden osalta erityisesti miehiin. Ehdotetuilla muutoksilla ja niiden taustalla olevalla seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden korostamisella jo sinänsä voidaan arvioida olevan myönteistä merkitystä sukupuolten välisen tasa-arvon ja erityisesti naisten oikeuksien kehittämisen kannalta.

Taloudelliset vaikutukset viranomaisten toimintaan

Poliisit, syyttäjät, tuomioistuimet

Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus ei merkitse sitä, että viranomaisten tutkittaviksi tulisi uusia rikosryhmiä. Pääosin kysymys olisi vanhastaan rangaistavien tekojen arvioimisesta uudella tavalla. Esityksen ehdotukset eivät toteuttaessaan muuttaisi viranomaisten tehtäviä tai niiden välisiä toimivaltasuhteita. Jonkin verran uusia tekoja saattaisi tulla poliisin tutkittaviksi ja aikanaan syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäviksi. Näiden viranomaisten työmäärään kohdistuvia vaikutuksia voidaan ennakoita olevan niillä ehdotetuilla rikoslain muutoksilla, jotka täsmentäisivät tai laajentaisivat jonkin verran rangaistavien tekojen alaa. Näitä muutoksia olisivat erityisesti ehdotetut raiskausta, seksuaalista kajoamista, seksuaalisen ahdistelua ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevat säännökset. Raiskauksena ja seksuaalisena kajoamisena rangaistavien tekojen osalta on kysymys paljolti nykyisen sääntelyn soveltamisalan selkiyttämisestä ja joistain nykyisin muina rikoksina rangaistavista teoista, mutta myös rangaistavuuden ala laajenisi jonkin verran. Voidaan arvioida, että erityisesti sellaisia tekoja, joissa tekijä ei ole käyttänyt väkivaltaa, tulisi nykyistä enemmän käsiteltäviksi esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa. Seksuaalinen ahdistelu laajenisi muihin kuin koskettelutekoihin, joskin osa tällaisista tekotyypeistä on jo nykyisin rangaistavia muina rikoksina (ks. HE 216/2013 vp, s. 59/II, ja edellä osio 2.5.3). Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskeva tunnusmerkistö laajenisi pääsyn hankkimiseen tällaiseen materiaaliin myös muuten kuin sopimalla, mutta valtaosan tällaisista teoista voidaan arvioida jäävän tulematta poliisin tietoon.

Paritussäännöstä koskevan soveltamisalan laajennuksen kattamat teot ovat jo nykyisin pääosin rangaistavaa ihmiskauppana. Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamisen soveltamisala laajenisi siten, että olosuhdetahallisuuden sijaan tahallisuus täytyisi myös tapauksissa, joissa olisi perusteltua syytä olettaa lapsen olevan kahdeksatoista vuotta nuorempi. Rangaistavuuden alan laajennus olisi siten suhteellisen pieni ja tapauksia on tullut poliisin tietoon vuosittain niin vähän, ettei muutoksella arvioida olevan juurikaan taloudellisia vaikutuksia.

Voidaan näin ollen olettaa, että rangaistavuuden alaa laajentavien ehdotettujen rikoslain muutosten osalta tulisi viranomaisten käsiteltäväksi jonkin verran uusia rikosasioita. Tämä koskisi selkeimmin ehdotettuja raiskausta, seksuaalista kajoamista, seksuaalista ahdistelua ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevia säännöksiä. Työmäärän tosiasiallista lisääntymistä eri portaissa on vaikeaa arvioida ottaen huomioon myös lainsäädäntömuutosten ja lainsäädännön toimeenpanoon liittyvien ennalta ehkäisevien toimenpiteiden vaikutus. Suuntaa-antavia arvioita voidaan esittää

lähtemällä olettamasta, että rangaistavuuden alan laajentumisen vuoksi esitutkin-
nassa syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa käsiteltävien rikosten määrä kasvaisi 20
%:lla. Vuoden 2018 tilastojen perusteella käsiteltävien rikosten vuosittainen määrän
kasvu voidaan tämän olettamalla mukaisesti määritellä alla esitetyllä tavalla. Luvuissa
ovat mukana rangaistavat yritykset, muttei törkeitä tekemuotoja, joiden osalta rangaist-
tavuuden ala ei laajenisi nykyisin rankaisemattomiin tekoihin.

Poliisin tietoon tulleet:

- Raiskaus: $(1231 * 0.2=)$ 246 uutta tapausta
- Seksuaalinen kajoaminen (pakottaminen seksuaaliseen tekoon) $(153 * 0.2 =)$ 31 uutta tapausta
- Seksuaalinen ahdistelu: $(512 * 0.2 =)$ 102 uutta tapausta
- Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito: $126 * 0.2 =)$ 26 uutta tapausta

Syyttäjälle ilmoitetut:

- Raiskaus: $(681 * 0.2 =)$ 136 uutta tapausta
- Seksuaalinen kajoaminen: $(86 * 0.2=)$ 17,2 uutta tapausta
- Seksuaalinen ahdistelu: $(256 * 0.2=)$ 51,2 uutta tapausta
- Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito: $(94 * 0.2=)$ 19 uutta ta-
pausta

Tuomioistuimessa käsitellyt:

- Raiskaus: $(346 * 0.2 =)$ 69 uutta tapausta
- Seksuaalinen kajoaminen: $(54 * 0.2=)$ 11 uutta tapausta
- Seksuaalinen ahdistelu: $(81 * 0.2 =)$ 16 uutta tapausta
- Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito: $(74 * 0.2=)$ 15 uutta ta-
pausta

Vaikutus esitutkintaa koskevaan työmäärään voidaan arvioida lähtökohdista, että rais-
kauksen täysimääräisen esitutkintaan käytetään eri työvaiheineen keskimäärin 40 tun-
tia, seksuaalisen kajoamisen esitutkintaan keskimäärin 20 tuntia, seksuaalisen ahdis-
telun keskimäärin 10 tuntia ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon kes-
kimäärin 30 tuntia (vrt. HE 291/2014 vp, s. 18 liikenne rikoksen esitutkinta 10 tuntia,
HE 146/2018 vp. s. 23 maahantulokiellon rikkomisen täysimittainen esitutkinta 12 tun-
tia). Tällöin rikosten määrän kasvaessa 20 % uusien esitutkintaan tulevien tapausten
aiheuttama työmäärän lisäys olisi $(9840 + 620 + 1020 + 780 =)$ noin 12 260 tuntia eli

noin 7 henkilötyövuotta. Jos henkilötyövuoden hinta olisi 56 000 euroa, kysymys olisi näin ollen sisäministeriön toimialalla noin 392 000 euron lisäkustannuksesta.

Syyteharkinnan ja syytteen tuomioistuinkäsittelyn kustannukset syyttäjälaitokselle on keskimäärin 526 euroa/syyte, kirjallisessa menettelyssä 131 euroa. Syyttäjälle ilmoitettujen raiskausten syyttämisprosentti on vuosina 2011-2018 ollut keskimäärin 49. Jos edellä arvioiduista uusista syyttäjälle ilmoitetuista tapauksista (112) 50 % käsiteltäisiin suullisessa käsittelyssä, rikosten kasvaessa 20 % syyttäjälaitoksen kustannukseksi muodostuisi 72 500 euroa.

Tuomioistuiminkäsittelyn suuntaa-antava kustannusarvio voidaan tehdä laskemalla uusien tapausten määrän rikosasian suullisen käsittelyn yksikkökustannuksella (1 345 euroa/asia) kerrottuna. Rikosasioiden määrän kasvaessa edellä esitetyn arvion mukaisesti 20 % eli 111 asialla tuomioistuimille aiheutuisi uusien tapausten käsittelystä lisäkustannus 149 000 euroa.

Mahdollinen viranomaisten työmäärän lisääntyminen toteutuisi käytännössä lain voimaantulosta alkaen, ja uudistuksen tosiasialliset vaikutukset viranomaisten henkilöstötarpeeseen täsmentyisivät vasta useita vuosia lainsäädännön voimaantulon jälkeen. Jos kokemukset tuolloin osoittavat, että uudistus lisää merkittävästi esimerkiksi oikeusviranomaisten työmääriä ja henkilöstötarvetta, on asia syytä ottaa huomioon valtion talousarvion valmistelussa.

Vankiluku

Ehdotettujen rangaistusasteikkojen ankaroittamisen (ks. osio 4.1.4) ja edellä arvioidun rikostapausten määrän kasvun arvioidaan lisäävän vankilukua. Tällä olisi taloudellisia vaikutuksia. On varsin vaikea arvioida, kuinka suurta vankimäärän kasvua ehdotetut muutokset käytännössä merkitsisivät. Tämä johtuu useasta seikasta.

Ensinnäkin rangaistuksista päättävät riippumattomat tuomioistuimet. Hallituksen esitykseen ja muihin valmisteluasiakirjoihin sisältyvällä lausumilla voidaan arvioida olevan oikeuskäytäntöä jossain määrin ohjaavaa vaikutusta, mutta on hyvin vaikea sanoa kokonaisuutena, kuinka suurta rangaistuskäytännön muutosta esitys toteutessaan merkitsisi.

Toiseksi esityksiin sisältyvissä ehdotuksissa ei ole kysymys pelkästään ennakoidusta rangaistustason noususta, vaan myös merkittävistä muutoksista seksuaalirikosten eri tekemuotojen soveltamisessa. Kun tekoja siirrytään arvioitavaksi aikaisempaa törkeämpien tekemuotojen mukaisesti, on vaikea ennakoita, vastaavatko näistä aikaisemmin

lievemiksi arvioiduista rikoksista tuomittavat rangaistukset jatkossa törkeämmästä tekemuodosta tuomittavien rangaistusten entistä keskitasoa vai jäävätkö ne sen alle.

Kolmanneksi nykyinen rangaistuskäytäntö, joka on otettava laskelmien pohjaksi, ei liene vielä täysin vakiintunutta edellistenkään uudistusten jälkeen. Lainmuutokset, joilla lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus korotettiin neljästä kuuteen vuoteen vankeutta ja säädettiin törkeää lapsenraiskausta koskeva rangaistus-säännös, tulivat voimaan huhtikuussa 2019. Taloudellisten vaikutusten arvioitiin syntyvän aikaisintaan vuonna 2020 ja täysimääräisinä vaikutukset tuntuisivat vasta sen jälkeisinä vuosina (HE 212/2018 vp, s. 34).

Jäljempänä oleviin laskelmiin liittyy siten useita epävarmuustekijöitä ja kustannusarvioita voidaan pitää sen vuoksi lähinnä suuntaa-antavina.

Perusmuotoisesta raiskauksesta ja sen yrityksestä tuomittiin ehdottomaan vankeuteen 52 tapauksessa keskimäärin 25,1 kuukaudeksi. Alle 16-vuotiaisiin kohdistuvia raiskauksina ei enää tuomittaisi raiskauksina, käytännössä yleensä törkeinä, vaan lapsenraiskauksina. Jos lähdetään edellä esitetystä olettamasta, että raiskauksena käsiteltävien tapausten määrä kasvaisi 20 % ja siitä, että ehdottomien vankeusrangaistusten suhteellinen määrä muihin rangaistuksiin pysyisi samana, uusia ehdottomia vankeusrangaistuksia raiskauksesta tuomittaisiin vuosittain 10, jolloin vankeuskuukausia tulisi lisää 251. Raiskausrikosten uusimisprosentti on vuosina 2014–2018 ollut keskimäärin 28,7. Tämän perusteella voidaan aikuisiin ja 16-vuotta täyttäneisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat laskelmat perustaa arvioon, että rangaistuksista suoritetaan vankilassa 60 %, joten uusia vankikuukausia tulisi 151.

Törkeästä raiskauksesta tuomittiin vuonna 2018 ehdotonta vankeutta 29 tapauksessa keskimäärin 47,2 kuukautta. Törkeän raiskauksen soveltamisala laajenisi vakavaa väkivaltaa koskeviin tekoihin, jolloin niistä ei enää voitaisi tuomita kahden vuoden vähimmäisrangaistuksen vuoksi yleensä kuin ehdotonta vankeutta. Tutkimusten mukaan noin joka neljänteen raiskaustapaukseen on sisältynyt lyömistä, kuristamista tai pitempiaikaista lyömistä tai muuta väkivaltaa (ks. Rikollisuustilanne 2018, s. 72). Jos arvioidaan, että perusmuotoisista raiskauksista, joista on tuomittu ehdottomaan vankeuteen, kolmannes sisältää vakavaa väkivaltaa ja arvioitaisiin jatkossa törkeiksi, kasvaisi törkeistä raiskauksista tuomittujen määrä vankeudessa ($52 \cdot \frac{1}{3} =$) 17,3:llä, mikä lisäisi vankeuskuukausia 818:lla, joista suoritettaisiin vankilassa 60 % eli 491 kuukautta.

Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon rangaistusasteikko on nykyisin sakosta kolmeen vuoteen vankeutta. Kun nämä teot olisivat jatkossa tuomittavia seksuaalisena kajoamisena, rangaistusasteikko nousisi vankeuteen neljästä kuukaudesta neljään

vuoteen. Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomittiin vuonna 2018 ehdotonta vankeutta 10 %:ssa eli 2 tapauksessa keskimäärin 8,5 kuukaudeksi. Jos oletetaan, että perusmuotoisesta seksuaalisesta kajoamisesta tuomittaisiin jatkossa 20 % enemmän henkilöitä ja 2 kk pidempiin ehdottomiin vankeusrangaistuksiin, vankeuskuukausia tulisi lisää $(0,2 * (8,5 \text{ kk} + 2 \text{ kk})) = 2,1$, joista suoritettaisiin vankilassa 60 % eli 1,26 kuukautta.

Voidaan asettaa olettamaksi, että vastaavasti kuin raiskauksessa noin 20 % seksuaalisesta kajoamisesta tuomittaisiin törkeänä. Kun vuonna pakottamisesta seksuaaliseen tekoon vuonna 2018 oikeudessa tuomittiin 30 henkilöä, ja jatkossa arvion mukaan tuomioita olisi 20 % enemmän eli 36, tuomittaisiin törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta vuosittain 7,2 henkilöä. Kun vertailukohtaksi otetaan rangaistusasteikoltaan vastaava perusmuotoinen raiskaus, ehdoton vankeusrangaistus tuomittaisiin 40 %:ssa eli 2,9 tapauksessa ja näiden keskimääräinen pituus olisi 25,1 kuukautta. Näin ollen törkeänä seksuaalisena kajoamisena tuomittavista teoista tuomittaisiin vuosittain lisää vankeuskuukausia 72, joista suoritettaisiin vankilassa 60 % eli 43 kuukautta.

Lapsen kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistavuuden ala ei laajenisi, sillä nykyisinkin rangaistavia ovat kaikki lapseen kohdistuvat seksuaaliset teot, jotka ovat omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, lapsen vapaaehtoisuutta erikseen arvioimatta. Kuitenkin osa sellaista teoista, jotka eivät nykyisin täytä raiskauksen tunnusmerkistöä, mutta olisivat rangaistavia perusmuotoisena tai törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, olisi jatkossa rangaistavia lapsenraiskauksena. Tämä korottaisi näiden rikosten vähimmäisrangaistuksen neljästä kuukaudesta tai vuodesta kahteen vuoteen.

On siten ennakoitavissa, että sukupuoliyhteyden sisältävistä nykyisin lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tuomittavista teoista jatkossa tuomittavien vankeuspäivien määrä lisääntyisi jonkin verran. Ensinnäkin kaikki alle 12-vuotiaaseen kohdistuneet sukupuoliyhteydet tuomittaisiin jatkossa lapsenraiskauksina tai törkeinä lapsenraiskauksina. Lisäksi kaikki 12-15-vuotiaisiin kohdistuneet sukupuoliyhteydet, joissa täyttyy raiskauksen tunnusmerkistö tai joissa tekijä on olennaisesti vanhempi ja kypsempi ja on aktiivisin toimin (kehottamalla, houkuttelemalla tai taivuttelemalla) saanut lapsen osalliseksi tekoon, tuomittaisiin lapsenraiskauksena. Tunnusmerkistö ei edellyttäisi myöskään sitä, että teko arvioidaan yksittäistapauksessa myös kokonaisuutena arvostellen törkeäksi.

Osiossa 2.3.2 mainitusta Krimon tutkimusraportista selviää, että nykyisin on tuomittu ehdolliseen vankeuteen teoista, jotka jatkossa täyttäisivät lapsenraiskauksen tunnusmerkistön. Vuosina 2017-2018 törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ai-noana rikoksena tuomituista 55/70 (79 %) on ollut ehdollista vankeutta ja näistä 41/55

teossa tekotapana on ollut sukupuoliyhteys. Ehdottomiin vankeusrangaistuksiin tuomituista 12/15 teossa tekotapana on ollut sukupuoliyhteys. Näin ollen sukupuoliyhteyden sisältävistä törkeistä lapsen seksuaalisista hyväksikäytöistä tuomitaan ainoana rikoksena nykyisin 12/53 eli 23%:ssa ehdotonta vankeutta ja 41/53 eli 77 %:ssa ehdollista. Tyyppiesimerkki tapauksista, joissa nykyisin tuomitaan ehdollista vankeutta, on yksittäinen kerta, jolloin noin 20-vuotias mies on ollut sukupuoliyhteydessä 13-15-vuotiaan tytön kanssa omassa asunnossaan. Tekijä ja uhri tunsivat toisensa entuudestaan netistä tai kavereiden kautta. Törkeänä tuomittiin 33/39 sukupuoliyhteyden sisältäneistä alle 13-vuotiaisiin kohdistuneista hyväksikäytöistä. Näistä 12 (36 %) rangaistuksena oli ehdollinen vankeus (+mahdollinen oheisseuraamus), 1 (3 %) jätettiin rangaistukseen tuomitsematta ja 20 (61 %) tuomittiin ehdottomaan vankeuteen.

Tarkasteltaessa edellä mainitun Krimon tutkimusraportin 19 oikeustapausta, joissa tuomittiin ehdolliseen vankeuteen sukupuoliyhteyden sisältävistä teoista (s. 37-39), voidaan arvioida, että näistä lapsenraiskauksina ja ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittaisiin jatkossa 4/19 (tapaukset 5, 6, 8 ja 10) eli 21 %:ssa. Tapauksista 10:ssä (1, 2, 4, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19) tekijä oli alle 18-vuotias, yhdessä (7) syyntaakeeton ja kahdessa (16 ja 17) rangaistus tuomittiin ehdollisena vastaajan psyykkisen terveydentilan vuoksi. Vuonna 2018 tuomituista 107 törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä 75 eli 70 % sisälsi sukupuoliyhteyden ja näistä ehdolliseen vankeuteen voidaan edellä todetun perusteella arvioida tuomitun 58 eli 77 %. Kun tämän pohjalta oletetaan, että ehdolliseen vankeuteen tuomituista sukupuoliyhteyden sisältävistä teoista 12 eli 21 % tuomittaisiin jatkossa lapsenraiskauksina ehdottomaan vankeuteen ja vähimmäisrangaistuksen korottamisen vuodesta kahteen vuoteen vuoksi rangaistusten kesto piteneisi 36,3 kuukaudesta keskimäärin 6 kuukautta eli 42,3 kuukauteen, tuomittaisiin vankeuskuukausia lisää 508. Kun lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa uusimisriski on erittäin pieni, voidaan laskelma vankilassa suoritetuista kuukausista perustaa ensikertalaisina suoritettaaviin rangaistuksiin, joten vankikuukausia tulisi lisää 254 kuukautta.

Ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanokustannukset vuonna 2019 olivat noin 70 860 euroa/vankivuosi (Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2019, s. 22). Kun edellä olevan arvion mukaan vankeusvuosia (940 kuukautta / 12) tulisi 78 lisää, esitys lisäisi vankeusrangaistusten täytäntöönpanon kustannuksia noin 5 500 000 eurolla vuodessa (25.40.01 rikosseuraamuslaitoksen toimintamenot).

Ehdottomien vankeusrangaistusten jonkin verran lisääntyessä vähennyksenä voitaisiin jossakin määrin ottaa huomioon yhdyskuntapalvelun käytön vähentymisestä aiheutuva säästö, mutta oletettavasti ehdollisten vankeusrangaistusten lisääntyessä ja pidentyessä yhdyskuntapalvelua käytettäisiin ehdollisen vankeuden tehosteena

muissa tapauksissa ja myös itsenäisenä seuraamuksena nykyistä enemmän. Kustannuslisiäysten suuruusluokka olisi arviolta muutamia kymmeniä tuhansia euroja vuodessa.

Vaikutukset pakkokeinoihin

Rikosten esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista säädetään pakkokeinolaissa (806/2011). Monen pakkokeinon käyttö on muiden edellytysten ohella kytketty rikoksesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen. Kun seksuaalirikosten enimmäisrangaistuksia korotettaisiin (ks. osio 4.1.2), lisääntyisi jossain määrin myös pakkokeinojen käyttöala. Nykyisin rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momentissa säädettyjen vähemmän vakavien raiskaustekojen siirtäminen kuuden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavaksi merkitsisi, että näiden rikosten esitutkinnassa tulisivat uusina keinoina käyttöön viranomaisen, avustajan, lääkärin tai julkaisijan asiakirjojen takavarikointi tai jäljentäminen (pakkokeinolain 7 luku 3 §:n 2 momentin 3 kohta), tekninen kuuntelu ja tekninen katselu (kohteena viesti lähimaiselle, lääkärille tai julkaisijalle; pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n 2 momentti).

Seksuaalisena kajoamisena rangaistavien tekojen enimmäisrangaistuksen korottaminen kolmesta neljään vuoteen vankeutta merkitsisi, että esitutkinnassa rikoksen tutkinnassa tulisivat uusina keinoina käyttöön muun muassa televalvonta, sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi ja tukiasematietojen hankkiminen (pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentti, 8 § sekä 10 §:n 2 momentti), poliisin tekemä peitelty tiedonhankinta (pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 2 momentti), peitelty tiedonhankinta rikoksen estämiseksi (poliisilain 872/2011 5 luvun 15 §:n 2 momentti), televalvonta ja tukiasematietojen hankkiminen rikoksen estämiseksi (poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momentti ja 11 §:n 2 momentti), tekninen kuuntelu, tekninen katselu kotirauhan piirissä, epäillyn tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu (pakkokeinolain 10 luvun 16 §:n 3 momentti, 19 §:n 4 momentti 21 §:n 3 momentti ja 23 §:n 3 momentti) sekä DNA-tunnisteen tai ruutisavunäytteen ottaminen ulkopuoliselta henkilöltä ilman tämän suostumusta (pakkokeinolain 8 luvun 32 §:n 2 momentti).

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon enimmäisrangaistuksen korottaminen yhdestä kahteen vuoteen vankeutta merkitsisi, että rikoksen tutkinnassa tulisivat uusina keinoina käyttöön pakkokeinolain 10 luvun, 7 §: 1 momentissa tarkoitettu televalvonta laitteen tai osoitteen haltijan suostumuksella, 12 §:n 3 momentin suunnitelmallinen tarkkailu ja 34 §:n 1 momentissa tarkoitettu valeosto. Lisäksi, jos rikos on tehty tai suunnitteilla teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen, tulisivat uusina keinoina käyttöön pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentin ja poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momentin tarkoittama televalvonta.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.1.1 Raiskaus

Esityksen valmistelussa on arvioitu useita vaihtoehtoja uudeksi raikaussäännökseksi ja sen tavoitteen toteuttamiseksi, että raiskauksen määritelmä muutetaan suostumuksen puutteeseen perustuvaksi oikeusturvasta huolehtien. Päävaihtoehtoja ovat olleet raikaussäännöksen laatiminen joko niin sanotun ”ei tarkoittaa ei” –mallin tai ”kyllä tarkoittaa kyllä” –mallin mukaisesti. Karkeasti luonnehtien mallien ero on siinä, täyttykö raiskaus sukupuoliyhteyteen ryhtymisellä, kun sen toinen osapuoli on jotenkin ilmaissut vastentahtoisuutensa (”ei”), vai kun toinen osapuoli ei ole jotenkin ilmaissut suostumustaan (”kyllä”). Valmistelussa on harkittu seuraavanlaisia perusvaihtoehtoja, joista A-vaihtoehto noudattaa ”ei tarkoittaa ei” –mallia ja B-vaihtoehdot ”kyllä tarkoittaa kyllä” –mallia.

Kuten edellä jaksossa 4.1 todetaan esityksessä ehdotetaan raikaussäännöstä, joka on B2 –mallin mukainen Sääntelyn johdonmukaisuuden vuoksi myös muut uudistettavat seksuaalirikossäännökset pohjautuisivat B2 vaihtoehtoon.

Vaihtoehto A

1 §

Raiskaus

Joka on toisen kanssa sukupuoliyhteydessä vastoin tämän sanallisesti tai muuten ilmaisemaa tahtoa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka

1) pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkauksella tai

2) käyttämällä hyväkseen sitä, että toisella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan tiedottomuuden, voimakkaan päihtymistilan, heikentyneen tajunnantilan, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai tilanteen äkillisyyden vuoksi, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Yritys on rangaistava.

Vaihtoehto B1

1 §

Raiskaus

Joka on sukupuoliyhteydessä toisen kanssa ilman tämän sanallisesti tai muuten ilmaisemaa suostumusta, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka

1) saa toisen kanssaan tai kolmannen kanssa sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai pakottaa hänet siihen uhkauksella tai

2) käyttämällä hyväkseen sitä, että toisella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan tiedottomuuden, heikentyneen tajunnantilan, voimakkaan päihtymistilan, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai tilanteen äkillisyyden vuoksi, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Yritys on rangaistava.

Vaihtoehto B2

1 §

Raiskaus

Joka on sukupuoliyhteydessä sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti, on tuomittava *raiskauksesta* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka

1) saa toisen kanssaan tai kolmannen kanssa sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai pakottaa hänet siihen uhkauksella tai

2) käyttämällä hyväkseen sitä, että toisella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan tiedottomuuden, heikentyneen tajunnantilan, voimakkaan

päihtymistilan, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai tilanteen äkillisyyden vuoksi, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Yritys on rangaistava.

Vaihtoehto A: ” Joka on toisen kanssa sukupuoliyhteydessä vastoin tämän sanallisesti tai muuten ilmaisemaa tahtoa...”

Tämän tyyppisen raiskaussäännöksen nojalla olisi selvää, että sukupuoliyhteys olisi raiskauksena rangaistavaa, kun toinen osapuoli on osoittanut pelkillä sanoilla tai muulla käytöksellään, ettei sitä tahdo. Fyysistä vastustamista ei tunnusmerkistössä siis edellytettäisi. Selvää olisi myös se, ettei rangaistavuus edellytä, että tekijä käyttää väkivaltaa. Säännöskohtaisissa perusteluissa voitaisiin täsmentää, että tunnusmerkistön täyttymiseksi riittäisi, että henkilö on ilmaissut vastentahtoisuutensa tai se muuten on havaittavissa ulkoisesti. Lisäksi säännöksessä voisi olla pitkälti nykyisen raiskaussäännöksen 2 momentin kaltainen säännös, jonka nojalla raiskauksen rangaistavuus ei edes edellyttäisi tällaista vastentahtoisuuden ilmaisemista, jos siihen ei ole mahdollisuutta. Säännöksessä voitaisiin lisäksi mainita erikseen, että kyseessä on raiskaus myös silloin, kun henkilö saadaan sukupuoliyhteyteen väkivallalla tai pakotetaan siihen uhkauksella. Muun muassa pelkotila voitaisiin määritellä nykyistä laajemmin ja äkillisten tilanteiden hyväksikäyttö voitaisiin säätää nimenomaisesti raiskauksena rangaistavaksi. Vaihtoehto vastaisi näin kattavasti esiin tulleisiin ongelmiin nykyisen raiskaussäännöksen soveltamisessa.

Vaihtoehdon A etuna olisi myös se, ettei rikoslaissa määriteltäisi sitä, mitä edellyttää normaali hyväksyttävä sukupuoliyhteys. Säännöksessä määriteltäisiin vain se, mikä on rangaistava käyttäytyminen eli mitkä elementit tekevät sukupuoliyhteydestä rangaistavaa ottamatta suoremmin kantaa hyväksyttävän sukupuoliyhteyden edellytyksiin. Jäljempänä tarkasteltavat B1 ja B2 vaihtoehdot määrittelevät suoremmin myös hyväksyttävän sukupuoliyhteyden edellytyksiä: sukupuoliyhteys on normaalia ja hyväksyttävää vain kun suostumuksen ilmaisemista tai vapaaehtoista osallistumista koskeva edellytys täyttyy.

Vaihtoehto A myös sääntelisi muita vaihtoehtoja selkeämmin sen, milloin teko muuttuisi rangaistavaksi molemmiin puolin vapaaehtoisesti aloitetun sukupuoliyhteyden aikana: jos toinen osapuoli muuttuisi vastentahtoiseksi kesken sukupuoliyhteyden, teko muuttuisi raiskaukseksi, jos toinen sitä jatkaisi sen jälkeen kun toinen on ilmaissut vastentahtoisuutensa. Vaihtoehtojen B1 ja B2, joiden sanamuodon nojalla ei ole yhtä selvää, miten pitkälle ”suostumus” tai ”vapaaehtoinen osallistuminen” ulottuu, ja sääntely jäisi enemmän perustelujen ja oikeuskäytännön varaan.

Vaihtoehdossa voidaan nähdä seuraavia puutteita. Jos raiskauksen tunnusmerkistön täyttymiseksi vastentahtoisuus täytyisi ilmaista kaikissa muissa kuin 2 momentissa määritellyissä tilanteissa, ei tunnusmerkistö kattaisi aivan kaikkia mahdollisia tilanteita, joissa tekijä ei saa osoitettua vastentahtoisuuttaan. Esimerkiksi seuraavat tilanteet voisivat A malliin perustuvan säännöksen nojalla jäädä raiskauksena rankaisematta:

- Henkilö voi olla ilmaisematta vastentahtoisuuttaan ja alistua sukupuolilyhteyteen, koska hän kokee, ettei sen ilmaiseminen auta tai se on vaarallista, vaikkei hänen pelkotilastaan olisi riittävästi ulkoisesti havaittavia viitteitä. Tämä voi olla erityisesti nuorempien tai kokemattomien osalta tavallinen tilanne.
- Henkilö voi epävarmuutensa vuoksi olla kykenemätön päättämään, haluaako hän osallistua sukupuolilyhteyteen. Toinen voi tästä huolimatta aloittaa sukupuolilyhteyden.
- Henkilö voi erheellisesti luulla ilmaisseensa vastentahtoisuutensa sukupuolilyhteyteen jo riittävän selkeästi ja ajatella, että toinen on tästä piittaamatta päättänyt olla hänen kanssaan sukupuolilyhteydessä.

Vaihtoehto B1: ”Joka on sukupuolilyhteydessä toisen kanssa ilman tämän sanallisesti tai muuten ilmaisemaa suostumusta...”

Tällainen raiskaussäännös ilmaisisi selkeästi, ettei toisen kanssa saa ryhtyä sukupuolilyhteyteen ilman, että tämä on ilmaissut suostuvansa siihen; pelkästä passiivisuudesta tai perusteettomista käsityksistä ei toisen suostumusta saisi olettaa. Säännös suojaisi siten vaihtoehtoa A paremmin henkilöä tilanteissa, joissa tämä ei voi ilmaista vastentahtoisuuttaan osallistua sukupuolilyhteyteen esimerkiksi epävarmuutensa, toivottomana kokemansa tilanteen tai muun sellaisen seikan vuoksi, eli muissakin kuin säännöksen 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa.

Vaihtoehdossa B1 voidaan nähdä seuraavia kielteisiä puolia. Termi ”suostumus” ei kielellisesti vastaa aina tavanomaista sukupuolikäyttäytymistä, koska usein tilanteissa suostumusta ei varsinaisesti ilmaista, vaan toisen tahto tai vapaaehtoisuus osallistua yksinkertaisesti havaitaan. Vaikka ”suostumus” lienee luontevin yhden sanan käännös englanninkielisestä raiskaussääntelyyn liittyvästä termistä ”consent”, se ei merkitykseltään aivan vastaa tätä termiä. Termi ”consent” kuvaa paremmin molemminpuolista tahtoa tai toiminnan vastavuoroisuutta kuin termi ”suostumus”. Lisäksi ”suostumus” termin käyttämisessä raiskaussäännöksessä voidaan itsessään nähdä seuraavia ongelmia:

- Ottaen huomioon, että vaihtoehdon B1 mukainen säännös rikoslaissa asettaisi lain mukaisen sukupuoliyhteyden edellytykseksi toisen ilmaiseman suostumuksen, termi voi antaa kuvan varsin yksipuoleisesta seksuaalisesta kanssakäymisestä: yksi haluaa, toinen suostuu tai ei suostu. Tämä kuva ei vastaa sitä todellisuutta, että yleensä sukupuoliyhteys perustuu molemminpuoliseen yhteisymmärrykseen ja tahtoon.
- Suostumus –sanon käyttö säännöksessä saattaisi myös johtaa herkemmin käsitykseen, että toisen osapuolen pelkkä sanallisesti ilmaiseva suostumus (jopa pelkkä allekirjoitettu paperi) riittää aina oikeuttamaan sukupuoliyhteyden, vaikka hän ei sitä todellisuudessa tahdo ja tämä on toisen yhdyntään osallistuvan tiedossa.
- Raikaussäännöksessä termin ”suostumus” oikeusvaikutuksia voisi olla vaikeaa erottaa tässä yhteydessä loukatun suostumusta koskevasta opista. Tätä oppia ei ole syytä soveltaa kaikilta osin raikaussäännöksen soveltamisessa. Esimerkiksi pätevää suostumusta yhdyntään ja pahoinpitelyyn ei ole perusteltua rinnastaa loukatun suostumuksen kannalta. Suostumusoppi ei myöskään perustu kirjoitettuun lakiin eikä sen sisällöstä vallitse täyttä yksimielisyyttä (ks. Nieminen ym., 2020, s. 158-159).

On myös mahdollista, että termi ”suostumus” raikaussäännöksessä voisi luoda käsityksen, että sukupuoliyhteyteen ryhtyminen on raikaus, jos toinen osapuoli ei ilmaissut suostumusta nimenomaisesti tai jollain määrätyllä tavalla, ja että raikaussäännös ei jätä tilaa sille, että toisen tahto tai vapaaehtoisuus osallistua voi olla selvää muunkin käytöksen perusteella. Nimenomaisen tai määrätynlaisen suostumuksen edellyttämistä ja myös säännöstä, joka voisi luoda käsityksen tällaisen suostumuksen ilmaisun edellyttämisestä, voidaan pitää ongelmallisena perusoikeuksien ja kriminalisointiperiaatteiden kannalta.

- Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu myös se, että molemmin puolin vapaaehtoinen sukupuoliyhteys voidaan toteuttaa osapuolten haluamalla tavalla esimerkiksi niin, että toinen osallistuu siihen passiivisesti tai vähäeleisesti. Sukupuoliyhteys ei ole itsessään tai lähtökohtaisesti moitittavaa ja rangaistavana pidettävää toisin kuin esimerkiksi pahoinpitely. Siksi sukupuoliyhteyteen osallistuvilta ei tule vaatia nimenomaista suostumusta, vaan hiljainen yhteisymmärrys riittää (ks. myös Ojala, 2014, s. 84). Nimenomaisen suostumuksen edellyttämä raikaussäännös voisi siis laajasti poissulkea tai ainakin käytännössä vaikeuttaa mahdollisuutta osallistua sukupuoliyhteyteen hiljaisella suostumuksella (konkludenttisesti) ja näin rajoittaisi tavanomaista osapuolten yhteisymmärryksessä tapahtuvaa seksuaalista käyttäytymistä.

- Nimenomaisen suostumuksen edellytys tarkoittaisi äärimmillään esimerkiksi sitä, että pitkäaikaisessa parisuhteessa olevien pitäisi molempien joka kerta nimenomaisesti ilmaista sukupuoliyhteyteen suostumuksensa, vaikka molempien tahto osallistua siihen olisi muutenkin osapuolten tiedossa.
- Nimenomaisen suostumuksen ilmaisun edellyttäminen laissa saattaisi joissain tilanteissa vähentää epäselvyyttä sukupuoliyhteyteen liittyvässä viestinnässä. Rikoslainsäädännöllä ei kuitenkaan pitäisi ohjata normaalia sukupuoliyhteyttä varsinkaan, jos se rajoittaisi tavanomaisia ja yleisesti hyväksytyjä käyttäytymistapoja. Koska nykyisin sukupuoliyhteyttä voi olla tavanomaista, ettei suostumusta haluta tai koeta tarpeelliseksi ilmaista nimenomaisesti tai tietyllä tavalla, nimenomaisen suostumusilmaisun edellyttäminen laissa johtaisi käytännössä ihmisten toimintavapauden rajoittamiseen. Vaikka tällaisen rajoittamisen tarkoitus olisi turvata seksuaalista itsemääräämiskeutta, voidaan hyväksyttävää seksuaalista kanssakäymistä liikaa rajoittavan säännöksen nähdä myös itsessään rajoittavan seksuaalista itsemääräämiskeutta.
- Todetun vuoksi nimenomaista suostumusta edellyttävää raiskaussäännöstä voidaan pitää ongelmallisena myös kriminalisointiperiaatteiden kannalta: sille ei näytä olevan painavaa yhteiskunnallista tarvetta, rangaistavuus kattaisi muuta kuin moitittavaa menettelyä ja säännös ei olisi oikeasuhtainen tavoitteeseensa nähden.

Vaihtoehto B2: ” Joka on sukupuoliyhteydessä sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti ...”

Vaihtoehdon B2 mukaisella raiskaussäännöksellä vältettäisiin edellä todettuja vaihtoehtoihin A ja B1 liittyviä ongelmia, mutta saavutettaisiin pitkälti niiden edut. Vaihtoehdolla B2 vältettäisiin se vaihtoehtoon A liittyvä epäkohtana pidettävä seikka, että teko ei täyttäisi raiskauksen tunnusmerkistöä tietyissä tilanteissa, joissa toinen ei saa osoitettua vastentahtoisuuttaan, vaikka häneltä ei puuttuisi mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Lisäksi vaihtoehdon B2 mukaisessa säännöksessä ei käytettäisi ”suostumus”-termiä, jonka käyttämisessä voidaan nähdä edellä todetut ongelmat.

Termin ”vapaaehtoinen osallistuminen” erityisenä etuna voidaan pitää sitä, että raiskaussäännöksessä kuvaa muihin esiteltyihin vaihtoehtoihin nähden paremmin sitä, mitä tavanomainen hyväksyttävä seksuaalinen kanssakäyminen on: yhteisymmärryksessä tapahtuvaa vastavuoroista toimintaa, johon molemmat osallistuvat tahdostaan.

Toisaalta ”vapaaehtoinen osallistuminen” ilman täsmennyksiä saatettaisiin joissain yhteyksissä ymmärtää suppeasti pakottamisen vastakohtaksi. Sanamuodon sisältöä kuitenkin täsmennettäisiin perusteluissa siinä määrin, että olisi selvää, että pelkkä pakottamisen puuttuminen ei tekisi osallistumisesta vapaaehtoista.

Kokoavia päätelmiä

Raiskaussäännöksen terminologiaa ja kirjoittamistapaa valittaessa on otettava huomioon rikoslainsäädännön sisäinen johdonmukaisuus, kirjoittamisperinne ja laillisuusperiaatteen vaatima sääntelyn täsmällisyys ja tarkkarajaisuus. Rikoslain normaalista kirjoittamistavasta poikkeaisi esimerkiksi sellainen rangaistussäännös, joka sisältää tunnusmerkistökijän legaalimääritelmän. Erityisesti kun kysymys on rikosoikeuden ydinalueesta, on tärkeä merkitys myös säännöksen kirjoitusasulla.

Terminologisista eroistaan huolimatta kukin edellä mainittu vaihtoehto merkitsisi asiallisesti suostumuksen puutteeseen perustuvaa raiskaussäännöstä, jonka nojalla olisi selvää, ettei väkivallan käyttö enää ole säännöksessä keskeinen edellytys. Tarkoitus on rangaista siitä, että henkilö saatetaan tahtomattaan sukupuoliyhteyteen ja riippumatta siitä, onko tämä aktiivisesti vastustanut sitä vai ei. Rangaistavuuden edellytyksenä ei enää olisi säännöksen sanamuodon mukaan aina joko pakottaminen tai avuttoman tilan hyväksikäyttö, vaan olennaista olisi teon kohteen tahdon suuntautuminen. Suostumuksen puutteeseen perustuva raiskaussäännös ei merkitse välttämättä sitä, että siinä käytetään sanaa ”suostumus” vaan asiallisesti suostumukseen perustuva säännös voidaan kirjoittaa myös erilaista terminologiaa käyttäen.

Säännösvaihtoehtojen A, B1 ja B2 eroja voidaan pitää paljolti lakiteknisinä. Kussakin vaihtoehdossa syyksiluettavuus edellyttäisi tekijän tahallisuutta kaikista tunnusmerkistöissä kuvatuista seikoista. Asiallinen ero voidaan nähdä selkeimmin edellä mainituissa tilanteissa, joissa toinen osapuoli etenee sukupuoliyhteyteen, kun toinen (esimerkiksi tilanteen toivottomuuden vuoksi) ei ole ilmaissut suostumustaan eikä liioin vastentahtoisuuttaan ja 2 momentissa tarkoitettu tilanne, jossa häneltä puuttuu mahdollisuus muodostaa tai ilmaista tahtoaan, ei ole käsillä. Säännösvaihtoehdon A nojalla teko ei tällöin täyttäisi tunnusmerkistöä (ainakaan ilman sen laajahkoa tulkintaa), mutta B1 ja B2 vaihtoehtojen nojalla teko olisi raiskaus. Tämä ero ei kuitenkaan olisi välttämättä käytännössä merkittävä. Esimerkiksi tahdostaan epävarma voi käyttäytymisensä perusteella osoittaa vastentahtoisuuttaan, jos hän ei osoita suostuvaista suhtautumista sukupuoliyhteyteen, mutta toisaalta motiiveistaan epävarmakin voi käyttäytymisensä perusteella osoittaa epävarmuudestaan huolimatta olevansa vapaaehtoinen osallistumaan. On myös syytä korostaa, että tunnusmerkistön täyttymisen kannalta olennaista sukupuoliyhteyden alkamishetkeä ja etenemistä edeltää yleensä jon-

kinlainen osapuolten välinen viestintä. Siten yhden osapuolen käsitys toisen osapuolen tahdosta osallistua tai olla osallistumatta ei yleensä muodostu ”tyhjästä” eikä raiskauksen tunnusmerkistön täyttymistä arvioitaisi pelkästään sen perusteella, mitä osapuolten tahdosta on ilmennyt välittömästi sukupuoliyhteyden alkamisen hetkellä.

Merkitystä on myös sillä, miten säännökset ovat sovellettavissa. Esimerkiksi tilanteessa, jossa toinen on toivoton, epävarma tai pelokas, voi vapaaehtoisuuden puute käytännössä olla yksinkertaisempaa osoittaa kuin vastentahtoisuuden ilmaiseminen tai pelkotilan ilmeneminen. Kuhunkin vaihtoehtoon – kuten nykyiseenkin raiskaus-sääntökseen – liittyisi väistämättä vaikeita käytännön soveltamistilanteita, koska osapuolten tahto tai vapaaehtoisuus joudutaan päättämään ulkoisesti havaittavista seikoista usein puutteellisen näytön varassa.

Säännösvaihtoehtojen B1 ja B2 ominaispiirteenä voidaan pitää sitä, että määritellesään rangaistavan sukupuoliyhteyden ne asettavat myös suoremmin vaatimuksia sille, mitä hyväksyttävä sukupuoliyhteys edellyttää: osapuolten ”ilmaisemaa suostumusta” tai ”vapaaehtoista osallistumista”. Tällainen sääntelytapa on periaatteellisesti haasteellinen siinä mielessä, että rangaistavuuden voi katsoa menevän tarkoitustaan pidemmälle. Rikoslainsäädännöllä tulisi määritellä rangaistavaksi vain moitittava menettely eikä asettaa sen enempää edellytyksiä ja rajoituksia sallitulle menettelylle, varsinkin sellaiselle, jonka monimuotoisuus yleisesti hyväksytään. Vaihtoehtoja B ei kuitenkaan ole syytä pitää tältä kannalta ongelmallisina, jos niillä ei aseteta sellaisia edellytyksiä sukupuoliyhteydelle, jotka rajoittavat yleisesti hyväksytyä sukupuolista kanssakäymistä ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Edellä todetuin perustein vaihtoehto B2 täyttäisi tämän vaatimuksen paremmin kuin B1.

Tuottamuksellisen raiskauksen säätäminen rangaistavaksi

Esityksessä ehdotetaan, että raiskaus olisi jatkossakin rangaistava vain tahallisenä tekona. Tämä tarkoittaa, että raiskauksen syyksiluettavuus edellyttäisi sitä, että tekijä on teon hetkellä selvillä kaikkien niiden olosuhteiden käsillä olosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää. Oikeuskäytännössä on katsottu, että olosuhteita koskevan tahallisuusedellytyksen täyttymistä voidaan arvioida sen perusteella, onko tekijä pitänyt rikoksen tunnusmerkistön täyttäviä seikkoja varsin todennäköisinä (esim. KKO 2013:17, KKO 2013:55, KKO 2014:55).

Lain nojalla rikos on rangaistava tuottamuksellisena vain, kun näin on nimenomaisesti säädetty. Tuottamus määritellään rikoslain 3 luvun 6 §:n 1 momentissa, jonka mukaan tekijän menettely on huolimaton, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudatta-

maan. Raiskauksen rangaistavuus tuottamuksellisena tarkoittaisi sitä, että tekijää rangaistaisiin silloinkin, kun hän ei pitänyt kaikkia raiskauksen tunnusmerkistössä tarkoitettuja seikkoja, esimerkiksi toisen osapuolen vapaaehtoisuuden puuttumista tai heikentynyttä tajunnantilaa, varmana tai varsin todennäköisenä, mutta hänen olisi pitänyt olla näistä seikoista selvillä. Jos syyksiluettavuus rajattaisiin törkeään tuottamukseen, olisi 3 luvun 6 §:n 2 momentin nojalla se, pidetäänkö huolimattomuutta törkeänä, ratkaistava kokonaisarvostelun perusteella. Tässä arvostelussa tulisi säännöksen nojalla ottaa huomioon rikotun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys, vaarannettujen etujen tärkeys ja loukkauksen todennäköisyys, riskinoton tietoisuus sekä muut tekoon ja tekijään liittyvät olosuhteet.

Eräänlaista tuottamuksellista muistuttavaa raiskauksen rangaistavuutta ehdotetaan kansalaisaloitteessa KAA 2/2019 vp (”Suostumus2018”), jossa ehdotetaan muutoksia seksuaalirikoksia koskevaan rikoslain 20 luvun 1-5 §:ään. Aloitteen mukaan rangaistavaa olisi myös raiskaus ”törkeästä piittaamattomuudesta”. Nykyinen rikosoikeudellinen järjestelmämme ei sisällä tällaista syyksiluettavuuden muotoa, eikä ole täysin selvää, miten se poikkeaisi tahallisesta tai tuottamuksellisesta tekemuodosta. Myös Ruotsin laissa säädetään rangaistavaksi raiskauksen tekeminen törkeästä tuottamuksesta, joskin on huomattava, että Ruotsin rikosoikeudessa tahallisuutta ja tuottamusta ei määritellä täysin samalla tavalla kuin Suomen rikosoikeudessa.

Esityksessä ei ehdoteta raiskauksen rangaistavuuden laajentamista tuottamuksellisiin tekoihin. Vaihtoehtoon B2 pohjautuva ehdotettu raiskaussäännös olisi tahallisuuttakin edellyttävänä uudenlainen ja rangaistavuuden alan laajentamisessa varsin pitkälle menevä. Se selkiyttäisi ja laajentaisi rangaistavuuden alaa nykyisestä ja sen arvioidaan korjaavan kattavasti ne epäkohdat, joita nykyisessä raiskaussäännöksessä on todettu. Tuottamuksellisen raiskauksen rangaistavuus menisi huomattavasti tätäkin pidemmälle, koska se asettaisi korostetun huolellisuusvelvoitteen molemmille sukupuoliyhteyden osapuolille. Tuottamuksellisen teon rangaistavuudelle ei ole todettu riittäviä perusteita.

5.1.2 Seksuaalisen hyväksikäytön rangaistavuus

Esityksessä ehdotetulla tavalla osa nykyisin seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavista teoista olisi jatkossa rangaistavia raiskauksina. Esityksessä ei kuitenkaan ehdoteta kaikkia seksuaalisena hyväksikäyttönä nykyisin rangaistavien tekojen määrittelyä raiskauksiksi, koska osa tällaisista teoista poikkeaa luonteeltaan ja moitittavuudeltaan teoista, jotka tehdään toisen vapaaehtoisuuden puuttuessa. Sen vuoksi tekoja ei tulisi rikoslaisissa vakavuudeltaan tai nimikkeiltään rinnastaa toisiinsa. Tietyt teot olisi näin ollen edelleen perusteltua säätää rangaistavaksi seksuaalisena hyväksikäyttönä siinä laajuudessa kuin esityksessä ehdotetaan.

Seksuaalisena hyväksikäyttönä nykyisin rangaistavien tekojen määrittelemineen kaikilta osin jatkossa raiskaukseksi kohtaisi myös käsitteellisiä ongelmia. Raiskaussäännöksessä annettaisiin vapaaehtoisen osallistumisen käsitteelle niin laaja merkitys, että sen voidaan katsoa poikkeavan yleiskielestä, eikä säännös sen vuoksi luonnehtisi rangaistavuuden piiriin kuuluvia tilanteita asianmukaisesti. Esimerkiksi 17-vuotiaan, jonka urheiluvalmentaja on taivuttanut kanssaan sukupuoliyhteyteen, mutta joka on myös sitä itse halunnut, ei katsottaisi osallistuneen siihen vapaaehtoisesti, koska hän oli heikommassa asemassa eikä ollut riittävän kypsä harkitsemaan osallistumisen merkitystä. Tämä voisi vääristää ja myös vähätellä asianomistajan kokemusta. Paremmiin tilannetta kuvaa se, että 17-vuotias kyllä osallistui sukupuoliyhteyteen vapaaehtoisesti, mutta hänen kypsymättömyydestään johtuvaa heikompaan asemaan ja harkintakyvyn puutetta on käytetty hyväksi ja teko voi olla hänelle vahingollinen.

Edellä esitetyn ongelman välttämiseksi olisi lakiteknisesti mahdollista lisätä vaihtoehtoon B2 pohjautuvan raiskaussäännöksen tunnusmerkistöön nykyisin seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavia sukupuoliyhteyksiä yksinkertaisesti luonnehtimatta niitä teoiksi, joihin toinen ei osallistu vapaaehtoisesti. Tällaiset tekemuodot voitaisiin laittaa esimerkiksi omaan momenttiinsa. Lisäksi niistä olisi mahdollista säätää jossain määrin matalampi rangaistusasteikko. Tämä tarkoittaisi kuitenkin asiallisesti sitä, että kaikki seksuaalisena hyväksikäyttönä nykyisin rangaistavat teot olisivat raiskauksia, mitä ei jo edellä todetuista syistä pidetä perusteltuna. Edelleen joidenkin tällaisten tekojen jättämistä erilliseen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaan säännökseen voidaan myös perustella raiskaus-nimikkeen vahvalla symboliarvolla, joka kertoo teon erityisestä pahensuuttavuudesta. Tämä puoltaa raiskaussäännöksen varaamista koskemaan kaikkein vakavimpia seksuaalirikoksia. Pykälän soveltamisalan huomattava laajentaminen voisi esityksen mukaan johtaa sen symboliarvon ja merkityksen vähenemiseen. Lisäksi seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien tekojen yhdistäminen edellä mainitulla raiskaussäännökseen johtaisi siihen, että raiskaussäännöksestä, jonka kuitenkin pitäisi olla keskeisimpiä ja havainnollisimpia rikoslain 20 luvun säännöksiä, tulisi erittäin pitkä ja vaikeaselkoinen (ks. HE 216/2013 vp, s. 41 I). Todetun vuoksi näitä vaihtoehtoja ei esityksessä ehdoteta.

Esityksen valmistelussa on myös harkittu nimikkeen *seksuaalinen hyväksikäyttö* muuttamista. Tämä voisi olla perusteltua sen vuoksi, että säännöksen soveltamisala muuttuisi jossain määrin nykyiseen nähden. Vastaavasti Myös lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten nimikettä *seksuaalinen hyväksikäyttö* ehdotetaan jätettäväksi pois rikoslain 20 luvusta, joskin tätä perustelee vahvemmin se, että kyseisen rikoksen soveltamisalaan kuuluvat teot olisivat jatkossa muina rikoksina rangaistavia. Julkisessa keskustelussa sekä joissain esityksen valmistelun yhteydessä esitetyissä kannanotoissa on myös esitetty näkemys, että nimike *seksuaalinen hyväksikäyttö* voi luoda vääranlaisia, esimerkiksi liian myönteisiä, mielikuvia. Jotkut rikoksen asianomistajat

ovat kokeneet nimikkeen sen vuoksi ongelmallisena. Termin aiheuttamista miellelyhtymistä tai termin merkityksen mahdollisesta muuttumisesta nykyisen säännöksen säätämisen jälkeen ei tiettävästi ole tehty laajempaa tutkimusta. Tämänkin vuoksi on perusteltua lähteä yhä siitä, että termin vakiintunut yleiskielinen ja oikeudellinen merkitys koetaan erittäin kielteisesti latautuneena ja asianmukaisesti rikoksen moitittavaa luonetta kuvaavana.

Estettä ei kuitenkaan periaatteessa olisi muuttaa säännöksen nimikettä sellaiseksi, ettei se herättäisi joillakin vääränlaisia miellelyhtymiä. Esitystä valmisteltaessa on arvioitu eri vaihtoehtoja, joista varteenotettavimpana on pidetty nimikettä *aseman väärinkäyttö seksuaalisessa tarkoituksessa*. Tämän nimikkeen etuna olisi, että se kuvaa melko osuvasti rikoksen tunnusmerkistöä ja sen voidaan myös nähdä siirtävän huomiota teon kohteesta tekijän menettelyyn. Puutteena on pidetty sitä, ettei nimike sellaisenaan osoita teon yhtä voimakasta paheksuntaa kuin nimike *seksuaalinen hyväksikäyttö* sen vakiintuneemman merkityksensä mukaan. Koska nimikkeen *seksuaalinen hyväksikäyttö* asianmukaisuutta koskevasta kysymyksestä ei myöskään ole laajempaa selvitystä, ei esityksessä ole päädytty ehdottamaan sen korvaamista muulla nimikkeellä.

5.1.3 Seksuaalinen ahdistelu

Esityksen valmistelussa on harkittu vaihtoehtoa, että seksuaalista ahdistelua koskevassa tunnusmerkistössä tekotavat luettelaisiin tyhjentävästi. Tällöin säännöksessä ei siis olisi sanoja ”...*taikka muulla vakavuudeltaan vastaavalla tavalla*” ja siinä myös voitaisiin luetella soveltamisalaan kuuluvia tekoja laajemmin. Tämän vaihtoehdon etuna olisi se, että säännös olisi tarkkarajaisempi, mikä puolestaan olisi parempi ratkaisu rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta (ks. PeVL 6/2014 vp ja LaVM 4/2014 vp).

Vaihtoehdon puutteena olisi ensinnäkin se, että säännöksestä tulisi pidempi ja vaikeaselkoisempi, koska rangaistussäännökseen sopivat riittävän täsmälliset luonnehdinnat olisi tässä tapauksessa syytä pyrkiä muotoilemaan kaikille sellaisille käytännössä ajateltavissa oleville seksuaalisille teoille, jotka rinnastuvat vakavuudeltaan kosketteluun. Toisena ongelmana olisi se, ettei voitaisi riittävästi varmistua siitä, että täsmällinen ja tyhjentävä luettelo olisi riittävän kattava. Säännöksen kattavuus voitaisiin varmistaa käytännössä lähinnä joko laatimalla tunnusmerkistön tyhjentävä luettelo niin avoimilla sanamuodoilla, että ne kattavat kaikki säännöksen tarkoitusta vastaavat tekotavat, tai muotoilemalla tunnusmerkistö niin, ettei tekotapoja luetella tyhjentävästi. Selkeydeltään viimeksi mainituilla kahdella sääntelyvaihtoehdolla ei olisi suurta eroa. Vaikka tekotapoja ei luettelaisi tyhjentävästi, tunnusmerkistön tulisi olla riittävän täsmällinen ja

rajoitettu, jotta säännöksen soveltamisala olisi laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla ennakoitavissa. Jälkimmäistä vaihtoehtoa, eli tekotapojen luettelemista muuten kuin tyhjentävästi, on pidetty tässä esityksessä perustelluimpana, koska se vastaisi paremmin rikoslain normaalia kirjoittamistapaa ja säännöksen sanamuodossa voitaisiin mainita laillisuusperiaatteen kannalta riittävästi täsmennyksiä sille, mitkä teot kuuluvat säännöksen soveltamisalaan.

5.1.4 Sukupuoliyhteyden määritelmä

Sukupuoliyhteyden ja seksuaalisen teon välisen rajan tulisi olla lainsäädännössä mahdollisimman selvä, koska se määrittää keskeisesti teon vakavuuden rikoslaissa, erityisesti sen, onko kyseessä raiskaus vai seksuaalinen kajoaminen (ks. LaVM 4/2014 s. 8). Esityksessä ehdotettu sukupuoliyhteyden määritelmän laajentaminen nykyään katettujen tekojen lisäksi vain suulla tai sukuelimellä tapahtuvaan sukuelimen tai peräaukon kosketteluun säilyttäisi rajan sukupuoliyhteyden ja seksuaalisen teon väliillä selkeänä. Kuten esityksessä on todettu määritelmän laajentaminen vain tällaisilla teoilla olisi perusteltua senkin vuoksi, että suulla tai sukuelimellä tapahtuva koskettelu on erityisen intiimiä ja sen voi katsoa vastaavan paremmin sukupuoliyhteyden yleiskielistä merkitystä.

Esityksen valmistelussa on harkittu myös sitä vaihtoehtoa, että sukupuoliyhteyden määritelmää laajennettaisiin ehdotettuakin laajemmin siten, että tunkeutumisen ja omaan kehoon ottamisen lisäksi sukupuoliyhteydellä tarkoitettaisiin myös näihin voimakkuudeltaan (intensiivisyydeltään) tai kajoavuudeltaan rinnastettavaa sukuelimen tai peräaukon seksuaalista koskettelua. Määritelmän laajentaminen näin tarkoittaisi, että myös sukuelimeen tai peräaukkoon kohdistuvat kädellä, muulla ruumiinosalla tai esineellä tapahtuvat intensiivisemmät koskettelut voisivat olla sukupuoliyhteyksiä, vaikka koskettelu ei etenisi tunkeutumiseen asti. Koskettelu tulisi kuitenkin olla niin tuntuvaa tai kajoavaa, että se rinnastuisi tunkeutumiseen tai omaan kehoon ottamiseen. Määritelmän piiriin tulisi näin tekoja, joita voidaan joissain olosuhteissa pitää vakavuudeltaan verrattavina muuhun määritelmässä tarkoitettuun sukupuoliyhteyteen, mutta joissa ei ole sananmukaisesti kysymys toisen kehoon tunkeutumisesta tai sukupuolielimen ottamisesta omaan kehoon. Tämä vaihtoehto voisi edistää rikoksen uhrin asemaa, jonka kannalta ei kaikissa olosuhteissa ole olennaista merkitystä sillä, onko kyseessä esimerkiksi ulkoisen sukuelimen intensiivisempi koskettelu kädellä vai sormella tunkeutuminen sukuelimen sisään tai kuinka syvälle on tunkeuduttu.

Vaihtoehdon heikkoutena olisi ensinnäkin, että sen voidaan katsoa ulottavan sukupuoliyhteyden määritelmän selvästi yleiskieltä pidemmälle. Toisena kielteisenä puolelta olisi, että se jättäisi varsin avoimeksi sen, milloin teko rinnastuu vakavuudeltaan

muuhun määritelmässä tarkoitettuun sukupuoliyhteyteen. Tämä johtaisi erityisen vaikeisiin rajanvetotilanteisiin siinä, onko kyseessä sukupuoliyhteys vai seksuaalinen teko, koska kysymykseen tulisi hyvin monenlaisia tekoja ja erottavana tekijänä olisi usein lähinnä kosketuksen intensiivisyys.

Sukupuoliyhteyden esityksessä ehdotettua pidemmälle menevää laajentamista eivät edellyttäisi myöskään tekoihin sovellettavien rikossäännösten rangaistusasteikkojen sisäinen johdonmukaisuus. Muita seksuaalisia tekoja kuin sukupuoliyhteyttä koskevien säännösten rangaistusasteikot olisivat riittävän laajoja mahdollistaakseen sen, että vakavammatkin muuksi seksuaaliseksi teoksi katsottavista kosketeluista voidaan tuomita oikeasuhtainen rangaistus.

5.1.5 Lapsenraiskaus ja seksuaalinen kajoaminen lapseen

Esityksen valmistelussa on harkittu sitä vaihtoehtoa, että kaikki alle 16-vuotiaaseen kohdistuneet sukupuoliyhteydet määriteltäisiin lähtökohtaisesti lapsenraiskaukseksi. Tässä tapauksessa nuorten keskinäiset sukupuoliyhteydet, joissa ei loukata toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, voitaisiin määritellä rankaisemattomiksi nykyisen kaltaisella rajoitussäännöksellä. Sääntelyn oikeasuhtaisuuden vuoksi myös tietyn tyyppiset vähäisemmät teot voitaisiin määritellä lapsenraiskaukselta lievemmäksi rikokseksi, esimerkiksi sukupuoliyhteydeksi lapsen kanssa. Tällaisiksi vähäisemmiksi teoiksi olisi voitaisiin määritellä sukupuoliyhteydet kaksitoista mutta ei kuusitoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa kun tekoa olisi pidettävä lapsen ja tekijän ikä- ja kypsyysero, tekijän menettely sekä muut teko-olosuhteet huomioon ottaen vähemmän vakavana. Vastaavalla tavalla säädettäisiin myös muut seksuaaliset teot lähtökohtaisesti seksuaaliseksi kajoamiseksi lapseen poikkeussäännöksineen.

Vaihtoehdon etuna voidaan nähdä joissain tapauksissa se, että lapsenraiskauksen tunnusmerkistön täytyminen ei edellyttäisi 12-15-vuotiaaseenkaan kohdistuneiden sukupuoliyhteyksien osalta lähtökohtaisesti sen arvioimista, osallistuiko lapsi siihen vapaaehtoisesti. Väkivallan käytön, uhkauksen tai tahdonmuodostamismahdollisuuden olemassaoloa taikka sitä, onko tekijä kehottanut, houkutellut, taivutellut lasta, ei liioin arvioitaisi lapsenraiskauksen tunnusmerkistön täyttymiseksi. Vaihtoehdon mukaisella sääntelyllä saatettaisiin joissain tapauksissa välttyä hankalalta ja lasta kuormittavalta lapsen vapaaehtoisuuden tai muiden seikkojen arvioimiselta.

Vaihtoehdon kielteisenä puolena olisi se, että luonteeltaan ja moitittavuudeltaan hyvin erilaisia tekoja määriteltäisiin lapsenraiskaukseksi. Esityksen tavoitteena on yhä vah-

vemmin suojata lasten koskemattomuutta ja häiriötöntä kasvua ja kehitystä. Esityksessä viitatu tutkimukset osoittavat, että 12-15-vuotiailla lapsilla voi olla jo vapaaehtoista, esimerkiksi kokeilun luonteista, seksuaalista kanssakäymistä ikäistensä tai muutamaa vuotta vanhemman nuoren kanssa. Edellä viitatu tutkimukset osoittavat myös, että useimmat lapsen seksuaalisena tai törkeä hyväksikäyttönä tuomituista teoista ovat viime vuosina tapahtuneet tilanteissa, joissa tekijä on vain muutamaa vuotta lasta vanhempi. Suurin ikäryhmä lapsiin rikosten tekijöistä on 15-19-vuotiaat ja lähes puolet (46 %) rikoksista tuomituista ovat 15-24-vuotiaita. Uhreista puolestaan suurin osa (63 %) on 13-15-vuotiaita. Niissäkin tapauksissa, joissa osapuolten ikäeron suuruuden vuoksi rajoitussäännös ei aivan enää sovellu, voi teon moitittavuuden ja rikosoikeudellisen luokittelun kannalta olla merkitystä sillä, onko tekijä toiminut ilman lapsen vapaaehtoista osallistumista tai aktiivisesti vaikuttanut lapsen tahdonmuodotukseen vai ei.

Vaihtoehto voisi näin ollen sivuuttaa laajasti sen, että iältään 12-15 vuotta täyttänyt lapsi voi olla jo siinä kehitysvaiheessa, että häneen kohdistuvien seksuaalisten tekojen rikosoikeudellisessa luokittelussa on perusteltua ottaa jossain määrin huomioon lapsen suhtautuminen ja muut teon erityispiirteet, muun muassa tekijän ikä ja kypsyyt. Lakivaliokunta on katsonut, että sellaisia nuorten keskinäisiä seurustelusuhteita, joihin nykyinen rikoslain 20 luvun 7 a §:n rajoitussäännös ei aivan sovellu, voidaan lähtökohtaisesti arvioida varsin lievästi (LaVM 43/2018 vp, s. 16).

Vaihtoehto saattaisi näin ollen johtaa siihen, että teko olisi tuomittava ankarampana lapsenraiskauksena eikä lievempänä lapseen kohdistuvana sukupuoliyhteytenä, vaikka teon moitittavampaa luonnetta tukevaa näyttöä ei ole. Tämä voisi olla kriminaalisointiperiaatteisiin kuuluvan rikoslainsäädännön oikeasuhtaisuuden edellytyksen kannalta ongelmallista, koska ankaramman rangaistussäännöksen perusteella olisi tuomittava tekoja ilman riittäviä teon moitittavuutta osoittavia perusteita. On myös otettava huomioon, että lapsenraiskauksen vähimmäisrangaistuksen ollessa ehdotetulla tavalla kaksi vuotta vankeutta, olisi siitä tuomittavat vankeusrangaistukset käytännössä ehdottomia silloin, kun rikosentekijä on 18-vuotta täyttänyt.

Lisäksi vaihtoehdon periaatteellisena heikkoutena voidaan pitää sitä, että se määritteli lähtökohtaisesti rangaistavaksi myös sellaiset seksuaaliset teot, joita on perusteltua pitää lähtökohtaisesti kokonaan rankaisemattomina. Tällaisia tekoja olisivat esimerkiksi kahden 15-vuotiaan keskinäiset vapaaehtoisuuteen perustuvat sukupuoliyhteydet, jotka määrittäisivät rankaisemattomiksi vasta poikkeussäännöksellä.

Vaihtoehdon ei myöskään arvioida tuovan merkittävästi sitä etua, että lapsen vapaaehtoisuutta ja raiskauksen vakavuuteen liittyviä seikkoja voitaisiin jättää arvioimatta tai arvioida merkittävästi vähemmän oikeudenkäynneissä. Rangaistuksen mittaamista

koskeva yleisperiaate edellyttää rangaistuksen mittaamista niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen (rikoslain 6 luvun 4 §). Myös esimerkiksi törkeän tai lievemmän tekemuodon soveltamisen tueksi esitetyt seikat edellyttäisivät rikosprosessissa teon tarkempaa arviointia. Esityksessä ehdotetun sääntelynkään ei toisaalta arvioida edellyttävän sitä, että tekijän menettelyä ja lapsen suhtautumista tekoon olisi tarpeettomasti arvioitava, koska usein teon moitittavuuteen liittyvät seikat voitaisiin osoittaa teon muiden olosuhteiden perusteella. Näin ollen ehdotetun sääntelyn ei voida olettaa useinkaan johtavan tekijän menettelyn ja lapsen suhtautumisen tarpeettomaan arviointiin sen enempää kuin edellä kuvatun vaihtoehdoisen sääntelynkään.

Esityksessä ehdotetulla sääntelyratkaisulla vältettäisiin näin ollen edellä mainitun vaihtoehdon epäkohtia ja saavutettaisiin myös pitkälti sen edut. Ehdotetulla sääntelyllä määriteltäisiin tarkoituksenmukaisemmin ne tapaukset, joissa lapsenraiskauksen tunnusmerkistön täyttymiseksi ei ole milloinkaan ole perusteltua arvioida lapsen osallistumisen vapaaehtoisuutta tai sitä, miten tekijä vaikutti lapsen tahdonmuodostukseen. Ehdotetun sääntelyn nojalla olisi esimerkiksi selvää, että alle 12-vuotiaaseen lapseen kohdistuvat sukupuoliyhteydet täyttäisivät aina lapsenraiskauksen tunnusmerkistön. Samoin oman vanhemman tai tähän rinnastettavan henkilön alle 16-vuotiaaseen kohdistama sukupuoliyhteys olisi aina lapsenraiskaus. Ehdotetun sääntelyn nojalla myös lapsenraiskauksesta säädettävä vähintään kahden vuoden vankeusrangaistus soveltuisi vain sellaisiin tekoihin, joiden moitittavuuden nojalla tällainen rangaistus voidaan perustella.

5.1.6 Nuoren lapsen ikäraja

Esityksessä ehdotetaan, että kaikki alle 12-vuotiaisiin kohdistuneet sukupuoliyhteydet määriteltäisiin sellaisenaan lapsenraiskaukseksi ja seksuaaliset teot sellaisenaan seksuaaliseksi kajoamiseksi lapseen. Esityksen valmistelussa vartenotettavana vaihtoehtona on pidetty tämän ikärajan määrittelemistä alle 13-vuoteen. Tämä saattaisi olla tarkoituksenmukaisempi ikäraja tietyissä tilanteissa, koska 12-vuotiaat ovat vielä seksuaalisuuteen liittyvän henkisen kehityksen alkuvaiheessa. Lapsenraiskauksen tai seksuaalisen kajoamisen lapseen tunnusmerkistön täyttymiseksi ei useinkaan ole perusteltua arvioida vasta 12-vuotiaan lapsen osallistumisen vapaaehtoisuutta tai sitä, miten tekijä vaikutti lapsen tahdonmuodostukseen.

Vaihtoehdon haittapuoli olisi, että se säätäisi ankarasti rangaistavaksi eräitä tekoja, joita ei ole perusteltua pitää lainkaan rangaistavana. Tällaisia tapauksia olisivat erityisesti lähes 13-vuotiaan ja 15-vuotiaan keskinäiset sukupuoliyhteyden määritelmän täyttävät teot, joilla ei loukata seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Osapuolten välillä

voi olla vain yhden koululuokka-asteen ero, ja tällaisissakin tapauksissa esiintyy jonkin verran vapaaehtoisuuteen ja tasavertaisuuteen perustuvaa seksuaalista kanssakäymistä. Nuoren lapsen ikäraja olisi kuitenkin ehdotetun rikoslain 20 luvun sääntelykokonaisuudessa siinä mielessä ehdoton, ettei sitä nuorempiin lapsiin kohdistuvia sukupuoliyhteyksiä voisi määritellä lapsenraiskausta lievemmiksi tai rankaisemattomiksi, vaikka lapsi olisi niihin osallistunut vapaaehtoisesti eivätkä muutkaan raiskauksen tunnusmerkit täyty. Lisäksi muiden seksuaalisten tekojen rangaistavuus seksuaalisena kajoamisena lapseen jäisi tällaisissa tapauksissa riippumaan pelkästään siitä, arvioidaanko teon olevan omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä. Tämä voisi käytännössä tarkoittaa sellaisten tilanteiden päätymistä rikosprosessiin, jotka eivät sinne sääntelyn tarkoitus huomioon ottaen kuulu. Edellä mainittujen erityistapausten vuoksi olisi sinänsä mahdollista säätää erillinen poikkeussäännös, mutta tällainen johtaisi pitkälti samaan lopputulokseen kuin esityksessä ehdotettu sääntely ollen kuitenkin tätä huomattavasti monimutkaisempi.

Esityksessä ehdotettu 12-vuoden nuoren lapsen ikäraja välttäisi nämä ongelmat. Kaksitoista vuotta täyttänyt lapsi voi olla jo siinä kehitysvaiheessa, että häneen kohdistuvien seksuaalisten tekojen luokittelussa on perusteltua ottaa laajemmin huomioon lapsen suhtautuminen ja muut teon erityispiirteet, muun muassa toisen osapuolen ikä ja kypsyys. Esityksessä ehdotettu sääntely mahdollistaisi tämän edellä esitettyä vaihtoehtoa paremmin. Tästä huolimatta ehdotettu sääntely suojaisi nykyistä vahvemmin myös 12-vuotta täyttäneitä lapsia vahingollisilta seksuaalisilta teoilta määrittelemällä tällaiset teot kattavasti lapsenraiskaukseksi tai seksuaaliseksi kajoamiseksi lapseen.

5.1.7 Vanhentuminen

Esityksessä ei ehdoteta olennaisia sisällöllisiä muutoksia seksuaalirikoksen syyteoikeuden vanhentumista koskeviin säännöksiin. Huomioon on otettu seuraavia näkökohtia. Kansainvälisesti omaksutun lähtökohdan mukaisesti Suomenkin oikeusjärjestelmän perusteisiin kuuluu, että rikosten syyteoikeus pääsääntöisesti vanhentuu porrasteisesti niiden vakavuutta osoittavan enimmäisrangaistuksen perusteella. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan sellaisten rikosten syyteoikeus, joista säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu. Ehdotetut lapsenraiskaus, törkeä lapsenraiskaus, törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen ja törkeä raiskaus vanhentuisivat rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin nojalla 20 vuodessa rikoksen tekemisestä.

Lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyvä riski niiden myöhäisestä ilmitulosta on nykyisin otettu sääntelyssä huomioon, minkä vuoksi rikoslain 8 luvun 1 §:n 5 momentissa on säädetty niiden erityisvanhentumisesta niin, että uhrilla on vielä aikaiseksi tu-

lemisensa jälkeen kymmenen vuotta aikaa saattaa häneen kohdistunut rikos tutkittavaksi. Niiden osalta syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää 28 vuotta. Tämä erityinen vanhentumisaika säilyisi myös ehdotettujen lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten osalta. Senkin jälkeen jatkuu vielä mahdollinen 2 momentin mukainen jäljellä oleva vanhentumisaika.

Mitä pidempi aika rikoksesta kuluu, sitä vaikeampaa on yleensä hankkia luotettavaa näyttöä tapahtuneesta. Useita vuosikymmeniä vanhojen tekojen selvittäminen on erityisen vaikeaa tapauksissa, joissa selvitystä on yleensä saatavissa lähinnä asianosaisten kertomuksista ja joissa asianomistajan kertomus perustuu lapsuuden aikaisiin tapahtumiin. Kun puhutaan vakavista rikoksista, tekijän mahdollisen tunnustuksenkin lisäksi rikoksen lukeminen syyksi edellyttää muutakin luotettavaa selvitystä syytteen tueksi.

Rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta seuraa, että vanhentumissäännöksiä ei voida rikosentekijän vastuuta pidentävästi muuttaa takautuvasti koskemaan rikoksia, jotka on tehty ennen muutettujen vanhentumissäännösten voimaantuloa. Tämä tarkoittaa sitä, että vanhentumisajan pidentämisen tai sen poistamisen vaikutukset tuntuisivat käytännössä pitkän ajan, aikaisintaan muutaman vuosikymmenen kuluttua lainmuutoksen voimaantulosta.

Alttius ilmoittaa lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista sekä niiden havaitseminen ja tutkiminen ovat selvästi lisääntyneet. Lastensuojelulaissa (417/2007) on säädetty useille viranhaltijoille, luottamustoimessa oleville ja ammattihenkilöille velvollisuus ilmoittaa poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapseen kohdistunutta seksuaalirikosta. Lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset tulevat nykyisin aikaisempaa todennäköisemmin ja nopeammin ilmi.

5.1.8 Rajaukset lasta seksuaalisesti esittävää kuvaa ja esitystä koskeviin säännöksiin

Esityksen valmistelussa on arvioitu lasta seksuaalisesti esittävää kuvaa ja esitystä koskevien säännösten (ehdotetut 19, 21 ja 22 §) soveltamisalan rajaamista siten, että säännöstä ei sovellettaisi tekoihin, joissa lapsi on täyttänyt 12-vuotta ja osallistuu tekoon vapaaehtoisesti eikä osapuolten iässä ja henkisessä kypsyydessä ole olennaista eroa. Se, ettei rajausta esitetä, johtuu pääasiassa siitä, että kyseiset säännökset pohjautuvat Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin, eivätkä mahdollisuudet rajata näiden säännösten soveltamisalaa ole olleet esityksen valmistelun puitteissa selvät.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä koskevaan säännökseen on ehdotettu rajausta jo hallituksen esityksessä 34/2004 vp. Ehdotuksen mukaan säännöstä ei sovellettaisi tapauksissa, joissa kuva esittää kuusitoista vuotta täyttänyttä henkilöä, jonka suostumuksella kuva on valmistettu hänen yksityistä käyttöönsä tai hänen määräämäänsä käyttöä varten, ja jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa (s. 126-127). Samankaltaista rajausta esitettiin myös kuvien hallussapitoa koskevaan säännökseen (HE 34/2004 vp, s. 83-84). Lakivaliokunta on mietinnössään LaVM 4/2004 vp (s.4-5) ottanut kantaa ehdotettuun sääntelyn rajaukseen. Valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että ehdotettu poikkeussäännös voidaan ymmärtää väärin ja sen soveltamisala tulkita liian laajaksi. Poikkeussäännös voidaan lakivaliokunnan mukaan myös vastoin säännöksen tarkoitusta käsittää osoitukseksi sen soveltamisalaan kuuluvan toiminnan yleisyydestä. Valiokunnan mielestä ehdotetun säännöksen perusteluista ilmi käyvä tarkoitus on kuitenkin hyväksyttävä ja säännösten suojelutavoitteeseen nähden on tarkoituksetonta rangaista nuorta henkilöä, joka esimerkiksi ottaa suojaikärajan ylittäneestä seurustelukumppanistaan tämän suostumuksella säännöksen soveltamisalaan muutoin kuuluvan kuvan tai joka yhdessä kumppaninsa kanssa tallentaa videonauhalle heidän seksuaalista kanssakäymistään. Valiokunta katsoi, että näissä tapauksissa voidaan soveltaa yleisiä toimenpiteistäluopumissäännöksiä tai suostumusoppia vastuuvapausperusteena.

Seksuaalisen kuvien lähettäminen on kuitenkin todennäköisesti yleistynyt huomattavasti lasten ja nuorten keskuudessa vuoden 2004 jälkeen erityisesti teknologian kehityksen ja erilaisten pikaviestisovellusten ja kuvien jakamiseen perustuvien sovellusten suosion kasvun vuoksi. Tuoreita tutkimuksia suomalaisten lasten ja nuorten seksuaalisten kuvien lähettämisestä ei ole, mutta Ruotsissa tehdyn ja vuonna 2014 julkaistun tutkimuksen mukaan noin 20 % ruotsalaisnuorista, jotka olivat vastausajankohtana iältään 16-22-vuotiaita oli vapaaehtoisesti lähettänyt itsestään seksuaalisia kuvia tai videoita, tai esiintynyt seksuaalisesti internetin välityksellä (Jonsson ym., 2014). Toisessa vuonna 2014 julkaistussa kansainvälisessä tutkimuksessa tutkimukseen osallistuneista 11-16 -vuotiaista suomalaisnuorista noin 3 % niin pojista kuin tytöistä kertoi lähettäneensä tai julkaisseensa seksuaalisia viestejä (sanoja, kuvia tai videoita) viimeisen 12 kuukauden aikana ja viestien lähettäminen oli sitä yleisempää, mitä vanhempi lapsi oli (Baumgartner ym., 2014).

Rajatun poikkeuksen lisääminen lapsia seksuaalisesti esittäviä kuvia ja esityksessä esiintymistä koskevaan sääntelyyn voisi siten olla perusteltua sekä ilmiön yleistymisen, että säännösten suojelukohteen vuoksi. Säännösten tarkoitus on suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja muulta oikeuksien loukkaamiselta, eikä tarkoituksenmukaista ole siten rangaista sellaisista teoista, jotka tapahtuvat lasten suostumuksesta, eivätkä loukkaa tai vaaranna näiden oikeuksia tai kehitystä. Poikkeuksen lisääminen olisi myös johdonmukaista sen vuoksi, että ehdotetun lapsia koskevan

seksuaalirikossääntelyssä rangaistavaa eivät olisi muutkaan 12-15 vuotiaiden lasten teot vastaavan ikäisten ja vastaavalla kehitystasolla olevien kanssa, jos teot eivät loukkaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Kuvia ja esityksiä koskevien nuorten keskinäisten tekojen rankaisematta jättämistä pelkästään yleisen suostumusopin kautta ei voida pitää täysin ongelmattomana, sillä ei ole täysin yksiselitteistä, millaisiin seksuaalisiin tekoihin minkäkin ikäiset lapset voivat lähtökohtaisesti antaa pätevän suostumuksen, ja tämä tekisi tekojen rangaistavuuden arvioinnista etukäteen hankalaa. Rangaistavuuden rajaaminen tukeutumalla ensisijaisesti yleisiin toimenpiteistä luopumissäännöksiin, kuten syyttämättäjättämiseen nuoruusperusteella, ei myöskään ole lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaista, sillä lainsäädännössä ei tulisi kriminalisoida tekoja, joita ei katsota moitittaviksi.

Rangaistavuuden rajaaminen olisi mahdollista myös direktiivin 2011/93 velvoitteiden kannalta. Muun muassa Ruotsi on säätänyt tämän tyyppisen rajauksen lainsäädäntöönsä. Rajauksen ottaminen kansalliseen sääntelyyn näyttäisi kuitenkin edellyttävän kuitenkin Lanzaroten yleissopimuksen mukaan varauman tekemistä sopimukseen. Suomi ei ole tehnyt sopimuksen ratifioinnin yhteydessä varaumaa. Mahdollisuutta lisätä kuvatus kaltainen rajaus 19 ja 21 §:iin tulisi siten edelleen selvittää Lanzaroten yleissopimuksen vaatimusten kannalta, eikä tämän vuoksi tässä ehdotuksessa rajauksen lisäämistä ole ehdotettu.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailta käytetyt keinot

Kansainvälisen vertailun tarkoituksena on selvittää raiskausrikosten sääntelymalleja eri maissa. Suomen kannalta perinteisesti merkityksellisiä vertailuvaltioita ovat Ruotsi, Norja, Tanska ja Saksa. Ruotsi, Islanti ja Saksa ovat muuttaneet raiskaussäännöstä suostumukseen perustuvaksi, joten niiden raiskaussäädöksiin on tässä kiinnitetty erityistä huomiota. Vertailussa on mukana myös Ranskan seksuaalista ahdistelua koskeva säännös.

5.2.1 Ruotsi

Ruotsissa rikoskaaren (*brottsbalk*) 6 luvussa säädetään seksuaalirikoksista (*sexualbrott*). Raiskausrikoksia koskevaa sääntelyä uudistettiin vuonna 2018 ottamalla vapaaehtoinen osallistuminen (*deltar frivilligt*) sääntelyn keskiöön. Uudistukset astuivat voimaan 1.7.2018. *Brottsförebyggande rådet (Brå)* on Ruotsin hallituksen tilauksesta arvioinut raiskaussääntelyn muutosten vaikutuksia. Raportti julkaistiin 15.6.2020. Brån raporttia ei tässä mietinnössä ole tarkemmin huomioitu julkaisemiseen liittyvän aikataulun vuoksi.

Ruotsissa raiskausrikoksia koskevat säännökset ovat rikoskaaren 6 luvun 1 §:ssä. 1 kappaleen mukaan raiskauksesta (*våldtäkt*) tuomitaan se, joka on sukupuoliyhteydessä tai tekee muun seksuaalisen teon, joka loukkauksen vakavuus huomioon ottaen on verrattavissa sukupuoliyhteyteen, sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu tekoon vapaaehtoisesti. Teosta on tuomittava vähintään kahdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi vankauteen. Sen arvioinnissa, onko osallistuminen tapahtunut vapaaehtoisesti, tulee erityisesti ottaa huomioon, onko vapaaehtoisuus ilmennyt sanojen tai toiminnan kautta tai muulla tavalla. Osallistumisen ei katsota koskaan tapahtuneen vapaaehtoisesti silloin, kun 1) osallistuminen on seurausta pahoinpitelystä, muusta väkivallasta tai rikollisilla teoilla uhkaamisesta, uhkauksesta syyttää tai ilmi antaa toinen rikoksesta tai uhkauksesta jättää vahingollinen ilmoitus toisesta, 2) tekijä on kohutuuttomasti käyttänyt hyväkseen toisen tajuttomuudesta, unesta, vakavasta pelosta, päihtymyksestä tai huumeiden vaikutuksen alaisena olemisesta, sairaudesta, ruumiinvammasta, mielenterveyden häiriöstä tai muusta syystä johtuvaa olosuhteisiin nähden erityisen haavoittuvaa tilaa, tai 3) tekijä on saanut toisen osallistumaan väärinkäyttämällä vakavasti tämän riippuvaista asemaa tekijästä.

Rikoskaaren 6 luvun 1 §:n 2 kappaleen mukaan, jos rikos on olosuhteet huomioon ottaen vähemmän törkeä, tekijä tuomitaan raiskauksesta vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Rikoskaaren 26 luvun 1 §:n 2 kappaleen mukaisesti vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on 14 päivää. Rikoskaaren 6 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan, jos rikosta on pidettävä törkeänä, tuomitaan tekijä törkeästä raiskauksesta (*grov våldtäkt*) vankeuteen vähintään viideksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Sen arvioinnissa, onko rikos ollut törkeä, tulee erityisesti ottaa huomioon, onko tekijä käyttänyt väkivaltaa tai uhkauksia jotka ovat olleet erityisen vakavia, onko useampi kuin yksi tekijä tehnyt seksuaalista väkivaltaa tai muulla tavoin osallistunut loukkaukseen tai onko tekijä menettelytapa tai uhrin alhainen ikä huomioon ottaen taikka muulla tavoin osoittanut erityistä häikäilemättömyyttä tai julmuutta.

Rikoskaaren 6 luvun 1a §:n mukaan tekijä tuomitaan tuottamuksellisesta raiskauksesta (*oaktsam våldtäkt*), jos hän syyllistyy 1 §:ssä kuvattuun tekoon törkeästä huomioidimattomuudesta. Rangaistus on enintään 4 vuotta vankeutta. Jos teko on olosuhteisiin nähden lievä, tekijää ei pidetä vastuussa teosta.

Rikoskaaren 6 luvun 2 §:n 1 kohdassa säädetään seksuaalisesta hyväksikäytöstä (*sexuellt övergrepp*) ja 2 kohdassa sen törkeästä tekemuodosta (*grov sexuellt övergrepp*). Henkilö, joka tekee muun kuin 1 §:ssä säädetyn seksuaalisen teon henkilölle, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti tuomitaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Vapaaehtoisuutta arvioidaan 1 § kerrottujen kriteerien nojalla. Törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan vähintään kuusi kuukautta tai enintään kuusi vuotta vankeutta.

Tekijä tuomitaan rikoskaaren 6 luvun 3 §:ssä mukaan tuottamukselliseen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (*oaktsam sexuellt övergrepp*), jos hän syyllistyy 2 §:ssä kuvattuun tekoon törkeästä huolimattomuudesta. Rangaistus on enintään neljä vuotta vankeutta. Jos teko on olosuhteisiin nähden lievä, tekijää ei pidetä vastuussa teosta.

Seksuaalisesta häirinnästä (*sexuellt ofredande*) on säädetty rikoskaaren 6 luvun 10 §:ssä. Sen ensimmäinen kohta koskee alle 15-vuotiaan lapsen seksuaalista koskettelua muissa kuin luvussa muuten rangaistavaksi säädettyissä tapauksissa. 2 kohdan mukaan seksuaalisesta häirinnästä tuomitaan myös se, joka paljastaa itsensä toiselle tavalla, joka on omiaan aiheuttamaan toiselle mielipahaa (*obehag*) tai muuten sanoin tai teoin häiritsee toista tavalla, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista loukkaamattomuutta (*sexuella integritet*). Molempien kohtien mukaan rangaistuksena on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Säännöksestä on oikeuskirjallisuudessa todettu (Lena Holmqvist ym.: *Brottsbalken. En kommentar*. Kap. 1–12), että rangaistavia ovat sen mukaan teot, joilla on tarkoitus kiihottaa tai tyydyttää tekijän seksuaaliviettä. Vastuu voi seurata vain ilmaisusta, joilla on selvä seksuaalinen painotus.

Ruotsissa säädetään erikseen lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista. Rikoskaaren 6 luvun 4 §:n 1 ja 2 kappaleessa säädetään lapsen raiskauksesta (*våldtäkt mot barn*). Joka on sukupuoliyhteydessä taikka tekee muun lapsen kohdistuvan sukupuoliyhteyteen rinnastuvan teon alle 15-vuotiaan lapsen kanssa ja eräissä tilanteissa 15–17-vuotiaan lapsen kanssa, tuomitaan vankeutta vähintään kahdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Jos teko katsotaan törkeäksi (*grov våldtäkt mot barn*) esimerkiksi väkivallan käytön takia, tekijä tuomitaan pykälän 3 kappaleen mukaan vankeuteen vähintään viideksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. 6 luvun 5 §:n mukaan jos 4 §:n 1 tai 2 kappaleessa tarkoitettu teko on vähemmän törkeä, tekijä on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (*sexuellt utnyttjande av barn*) vankeuteen enintään

neljäksi vuodeksi. Jos kysymyksessä oleva seksuaalinen teko on muu kuin rikoskaaren 6 luvun 4 tai 5 §:ssä tarkoitettu, tekijä on luvun 6 §:n mukaan tuomittava lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta loukkauksesta (*sexuellt övergrepp mot barn*) vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi, tai jos teko on törkeä (*grovt sexuellt övergrepp mot barn*), vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Rikoskaaren 6 luvun 8 § säädetään lapsen poseerauksen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (*utnyttjande av barn för sexuell posering*) ja sen törkeistä tekemuodosta. Normaaliuotoisesta teosta tuomitaan vähintään sakkoon ja enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Törkeästä tekemuodosta tuomitaan vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Rikoskaaren 6 luvun 9 §:n perusteella henkilö voidaan tuomita alle 18-vuotiaan lapsen houkuttelemisesta muihin kuin luvussa mainittuihin seksuaalisiin tekoihin enintään neljäksi vuodeksi vankeuteen. Henkilö voidaan rikoskaaren 6 luvun 10 a §:n nojalla tuomita yhteydenotosta lapseen seksuaalisessa tarkistuksessa (*kontakt för att träffa ett barn i sexuell syfte*), jos tämä on ehdottanut tai suostunut tapaamiseen alle 15-vuotiaan lapsen kanssa tarkoituksenaan tehdä 4 §, 5 §, 6 §, 8 § tai 10 §:ssä kriminalisoitu teko. Teosta tuomitaan vähintään sakkooa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Rikoskaaren 6 luvun 14 § mukaan henkilöä, joka on syyllistynyt 5 §, 6 §:n 1 kohdan mukaiseen tekoon alle 15-vuotiasta lasta vastaan, 8 § 1 kohdan ja 10 § 1 kohdan mukaiseen tekoon, ei pidetä vastuussa teosta, jos on ilmeistä, että kyseessä ei ole rikos ottaen huomioon tekijän ja lapsen välinen ikä- ja kehitysero sekä muut olosuhteet.

Lapsipornografiasta säädetään rikoskaaren 16 luvun 10 a §:ssä. Sen mukaan joka 1) kuvaa lapsen pornografisessa kuvassa; 2) levittää, luovuttaa, antaa, näyttää tai muuten asettaa tällaisen kuvan lapsesta toisen saataville; 3) hankkii tai tarjoaa tällaisen kuvan lapsesta; 4) välittää yhteyksiä tällaisten lasten kuvien ostajien ja myyjien välillä tai ryhtyy muihin vastaaviin toimenpiteisiin tarkoituksena edistää tällaisten kuvien kauppaa, tai 5) pitää hallussa tällaisen kuvan lapsista tai katselee sellaista kuvaa, johon hän on saanut pääsyn, tuomitaan lapsipornografiarikoksesta (*barnpornografibrott*) vähintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. 10 a §:n 2 kohdan mukaan, jos teko on vähäinen, tuomitaan tekijä enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. Törkeästä lapsipornografiarikoksesta (*grovt barnpornografibrott*) tuomitaan 10 a §:n 6 kohdan nojalla vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi vankeuteen. Rikoskaaren 16 luvun 10 b § mukaan 10 a §:n ensimmäinen ja toinen kohta eivät sovellu, jos kuvatun henkilön ja kuvan tuottavan henkilön välinen ikä- ja kehitysero on pieni ja olosuhteet eivät muuta vaadi. Kielto ei myöskään koske sitä, joka esim. maalaamalla tai muuten käsityöllä tuottaa tällaisen kuvan, paitsi jos kuva on tarkoitus esim. levittää tai asettaa muiden saataville. Myös muut olosuhteet voivat oikeuttaa teon (3 kohta).

Rikoslain 4 luvun 6 c § koskee laitonta yksityisyyden loukkauksesta (*olaga integritetsintrång*). Sääntely koskee toisen yksityisyyteen puuttumista levittämällä tiettyjä yksityisyyttä koskevia kuvia tai muita tietoja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kostopornon, alastonkuvien, potilaskertomusten tai yksityisyyttä loukkaavan rikoksen uhrin tai onnettomuuspaikan kuvien levittäminen. Pykälän mukaan tuomitaan se, joka loukkaa toisen yksityiselämää levittämällä kuvan tai muun tiedon henkilön seksuaalisesta käyttäytymisestä; kuvan tai muun tiedon henkilön terveydentilasta; kuvan tai muun tiedon henkilöön, vapauteen tai rauhaan kohdistuneen hyökkäyksen sisältäneen rikoksen uhriksi joutumisesta; kuvan erittäin haavoittuvassa asemassa olevasta henkilöstä; tai kuvan kokonaan tai osittain alastomana olevasta ruumiista, jos leviäminen on omiaan aiheuttamaan vakavaa haittaa kuvan tai tiedon kohteelle. Teosta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Teosta ei tuomita, jos teko tarkoituksensa ja muiden olosuhteidensa vuoksi on puolustettavissa. Törkeästä laittoman yksityisyyden loukkauksesta (*grovt olaga integritetsintrång*) säädetään 4 luvun 6 d §:ssä ja sen rangaistusasteikko on vähintään kuusi kuukautta ja enintään neljä vuotta vankeutta. Tunnusmerkistöllä on vahvistettu ja selkeytetty suoja loukkaavien kuvien levittämistä vastaan.

5.2.2 Norja

Norjan rikoslain (*straffeloven*) toisen osan 26 luku koskee seksuaalirikoksia (*seksuallovbrudd*). Norjassa on ajoittain pohdittu raiskausrikosten sääntelymallin muuttamista suostumusperusteiseksi, mutta muutoksia ei vielä ole tehty. Suostumusperusteiseen sääntelymalliin siirtymistä käsiteltiin Norjassa ainakin keväällä 2018.

Raiskauksesta (*voldtekt*) säädetään rikoslain 291 §:ssä. Perussäännöksen mukaan rangaistaan sitä, joka a) hankkii seksuaalisen kanssakäymisen (*seksuell omgang*) väkivallalla tai uhkaavalla käytöksellä, b) on seksuaalisessa kanssakäymisessä tiedottoman tai muun toimintaa vastustamaan kykenemättömän kanssa taikka c) väkivallalla tai uhkaavalla käytöksellä saa uhrin harjoittamaan seksuaalista kanssakäymistä jonkun toisen henkilön kanssa tai tekemään vastaavan teon itselleen. Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta enintään kymmenen vuotta. Norjassa vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on rikoslain 31 §:n mukaisesti 14 päivää.

Lain 292 §:n mukaan rangaistuksen tulee olla kolmesta viiteentoista vuotta vankeutta silloin, jos 291 §:ssä kuvattu raiskaus sisältää peniksellä tai esineellä tunkeutumisen vaginaan tai peräaukkoon tai peniksellä tunkeutumisen loukatun suuhun tai jos tekijä on aiheuttanut kohdassa 291 b) kuvatun tilan toteuttaakseen seksuaalisen kanssakäymisen.

Törkeästä raiskauksesta (*grov voldtekt*) vankeutta tuomitaan rikoslain 293 §:n mukaan enintään 21 vuotta. Sama koskee tilanteita, joissa syyllistä on aikaisemmin rangaistu 291, 294 tai 299 §:n nojalla raiskauksesta tai lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Teko voidaan katsoa törkeäksi esimerkiksi, jos useat ovat yhdessä raiskanneet uhrin tai raiskaus on tehty erityistä kipua aiheuttavalla tai erityisen loukkaavalla tavalla.

Törkeästä huolimattomuudesta tehty raiskaus (*grovt uaktsom voldtekt*) on säädetty rangaistavaksi lain 294 §:ssä. Rangaistus törkeästä huolimattomuudesta tehdystä raiskauksesta on enintään kuusi vuotta vankeutta. Jos teon olosuhteet vastaavat törkeää raiskausta koskevassa rangaistussäännöksessä kuvattuja olosuhteita, on rangaistuksen enimmäispituus 10 vuotta. Raiskausta koskevan 291 §:n nojalla ei voida tuomita tekijää, joka on tosiasiallisesti uskonut sukupuoliyhteyden tapahtuneen vapaaehtoisesti. Tämän nähtiin puoltavan törkeän huolimattoman tekemuodon rangaistavaksi säätämistä. Törkeästä huolimattomuudesta tehdystä raiskauksesta on kyse silloin, kun tavanomaisen huolellinen ihminen olisi ilmiselvästi ymmärtänyt, ettei toinen osapuoli osallistunut sukupuoliyhteyteen vapaaehtoisesti. Vain törkeästä huolimattomuudesta, ei tavallisesta huolimattomuudesta, tehtyä raiskausta pidettiin niin moitittavana tekona, että siitä tulisi rangaista. Törkeästä huolimattomuudesta tehdyn raiskauksen katsottiin toisaalta olevan vähemmän moitittava kuin tahallisesti tehty teko, mikä haluttiin ilmaista myös tekemuodon matalammassa rangaistusasteikossa.

Rikoslain 297 § koskee seksuaalista tekoa ilman suostumusta (*seksuell handling uten samtykke*). Henkilö joka tekee seksuaalisen teon toiselle, joka ei ole suostunut siihen, voidaan tuomita sakkoon tai enintään vuodeksi vankeuteen.

Norjassa seksuaalista häirintää koskee rikoslain 298 §:n säännös seksuaalisesti loukkaavasta käyttäytymisestä julkisella paikalla tai ilman suostumusta (*seksuelt krenkende atferd offentlig eller uten samtykke*). Pykälän mukaan rangaistaan sitä, joka sanoin tai teoin osoittaa seksuaalisesti loukkaavaa tai muuten säädytöntä (*unanstendig*) käyttäytymistä a) julkisella paikalla tai b) sellaisen henkilön läsnä ollessa, joka ei ole antanut tekoonsuostumustaan, tai tällaista henkilöä kohtaan. Rangaistukseksi tuomitaan sakkoon tai enintään yksi vuosi vankeutta. Säännöstä on oikeuskirjallisuudessa (Magnus Matningsdal: *Norsk spesiell strafferett*, 2010) todettu muuten sovellettu esimerkiksi itsensäpaljastajiin ja tirkistelijöihin, ja se voi soveltua myös siveettömiin puheisiin.

Norjan rikoslain 299 §:ssä säädetään rangaistavaksi seksuaalinen kanssakäyminen (*seksuell omgang*) alle 14-vuotiaan lapsen kanssa (alle 14-vuotiaan lapsen raiskaus). Enimmäisrangaistus on 10 vuotta vankeutta. Norjassa vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on 14 päivää. Jos seksuaalinen kanssakäyminen on sukupuoliyhteydeksi

tai siihen rinnastettavaksi teoksi katsottava teko, vähimmäisrangaistus on kolme vuotta vankeutta ja enimmäisrangaistus 15 vuotta vankeutta (rikoslaki 300 §). Eräissä törkeimmissä tapauksissa enimmäisrangaistus on rikoslain 301 §:n mukaan 21 vuotta vankeutta (esimerkiksi usean tekijän tekemä rikos tai erityistä kipua aiheuttavalla tai erityisen loukkaavalla tavalla tehty rikos). Sama koskee tilanteita, joissa syyllistä on aikaisemmin rangaistu 291, 294 tai 299 §:n nojalla.

Norjan rikoslain 302 §:n mukaan seksuaalisesta kanssakäymisestä 14- tai 15-vuotiaan kanssa tuomitaan vankeutta enintään kuusi vuotta. Rikoslain 303 §:n mukaan enimmäisrangaistus on 15 vuotta vankeutta eräissä törkeimmissä tapauksissa, joihin kuuluu esimerkiksi se, että useat ovat tehneet teon, tai että teko on tehty erityistä kipua aiheuttavalla tai erityisen loukkaavalla tavalla. Sama säännös koskee myös tilanteita, joissa syyllistä on aikaisemmin rangaistu 291, 299 tai 302 §:n nojalla.

Norjan rikoslain 304 §:ssä säädetään rangaistavaksi seksuaalinen teko alle 16-vuotiaan lapsen kanssa (enimmäisrangaistus kolme vuotta vankeutta) ja 305 §:ssä seksuaalisesti loukkaava käyttäytyminen alle 16-vuotiaasta lasta kohtaan (sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi). Rikoslain 306 §:ssä säädetään tapaamisen järjestämisestä tehdäkseen seksuaalisen hyväksikäytön (*avtale om møte for å begå seksuelt overgrep*). Joka järjestää tapaamisen alle 16-vuotiaan lapsen kanssa tarkoituksena tehdä lapsen kanssa teko, joka on kuvattu 299–304 §:ssä, 305 §:ssä tai 311 §:n ensimmäisessä momentissa, tai saapuu tapaamispaikalle taikka paikalle, missä tapaamispaikkaa voidaan tarkkailla tuomitaan sakkoon tai vankeutta enintään yhdeksi vuodeksi. Rikoslain 309 §:ssä on kriminalisoitu seksipalveluiden ostaminen alaikäiseltä (*kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige*). Rangaistus on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta ja tietyissä törkeissä tapauksissa vankeutta enintään kolme vuotta.

Rikoslain 310 §:ssä säädetään lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja lasta seksuaalisoivan esityksen esittämisestä (*fremvisning av seksuelle overgrep mot barn eller fremvisning som seksualiserer barn*). Joka osallistuu tällaisen esityksen esitykseen, tuomitaan sakkoon tai enintään kolmeksi vuodeksi vankeuteen. Lapsella tarkoitetaan tässä alle 18-vuotiaasta henkilöä. Rikoslain 311 § koskee lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja lasta seksuaalisoivaa kuvamateriaalia (*fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn*). Henkilö joka tuottaa kuvamateriaalia lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai lasta seksuaalisoivaa kuvamateriaalia, levittää tällaista materiaalia, esim. hankkii materiaalia tai pääsen sellaiseen materiaaliin käsiksi, järjestää julkisen tilaisuuden jossa materiaalia esitetään tai saa alle 18-vuotias esiintymään julkisessa seksuaalista kuva- tai videosisältöä sisältävässä tuotannossa, tuomitaan sakkoon tai enintään kolmeksi vuodeksi vankeuteen. Lapsella tarkoitetaan koko pykälässä alle 18-vuotiaasta lasta. Teko on tuottamuksellisesti rangaistavaa.

Näistä tuomitaan sakkoihin tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Rangaistausta voidaan jättää tuomistamatta sille, joka ottaa kuvan tai pitää hallussaan kuvaa 16–18-vuotiaasta henkilöstä tämän suostumuksella jos molemmat ovat iältään ja kehitykseltään vastaavalla tasolla. Säännöstä ei sovelleta kuvamateriaaliin, jota on pidettävä oikeutettuna taiteellisin, tieteellisin, tiedollisin tai vastaavin syin taikka videomateriaaliin, minkä Norjan mediaviranomainen (*Medietilsynet*) on ennalta hyväksynyt esitettäväksi tai myytäväksi.

5.2.3 Tanska

Tanskan rikoslain (*straffeloven*) 24 luku koskee seksuaalirikoksia (*seksualforbrydelser*). 216 §:ssä säädetään raiskauksesta (*voldtægt*). Sen mukaan raiskauksesta tuomitaan vankeuteen enintään 8 vuodeksi se, joka 1) on sukupuoliyhteydessä väkivalloin tai väkivallalla uhaten tai 2) on sukupuoliyhteydessä muuta laitonta pakkoa käyttäen tai sellaisen henkilön kanssa, joka tilansa tai tilanteensa vuoksi on kykenemätön vastustamaan tekoa. Jos raiskauksen uhri on alle 12-vuotias, teko on ollut luonteeltaan erityisen vaarallinen tai olosuhteet ovat muutoin erityisen raskauttavia, on ensimmäisrangaistus 12 vuotta vankeutta. Tanskassa vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on rikoslain 33 §:n 1 momentin mukaan seitsemän päivää. Rikoslain 225 §:n mukaan 216 §:ää sovellettaessa sukupuoliyhteyteen rinnastetaan myös muu seksuaalinen toiminta.

Tanskan rikoslain 218 §:ssä säädetään rangaistus sille, joka on sukupuoliyhteydessä käyttämällä hyväksi toisen mielisairautta tai henkistä kehitysvammaisuutta (*mentale retardering*). Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta enintään neljä vuotta.

Tanskan rikoslain 222 §:n mukaan sitä, joka on sukupuoliyhteydessä alle 15-vuotiaan lapsen kanssa, rangaistaan enintään kahdeksan vuoden vankeudella, ellei tekoon sovellu 216 §:n 3 momentti. 223 §:n mukana, joka on sukupuoliyhteydessä alle 18-vuotiaan henkilön kanssa, jos tämä on tekijän lapsi, lapsenlapsi, kasvatti lapsi tai jos tämä osallistuu lapsen kasvattamiseen tai opettamiseen, tuomitaan enintään neljäksi vuodeksi vankeuteen. Samoin rangaistaan 2 momentin nojalla sitä joka käyttää väärin luottamusasemaansa lapseen. Lain 225 §:n mukaan mainittua pykälää sovelletaan myös muuhun seksuaaliseen tekoon kuin sukupuoliyhteyteen.

Lapsipornografiastasta säädetään 226 §:ssä. Henkilö, joka tuottaa pornografisia valokuvia, elokuvia tai vastaavia alle 18-vuotiaasta henkilöstä, tarkoituksena myydä tai muuten jakaa materiaalia, tuomitaan sakkoihin tai enintään kuudeksi vuodeksi vankeuteen. 227 §:n mukaan, joka saa alle 18-vuotiaan henkilön osallistumaan pornogra-

fisen tekoon tuomitaan sakkoon tai korkeintaan kuudeksi vuodeksi vankeuteen. Toisen momentin mukaan tällaisen esitykseen katsojana osallistumisesta tuomitaan sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen.

Tanskan rikoslain 232 §:n mukaan rangaistaan sitä, joka säädyttömällä toiminnalla loukkaa säädyllisyyttä (*ved uanstændigt forhold krænker blufærdigheden*). Rangaistukseksi tuomitaan sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Jos kohteena on ollut alle 15-vuotias lapsi, enimmäisrangaistus on neljä vuotta vankeutta. Säännöksen on luonnehdittu (mietintö nro 1534) toimivan käytännössä yleislausekkeena, jota voidaan soveltaa kaikenlaiseen jollakin tavalla karkeaan seksuaaliseen toimintaan, joka on tuomioistuinten mielestä rangaistuksen arvoinen, mutta jota muut seksuaalirikoksia koskevat säännökset eivät kata.

235 §:n mukaan henkilö joka levittää pornografisia valokuvia, elokuvia tai muita vastaavia visuaalisia kopioita alle 18-vuotiaasta henkilöstä tuomitaan sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Erityisissä raskauttavissa olosuhteissa, esimerkiksi jos lapsen elämä on alttiina vaaralle, tuomio voi olla enintään kuusi vuotta vankeutta. 2 momentin mukaan henkilöllä, jolla on hallussaan 18-vuotiasta henkilöä pornografisesti esittävä valokuva tai elokuva taikka muu vastaava visuaalinen jäljennös tai tulee tietoiseksi sellaisesta internetin tai muun vastaavan tiedon levitysjärjestelmän kautta tuomitaan sakkoon tai enintään vuodeksi vankeuteen. 3 momentin mukaan 2 momenttia ei sovelleta valokuvien, elokuvien tai vastaavien hallussapitoon, jos kuvattu henkilö on 15-vuotias ja tämä on suostunut hallussapitoon.

Seksuaalista materiaalia sisältävän yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen osalta soveltuu 264 d §, joka koskee yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä. Sen 2 momentin mukaan, jos tietojen tai paljastuksen luonne ja laajuus tai asianomaisten henkilöiden lukumäärä on erityisen raskauttava, rangaistus voidaan korottaa vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. 1 momentin rangaistusasteikko on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

5.2.4 Islanti

Islannissa seksuaalirikoksista (*kynferðisbrot*) säädetään rikoslain (*Almenn hegningarlög*) luvussa XXII. Islanti on muuttanut rikoslain raiskausrikosta koskevaa 194 §:n suostumukseen perustuvaksi. Muutokset tulivat voimaan 23.3.2018.

Rikoslain 194 §:n mukaan se, joka on sukupuoliyhteydessä tai muussa seksuaalisessa kanssakäymisessä toisen henkilön kanssa ilman tämän suostumusta, on syyllinen raiskaukseen (*naudgun*) ja tuomitaan vankeusrangaistukseen vähintään yhdeksi

ja enintään 16 vuodeksi. Suostumus katsotaan annetun silloin, kun se on vapaaehtoisesti ilmaistu. Suostumusta ei katsota annetun silloin, jos se on saatu väkivalloin, uhkauksin tai muulla laittoman pakon muodolla. Väkivallaksi katsotaan myös uhrin itsemääräämisoikeuden rajoittaminen vangitsemalla, huumausaineen avulla tai muulla vastaavalla tavalla.

Samoin katsotaan syyllistyneen raiskaukseen ja tuomitaan ensimmäisessä momentissa määritellyyn rangaistukseen se, joka petoksella tai hyväksikäyttäen henkilön puutteellista ymmärrystä olosuhteista tai tämän psyykkistä häiriötä tai muuta henkistä vajavaisuutta tai sitä, ettei tämä jostain muusta syystä ole tilassa jossa voisi vastustaa tekoa tai ymmärtää sen merkitystä, on sukupuoliyhteydessä tai muussa seksuaalisessa kanssakäymisessä hänen kanssaan.

5.2.5 Saksa

Saksan rikoslainsäädännössä seksuaalirikoksia koskevat säännökset ovat rikoslain (Strafgesetzbuch) 13 luvussa. Saksa rikoslain uudistettu raiskausta (*Vergewaltigung*) koskeva pykälä astui voimaan 10.11.2016. Saksa on pykälän suostumusta koskevan 1 momentin osalta omaksunut raiskaussäätelyssään niin sanotun ”ei tarkoittaa ei-mallin”, jossa kieltäytyminen voidaan ilmaista sanallisesti tai muulla tavalla, esim. käyttäytymisellä.

Saksassa seksuaalisesta väkivallasta, pakottamisesta ja raiskauksesta (*Sexueller Übergriff; sexuelle Nötigung; Vergewaltigung*) säädetään rikoslain 177 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan se, joka vastoin toisen henkilön havaittavissa olevaa tahtoa, tekee tälle seksuaalisia tekoja tai laittaa tämän tekemään tällaisia tekoja tai olemaan kolmannen tekemien seksuaalisten tekojen kohteena tai tekemään seksuaalisia tekoja kolmannen henkilön kanssa, tuomitaan vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi.

Pykälän 2 momentin (2) mukaan samalla tavalla rangaistaan sitä, joka tekee seksuaalisia tekoja toisen henkilön kanssa tai laittaa tämän tekemään tällaisia tekoja tai olemaan kolmannen tekemien seksuaalisten tekojen kohteena tai tekemään seksuaalisia tekoja kolmannen henkilön kanssa, jos 1) tekijä käyttää hyväkseen sitä, ettei henkilö pysty muodostamaan vastakkaista tahtoa tai ilmaisemaan sitä, 2) tekijä käyttää hyväkseen sitä, että toisen henkilön kyky tahdon muodostamiseen tai ilmaisemiseen on vakavasti rajoittunut hänen fyysisen tai henkisen tilansa vuoksi, ellei hän ole vakuuttunut toisen suostumuksesta, 3) tekijä toimii käyttäen hyväksi yllättävää hetkeä, 4) tekijä hyödyntää tilannetta jossa uhrille seuraisi vakavaa haittaa vastustaessaan tekoa tai 5) tekijä on pakottanut henkilön tekemään seksuaalisia tekoja tai olemaan niiden kohteena vakavalla haitalla uhaten. Yritys on rangaistavaa 3 momentin (3) mukaan.

Pykälän 4 momentin (4) mukaan rangaistus on vähintään vuosi vankeutta silloin, jos kyvyttömyys vastakkaisen tahdon muodostamiseen tai ilmaisemiseen johtuu sairaudesta tai vammasta. 5 momentin (5) mukaan rangaistus on vähintään vuosi vankeutta silloin, jos tekijä 1) käyttää väkivaltaa uhria vastaan, 2) uhkaa uhria välittömällä vaaralla henkeä tai terveyttä kohtaan, tai 3) käyttää hyväkseen tilannetta, jossa uhri on suojaan ja tekijän armoilla. 6 momentti (6) koskee erityisen vakavia tapauksia, joissa rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Erityisen vakavasta tapauksesta on kyse tyyppillisesti silloin, jos 1) tekijä on sukupuoliyhteydessä uhrin kanssa tai tekee vastaavia, uhria nöyryyttäviä seksuaalisia tekoja uhrin kanssa tai laittaa uhrin tekemään tällaisia tekoja, etenkin jos ne sisältävät kehoon tunkeutumisen (raiskaus), tai 2) loukkauksen on suorittanut useampi kuin yksi henkilö yhdessä. Rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta silloin, jos tekijä kantaa mukanaan asetta tai muuta vaarallista välinettä, kantaa muuten mukanaan välinettä tarkoituksena estää väkivallalla tai sillä uhkaamisella toisen henkilön vastarinta tai asettaa uhrin vakavasti terveyttä uhkaavaan vaaraan (7). Rangaistus on vähintään viisi vuotta vankeutta silloin, jos teon aikana tekijä käyttää asetta tai muuta vaarallista välinettä, pahoinpitelee uhria vakavasti tai asettaa uhrin henkeä uhkaavaan vaaraan (8).

Pykälän 9 momentin (9) mukaan vähemmän vakavissa (1) ja (2) momentin mukaisissa tapauksissa rangaistus on vähintään kolme kuukautta ja enintään kolme vuotta vankeutta, vähemmän vakavissa (4) ja (5) momentin mukaisissa tapauksissa rangaistus on kuudesta kuukaudesta kymmeneen vuotta vankeutta, ja vähemmän vakavissa (7) ja (8) momentin mukaisissa tapauksissa yhdestä kymmeneen vuotta vankeutta.

Saksan rikoslain 176 §:ssä säädetään rangaistavaksi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (*Sexueller Mißbrauch von Kindern*). Pykälän 1 momentin mukaan, jos seksuaalinen teko kohdistuu alle 14-vuotiaaseen lapseen, vankeutta tuomitaan vähintään kuusi kuukautta ja enintään kymmenen vuotta. Erityisen vakavissa tapauksissa vähimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta ja lievemmäksi arvioitavissa tapauksissa rangaistusasteikko on kolmesta kuukaudesta viiteen vuoteen vankeutta.

Vakava lasten seksuaalinen hyväksikäyttö (*Sexueller Mißbrauch von Kindern*) säädetään rangaistavaksi Saksan rikoslain 176 a §:ssä. Sen mukaan vähimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta rikoksen uusimistilanteessa ja kaksi vuotta vankeutta, jos esimerkiksi tekijöitä on useita tai teolla aiheutetaan vakavaa terveyden vahingoittumista. Toisaalta tähänkin pykälään sisältyy vähemmän vakavan teon rangaistusasteikko (vankeutta vähintään kolme kuukautta ja enintään viisi vuotta). Viiden vuoden vähimmäisrangaistus koskee tapauksia, joissa lasta on teon yhteydessä vakavasti pahoinpidelty tai joissa hänelle on aiheutettu kuoleman vaara. 176b §:n säädetään kuolemaan johtaneesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (*Sexueller Mißbrauch von Kindern mit Todesfolge*). Jos tekijä aiheuttaa vähintään huolimattomuudesta lapsen kuoleman

seksuaalisen hyväksikäytön vuoksi (176 § ja 176 a §), tuomio on vähintään kymmenen vuotta vankeutta tai elinkautinen.

Saksan rikoslain 184b § koskee lapsipornografian levittämistä, hankkimista ja hallussapitoa (*Verbreitung, Erwerb und Besitz kinderpornographischer Schriften*). Pykälän 1 momentin (1) mukaan sitä, 1) joka levittää lapsipornografista materiaalia tai asettaa sitä yleisön saatavaksi; 2) sitoutuu hankkimaan lapsipornografiaa toiselle; 3) tuottaa lapsipornografista materiaalia jäljentämällä todellisen aktin; 4) joka esim. tuottaa tai hankkii materiaalia käyttääkseen tai 1 tai 2 kohdan tarkoituksessa, tuomitaan vankeuteen vähintään kolmeksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi. Rangaistus on vankeutta vähintään kuusi kuukautta ja enintään 10 vuotta, jos teko tehdään kaupallisesta syystä tai jäsenenä ryhmässä, jonka tarkoitus on jatkaa rikosten tekemistä sekä jos 1 momentin 1, 2 ja 4 kohdassa kuvattu materiaali toistaa todellisen tai todenmukaisen teon. 3 momentin (3) mukaan joka hankkii tai pitää hallussaan lapsipornografista materiaalia joka toistaa todellisen tai todenmukaisen teon tuomitaan sakkoon tai enintään kolmeksi vuodeksi vankeuteen. 184c § koskee nuorisopornografian levittämistä, hankkimista ja hallussapitoa (*Verbreitung, Erwerb und Besitz jugendpornographischer Schriften*). Siinä tuomio voi olla sakkoo tai enintään kolme vuotta vankeutta tai vankeutta kolme kuukautta tai enintään viisi vuota taikka sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. 184d § koskee pornografisen materiaalin lähettämistä television välityksellä ja lapsi- tai nuorisopornografiaan pääsyn saamista television välityksellä (*Zugänglichmachen pornographischer Inhalte mittels Rundfunk oder Telemedien; Abruf kinder- und jugendpornographischer Inhalte mittels Telemedien*). 184e § koskee lapsi- ja nuoripornoa esittävän tilaisuuden järjestämistä (tuomitaan 184b §:n (1) tai 184c §:n (1) nojalla) ja sellaiseen osallistumista (tuomitaan 184b §:n (3) tai 184c §:n (3) nojalla (*Veranstaltung und Besuch kinder- und jugendpornographischer Darbietungen*)).

Seksuaalisesta häirinnästä (*Sexuelle Belästigung*) säädetään rikoslain 184i §:ssä. 1 momentin (1) mukaan, joka koskettaa toista henkilöä seksuaalisella tavalla ja näin toista häiritsee, tuomitaan sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen, ellei teosta säädetä ankarampaa rangaistusta muualla. 2 momentin (2) mukaan erityisen vakavissa tapauksissa rangaistus on vähintään kolme kuukautta ja enintään viisi vuotta vankeutta. Erityisen vakava tapaus on yleensä kyseessä silloin, kun teko on tehty useiden ihmisten toimesta. Seksuaalinen häirintä on 3 momentin (3) mukaan asianomistajarikos. Syyttäjä voi nostaa syytteen erityisen yleisen edun sitä vaatiessa.

5.2.6 Belgia

Belgiassa raiskauksesta säädetään rikoslain (*Code pénal*) 375 artiklassa.

Artiklan mukaan mikä tahansa seksuaalinen tunkeutuminen henkilöön, joka ei suostu tekoon, on raiskaus. Suostumusta ei katsota koskaan annetun silloin, kun teko on tehty väkivalloin, pakottamalla, uhkaamalla, yllättäen tai harhauttamalla tai kun teon on tehnyt mahdolliseksi se, että uhri kärsii fyysisestä tai henkisestä vammasta. Se, joka syyllistyy raiskaukseen, on tuomittava vankeuteen vähintään viideksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Artiklassa säädetään lisäksi rangaistusasteikoista alaikäisiin kohdistuvissa raiskausrikoksissa.

5.2.7 Ranska

Ranska on elokuussa 2018 uudistanut rikoslain (*Code pénal*) artiklan 222-33-2-1 ja 222-33-2-2 seksuaalista ahdistelua koskevan kriminalisoinnin. Uusi moraalin häirintää (*Du harcèlement moral*) koskeva säännös kattaa laajan joukon tekoja, kuten seksuaaliluonteiset sanalliset ja sanattomat teot. 222-33-2-1 koskee puolisoa, kumppania tai muun sopimuksen nojalla olevia kumppaneita. Henkilöä rangaistaan kolmen vuoden vankeudella ja 45 000 euron sakolla, jos tämän toistuva häirintä kumppaniaan kohtaan johtaa työkyvyn heikkenemiseen fyysisen tai henkisen terveydentilan heikkenemisen takia. Rangaistus on viisi vuotta vankeutta ja 75 000 euron sakot, jos teko aiheuttaa yli kahden päivän työkyvyttömyyden ja teko on tehty alaikäisen ollessa läsnä.

222-33-2-2 mukaan työolosuhteissa, toisen toistuvasta häirinnästä, jonka tarkoitus tai seuraus on toisen fyysisen tai henkisen terveyden heikkeneminen, rangaistaan vuoden vankeudella ja 15 000 euron sakolla.

Saman artiklan nojalla rangaistaan myös usean ihmisen toimesta toteutetusta häirinnästä, vaikka yksilöt eivät olisi toimineet toistuvasti, jos häirintä on yhden henkilön aloittamaa tai yhdenmukaista. Samoin rangaistaan, jos häirintää kohdistetaan samaan ihmiseen tietäen toistuvasta häirinnästä. Rangaistus voi olla näissä tilanteissa kaksi vuotta vankeutta ja 30 000 euron sakko. Rangaistus voi olla kolme vuotta vankeutta ja 45 000 euron sakot tietyissä tapauksissa, jos teko aiheuttaa yli kahdeksan päivän työkyvyttömyyden; se kohdistetaan alle 15-vuotiaaseen tai erityisen haavoittuvassa asemassa olevaan; jos teossa käytetään verkkoalustaa; alaikäinen on ollut paikalla.

Työelämässä tapahtuvaa seksuaalista häirintää (*Harcèlement sexuel*) säädellään työlain (*Code du travail*) 1153-1 artiklassa. Myös yksityiselämä laukkaavan tiedon levittämisiä (*De l'atteinte à la vie privée*) koskevan sääntelyn yhteydessä löytyy seksuaalista

häirintää koskevaa sääntely. Rikoslain 226-2-1 koskee ”kostopornoa”, eli internetissä tapahtuvaa häirintää, johon liittyy esim. suostumuksella otetun seksuaalisen kuvamateriaalin jakamista internetissä. Teosta tuomitaan kaksi vuotta vankeutta ja 60 000 euron sakko.

5.2.8 Englanti ja Wales

Yhdistyneiden kuningaskuntien Sexual Offences Act 2003 -laki (42/2003) koskee seksuaalirikoksia. Lain ensimmäinen osa, joka sisältää seksuaalirikoksia koskevat säännökset, on soveltamisalaltaan rajattu pienin poikkeuksin koskemaan vain Englantia ja Walesia.

Lain 1 §:n mukaan

(1) henkilö (A) syyllistyy raiskaukseen, jos

(a) hän tahallisesti tunkeutuu toisen henkilön (B) vaginaan, peräaukkoon tai suuhun peniksellään,

(b) B ei suostu yhdyntään, ja

(c) A ei perustellusti usko, että B suostuu.

(2) Kysymys siitä, onko käsitys perusteltu, on ratkaistava ottaen huomioon kaikki olosuhteet, mukaan lukien kaikki toimenpiteet jotka A on tehnyt varmistaakseen, suostuuko B.

Se, joka syyllistyy raiskaukseen, on tuomittava korkeintaan elinkautiseen vankeusrangaistukseen. Rikokseen sovelletaan lain 75 ja 76 §:ää.

Vain mies voi syyllistyä raiskaukseen, koska rikokseen liittyy aina penetraatio peniksellä. Esimerkiksi sormella tai esineellä tapahtuva seksuaalinen tunkeutuminen tulee rangaistavaksi pahoinpitelynä penetraatiolla (assault by penetration) lain 2 §:n nojalla. Suostumuksen käsite määritellään 74 §:ssä, jonka mukaan henkilön katsotaan suostuvan silloin, kun hän myöntyy omasta valinnastaan, ja hänellä on vapaus ja kyky tämän valinnan tekemiseen. Henkilöltä voi puuttua riittävä kyky valinnan tekemiseen iän tai mielenterveyden häiriön vuoksi.

Lain 75 §:ssä säädetään suostumusta todistavista seikoista. Jos rikosprosessissa näytetään, että vastaaja teki kyseisen teon ja jokin 75 §:n (2) momentissa mainituista olosuhteista oli käsillä ja että vastaaja oli näistä olosuhteista tietoinen, asianomistajan katsotaan olleen antamatta suostumustaan kyseiseen tekoon, jollei riittävää näyttöä esitetä siitä, että hän on antanut suostumuksensa, ja vastaajan katsotaan olleen vailla perusteltua uskomusta siitä, että asianomistaja on suostunut, ellei riittävää näyttöä

esitetä siitä, että hän on perustellusti uskonut niin. Tällaisista olosuhteista on (2) momentin mukaan kyse silloin, kun (a) joku käytti teon aikana tai välittömästi ennen sen alkua väkivaltaa asianomistajaa kohtaan tai sai asianomistajan pelkäämään, että väkivaltaa käytettäisiin häntä kohtaan, (b) joku sai teon aikana tai välittömästi ennen sen alkua asianomistajan pelkäämään, että väkivaltaa käytettiin tai tultaisiin käyttämään toista henkilöä kohtaan, (c) asianomistaja oli, ja vastaaja ei ollut, laittomasti pidätetty silloin, kun teko tapahtui, (d) asianomistaja nukkui tai oli muutoin tiedottomassa tilassa teon aikana, (e) asianomistaja ei olisi voinut fyysisen vammansa vuoksi ilmaista teon aikana vastaajalle sitä, suostuuko hän, tai kun (f) joku oli ilman asianomistajan suostumusta antanut tälle tai saanut tämän ottamaan ainetta joka, ottaen huomioon milloin se annettiin tai otettiin, pystyi aiheuttamaan tai mahdollistamaan asianomistajan tokkuraisuuden tai tämän helpon nujertamisen teon tapahtuma-aikana. Kohtien 2(a) ja (b) viittaus aikaan juuri ennen teon alkua tarkoittaa sellaisten tekojen kohdalla, joissa kyse on yhdestä teosta yhtenäisessä seksuaalisten tekojen sarjassa, aikaa juuri ennen ensimmäisen seksuaalisen teon alkua.

Ratkaisevasti suostumusta ilmentävistä seikoista säädetään 76 §:ssä. Jos rikosprosessissa näytetään, että vastaaja teki kyseisen teon ja että (a) vastaaja tarkoituksellisesti huijasi asianomistajaa kyseisen teon luonteesta tai tarkoituksesta, tai (b) vastaaja tarkoituksellisesti sai asianomistajan suostumaan tekoon esittämällä henkilöä, jonka asianomistaja tuntee henkilökohtaisesti, katsotaan, ettei asianomistaja ollut suostunut kyseiseen tekoon eikä vastaaja ollut uskonut, että asianomistaja suostui tekoon. Kohdassa (a) kyse voi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa vastaaja kertoo asianomistajalle että sormella tapahtuva tunkeutuminen tämän vaginaan on tarpeellista lääketieteellisistä syistä, vaikka tosiasiassa teon tarkoituksena on hänen seksuaalinen mielihyvänsä. Kohta (b) kattaa esimerkiksi tilanteen, jossa vastaaja esittää asianomistajan kumppania saaden asianomistajan näin suostumaan tekoon.

Asianomistajan seksuaalihistoriaan liittyvien kysymysten tai todisteiden esittämistä oikeudessa on rajoitettu Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 -lain (23/1999) 41 §:ssä, jonka tulkinnasta ja soveltamisesta puolestaan säädetään lain 42 §:ssä. Lain 43 §:ssä säädetään hakemusmenettelystä luvan saamiseksi tällaisten todisteiden tai kysymysten esittämiseen oikeudessa.

5.2.9 Irlanti

Irlannissa raiskauksesta säädetään Criminal Law (Rape) Act -lain (10/1981) 2 §:ssä, jonka mukaan

2. —(1) Mies syyllistyy raiskaukseen, jos—

(a) hän on laittomasti sukupuoliyhdyntänsä naisen kanssa, joka ei teon aikaan ollut suostunut siihen, ja

(b) mies tiesi, ettei nainen ollut suostunut sukupuoliyhdyntään tai mies oli piittaamaton sen suhteen, suostuiko nainen vai ei,

ja viittauksia raiskaukseen tässä laissa ja muissa säädöksissä on tulkittava vastaavasti.

(2) Täten todetaan, että jos raiskausta koskevassa oikeudenkäynnissä valamiehistön täytyy arvioida sitä, uskoiko mies naisen suostuneen sukupuoliyhdyntään, perusteltujen syiden olemassaolo tai puuttuminen tällaiselle uskomukselle on seikka, johon valamiehistön tulee kiinnittää huomiota yhdessä muiden merkityksellisten kysymysten kanssa harkittaessa sitä, uskoiko hän niin.

Raiskaus 2 §:n nojalla rajoittuu tekoihin, joihin sisältyy peniksellä tunkeutuminen vagiinaan. Vuonna 1990 voimaantulleella lailla säädettiin raiskauksesta 4 §:n nojalla (rape under section 4). Rangaistussäännöstä sovelletaan seksuaaliseen väkivaltaan, johon sisältyy peniksellä tunkeutuminen peräaukkoon tai suuhun tai esineellä tunkeutuminen vagiinaan. Sekä raiskauksesta että raiskauksesta 4 §:n nojalla voidaan tuomita enimmillään elinikäiseen vankeusrangaistukseen.

Todisteiden ja kysymyksien esittämistä oikeudessa asianomistajan seksuaalisista kokemuksista muiden henkilöiden kuin syytetyn kanssa on rajoitettu. Tuomari voi hakemuksesta antaa luvan tällaisten kysymysten tai todisteiden esittämiseen laissa määriteltyjen edellytysten täytyessä.

6 Lausuntopalaute

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Rikoslaki

1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §. *Kaksoisrangaistavuuden vaatimus.* Pykälän 2 momentissa säädetään poikkeuksesta kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen. Poikkeus koskee 17 luvun 18, 18 a ja 19 §:ää ja 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7, 7 b tai 8 a–8 c §:iä sekä 20 luvun 9 a ja 9 §:ää kun teko kohdistuu 18 vuotta nuorempaan henkilöön (HE 117/1997 vp ja LaVM 3/1998 vp s. 10/I–11/1, HE 34/2004 vp s. 72 ja LaVM 4/2004 vp s. 4, LaVM 10/2006 vp s. 5/II, HE 282/2010 vp s. 101/I, sekä HE 155/2014 vp s. 81 ja TyVM 15/2014 vp s. 8).

Säännöksen esitöistä käy ilmi, että säännöksen alkuperäinen tarkoitus on ollut poistaa kaksoisrangaistavuuden vaatimus lapsia koskevien tekemuotojen osalta (HE 117/1997 vp, s.7-8). Siirrettäessä lapsia koskevat tekemuodot rikoslain 20 luvun säännösten nojalla rangaistavaksi, ei viittauksen säilyttämistä ehdotetun 17 luvun 18 §:ään näin ollen pidetä tarpeellisena ja se poistettaisiin. Muiden 11 §:n 5, 6 ja 7 koh- tien osalta säännöksiin tehtäisiin muutokset siten, että niissä mainittujen 20 luvun säännösten sijaan viitattaisiin ehdotettuihin niiden asemasta sovellettaviin 20 luvun säännöksiin.

2 c luku. Vankeudesta ja yhdistelmärangaistuksesta

11 §. *Yhdistelmärangaistus.* Pykälän 2 momentin 1 kohdassa säädetään rikoksista, joi- den johdosta rikosentekijä voidaan tuomita yhdistelmärangaistukseen (ks. HE 268/2016 vp). Yhdistelmärangaistukseen voidaan tuomita muun muassa törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Säännöstä muutettaisiin siten, että siinä viitat- taisiin tämän rikoksen sijaan ehdotettuihin sen asemasta sovellettaviin 20 luvun sään- nöksiin.

8 luku. Vanhentumisesta

1 §. *Syyteoikeuden vanhentuminen.* Pykälän 5 momentissa säädetään seksuaalirikos- ten syyteoikeutta koskevista erityisistä vanhentumisajoista (ks. HE 282/2010 vp s. 101/II–102/I ja HE 169/2005 vp s. 50/I–51/I). Säännös koskee nykyisiä 6, 7 ja 7 b §:iä

sekä 18 vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuvaa pakottamista seksuaaliseen tekkoon. Säännöstä muutettaisiin siten, siinä viitattaisiin näiden rikosten sijaan ehdotettuihin niiden asemasta sovellettaviin 20 luvun säännöksiin.

15 luku. Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

10 §. *Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen.* Pykälässä säädetään rangaistavaksi törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen (ks. HE 6/1997 vp s. 41/I–43/II, HE 188/2002 vp s. 27/I–29/II, HE 34/2004 vp s. 72/II–73/I, HE 55/2007 vp s. 37/I, HE 76/2009 vp s. 34/II ja HE 289/2014 vp s. 30/II–31/I). Säännöksen nojalla rangaistaan muun muassa sitä, joka tietää lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa. Säännöstä muutettaisiin siten, siinä viitattaisiin näiden rikosten sijaan ehdotettuihin niiden asemasta sovellettaviin 20 luvun säännöksiin.

17 luku. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

18 §. *Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen.* Säännöstä muutettaisiin siten, että siitä poistettaisiin lapsia koskevat tekemuodot, jotka siirrettäisiin rikoslain 20 luvun 19 §:ään omaksi säännöksekseen. Tämän johdosta myös rikoslain 17 luvun 18 §:n loppuosaan tehtäisiin teknisiä muutoksia. Säännöksen soveltamisala säilyisi muita kuin lapsia koskevien tekemuotojen osalta nykyisellään.

18 a §. *Törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen.* Säännös kumottaisiin rikoslain 17 luvussa ja siirrettäisiin asiallisesti rikoslain 20 luvun 20 §:ään.

19 §. *Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito.* Säännös kumottaisiin rikoslain 17 luvussa ja siirrettäisiin rikoslain 20 luvun 21 §:ään eräin muutoksin, joita selostetaan tarkemmin rikoslain 20 luvun 21 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa.

24 §. *Oikeushenkilön rangaistusvastuu.* Säännöksestä poistettaisiin viittaukset 17 luvun 18 a ja 19 §:iin, jotka kumottaisiin ja siirrettäisiin eräin jälkimmäiseen säännökseen tehtävin muutoksin rikoslain 20 luvun 20 ja 21 §:ään. Näitä koskevasta oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädettäisiin 20 luvun 25 §:ssä.

20 luku. Seksuaalirikoksista

Luvun perustelut

Rikoslain nykyinen 20 luku seksuaalirikoksista ehdotetaan korvattavaksi uudella luvulla seksuaalirikoksista. Luku sisältäisi seksuaalirikoksia koskevat rangaistussäännökset ja niitä täydentävät säännökset.

Luvun uusien säännösten yleisenä tavoitteena on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan vahvistaminen. Keskeinen tavoite on myös rikosoikeudellisen suojan parantaminen lasten koskemattomuuden ja häiriötömän kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Keskeisenä arvioinnin perusteena luvussa säädettyjen rikosten täyttymisessä olisi se, osallistuiko toinen seksuaaliseen tekoon vapaaehtoisesti. Lapsia ja muuten heikommassa asemassa olevia suojattaisiin seksuaalisilta teoilta myös tätä laajemmin.

Yksilön seksuaalinen itsemääräämisoikeus kiinnittyy useisiin perusoikeuksiin, erityisesti perustuslain 7 §:n säännöksiin henkilökohtaisesta vapaudesta ja 10 §:n säännöksiin yksityiselämän suojasta. Perustuslain 7 §:n turvaama henkilökohtainen vapaus on luonteeltaan yleisperusoikeus, joka suojaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan (HE 309/1993 vp, s. 46/II). Perustuslain 10 §:n turvaaman yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan samoin kuin vapaus päättää sukupuolisesta käyttäytymisestään (HE 309/1993 vp, s. 53/I, PeVL 17/2006 vp, s. 3/I, PeVL 15/2001 vp, s. 2/I, PeVL 6/2014 vp, s. 2/II).

Jokaisella tulee lähtökohtaisesti olla oikeus itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Sääntelyllä ei ole perusteltua tavoitella esimerkiksi siveellisyyden tai yhdenmukaisen sukupuolikäyttäytymisen ylläpitämistä tai aikaansaamista. On myös otettava huomioon, että seksuaalielämä voi eri ihmisillä olla hyvinkin erilaista. Lasten ja nuorten osalta tarvitaan säännöksiä, jotka suojaavat lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä, mutta toisaalta antavat mahdollisuuden arvioida joustavasti nuorten keskinäisiä vapaaehtoisuuteen perustuvaa seksuaalista kanssakäymistä.

Seksuaalisella itsemääräämisoikeudella ja henkilökohtaisella koskemattomuudella katsotaan olevan sekä fyysinen että psyykinen puoli. Siten fyysisen seksuaalisen koskemisen lisäksi näitä oikeuksia voidaan loukata myös muunlaisilla seksuaalisilla

teoilla, esimerkiksi sanallisilla ilmaisuilla, viestien lähettämällä taikka seksuaalisten kuvien näyttämällä, ottamisella tai oikeudettomalla levittämällä.

Luku jaettaisiin pääsääntöisesti erikseen aikuisiin ja lapsiin kohdistuvia rikoksia koskeviin säännöksiin. Tämän tarkoituksena on ottaa huomioon lapsiin kohdistuvien tekojen erityispiirteet ja moitittavuus sekä selkiyttää säännösten soveltamista. Alle 16-vuotiaisiin kohdistuneisiin tekoihin sovellettaisiin näin ollen pääsääntöisesti lapsiin kohdistuvia rikoksia koskevia säännöksiä, joissa määritellään seksuaaliset teot laajemmin rangaistavaksi lapsen tahdon suuntautumisesta riippumatta. Siten luvun yhteydessä voidaan edelleen puhua 16-vuoden yleisestä suojaikärajasta. Jos teko on rangaistava lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, siihen ei sovellettaisi raiskausta, seksuaalista kajoamista tai seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Teon kohteen ollessa 16–17-vuotias, sovellettaisiin aikuisiin kohdistuvia rikoksia koskevia säännöksiä, joissa kuitenkin olisi tämän ikäisiä koskevia erityissäännöksiä. Seksuaalista ahdistelua koskeva säännös soveltuisi kaiken ikäisiin kohdistuneisiin tekoihin.

Luvussa alle 16-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvien seksuaalisten tekojen rangaistavuus ja sovellettava säännös riippuisivat myös siitä, onko lapsi 12-15-vuotias vai alle 12-vuotias. Tämä heijastaa yleisesti näiden ikäryhmien eri kehitysvaihetta. Sääntely jättäisi kuitenkin tilaa ottaa teon arvostelussa huomioon myös lapsen yksilöllinen kehitys ja olosuhteet. Luvussa lähtökohtana olisi, että vapaaehtoisesti osallistuvien nuorten keskinäisiä sukupuoliyhteyksiä ja seksuaalisia tekoja ei ole säädetty rangaistavaksi. Alle 12-vuotiaisiin kohdistuvat sukupuoliyhteydet ja seksuaaliset teot taas olisivat sellaisenaan ankarasti rangaistavia lapsen tahdon suuntautumista arvioimatta.

Keskeisistä seksuaalirikoksista olisi kustakin säädetty törkeät tekemuodot. Sääntelyssä otettaisiin huomioon se, että myös sellaiset seksuaaliset teot, joissa ei ole sukupuoliyhteyttä, voivat olla huomattavan vakavia. Rikosten ankaroittamisperusteet vastaisivat paljolti toisiaan, mutta sääntelyssä näkyisivät myös rikoskohtaiset erot.

1 §. Raiskaus.

Yleistä

Raiskaus tarkoittaisi sukupuoliyhteydessä olemista sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Säännös koskisi edelleen vakavimpia seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksia.

Raiskaus olisi rangaistava teko niin tekijän kuin kohteenkin sukupuolesta riippumatta. Säännös koskisi sekä eri että samaa sukupuolta olevien välistä sukupuoliyhteyttä. Se soveltuisi myös aviopuolisoön kohdistuvaan ja muussa parisuhteessa tapahtuvaan tekkoon. Säännöksessä tarkoitettu sukupuoliyhteys määriteltäisiin 23 §:n 1 momentissa.

Ihmisten seksuaalinen käyttäytyminen on monimuotoista. Raiskausta koskevalla säännöksellä ei ole tarkoitus asettaa rajoja aikuisten väliselle seksuaaliselle kanssakäymiselle, jonka osapuolet eivät loukkaa toistensa seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Säännös ei soveltuisi alle 16-vuotiaisiin kohdistuviin tekoihin, jotka olisivat erikseen rangaistavia lapsenraiskauksena tai törkeänä lapsenraiskauksena.

1 momentti

Pykälän 1 momentin nojalla sukupuoliyhteys sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti, olisi rangaistava raiskauksena. Henkilön vapaaehtoisuuden ja sen puuttumisen kannalta olennaista olisi se, mitä hänen käytöksestään on ulkoisesti havaittavissa. Vapaaehtoisuus tai sen puuttuminen voi ilmetä niin sanallisen ilmaisun kuin sanattomien eleidenkin tai muun toiminnan perusteella. Henkilön osallistumista sukupuoliyhteyteen ei voisi pitää vapaaehtoisena, jos hän ei ole sanallisesti tai muuten vapaaehtoisuuttaan ilmaissut ja toinen osapuoli ei ole voinut sitä muutenkaan tämän käytöksestä havaita. Tunnusmerkistön täytyminen ei edellyttäisi sitä, että toinen fyysisesti tai sanallisesti vastustelee sukupuoliyhteyttä tai muuten puolustautuu. Henkilön vapaaehtoisuus osallistua sukupuoliyhteyteen voi puuttua, vaikka häntä ei olisi siihen pakotettu.

Tunnusmerkistön täyttymistä arvioitaessa olisi syytä pitää lähtökohtana, että seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu oikeus osallistua seksuaaliseen kanssakäymiseen haluamallaan tavalla, kunhan se ei loukkaa toisen vastaavaa oikeutta. Seksuaalielämä voi eri ihmisillä olla hyvinkin erilaista ja tapoja viestiä tahdostaan osallistua tai olla osallistumatta sukupuoliyhteyteen on hyvin monenlaisia. Vapaaehtoinen osallistuminen voi olla esimerkiksi aktiivista tai pelkästään vastaanottavaa. Vapaaehtoinen osallistuminen tai sen puuttuminen voivat siten ilmetä monenlaisilla tavoilla. Seikkoja, jotka osoittavat vapaaehtoisuuden puuttuvan säännöksessä tarkoitettulla tavalla, ei sen vuoksi ole pyritty tässä esityksessä määrittelemään tyhjentävästi. Tarkoitus ei ole, että sukupuoliyhteys olisi rangaistava raiskauksena, kun sen toinen osapuoli ei ollut ilmaissut osallistumisensa vapaaehtoisuutta jollain määrättyllä tavalla, esimerkiksi sanallisesti, jos hän kuitenkin osallistuu vapaaehtoisesti ja tämä on toisen osapuolen tiedossa. Toisaalta sanallisen suostumuksen ilmaiseminenkaan ei olisi yk-

sin ratkaiseva sellaisessa tilanteessa, jossa muiden olosuhteiden vuoksi tällaisen ilmaisun ei voida katsoa osoittavan vapaaehtoisuutta. Säännös mahdollistaisi sen, että kaikki toisen vapaaehtoisuuden havaitsemisen kannalta olennaiset seikat voidaan kussakin tapauksessa ottaa huomioon.

Osallistuminen voi olla vapaaehtoista, vaikka henkilöllä ei olisi seksuaalista halua osallistua kysymyksessä olevaan sukupuoliyhteyteen, koska henkilö voi vapaasti valita osallistua siihen myös muista syistä, esimerkiksi tuottaakseen toiselle mielihyvää tai saadakseen taloudellista tai muuta etua. Sukupuoliyhteyteen voi osallistua vapaaehtoisesti myös suostuttelun seurauksena. Vaikuttaminen henkilön sukupuoliyhteyteen osallistumista koskevaan tahdonmuodostukseen ei siis lähtökohtaisesti merkitsisi sitä, ettei tämän osallistuminen ole vapaaehtoista. Kuitenkin esimerkiksi uhkauksella pakottamisessa sukupuoliyhteyteen ei ole kysymys suostuttelusta vaan vapaaehtoisuuden puuttumisesta ja siten raiskauksena rangaistavasta teosta. Tämä tekotapa mainittaisiin myös nimenomaisesti 2 momentin 1 kohdassa. Henkilön vapaaehtoisuus voi puuttua myös tilanteessa, jossa hänet painostetaan sukupuoliyhteyteen esimerkiksi taloudellisessa riippuvuussuhteessa tai työsuhteessa. Eräissä tilanteissa jos tekijä asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa harkintakyvyltään heikommassa asemassa olevan osallistumaan sukupuoliyhteyteen, voisi täytyä seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö (5 §).

Raiskaus olisi rangaistava vain tahallisuudella. Tahallisuuden täyttymisen arvioinnissa olisi olennaista, mitä toisen osapuolen vapaaehtoisuudesta tai sen puuttumisesta on ulkoisesti havaittavalla tavalla ilmennyt, ja onko vastaaja tämän tahallisuusedellytyksen täyttävällä tavalla käsittänyt. Tapauksissa, joissa henkilö on ilmaissut vapaaehtoisuutensa puuttumisen torjuvin elein tai nimenomaisesti sanoin, ei siitä tavallisesti voi jäädä toiselle epäselvyyttä. Tunnusmerkistön täytyminen ja tahallisuus eivät kuitenkaan välttämättä edellyttäisi sitä, että toinen oli torjunut toisen lähentelyn tai sukupuoliyhteydestä nimenomaisesti kieltäytynyt, vaan riittäisi, ettei tekijä ole toisen osapuolen käytöksen perusteella voinut pitää tämän osallistumista vapaaehtoisena.

Arvioitaessa vastaajan tahallisuutta tilanteissa, joissa toinen ei ole ilmaissut vapaaehtoisuutta osallistua tai sen puuttumista selvin elein tai nimenomaisin sanoin, voi olla syytä kiinnittää erityistä huomiota muihin seikkoihin. Keskeistä voi olla osapuolten muu toiminta, keskinäinen suhde ja muut olosuhteet. Ilmaisutavan kannalta merkityksellisiä voivat olla myös osapuolten henkilökohtaiset ominaisuudet ja muut henkilökohtaiset tekijät kuten ikä, henkinen kypsyyden vireystila ja mielentila. Osapuolten välisen viestinnän merkitystä arvioitaessa on usein syytä kiinnittää huomiota siihen, että sukupuoliyhteyteen edetään tavanomaisesti vaiheittain vuorovaikutuksessa, jossa tapahtuu molemminpuolista sanallista ja sanatonta viestintää. Osapuolen tahto ja toisen

käsitys siitä voi muodostua vähitellen ja muuttua monta kertaa esimerkiksi saman il-lankin aikana. Pykälän 1 momentin tunnusmerkistön kannalta olennainen olisi vaihe, jossa sukupuoliyhteys aloitetaan.

Tekijän tahallisuutta ei poissulkisi pelkästään se, että hän ilmoittaa perustaneensa kä-sityksensä toisen vapaaehtoisesta osallistumisesta yleistyksiin, joita ei voida pitää pe-rusteltuina. Esimerkiksi paljastava vaatetus ei osoita toisen tahtovan sukupuoliyh-teyttä. Tätä eivät myöskään osoita pelkästään esimerkiksi sanaton tai muuten epä-selvä flirttailu, viettelevä tanssiminen, suuteleminen tai riisuminen. Vaikka tällaiset sei-kat voivat liittyä toimintaan, jolla viestitään halusta osallistua sukupuoliyhteyteen, olisi seikkojen merkitystä vapaaehtoisuuden ilmenemisen ja toisen osapuolen käsityksen kannalta arvioitava olosuhteiden ja osapuolten muun toiminnan valossa.

Pelkkää passiivisuutta, jossa henkilö ei ulkoisesti juurikaan reagoi toisen seksuaali-seen lähentelyyn, ei lähtökohtaisesti voi pitää myönteisen tahdon ilmaisuna. Kysymys voi myös olla pelkotilasta tai muusta ehdotetussa 2 momentissa tarkoitettusta tilan-teesta, jossa toisella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Passiivi-suus tai vähäeleisyys eivät kuitenkaan kaikissa olosuhteissa poissulje osallistumisen vapaaehtoisuutta. Tällöin olisi kuitenkin oltava muita seikkoja, jotka tukevat sitä, että osallistuminen oli vapaaehtoista. Esimerkiksi parisuhteen osapuolen edetessä yhdyntään toinen voi käyttäytyä passiivisesti, mutta osapuolten aikaisemman suhteen ja viestinnän perusteella heillä voi olla molemmin puolin selvyyttä siitä, että sukupuoliyh-teyden voi näin aloittaa.

Yleisesti ei voi olettaa, että aikaisemmassa tilanteessa esitetty tahdonilmaisuu tai aikai-semmpi sukupuoliyhteys osapuolten kesken merkitsisi vapaaehtoisuutta osallistua myö-hempänä ajankohtana tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen. Jotta henkilön osallistumista sukupuoliyhteyteen ilman uutta tahdonilmaisua voisi pitää vapaaehtoisena, pitäisi va-paaehtoisuuden olla sukupuoliyhteyden hetkellä selvää esimerkiksi osapuolten aikai-semman suhteen, viestinnän ja henkilön käyttäytymisen perusteella.

Pelkästään lähentelyä ja yhdyntää koskevien kieltojen jälkeen tapahtuvasta fyysisen tai sanallisen vastustelun päättymisestä ei voida päätellä suostumusta yhdyntään eikä tahallisuutta poissulje vain se, että osapuoli olettaa toisen muuttaneen mielensä il-man, että tahdon muuttumista on sanallisesti tai muutoin selkeästi ilmaistu (KKO 2013:96). Myöskään se, että henkilö antaa toiselle kondomin tai käyttäytyy sukupuoli-yhteyttä helpottavalla tavalla ei sellaisenaan osoita, että hän osallistuisi siihen vapaa-ehtoisesti, koska henkilö voi tehdä näin suojatakseen itseään esimerkiksi sukupuoli- taudilta, sukupuoliyhteyden pitkittymiseltä tai raiskauksen aiheuttamalta kivulta.

Se, että osapuoli jälkepäin katuu vapaaehtoista osallistumisestaan sukupuoliyhteyteen tai hänen suhtautumisensa muuttuu kielteiseksi vasta sukupuoliyhteyden jälkeen, ei tekisi siitä raiskausta. Toisaalta teon jälkeen tapahtuvan käyttäytymisen merkitystä arvioitaessa olisi otettava huomioon, että uhrien toiminta raiskauksen jälkeen on hyvin vaihtelevaa. Raiskauksen uhri ei välttämättä heti osaa kuvata kokemustaan raiskaukseksi tai ymmärtää sitä rikolliseksi teoksi. Hän myös saattaa teon jälkeen vapaaehtoisesti jatkaa suhdettaan vastaajaan tai tehdä rikosilmoituksen vasta pitkän ajan kuluttua teosta. Tällaisten seikkojen ei voi yksinään katsoa osoittavan, ettei raiskauksen tunnusmerkistö ole täyttynyt.

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus jatkuu sukupuoliyhteyden aikanakin. Käytännössä sukupuoliyhteyden toteuttamistapaa ei tavallisesti sovita yksityiskohtaisesti etukäteen eikä säännöksessä tarkoitettu vapaaehtoinen osallistuminen sukupuoliyhteyteen tällaista sopimista edellyttäisi. Selvää kuitenkin on, että seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu oikeus milloin tahansa kieltäytyä sukupuoliyhteyden jatkamisesta silloinkin, kun se on alkanut molemmin puolin vapaaehtoisesti. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaisi näin ollen myös se, että henkilö jatkaa sukupuoliyhteyttä toisen kiellosta huolimatta. Samoin tilanteissa, joissa sukupuoliyhteyden toteuttamistavasta on osapuolten kesken etukäteen sovittu, olisi siitä poikkeaminen olennaisella tavalla katsottava seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukseksi. Sukupuoliyhteyden osapuoli saattaa esimerkiksi toiselta osapuolelta salaten jättää käyttämättä ehkäisyvälinettä (ns. *stealthing* –ilmiö) tai aloittaa peräaukkoon kohdistuvan sukupuoliyhteyden henkilön kanssa, joka ilmoitti nimenomaisesti suostuvansa ainoastaan sukuelimeensä kohdistuvaan yhdyntään. Yhteisymmärryksessä aloitetun sukupuoliyhteyden aikana tehdyt loukkaukset voivat olla kajoavuuden asteeltaan ja luonteeltaan hyvin erilaisia ja sitä, minä rikoksina tällaiset teot ovat mahdollisesti rangaistavia, olisi arvioitava tapauskohtaisesti. Teko voisi täyttää raiskauksen tunnusmerkistön, jos sukupuoliyhteyden jatkuessa toisen vapaaehtoisuus puuttuu siihen osallistumisesta ylipäänsä. Jos tekijä muulla tavalla olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, voisi teko täyttää seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistön. Jos tekijä vahingoittaa tai vaarantaa toisen terveyttä, voisi teko olla rangaistava myös rikoslain 21 luvussa säädettyinä rikoksena.

2 momentti

Pykälän 2 momentin tarkoituksena on määritellä erikseen tiettyjä tilanteita, joissa sukupuoliyhteys katsotaan raiskaukseksi. Nämä koskevat tilanteita, joissa on käytetty väkivaltaa, uhkausta tai hyväksi sitä, ettei toisella ole ollut mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Tällaiset teot täyttäisivät 1 momentissa tarkoitettua vapaaehtoisuuden puuttumisen edellytyksen, mutta ne mainittaisiin erikseen 2 momentissa sel-

vyiden vuoksi ja säännöksen sovellettavuuden yksinkertaistamiseksi. Koska 2 momentissa tarkoitetut teot ovat sellaisenaan moitittavia ja raiskaukseksi itsenäisesti luonnehdittavia, vapaaehtoisuuden puuttumisen erillistä osoittamista voidaan pitää tarpeettomana. Teon täyttäessä momentissa tarkoitetun tunnusmerkistön sen rangaistavuus ei näin ollen edellyttäisi erillistä arviointia ja todistelua osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Momentissa tarkoitetuissa tapauksissa sukupuoliyhteyden osallistumista ei siis voida pitää vapaaehtoisena, mutta momentti ei olisi tyhjentävä lista vapaaehtoisuuden puutteen osoittavista tekijöistä. Lisäksi momentin 1 kohdan nojalla raiskauksen tekijävastuu ulotettaisiin tietyissä tilanteissa sellaisiin tekijöihin, jotka eivät itse olleet uhrin kanssa sukupuoliyhteydessä.

Pykälän 1 ja 2 momentin mukaisia raiskauksia koskee sama rangaistusasteikko ja molemmissa raiskausrikoksissa on kysymys vakavasta toisen henkilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksesta. Tunnusmerkistöjen erot eivät tarkoita, että 2 momentin mukainen raiskaus olisi lähtökohtaisesti vakavammaksi arvioitava kuin pelkkään vapaaehtoisuuden osallistumisen puutteeseen perustuva raiskaus. Kussakin tapauksessa on otettava huomioon kyseisen teon tunnusmerkistöön liittyvät ominaispiirteet ja punnittava tekijän syyllisyyttä ja teon moitittavuutta lisääviä tai lieventäviä seikkoja teon ominaispiirteet huomioon ottaen (ks. KKO 91:2018, kohta 20).

2 momentin 1 kohta

Momentin 1 kohta koskisi tekoja, joissa toinen saadaan sukupuoliyhteyden henkilöön kohdistuvalla väkivallalla tai pakotetaan siihen uhkauksella. Teko olisi raiskaus, vaikka tekijä saisi näin toisen ilmaisemaan suostuvansa sukupuoliyhteyden. Kohdan nojalla rangaistaisiin tekijänä myös sitä, joka ei itse ole uhrin kanssa sukupuoliyhteydessä, mutta on käyttänyt siinä tarkoitettua väkivaltaa tai uhkausta mahdollistaakseen sukupuoliyhteyden kolmannen henkilön kanssa (ks. KKO 1964 II 44 ja KKO 2001:62). Näin ollen tekijävastuuta raiskauksesta ei poistaisi esimerkiksi se vain seikka, ettei saada selville, kuka useista tekijöistä kohdisti uhriin väkivaltaa tai uhkailuja ja kuka oli hänen sukupuoliyhteydessä.

Väkivallan käyttö

Momentin 1 kohdan alkuosan nojalla henkilön saaminen sukupuoliyhteyden käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa olisi raiskaus. Säännös olisi merkityksellinen tilanteissa, joissa sukupuoliyhteyden voidaan katsoa toteutuneen väkivallan käytön vuoksi. Tällöin on selvää, ettei toinen osallistu sukupuoliyhteyden vapaaehtoisesti ja tunnusmerkistön täyttymisen kannalta asiassa ei tarvitsisi erikseen arvioida teon kohteen vapaaehtoisuuden puuttumista.

Väkivallan alimman vakavuusasteen rajaa ei ole tarkoitus muuttaa nykyisestä. Arvioitaessa sitä, onko väkivallalla saatu toinen sukupuoliyhteyteen, on syytä kiinnittää huomiota paitsi siihen, kuinka voimakasta väkivaltaa käytetään, myös teko-olosuhteisiin kokonaisuudessaan. Väkivallaksi voidaan katsoa lieväkin voimankäyttö, kuten toisen kiinni- ja aloillaan pitäminen samoin kuin toisen työntäminen, kaataminen, vetäminen tai päällä istuminen. Myös vaatteiden riisuminen toisen tahdon vastaisesti voi olla väkivaltaa. Perusmuotoiseen raiskaukseen lukeutuvana väkivaltana pidettäisiin vähäisempää ja tätä jonkin verran voimakkaampaa raiskauksen toteuttamisessa käytettyä väkivaltaa kuten kiinnipitämistä, kaatamista, kämmenellä tai nyrkillä lyömistä, potkimista tai raahaamista. Tätä vakavamman väkivallan käyttöä pidettäisiin törkeän raiskauksen tunnusmerkistössä tarkoitettuna vakavana väkivaltana. Momentin 1 kohdan tunnusmerkistön täytyminen ei edellyttäisi toiselta erityisiä toimia teon estämiseksi.

Säännöksessä edellytettäisiin nimenomaisesti, että väkivalta kohdistuu henkilöön. Rangaistavuus ei edellyttäisi sitä, että väkivallan kohteena on se henkilö, joka on sukupuoliyhteyden kohteena. Myös toiseen henkilöön kohdistettu väkivalta tulisi kysymykseen, jos tekijä saa sillä toisen sukupuoliyhteyteen. Jos kysymyksessä on esineeseen (mukaan lukien eläimeen) kohdistuva väkivaltainen teko, saattaisi momentin 1 kohdan loppuosan nojalla tulla arvioitavaksi se, käsittikö teko pakottavan uhkauksen tai 2 momentin nojalla se, saiko teko sukupuoliyhteyden kohteen momentin 2 kohdassa tarkoitettuun pelkotilaan.

Se, että henkilö on kohdistanut aiemmin toiseen henkilöön väkivaltaa, ei poista mahdollisuutta sille, että teon kohde osallistuisi myöhemmin sukupuoliyhteyteen tämän kanssa vapaaehtoisesti. Sukupuoliyhteyteen osallistumista ja väkivallan käyttöä on siten arvioitava kokonaisuutena myös muut olosuhteet huomioiden. Toisaalta aiemmin käytetty väkivalta voidaan ottaa huomioon myös arvioitaessa, onko teon kohde 2 momentin 2 kohdan mukaisesti pelkotilassa.

Tunnusmerkistö koskisi tapauksia, joissa sukupuoliyhteyden voidaan katsoa toteutuneen väkivallan käytön vuoksi, mutta edellytys ei olisi, että toisen saaminen sukupuoliyhteyteen oli tekijän käyttämän väkivallan tarkoitus. Vaikka sukupuoliyhteys ei olisi seurausta tilanteesta käytetystä väkivallasta, on sukupuoliyhteys voinut tästä huolimatta tapahtua ilman toisen vapaaehtoista osallistumista, jolloin teon rangaistavuus arvioitaisiin 1 momentin tai 2 momentin 2 kohdan nojalla.

Momentin 1 kohdassa tarkoitettulla väkivallalla ei tarkoitettaisi sellaista sukupuoliyhteyteen liittyvää väkivaltaa, johon osapuolet ovat etukäteen pätevästi suostuneet, esimerkiksi niin sanottua sadomasokistista seksiä.

Silloin kun raiskauksessa käytetään henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa, täyttyy usein myös pahoinpitelyn tunnusmerkistö. Jos pahoinpitely liittyy yksinomaan raiskauksen tekemiseen, tekijä olisi tuomittava ainoastaan raiskauksesta. Jos tekijä raiskauksen yhteydessä syyllistyy myös muuhun kuin raiskauksen tekemiseksi käytettyyn pahoinpitelyyn, voidaan raiskaussäännöksen lisäksi soveltaa pahoinpitelysäännöstä. Törkeään raiskauksen ja törkeään pahoinpitelyn kysymyksessä ollessa näitä rikoksia koskevia säännöksiä sovellettaisiin vastaavalla tavalla. Raiskauksen tekijä voi syyllistyä myös pakottamiseen, mutta jälkimmäinen säännös väistyy ankaruusvertailun perusteella.

Uhkauksella pakottaminen

Momentin 1 kohdan loppuosan nojalla henkilön pakottaminen sukupuoliyhteyteen uhkauksella olisi raiskaus. Kysymykseen tulisi sekä väkivallalla uhkaaminen että muu uhkaaminen, jolla toinen pakotetaan sukupuoliyhteyteen. Uhan ei edellytetä olevan välitön, vaan myös uhkaus tehdä väkivaltaa vastaisuudessa sisältyisi tunnusmerkistöön. Rangaistavuuden edellytys ei olisi, että uhan kohteena on se henkilö, johon pakottaminen kohdistuu.

Sana ”pakottaa” tarkoittaa, että käytetyn uhan on oltava asteeltaan sellaista, että se riittää murtamaan toisen tahdon siten, että tämä tekee kuten pakottaja tahtoo. Vaikka uhkaus ei olisi asteeltaan pakottava, voitaisiin muista olosuhteista riippuen pykälän 1 momentin nojalla arvioida, oliko osallistuminen sukupuoliyhteyteen vapaaehtoista.

Väkivallan vakavuusasteelle ei uhkaamisenkaan osalta ehdoteta asetettavaksi nimenomaisia vähimmäisvaatimuksia. Väkivallan uhan pakottavuutta arvioitaessa on syytä kiinnittää huomiota paitsi siihen, kuinka vakavalla väkivallalla uhataan, myös teko-olosuhteisiin kokonaisuudessaan. Joissakin tapauksissa melko vähäiselläkin väkivallalla uhkaaminen voi riittää tahdon murtamiseen. Toisaalta taas tämän tunnusmerkistötekijän täyttymiseksi pakottamisen uhkaamalla myöhemmin tehtävällä väkivallalla voidaan katsoa edellyttävän melko vakavan väkivallan uhkaa, jota uhatun olosuhteista johtuen on vaikea torjua. Tekijä voi esimerkiksi uhata tehdä myöhemmin väkivaltaa kohteena olevan henkilön lapselle tai itselleen, jollei uhattu alistu sukupuoliyhteyteen. Tältä osin tunnusmerkistö poikkeaisi ryöstösäännöksessä tarkoitettusta väkivallalla uhkaamisesta.

Tunnusmerkistö koskisi myös muulla uhkauksella pakottamista. Mitä tahansa uhkausta, esimerkiksi uhkaamista vähäisellä edun menettämällä, ei pidettäisi pakottavana.

Vaikka uhkausta ei olekaan määritelty, on selvää, että uhkauksen täytyy olla luonteeltaan sellainen, että se saa kohteena olevan henkilön taipumaan uhkaukseen. Vastavasti raiskauksen yrityksessä uhkauksen on oltava sellainen, että se on omiaan saamaan sen kohteena olevan henkilön taipumaan. Uhkaus voi olla pakottava, jos se kohdistuu elämän perusedellytyksiin kuten toimeentuloon, asumiseen, terveyteen tai muihin keskeisiin tarpeisiin. Pakottavaksi uhkaukseksi voitaisiin yleensä katsoa esimerkiksi uhkaaminen työpaikan menettämällä, asunnon menettämällä tai yösijan menettämällä tilanteessa, jossa uhkauksen kohteen on vaikeaa saada muuta yösijaa. Uhkauksen pakottavuutta arvioitaessa olisi otettava myös huomioon, että joissakin elämäntilanteissa juuri sukupuolisuhteen jatkamiseen liittyvät uhkaukset ovat tyypillisiä riidanaiheita eikä niihin liittyviä mielipiteenilmaisuja voida pitää toisen pakottamisena. Esimerkiksi uhkaaminen avioerolla tai muun suhteen katkaisemisella, jos parisuhteen toinen osapuoli ei suostu sukupuoliyhteyteen, ei sellaisenaan ole yleensä sellaista pakottamista, jota kohdassa edellytetään.

Uhkauksessa voisi olla kysymys uhkaamisesta rikoksella. Esimerkiksi uhkausta levittää kohteena olevasta henkilöstä otettu seksuaalinen kuva voisi usein pitää pakottavana. Uhkauksen ei kuitenkaan välttämättä tarvitse olla oikeudenvastainen. Rangaistavaa on toisen pakottaminen sukupuoliyhteyteen esimerkiksi uhkaamalla paljastaa tämän tekemä rikos tai muu hänelle haitallinen tieto jollekin kolmannelle henkilölle, esimerkiksi uhatun aviopuolisolle tai työnantajalle. Uhkaus voi kohdistua myös muuhun henkilöön kuin siihen, johon pyritään vaikuttamaan.

Uhkauksen pakottavuuden edellytys ei ole aina se, että toinen pitää uhkauksen toteuttamista todennäköisenä. Uhkaus voi olla pakottava jo silloin, kun seurauksena oleva vahinko on vakava ja tekijä esittää asian niin, että toinen pitää uhkauksen toteuttamista varteenotettava mahdollisuutena, jos hän ei alistu sukupuoliyhteyteen. Teon edellyttämään tahallisuuteen kuuluu, että tekijä mieltää uhatun uskovan uhkauksen mahdolliseen toteuttamiseen ja alistuvan sen vuoksi sukupuoliyhteyteen.

2 momentin 2 kohta

Momentin 2 kohta koskisi tilanteita, joissa henkilöllä ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Sukupuoliyhteydessä oleminen tällaista tilaa tai tilannetta hyväksikäyttämällä olisi rangaistava raiskauksena. Säännöksessä lueteltaisiin tällaiset tilat tyhjentävästi. Jos sukupuoliyhteyden kohteella ei jostain muusta syystä olisi tahdonmuodostamis- tai ilmaisemismahdollisuutta, olisi tilanne arvioitava 1 momentin nojalla vapaaehtoisuuden puuttumisen kannalta.

Tunnusmerkistön täyttymisen kannalta ei olisi merkitystä sillä, mistä säännöksessä mainittu tila tai tilanne on aiheutunut tai kuka sen on aiheuttanut.

Tiedottomuudella tarkoitetaan tilaa, jossa henkilö on tajuton tai muuten täysin tiedoton ympäristöstään, eikä hänellä ole siten mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan sukupuoliyhteyteen. Tiedottomuus voisi johtua esimerkiksi nukkumisesta, unilääkkeistä, alkoholista, muista huumaavista aineista, koomasta, pyörtymisestä tai sairaudesta. Nukkuva henkilö on ylipäänsä tiedoton, vaikka hän ei ole alkoholin tai muiden huumaavien aineiden vaikutuksen alainen. Myös puolivalveilla, nukahtamis- tai heräämisvaiheessa tai hypnoosissa olevan henkilön tajunnantila voi olla siinä määrin heikentynyt, ettei hänellä ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan.

Voimakkaan päihtymistilan tai sairauden johdosta henkilö ei aina ole tiedoton, mutta tila on heikentänyt niin paljon hänen tiedollisia tai motorisia kykyjään, ettei hänellä ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Henkilö saattaa tässä tilassa olla esimerkiksi kykenemätön reagoimaan toisen lähentelyyn. Pelkkää alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksesta johtuvaa estojen löystymistä ei voida pitää tällaisena tilana.

Vammaisuus tai sairaus voi olla sen laatuista, että se poissulkee henkilön mahdollisuuden muodostaa tai ilmaista sukupuoliyhteyttä koskevan tahtonsa. Tarkoituksena ei ole säätää rangaistavaksi tämän laatuistestikaan sairaiden tai vammaisten sellaisia seksuaalisuhteita, joissa ei loukata kummankaan osapuolen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Edellytyksenä on kuitenkin se, että tällaisen henkilön tahto osallistua sukupuoliyhteyteen on voitu todeta ja se on toisen osapuolen tiedossa.

Pelkotilalla tarkoitetaan sellaista pelon aiheuttamaa tilaa, joka lamauttaa henkilön tahdonilmaisukyvyyn. Lisäksi pelkotilalla tarkoitetaan tilanteita, joissa henkilö pitää vastentahtoisuuden ilmaisemista liian vaarallisena. Pelkotilan syntymiseen vaikuttavat muun muassa tilanteen olosuhteet, osapuolten välinen suhde ja henkilökohtaiset ominaisuudet. Nämä olisi syytä ottaa huomioon arvioitaessa pelkotilan ilmenemistä ulkoisesti ja tekijän tahallisuutta. Pelkotila voi syntyä esimerkiksi tilanteessa, jossa toinen käyttäytyy aggressiivisesti tai uhkaavasti tai teon kohde kokee muusta syystä tilanteen vaaralliseksi, vaikka nimenomaista uhkausta ei esitetäkään. Tekijä saattaa esimerkiksi painostaa toisen henkilön uhkaavalla äänenpainolla suostumaan sukupuoliyhteyteen, jota tämä ei halua. Pelkotilan ei tarvitse syntyä toisen osapuolen käyttäytymisestä, vaan se voi syntyä myös esimerkiksi teko-olosuhteiden ja osapuolten henkilökohtaisten ominaisuuksien yhteisvaikutuksesta. Pelkotila voi syntyä myös parisuhteessa tai muussa suhteessa tapahtuneen aikaisemman fyysisen tai henkisen väkivallan seurauksena.

Rikoksen syyksiluettavuus edellyttäisi tekijän tahallisuuden ulottumista siihen, että toinen on pelkotilassa ja hän alistuu sukupuoliyhteyteen pelkotilan takia. Sukupuoliyhteyteen pyrkivä henkilö saattaa esimerkiksi ymmärtää, että toinen osapuoli ei ilmaise

vastentahtoisuuttaan tai voi jopa ilmaista suostuvansa sukupuoliyhteyteen varsin todennäköisesti vain sen vuoksi, että pelkää vastustamisen johtavan vakavampaan loukkaukseen, esimerkiksi itsensä tai läheisensä pahoinpitelyyn tai sukupuoliyhteyden pitkittymiseen.

Säännöksessä tarkoitettu pelkotila ei kuitenkaan ole kysymyksessä silloin, kun toinen suostuu sukupuoliyhteyteen välttääkseen vain toisen murjottamisen tai sanaharkan. Pelkotila olisi myös erotettava siitä, että toinen pelkästään jännittää sukupuoliyhteyttä. Esimerkiksi uutta kumppania tai muutoin uutta tilannetta jännittävä henkilö voi jännityksestään huolimatta osoittaa halukkuutensa sukupuoliyhteyteen.

Raiskauksena rangaistavaa olisi myös sukupuoliyhteys hyväksikäyttämällä sitä, ettei toisella ole tilanteen äkillisyyden vuoksi mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Tunnusmerkistön voisi täyttää sukupuoliyhteyden nopea aloittaminen tilanteessa, jossa osapuolten välillä ei ollut tapahtunut sukupuoliyhteyden aloittamiseen liittyvää sanallista tai sanatonta viestintää, eikä toisella sen vuoksi ollut mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista sitä koskevaa tahtoaan. Esimerkiksi väkijoukossa tai hieronnan, saunomisen tai uimisen yhteydessä odottamaton ja äkillinen tunkeutuminen toisen sukuelimeen tai peräaukkoon tai muu sukupuoliyhteyden muoto täyttäisi tunnusmerkistön.

Arvioitaessa kohdassa mainittujen seikkojen vaikutusta tahdonmuodostamis- tai ilmaisemismahdollisuuteen tulisi ottaa huomioon tilanteen olosuhteet, osapuolten välinen suhde ja osapuolten henkilökohtaiset ominaisuudet. Lisäksi olisi huomioitava tällaisten seikkojen yhtäaikaisuuden vaikutus tapauksissa, joissa useampi seikoista on vaikuttanut henkilön tahdonmuodostamis- tai ilmaisemismahdollisuuteen, mutta mikään niistä ei ole yksin poissulkenut tätä mahdollisuutta. Tunnusmerkistö täytyisi esimerkiksi tilanteessa, jossa vähemmän voimakkaasti päihtynyt on sairautensa tai vammaisuutensa vuoksi tilassa, jossa hänellä ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan, vaikka hänellä muuten tämä mahdollisuus olisikin.

Tunnusmerkistön täytyminen edellyttäisi myös, että henkilö hyväksikäyttää sitä, ettei toisella ole säännöksessä tarkoitettusta tilasta tai tilanteesta johtuen tahdonmuodostamis- tai ilmaisemismahdollisuutta. Hyväksikäyttämistä koskeva edellytys täytyisi yleensä jo sillä, että henkilö on tahallisuusedellytyksen täyttävällä tavalla mieltänyt tällaisen tilan tai tilanteen ja on tästä huolimatta toisen kanssa sukupuoliyhteydessä. Sen sijaan edellytys ei täytyisi, jos henkilö ei toisen tällaista tilaa tai tilannetta hyväksikäytä. Osapuolilla voi olla aikaisemman viestintänsä ja toimintansa nojalla olla yhteisymmärrys esimerkiksi siitä, että nukkuvan voi herättää aloittamalla sukupuoliyhteyden.

2 §. Törkeä raiskaus.

1 momentti. Raiskauksen ankaroittamisperusteet liittyisivät vakavaan väkivaltaan, uhrille aiheutettavaan seuraukseen tai kärsimykseen, rikoksentekijöiden määrään, rikoksen tekotapaan ja uhrin ikään. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi lisäksi, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Ankaroittamisperusteisiin lisättäisiin vakavan henkilöön kohdistuvan väkivallan käyttäminen. Säännöstä ei myöskään enää sovellettaisi kohteen ollessa alle 16-vuotias, jolloin sovellettaisiin lapsenraiskausta tai törkeää lapsenraiskausta koskevia säännöksiä. Muilta osin ankaroittamisperusteet vastaisivat asiallisesti nykyisiä (HE 6/1997 vp, HE 216/2013 vp).

Momentin 1 kohdan nojalla vakavan henkilöön kohdistuvan väkivallan käyttäminen olisi raiskauksen uusi ankaroittamisperuste. Tarkoitus on näin laajentaa törkeän raiskauksen soveltamisalaa sellaisiin voimakkaampaa väkivaltaa käsittäviin raiskauksiin, joissa väkivallan aste ei aivan vastaa törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä tarkoitettua, ja jotka eivät täytä muitakaan säännöksessä olevia ankaroittamisperusteita.

Raiskaussäännöksen soveltamisalasta säädettäessä ei ole tarkoitus puuttua pahoinpitelysäännösten soveltamisalaan, vaikka raiskaussäännöksissä tarkoitettua väkivallan asteen arvioinnissa voidaan edelleen turvautua pahoinpitelyrikoksissa vakiintuneeseen tulkintaan väkivallan vakavuudesta. Perusmuotoiseen raiskaukseen lukeutuva 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu väkivalta, jolla toinen saadaan sukupuoliyhteyteen, koskisi jatkossa lähtökohtaisesti vain vähäistä ja tätä jonkin verran voimakkaampaa raiskauksen toteuttamisessa käytettyä väkivaltaa kuten kiinnipitämistä, kaatamista, kämmenellä tai nyrkillä lyömistä, potkimista tai raahaamista. Törkeän raiskauksen tunnusmerkistössä tarkoitettulla vakavalla väkivallalla tarkoitettaisiin tätä vakavampaa väkivaltaa, jonka ei kuitenkaan edellytettäisi voimakkuudeltaan vielä täyttävän törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä tarkoitettua väkivaltaa. Ankaroittamisperusteen voisi täyttää esimerkiksi raiskauksen yhteydessä voimakas tai useasti toistuva nyrkillä lyöminen tai potkaiseminen kasvoihin, voimakas tai useasti toistuva lyöminen tylpällä esineellä, veitsellä viiltäminen raajoihin, kuristaminen, voimakas tönäisy seinää tai muuta kovaa pintaa vasten tai erityisen kivulias raajojen vääntäminen. Säännöksessä tarkoitettu vakava väkivalta ei välttämättä edellyttäisi vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan aiheuttamista. Jos vakavaa väkivaltaa käsittänyttä raiskausta ei ole pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä, arvioitaisiin teko perusmuotoisena raiskauksena. Jos väkivalta ei liity välittömästi raiskauksen tekemiseen, arvioitaisiin teko erikseen rikoslain 21 luvun säännösten nojalla.

Vakavalla väkivallalla uhkaaminen siirrettäisiin 1 kohtaan. Tekotapa mainitaan nykyisin säännöksen 5 kohdassa ja siinä mainitaan erikseen ampuma- tai teräaseen tai muun hengenvaarallisen välineen käyttö. Tarkoitus ei ole muuttaa sääntelyä asiallisesti vaan siirtää väkivaltaisia tekoja koskevat ankaroittamisperusteet 1 kohtaan. Siten myös ampuma- tai teräaseen tai muun hengenvaarallisen välineen käyttö olisi edelleen ankaroittamisperuste, joka asiallisesti sisältyisi vakavan väkivallan käyttämistä, sellaisella uhkaamista tai vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan aiheuttamista koskeviin tekotapoihin. Kuten nykyisin, vakavalla väkivallalla uhkaaminen ei edellyttäisi aseeseen rinnastettavan hengenvaarallisen välineen käyttöä (HE 6/1997 vp).

Muilta osin momentin 1 kohta olisi sama kuin törkeässä pahoinpitelyssä. Vaikka vakavan väkivallan edellytys ei täytyisi, olisi raiskaus mahdollista arvioida törkeäksi, jos teolla aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila. Kysymyksessä on vakavan seurauksen aiheuttaminen raiskauksella, joten tekijän tahallisuuden tulisi ulottua myös tällaisen seurauksen aiheuttamiseen. Se, että teko tehdään vaarallisella tavalla, ei ole tässä kohdassa riittävä peruste. Kohdan soveltamisessa voidaan nojautua törkeän pahoinpitelyn vastaavan ankaroittamisperusteen tulkinnassa syntyneeseen oikeuskäytäntöön.

Toisena ankaroittamisperusteena olisi momentin 2 kohdassa se, että rikoksen tekee vähintään kaksi henkilöä. Kahden tai useamman henkilön raiskaamaksi joutuminen aiheuttaa tyypillisesti erityistä kärsimystä.

Momentin 3 kohdan ankaroittamisperusteena olisi se, että raiskauksessa aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä. Raiskaus voidaan tehdä vakavaa väkivaltaa käyttämättä tai vakavaa fyysistä seurausta aiheuttamatta tavalla, johon liittyy erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä. Erityistä henkistä kärsimystä voi aiheutua myös poikkeuksellisen pelottavasta tekoympäristöstä tai -tavasta tai siitä, että tekoa joutuu seuraamaan tekijälle läheisiä ihmisiä, vaikka he eivät olisi tekoon osallisia. Raiskaus voi myös aiheuttaa erityistä kipua, vaikka siinä ei käytettäisikään 1 kohdassa tarkoitettua vakavaa väkivaltaa tai sillä ei aiheutettaisi 1 kohdassa tarkoitettua seurausta. Myös tällaiset raiskaukset on syytä arvostella tavallista ankaremmin.

Momentin 4 kohtana mainittaisiin erityisen raaka, julma tai nöyryyttävä tekotapa. Näistä kaksi ensiksi mainittua vastaa törkeän pahoinpitelyn toista ankaroittamisperustetta. Raakuudella ja julmuudella voidaan nähdä vivahde-ero. Raakuudessa painopiste on väkivallan fyysisessä karkeudessa. Julmuus taas voi ilmetä esimerkiksi puolustuskyvyttömään kohdistuvana väkivaltana. Erityisen nöyryyttävällä tavalla tehdystä

raiskauksesta voi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun raiskaus tapahtuu muiden ihmisten nähden tai kun raiskauksen kohdetta nöyryytetään muulla tavoin.

Momentin 5 kohta koskisi tilanteita, joissa raiskauksen kohteena on kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttänyt lapsi. Nykyisestä säännöksestä poiketen kohta ei siis enää koskisi alle 16-vuotiata, joiden osalta sovellettaisiin lapsenraiskausta tai törkeää lapsenraiskausta koskevia säännöksiä.

Eräät ankaroittamisperusteet voivat toteutua yhtäaikaisesti saman teon yhteydessä. Ankaroittamisperusteiden kuvaamiseen melko laajasti on pyritty, jottei vakavia raiskauksia jäisi säännöksen ulkopuolelle. Useamman ankaroittamisperusteen toteutumisen edellyttämä rangaistuksen ankaroituminen on arvioitava ehdotetun laajan rangaistusasteikon mahdollistamissa rajoissa.

Teon täyttäessä sekä törkeän raiskauksen että pahoinpitelyn tai törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön sovellettaisiin vain törkeää raiskausta koskevaa säännöstä, jos väkivalta on liittynyt välittömästi raiskaukseen. Jos taas väkivaltaa on käytetty pitempään kuin välittömästi raiskauksen tekemiseen tai se on ollut vakavampaa kuin välittömästi raiskaukseen liittynyt väkivalta, saattaa kysymykseen lisäksi tulla myös pahoinpitelyä koskevien säännösten soveltaminen.

Raiskaus on vakava rikos, joka loukkaa sekä henkilökohtaista koskemattomuutta että seksuaalista itsemääräämisoikeutta tavalla, joka usein aiheuttaa rikoksen uhrille paitsi fyysistä kipua myös pitkäaikaista, jopa koko elämän kestävää henkistä kärsimystä. Sen vuoksi raiskauksen törkeimpiin ilmenemismuotoihin on syytä liittää poikkeuksellisen ankara rangaistusasteikko. Ehdotuksen mukaan törkeän raiskauksen vähimmäisrangaistus olisi vankeutta kaksi vuotta ja enimmäisrangaistus vankeutta kymmenen vuotta.

2 momentti. Myös törkeän raiskauksen yritys olisi rangaistava.

3 §. Seksuaalinen kajoaminen.

Yleistä

Säännös korvaisi erityisesti nykyisen pakottamista seksuaaliseen tekoon koskevan säännöksen. Säännös vastaisi periaatteiltaan ehdotettua raiskausta koskevaa säännöstä, mutta koskisi muita seksuaalisia tekoja kuin sukupuoliyhteyttä. Tunnusmerkis-

tössä olisi siten olennaista se, ettei teon kohde osallistu seksuaaliseen tekoon vapaaehtoisesti. Edellytyksenä olisi myös, että seksuaalinen teko loukkaa olennaisesti hänen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Säännöksen nimike muutettaisiin seksuaaliseksi kajoamiseksi. Nykyinen nimike korostaa pakottamista, mikä ei antaisi oikeaa kuvaa ehdotetun säännöksen sisällöstä. Kajoamisella viitataan paitsi seksuaalisiin tekoihin, joilla toiseen fyysisesti kosketaan, myös muihin seksuaalisiin tekoihin, joilla toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukataan.

1 momentti

Pykälän 1 momentin nojalla seksuaalisena kajoamisena rangaistavaa olisi seksuaalisen teon tekeminen koskettelemalla tai muulla tavoin sellaiselle henkilölle, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi, että teko loukkaa sen kohteena olevan henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti. Säännöksessä tarkoitettu vapaaehtoisuuden puuttuminen arvioitaisiin tässä vastavalla tavalla kuin 1 §:ää sovellettaessa. Myös tekijän tahallisuuteen liittyvien seikkojen osalta viitataan 1 §:n perusteluissa esitettyyn.

Seksuaalisen teon käsite on määritelty luvun 23 §:n 2 momentissa. Jos kuitenkin kysymyksessä on sukupuoliyhteys, sellaisena kuin se on määritelty luvun 23 §:n 1 momentissa, tekoon olisi sovellettava 1-2 §:ää. Seksuaalisuutta voi liittyä hyvin monenlaisiin tekoihin ja toimiin. Toisaalta käsitykset tekojen seksuaalisuudesta vaihtelevat. Erot voivat olla esimerkiksi niin henkilökohtaisista käsityksistä kuin yleisistä tavoista-kin johtuvia (esimerkiksi halaamista tai suudelmia ei kaikissa yhteyksissä pidetä seksuaalisena). Lisäksi muun muassa teko-olosuhteet vaikuttavat teon seksuaalisuuteen. Edellä mainituista syistä ehdotuksessa ei ole pyritty kuvaamaan säännöksessä tarkoitettuja seksuaalisia tekoja.

Säännöksen soveltamista rajaisi tässä suhteessa 23 §:n 2 momentin määritelmä ja se, että tunnusmerkistö edellyttää teon olennaisesti loukkaavan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta olennaisille loukkauksille on yleensä ominaista, että ne sisältävät olennaisen puuttumisen toisen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kuten intensiivistä tai voimakasta koskettelusta seksuaalisesti merkityksellisiin ruumiinosiin. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta voidaan kuitenkin olennaisesti loukata muunlaisellakin kuin koskettelua käsittävällä seksuaalisella teolla. Myös henkilön saaminen ilman vapaaehtoisuutta osallistumaan tekijän seksuaaliseen tyydyttämiseen voi olennaisesti loukata seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tällaisesta voi olla kysymys jo toisen saamisessa katsomaan tekijän seksuaalista kanssakäymistä tai itsetyydytystä. Säännös soveltuu myös sellaisiin

tekoihin, joissa toinen saadaan muuten kuin vapaaehtoisesti itse ryhtymään häneen itseensä kohdistuvaan seksuaaliseen tekoon.

Sitä onko loukkaus olennainen, tulisi arvioida ottaen huomioon teon laatu, kesto, teko- paikka ja muut teon olosuhteet sekä osapuolten välinen suhde. Loukkauksen olennai- suutta koskevan edellytyksen täyttymistä lisäävät esimerkiksi teon jatkaminen uhrin kielloista tai estelyistä huolimatta ja olosuhteet, joissa uhrin on vaikeaa estää tai lopet- taa teon kohteeksi joutuminen sanoin tai teoin. Seksuaalisessa kajoamisessa olisi tyy- pillisemmin kysymys muusta kuin lyhytkestoisesta ohimenevästä teosta, mutta laadul- taan, intensiteetiltään tai muuten olosuhteisiin nähden vakavammat teot voisivat mer- kitä olennaista loukkausta lyhytkestoisinakin. Tällaisesta lyhytkestoisesta teosta voisi olla kysymys esimerkiksi sukuelinten koskettelussa, joka ei täytä sukupuolilyhteyden määritelmää. Esimerkiksi niin sanottu itsensäpaljastaminen, jossa mielihyvän saa- miseksi oma sukuelin paljastetaan toiselle ilman tämän vapaaehtoista osallistumista tekoon, on toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava seksuaalinen teko. Tämä teko on tavallisesti kuitenkin lyhytkestoinen, eikä se yleensä täyttäisi loukkauk- sen olennaisuuden vaatimusta, ja olisi sen vuoksi yleensä rangaistava seksuaalisena ahdisteluna. Yleisellä paikalla tehtynä teko tulisi myös arvioitavaksi sukupuolisiveelli- syyden julkisena loukkaamisena. Samoin esimerkiksi seksuaalisen kuvan tai tallen- teen lähettäminen sähköpostiin tai puhelimeen olisi arvioitava ensisijaisesti seksuaali- sena ahdisteluna. Jatkuessaan tai toistuessaan teko voisi täyttää seksuaalisen kajoa- misen tai vainoamisen tunnusmerkistön.

Kuvamateriaalin valmistamista toisesta salaa tai muuten ilman tämän suostumusta olisi arvioitava materiaalin sisällön ja muiden olosuhteiden perusteella. Esimerkiksi toi- sen henkilön sukuelinten tai sukupuolilyhteyden kuvaaminen ilman tämän suostu- musta olisi lähtökohtaisesti säännöksessä tarkoitettu olennainen loukkaus. Niin sa- nottu upskirting, eli toisen kuvaaminen hameen alta ilman tämän vapaaehtoista osal- listumista, tulisi taas ensisijaisesti arvioitavaksi seksuaalisena ahdisteluna. Tällaisten kuvien levittäminen olisi erikseen rangaistavaa seksuaalisen kuvan luvattomana levit- tämisenä.

Vaikka tahallisuusvaatimuksen täytyminen edellyttää, että tekijä on mieltänyt teon olennaisesti loukkaavan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, teon olennai- suutta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta arvioitaessa on kuitenkin otet- tava huomioon myös vallitseva käsitys seksuaalisesti olennaisista teoista. Yhtä vähän tekijän henkilökohtainen käsitys kuin rikoksen kohteeksi joutuneen henkilönkään nä- kemys olisi yksin ratkaiseva.

Seksuaalisten tekojen kirjo on laaja ja vapaaehtoisuuden arvioinnin kannalta merkityk- sellistä olisi myös teon tyyppi. Seksuaalisessa kanssakäymisessä on tavallista, että

kiinnostus toista kohtaan ja tahto osallistua seksuaaliseen tekoon osoitetaan muulla kuin sanallisella viestinnällä. Mitä voimakkaammin toisen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen seksuaalinen teko kohdistuu, sitä vahvempia perusteita tulisi tekijällä olla käsitykselleen, että teon kohteen osallistuminen on vapaaehtoista.

Säännöksen tavoitteena on suojata nimenomaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisilta loukkauksilta. Jos käytetään väkivaltaa tai uhkausta, jotka eivät liity tällaiseen tekoon, tekoa on arvosteltava rikoslain muiden säännösten mukaan. Väkivaltaisessa seksuaalisessa kajoamisessa täyttyy yleensä myös pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistö. Samoin kuin raiskauksessa seksuaalisen kajoamiseen välittömästi liittyvä pahoinpitely voi sisältyä 3 §:n tunnusmerkistöön. Rikokseen sisältyvä pakottaminen tai väkivalta jää erikseen arvostelematta, koska pakottamista koskeva säännös väistyy ankaruusvertailun perusteella. Jos teko kohdistuu alle 16-vuotiaaseen lapseen, sovelletaan vain seksuaalista kajoamista lapseen koskevaa säännöstä.

Seksuaalisesta kajoamisesta tuomittaisiin vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Teon moitittavuuteen vaikuttaisi teon merkitys seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta.

2 momentti

Pykälän 2 momentin tarkoituksena on määritellä erikseen tilanteita, joissa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavan seksuaalisen teon tekeminen olisi katsottava seksuaaliseksi kajoamisesti. Nämä ovat tilanteita, joissa on käytetty väkivaltaa, uhkausta tai hyväksi sitä, ettei toisella ole ollut mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Tällaiset teot täyttäisivät 1 momentissa tarkoitettua vapaaehtoisuuden puuttumisen edellytyksen, mutta ne mainittaisiin erikseen 2 momentissa selvyuden vuoksi ja säännöksen sovellettavuuden yksinkertaistamiseksi. Momentti vastaisi muuten asiallisesti 1 §:n 2 momenttia, jonka säännöskohtaisissa perusteluissa esitetty tulisi ottaa huomioon myös tässä yhteydessä. Myöskään seksuaalisen kajoamisen 1 ja 2 momentin tunnusmerkistöjen erot eivät tarkoita, että 2 momentin mukainen seksuaalinen kajoaminen olisi lähtökohtaisesti arvioitava vakavamaksi kuin muut vapaaehtoisen osallistumisen puutteeseen perustuvat teot.

3 momentti

Myös seksuaalisen kajoamisen yritys olisi rangaistava kuten vastaavien tekojen yritys nykyisinkin on.

4 §. Törkeä seksuaalinen kajoaminen.

Seksuaalisesta kajoamisesta säädettäisiin törkeä tekemuoto. Törkeää raiskausta vastaavissa tilanteissa myös 23 §:n 2 momentissa tarkoitettu muu seksuaalinen teko kuin sukupuoliyhteys voi olla olennaisesti perusmuotoista seksuaalista kajoamista vakavampi rikos.

1 momentti

Seksuaalisen kajoamisen ankaroittamisperusteet liittyisivät vakavaan väkivaltaan, rikoksentehtävien määrään, uhrille aiheutettuun kärsimykseen, rikoksen tekotapaan ja uhrin ikään. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi lisäksi, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Momentin 1 kohdan nojalla vakavan henkilöön kohdistuvan väkivallan käyttäminen tai sillä uhkaaminen olisivat seksuaalisen kajoamisen ankaroittamisperusteita, joita sovellettaisiin kuten törkeän raiskauksen vastaavia perusteita ehdotetun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Tarkoitus on siten määritellä törkeäksi seksuaaliseksi kajoamiseksi sellaisetkin voimakkaampaa väkivaltaa käsittävät seksuaaliset teot, joissa väkivallan aste ei aivan vastaa törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä tarkoitettua, ja jotka eivät täytä muita säännöksessä olevia ankaroittamisperusteita. Laajentaminen on perusteltua, koska perusmuotoisen seksuaalisen kajoamisen lähtökohtana olisi, että rikos täyttyy jo ilman väkivallan käyttämistä, kun toinen osapuoli ei osallistu seksuaaliseen tekoon vapaaehtoisesti.

Törkeää raiskausta koskevasta säännöksestä poiketen törkeää seksuaalista kajoamista koskeva säännös ei kattaisi törkeää pahoinpitelyä koskevia tunnusmerkistötekijöitä. Näin ollen seksuaalisen kajoamisen yhteydessä tehdystä törkeästä pahoinpitelystä voitaisiin rangaista erikseen seksuaalisen kajoamisen lisäksi. Teon täydyessä sekä törkeän seksuaalisen kajoamisen että perusmuotoisen pahoinpitelyn tunnusmerkistön sovellettaisiin vain törkeää seksuaalista kajoamista koskevaa säännöstä, jos väkivalta on liittynyt välittömästi seksuaaliseen kajoamiseen. Jos taas väkivaltaa on käytetty pidempään kuin välittömästi seksuaalisen kajoamisen tekemiseen tai se on ollut vakavampaa kuin välittömästi seksuaaliseen kajoamiseen liittynyt väkivalta, saattaa kysymykseen lisäksi tulla myös muun 21 luvun säännöksen soveltaminen.

Momentin 2 kohdan nojalla ankaroittamisperusteena olisi se, että rikoksen tekee vähintään kaksi henkilöä. Kahden tai useamman henkilön tekemän seksuaalisen kajoamisen kohteeksi joutuminen aiheuttaa tyypillisesti erityistä kärsimystä.

Momentin 3 kohdan ankaroitamisperusteena olisi se, että seksuaalisessa kajoamisessa aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä tai se tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla. Seksuaalinen kajoaminen voidaan tehdä vakavaa väkivaltaa käyttämättä tai vakavaa fyysistä seurausta aiheuttamatta tavalla, johon liittyy erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä. Erityistä henkistä kärsimystä voi aiheutua myös poikkeuksellisen pelottavasta tekoympäristöstä tai -tavasta tai siitä, että tekoa joutuu seuramaan tekijälle läheisiä ihmisiä, vaikka he eivät olisi teon osallisia. Seksuaalinen kajoaminen voi myös aiheuttaa erityistä kipua, vaikka siinä ei käytettäisikään 1 kohdassa tarkoitettua vakavaa väkivaltaa. Erityisen nöyryyttävällä tavalla tehdystä seksuaalisesta kajoamisesta voi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun kajoaminen tapahtuu muiden ihmisten nähden tai kun teon kohdetta nöyrytetään muulla tavoin. Myös tällaiset teot on syytä arvostella tavallista ankarammin.

Momentin 4 kohta koskisi tilanteita, joissa seksuaalisen kajoamisen kohteena on kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttänyt lapsi. Kohta ei siis koskisi alle 16-vuotiata, joiden osalta sovellettaisiin seksuaalista kajoamista lapseen tai törkeää seksuaalista kajoamista lapseen koskevia säännöksiä.

Eräät ankaroitamisperusteet voivat toteutua yhtäaikaaisesti saman teon yhteydessä. Ankaroitamisperusteiden kuvaamiseen melko laajasti on pyritty, jottei vakavampia seksuaalisia kajoamisia jäisi säännöksen ulkopuolelle. Useamman ankaroitamisperusteen toteutumisen edellyttämä rangaistuksen ankaroituminen on arvioitava ehdotetun rangaistusasteikon mahdollistamissa rajoissa.

2 momentti

Myös törkeän seksuaalisen kajoamisen yritys olisi rangaistava.

5 §. Seksuaalinen hyväksikäyttö.

Pykälä sisältäisi säännökset asemaan perustuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä (1 momentti). Seksuaalisessa hyväksikäytössä olisi kysymys teoista, joissa tekijä taivuttelee asemaansa hyväksikäyttäen erityisessä heikommassa asemassa olevan ryhtymään kanssaan sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon. Toisen taivuttelemisen erinäisin keinoin osallistumaan vapaaehtoisesti sukupuoliyhteyteen tai seksuaalisiin tekoihin ei olisi lähtökohtaisesti rangaistavaa. Kuitenkin tietyissä tilanteissa heikommassa asemassa olevan henkilön itsenäinen harkintakyky seksuaalisiin tekoihin osallistumisesta on siinä määrin heikentynyt tai puutteellinen, että tällaisen taivuttelu loukkaa hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan ja henkilökohtaista koskemattomuuttaan. Tällaista taivuttamista pidettäisiin säännöksen nojalla jatkossakin seksuaalisena hyväksikäyttönä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin neljässä eri tilanteessa tapahtuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, joissa tekijä käyttää asemaansa hyväksi toisen taivuttamiseen joko sukupuoliyhteyden tai osallistumaan muuhun toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan tekoon. Säännös suojaisi ihmisiä tilanteissa, joissa he ovat toiseen nähden epätasavertaisessa asemassa ja ilman riittävää mahdollisuutta harkita seksuaaliseen tekoon ryhtymisen merkitystä. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkaaminen sisältyy siihen, että tekijä taivuttaa toisen sukupuoliyhteyden tai muuhun seksuaaliseen tekoon käyttämällä hyväkseen tämän heikompaa tai alisteista asemaa. Säännös ei koskisi seksuaalisia tekoja, joihin toinen osapuoli ei ole osallistunut vapaaehtoisesti tai joissa tällä ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan, koska tällaiset teot olisivat rangaistavia raiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena. Säännöstä ei myöskään sovellettaisi, jos teko on rangaistava lapsenraiskauksena tai seksuaalisen kajoamisena lapseen.

Säännös ei myöskään koskisi enää aikuisten osalta pelkkään taloudelliseen etuun tai työsuhteeseen liittyviä riippuvuussuhteita. Tällaisissa tilanteissa taivuttaminen seksuaaliseen tekoon olisi arvioitava jatkossa sen kannalta, ryhtyykö toinen tekoon vapaaehtoisesti. Sen vuoksi teot voisivat tulla arvioitavaksi raiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena ehdotetun uuden sääntelyn mukaisesti. Merkittävä osa seksuaalisena hyväksikäyttönä nykyisin rangaistavista tekoityypeistä olisi näin ollen jatkossa rangaistavia raiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena. Nuorten 16–17-vuotiaiden osalta työsuhte voi kuitenkin merkitä vastaavanlaista alisteista suhdetta kuin koulu- tai laitososuhteet. Tämän vuoksi 16–17-vuotiaiden osalta seksuaalinen hyväksikäyttö olisi edelleen rangaistavaa myös työsuhteessa.

Ehdotetun vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuvan raiskaussäännöksen ja seksuaalista kajoamista koskevan säännöksen vuoksi seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa säännöksessä ei mainittaisi enää seksuaalisen teon kohteeksi alistumista; toisen alistamisessa on kyse pikemminkin vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuvista teoista. Säännöksessä tarkoitetuksi sukupuoliyhteyden tai seksuaaliseen tekoon taivuttamiseksi tai ryhtymiseksi voidaan katsoa niin teot, joissa uhri on taivuttamisen johdosta fyysisesti aktiivinen tekijä kuin myös teot, joissa tämä on passiivisemmin seksuaalisen teon kohde. Tunnusmerkistö kattaisi myös muut kuin sellaiset teot, joissa tekijä fyysisesti koskee teon kohteeseen, esimerkiksi seksuaalisen kuvamateriaalin tai teon katselun.

Aseman hyväksikäyttämällä tarkoitetaan sitä, että henkilö väärinkäyttää asemansa tuomaa mahdollisuutta vaikuttaa heikommassa tai alisteisessa asemassa olevan päätökseen seksuaaliseen tekoon ryhtymisestä. Lisäksi seksuaalista hyväksikäyttöä kos-

keva säännös soveltuu henkisen yliotteen väärinkäyttämiseen toisen saamiseksi tällaiseen tekoon. Jos henkilö saa toisen osallistumaan seksuaaliseen tekoon uhkamalla voivansa kieltäytymisen seurauksena aiheuttaa toiselle vahinkoa, olisi menettelyä arvioitava ensisijaisesti uhkauksella pakottamisen tai toisen vapaaehtoisuuden puuttumisen kannalta, jolloin teko voisi täyttää raiskauksen tai seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistön.

Säännöksen soveltaminen edellyttää tekijän taivuttaneen toista. Tällä tarkoitettaisiin sitä, ettei säännöksessä tarkoitettussa tilanteessa olisi kysymys toisen tasavertaisista lähtökohdista tekemästä ratkaisusta.

Pykälän 1 momentin 1-4 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa voi esiintyä myös sellaisia seksuaalisuhteita, jotka eivät perustu aseman hyväksikäyttämiseen. Säännöksellä ei ole esimerkiksi tarkoitettu rajoittaa kaikenlaisia 16–17-vuotiaiden ja heitä vanhempien henkilöiden seksuaalisuhteita silloinkaan, kun vanhempi osapuoli on nuorta vahvemmassa asemassa. Säännöksen tarkoituksena on sen sijaan, että tällaista asemaa ei käytetä hyväksi harkintakyvyltään vielä kypsyvämmän nuoren taivuttamiseksi. Tällaisesta hyväksikäytöstä on kysymys silloin, kun vanhempi henkilö niin ikänsä kuin oikeuksiensakin johdosta on olennaisesti nuorta vahvemmassa asemassa ja käyttää sitä hyväkseen nuoren taivuttamiseen.

Merkitystä voi olla myös sillä, kuinka eristettynä teon kohde elää suhteen kehitysvaiheessa. Hyväksikäytön vaara voi joskus olla pienempi silloin, kun suhde syntyy vähitellen teon kohteen joutumatta olosuhteiden vuoksi jatkuvasti yhteyteen vahvemman osapuolen kanssa. Toisaalta pitkäaikainen suhde voi myös olla toista kohtaan niin alisteinen, että hänellä on toiseen nähden selvästi heikompi harkintakyky. Suhteen laatu voikin vaikuttaa siihen, kuinka vähäistä taivuttamista seksuaaliseen kanssakäymiseen voidaan pitää hyväksikäyttämisenä. Esimerkiksi laitosolosuhteissa melko vähäininkin taivuttaminen voi olla hyväksikäyttämistä, kun taas väljässä alisteisessa suhteessa, esimerkiksi ei-tavoitteellisessa harrastuksessa, taivuttamiselle voidaan asettaa jonkin verran tuntuvampia edellytyksiä. Myös kohteena olevan henkilön kypsyys ja ikä vaikuttavat sen arviointiin, millaista menettelyä on pidettävä hyväksikäyttönä ja milloin taas on kysymys tasavertaisessa tilanteessa syntyneestä seksuaalisuhteesta.

Säännöksen soveltaminen ei välttämättä edellyttäisi, että tekijä itse hyväksikäyttää toista, vaan hän voi myös käyttää asemaansa taivuttaakseen alistetussa asemassa olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon jonkun kolmannen henkilön kanssa. Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan luvun 23 §:n 1 momentissa määriteltyjä sukupuoliyhteyden muotoja ja seksuaalisella teolla 23 §:n 2 momentin määritelmän mukaista seksuaalisesti olennaista tekoa.

1 momentin 1 kohta

Kohdassa on kysymys 16 vuotta mutta ei 18 vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Säännöksen tarkoituksena on suojata koulussa, laitoksessa, työsuhteessa tai vapaa-ajan toiminnassa olevia taikka muuten alisteisessa asemassa olevia nuoria auktoriteettiasemassa olevien henkilöiden heihin kohdistamalta seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Edellytyksenä on, että nuori on näissä tilanteissa joko tekijän määräysvallan tai valvonnan alainen taikka että hän on muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa asemassa tekijään nähden. Voimakasta määräysvalta- ja valvontasuhdetta edustaa esimerkiksi vangin asema vankilan henkilöstöön nähden, mutta säännös soveltuu myös huomattavasti löyhemmän valvontasuhteen hyväksikäyttöön kuten opettajan aseman hyväksikäyttämiseen koulussa, valmentajan tai ohjaajan asemaan harrastustoiminnassa, ja esimiehen asemaan työsuhteessa tai työharjoittelussa.

Säännöstä ei ole tarkoitettu sovellettavaksi yksinomaan sellaisiin laitoksiin, joihin henkilö on velvollinen menemään tai hänet määrätään lainsäädännön nojalla, vaan se soveltuu myös vapaaehtoisesti laitokseen tai vapaa-ajantoimintaan hakeutuneen henkilön hyväksikäyttöön. Ei ole myöskään välttämätöntä, että laitoksen toiminta perustuu lainsäädäntöön. Myös yksityisten ylläpitämässä laitoksissa voi esiintyä sellaisia alisteisia suhteita, joita säännöksessä tarkoitetaan. Säännös soveltuu myös muussa edellä mainittuihin laitotosuhteisiin rinnastettavassa alisteisessa asemassa oleviin nuoriin kohdistuvaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Tällaisessa asemassa nuori voi olla esimerkiksi leiriolosuhteissa suhteessa leirin toiminnasta huolehtiviin aikuisiin kuten ohjaajiin, yövahteihin tai keittäjiin.

Säännös ehdotetaan soveltumaan nimenomaisesti myös vapaa-ajan toimintaan. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi taide-, liikunta-, käsityö- ja urheiluharrastuksia, järjestötoimintaa, kielenopetusta ja muuta vastaavaa harrastus-, kerho-, kurssi- tai vapaaehtoistoimintaa. Myös vapaa-ajantoiminnassa rangaistavuuden edellytys on se, että teon kohde on tekijän määräysvallan tai valvonnan alainen taikka että hän on muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa asemassa tekijään nähden. Rikoksentehtijänä kysymykseen voivat tulla näin ollen erityisesti opettajat, ohjaajat ja valmentajat. Säännöksessä tarkoitettu vapaa-ajan toiminta voi olla pitkäkestoista mutta myös lyhytaikaisessa alisteisessa suhteessa voi syntyä sellainen säännöksessä tarkoitettu tilanne, jossa vanhempi auktoriteettiasemassa oleva voi taivuttaa asemaansa hyväksikäyttäen nuoren seksuaaliseen tekoon.

1 momentin 2 kohta

Kohta koskee 16 vuotta mutta ei 18 vuotta täyttäneen hyväksikäyttöä muissa kuin 1 kohdassa tarkoitetuissa määräysvalta- ja valvontasuhteissa. Momentin 1 kohtaan nähden ero on siinä, ettei 2 kohdan soveltaminen edellytetä, että tekijä on kohteeseen nähden muodollisesti auktoriteettiasemassa. Säännöksellä suojataan yleisemmin 16 vuotta täyttänyttä lasta häntä vahvemmassa asemassa olevan henkilön hyväksikäytöltä. Rangaistavuuden edellytyksenä on, että nuoren kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsyttömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompia kuin tekijän kyky. Lisäksi edellytetään, että tekijä käyttää törkeästi väärin nuoren kypsyttömyyttä. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen perustuu siihen, että kypsyttömämpi osapuoli on heikommassa tai alisteisessa asemassa, eikä sen vuoksi voi tasavertaisesti päättää osallistumisestaan seksuaaliseen kanssakäymiseen, ja toinen osapuoli käyttää tätä kypsyttömyyttä hyväkseen.

Osapuolten välinen suhde voi perustua esimerkiksi tuttavuuteen, ystävyyteen tai muuhun sellaiseen seikkaan. Arvioitaessa henkilöiden kykyä päättää itsenäisesti seksuaalisesta käyttäytymisestään on otettava huomioon osapuolten iän lisäksi heidän henkinen kehityksensä. Kyky itsenäisiin päätöksiin edellyttää henkistä kypsyneisyyttä ja pystyvyyttä harkitsemaan päätösten ja käyttäytymisen vaikutuksia. Säännöksessä tarkoitettuna ikäisillä nuorilla seksuaalisuhteet eivät ole harvinaisia. Nuoremmissa lapsista poiketen 16–17-vuotiaiden osalta yleisenä lähtökohtana ei voi pitää seksuaalista kypsyttömyyttä. Säännöksen tarkoituksena onkin suojata niitä nuoria, jotka ovat ikäisiään henkisesti kehittymättömpiä ja kypsyttömämpiä käyttämään seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. Säännöksellä ei ole tarkoitus rajoittaa nuorten keskinäisiä tai kaikenlaisia nuorten ja heitä vanhempien henkilöiden välisiä seksuaalisuhteita. Ei myöskään sellaisia, joissa vanhempi henkilö on kypsyneempi ja henkisesti vahvemmassa asemassa. Rangaistavuuden olennainen edellytys on kypsyttömyyden törkeä hyväksikäyttäminen ja nuoren taivuttaminen seksuaaliseen kanssakäymiseen. Ikäerolla on merkitystä arvioitaessa osapuolten kypsyseroa.

1 momentin 3 kohta

Kohta koskee sellaisten henkilöiden seksuaalista hyväksikäyttämistä, jotka ovat hoidettavina sairaalassa tai muussa laitoksessa ja joiden kyky muodostaa tahtoaan on olennaisesti heikentynyt. Kun ehdotetun raikausta koskevan säännöksen 2 momentissa tarkoitetaan tilanteita, joissa henkilöltä puuttuu kokonaan kyky tai muusta syystä mahdollisuus muodostaa ja ilmaista tahtonsa, tarkoitettaisiin 3 kohdassa tilanteita, joissa henkilön kyky muodostaa tahto on jäljellä, mutta se on olennaisesti heikentynyt. Olennaisuudella tarkoitetaan tässä sitä, että tahdonmuodostamiskyvyn heikentyminen

ei ole vähäistä, jolloin heikentymisen johdosta henkilö ei voi riittävästi harkita osallistumis päätöksensä merkitystä. Säännöksessä ei enää mainittaisi tahdonilmaisukyvyyn olennaista heikentymistä. Jos henkilön kyky ilmaista tahtoaan on heikentynyt siten, ettei toinen osapuoli voi todeta hänen osallistumistaan seksuaaliseen tekoon vapaaehtoiseksi, voisi teko tulla arvioitavaksi raiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena.

Säännös koskisi sairaalan lisäksi mitä tahansa laitosta, jossa henkilö on hoidettavana. Teon kohteena tulee olla laitoksessa hoidettavana oleva henkilö, mutta hoidon syy voi vaihdella. Kysymykseen tulevat niin sairauden vuoksi sairaalahoidossa olevat henkilöt kuin esimerkiksi vanhainkotiin hoitoon hakeutuneet vanhukset, asumisyksiköissä asuvat vammaiset henkilöt tai laitosmaisessa vieroitushoidossa olevat henkilöt. Sanalla laitos viitataan siihen, että hoito tapahtuu laitosmaisissa olosuhteissa, mutta se ei edellytä, että hoitopaikka olisi nimetty laitokseksi. Kotihoitoon mahdollisesti liittyvää hyväksikäyttämistä ei ole tarkoitettu arvosteltavaksi tämän, vaan momentin 4 kohdan nojalla.

Rangaistavuus edellyttää tämänkin teon osalta aseman hyväksikäyttämistä. Kysymykseen tulevat siten sairaalan tai muun laitoksen henkilökunta, kuten lääkärit, hoitajat, vartijat, ravintolan henkilökunta ja muu henkilökunta, joilla on pääsy hoidettavana olevan luo. Aseman ei kuitenkaan tarvitse olla muodollinen, vaan muukin valta-asema suhteessa teon kohteeseen täyttää tämän tunnusmerkistön. Esimerkiksi siivooja, vapaaehtoistyötä tekevä henkilö tai vierailija, joka kykenee liikkumaan laitoksessa ja sen ulkopuolella vapaasti, voi olla säännöksen tarkoittamassa, hyväksikäytön mahdollistavassa asemassa suljetussa laitoksessa hoidossa olevaan henkilöön nähden.

Sairaudella tarkoitetaan sekä fyysisiä että psyykkisiä sairauksia. Vastaavasti säännöksessä tarkoitettu vammaisuus voi ilmetä niin ruumiillisena kuin henkisenäkin vammana. Muu heikkoudentila on tarkoitettu viittaamaan sellaisiin tahdonmuodostuskykyä alentaviin heikkoudentiloihin, joita ei voida luonnehtia sairaudeksi. Sairalahoidossa olevan henkilön kyky muodostaa tahtoaan saattaa alentua esimerkiksi vahvojen lääkkeiden vuoksi, vaikka itse sairaus tai vamma ei tätä kykyä heikentäisikään. Edellytyksenä on aina, että hyväksikäytön kohteena olevan henkilön tahdonmuodostuskyky on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt. Säännös ei siis koske esimerkiksi seksuaalisuhdetta sellaiseen potilaaseen, jonka kyky tehdä omia ratkaisujaan ei ole lainkaan tai ainakaan olennaisesti heikentynyt. Tarkoitus ei myöskään ole säätää rangaistavaksi sairaiden tai vammaisten sellaisia seksuaalisuhteita, joissa ei loukata kummankaan osapuolen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Säännös edellyttäisi aina asemaa hyväksikäyttäen tapahtuvaa toisen taiuttamista. Psyykkisesti tai muuten vammaisilla on sama oikeus seksuaalisuhteisiin kuin muillakin eikä näillä säännöksillä rajoiteta tuota oikeutta myöskään silloin kun he

ovat laitoshoidossa. Kohta ei myöskään koske hoidettavana olevien henkilöiden keskinäistä seksuaalista kanssakäymistä, ellei näiden välillä ole säännöksessä tarkoitettua asemaan perustuvan valtasuhteen hyväksikäyttöä ja taivuttamista.

Momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitetuissa laitoksissa saattaa olla sisäisiä ohje- tai järjestyssääntöjä, joiden johdosta sukupuolisuhteet ovat kokonaan kiellettyjä. Tällaisten normien rikkominen ei sinänsä osoita, että tekijä on syyllistynyt seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Jos tekijä on rikoslain mukaan virkamiehenä pidettävä henkilö, hän saattaa syyllistyä virkavirheeseen normia rikkoessaan. Jos hän samalla syyllistyy seksuaaliseen hyväksikäyttöön, sovelletaan myös sitä koskevaa säännöstä.

1 momentin 4 kohta

Kohta koskee toisen riippuvaisen aseman hyväksikäyttöä. Kysymykseen tulevat erilaiset hoitosuhteisiin ja henkiseen auktoriteettiin ja muuhun henkiseen valta-asemaan perustuvat riippuvuussuhteet, joissa toinen osapuoli on heikommassa tai alisteisessa asemassa. Hoitosuhteesta tai henkisestä valta-asemasta johtuvan riippuvuuden tulee olla merkitykseltään erityisen suuri. Ihmisten kesken on lukemattomia tällaisia riippuvuussuhteita, jossa vain erityisen moitittavat seksuaalista hyväksikäyttämistä koskevat teot on perusteltua säätää rangaistavaksi. Tällaista rajausta voidaan pitää tarpeellisenä myös rikosoikeudellisen sääntelyn tarkkarajaisuutta edellyttävän laillisuusperiaatteen (perustuslain 8 §, rikoslain 3 luvun 1 §) vuoksi. Riippuvuuden merkittävyttä harkittaessa on syytä arvioida suhteen merkitystä elämän perusedellytysten, terveyden, hengellisten tai muiden keskeisten tarpeiden kannalta. Jatkuvaa fyysistä tai psyykkistä hoitoa vaativa henkilö voi olla erityisen riippuvainen hoitajastaan. Huomiota tulee ottaa myös riippuvuussuhteen muut olosuhteet. Lyhytaikaisenkin riippuvuussuhteen, esimerkiksi lääkärintarkastuksen väärinkäyttäminen seksuaalisiin tarkoituksiin kuuluisi säännöksen soveltamisalaan, jos teon kohde on sen aikana erityisen riippuvaisessa tai alisteisessa asemassa.

Henkiseen valta-asemaan perustuvan riippuvuussuhteen käyttö voi liittyä myös voimakkaan uskonnollisen tai muun vakaumuksen aiheuttamaan riippuvuuteen, jos esimerkiksi tällaisen henkistä sitoutumista edellyttävän liikkeen johtohenkilöt käyttävät auktoriteettiasemaansa väärin. Kuten edellä on todettu, 4 kohta soveltuu myös laitoksen ulkopuolella tapahtuvaan hoitoon, esimerkiksi kotihoitoon, liittyvän seksuaalisen hyväksikäytön arvosteluun.

Arvioitaessa sitä, onko kysymyksessä säännöksessä tarkoitettun henkisen valta-aseman perusteella syntynyt erityinen riippuvuussuhde, voi merkitystä olla myös muilla olosuhteilla esimerkiksi mahdollisella osapuolten välisellä taloudellisella riippuvuudella. Säännöksen soveltamisalaan ei kuitenkaan kuuluisi pelkkään taloudelliseen

etuun tai työsuhteeseen liittyvän valta-aseman vuoksi syntyneen riippuvuussuhteiden väärinkäyttö, joka voi liittyä esimerkiksi toimeentuloon, työsuhteen kestoon ja etuihin ja asumiseen. Näissä tilanteissa kysymys ei ole henkisen valta-aseman vuoksi syntyneen erityisen riippuvuussuhteen hyväksikäytöstä säännöksen tarkoittamassa mielessä. Kun tällaisessa suhteessa henkilö painostetaan sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon, kysymys ei ole niinkään hänen heikommasta harkintakyvystä vaan siitä, osallistuuko hän tekoon vapaaehtoisesti. Sen vuoksi näiden tilanteiden rangaistavuutta olisi arvioitava lähinnä raiskauksen tai seksuaalisen kajoamisen kannalta. Viimeksi mainitut säännökset kattaisivat myös tilanteet, joissa henkilöllä ei ole lainkaan harkintakykyä.

Rangaistavuus edellyttäisi, että erityistä riippuvuussuhdetta käytetään törkeästi väärin. Tällä viitataan siihen, että sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon taivuttamisessa käytetään voimakasta puuttumista riippuvuuden perusteena olevaan seikkaan. Hoitosuhteessa tunnusmerkistön täyttäisi henkiseen yliotteeseen perustuva seksuaaliseen tekoon taivuttaminen. Jos taivuttaminen tapahtuu uhkauksella pakottamalla, kuten uhkaamalla uskonnollisesta yhteisöstä karkottamisella tai jos tekijä saa muuten toisen osallistumaan tekoon muuten kuin vapaaehtoisesti, sovellettaisiin raiskausta tai seksuaalista kajoamista koskevia säännöksiä.

2 momentti

Säännös koskisi kuusitoista muttei kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen lapseen kohdistuvaa sukupuoliyhteyttä ja seksuaalisia tekoja, kun tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden. Tunnusmerkistö vastaisi asiallisesti pitkälti nykyistä rikoslain 20 luvun 6 §:n 2 momentissa olevaa säännöstä (HE 6/1997 vp ja HE 282/2010 vp). Säännöksen soveltaminen ei kuitenkaan enää edellyttäisi sitä, että tekijä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa. Vanhempaan rinnastettava asema voi olla muussakin tilanteessa esimerkiksi lasta säännöllisesti tapaavalla isä- tai äitipuolella tai lapsen vanhemman pitkäaikaisella seurustelukumppanilla, vaikkei hän asu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Kun sukupuoliyhteys tai seksuaalinen teko tapahtuu näissä tapauksissa ilman lapsen vapaaehtoista osallistumista, sovellettaisiin 5 §:n 2 momentin sijaan raiskausta tai seksuaalista kajoamista koskevia säännöksiä. Rikoksen kohdistuminen kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen lapseen ovat törkeän raiskauksen ja törkeän seksuaalisen kajoamisen ankaroittamisperusteita. Näin ollen vanhemman tai siihen rinnastettavassa asemassa olevan omaan 16–17 vuotiaaseen lapseen kohdistama sukupuoliyhteys tai seksuaalinen teko arvioitaisiin yleensä törkeänä raiskauksena tai törkeänä seksuaalisena kajoamisena, jos teko olisi myös kokonaisuutena arvoistellen törkeä.

3 momentti

Myös seksuaalisen hyväksikäytön yritys olisi rangaistava. Pykälän 1 momentissa tarkoitetuissa teoissa rangaistavuus alkaisi näin ollen jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Yksittäiset epämääräiset vihjaukset eivät kuitenkaan täyttäisi seksuaalisen hyväksikäytön yritystä, vaan yrityksen rangaistavuus edellyttäisi sellaista taivuttamisyritystä, joissa tekijä hyväksikäyttää asemaansa siten, että teko täyttää myös rikoslain 5 luvun 1 §:ssä säädetty edellytykset. Yritys on rangaistava myös voimassa olevan lain vastaavissa rikoksissa.

6 §. Seksuaalinen ahdistelu.

Seksuaalisella ahdistelulla tarkoitettaisiin koskettelemalla tai muilla niihin vakavuudeltaan rinnastettavilla tavoilla tehtyjä seksuaalisia tekoja, jotka ovat omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, ja jotka eivät ole rikoslain 20 luvun muiden säännösten nojalla ankarammin rangaistavia. Säännöstä muutettaisiin nykyiseen nähden siten, että se kattaisi kosketteluun lisäksi muitakin seksuaalisia tekoja, jotka voimakkuutensa tai luonteensa vuoksi ovat vakavuudeltaan kosketteluun rinnastettavia. Tällaisia tekoja voitaisiin tehdä sanallisesti, lähettämällä tai esittämällä viestin tai kuvan, ottamalla toisesta kuvan tai itseään paljastamalla. Tunnuksimerkistö olisi siinä mielessä avoin, että se koskisi myös muita tällaisia kosketteluun vakavuudeltaan rinnastettavia tekoja. Kysymyksessä ei kuitenkaan olisi sellainen häirintätyyppinen säännös, jonka soveltaminen muodostuu ennakoimattoman laajaksi. Edellytys että teko rinnastuu voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi vakavuudeltaan kosketteluun jättäisi säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle vähäisemmät seksuaaliset teot sekä sellaiset teot, joiden seksuaalisuus tai seksuaalista itsemääräämisoikeutta tyypillisesti loukkaava luonne on hyvin tulkinnanvaraista.

Säännöksen suojelukohteena on seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Jokaisella tulee lähtökohtaisesti olla oikeus itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seksuaalisesti ahdisteltu henkilö joutuu fyysisesti tai muulla tavalla mukaan tekijän seksuaalisesti olennaiseen toimintaan vastoin tahtoaan eli vastoin itsemääräämisoikeuttaan. Teon kohteen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus sisältää näin ollen myös sen, ettei hän osallistu toisen seksuaaliseen tekoon vapaaehtoisesti. Toisin kuin esimerkiksi seksuaalista kajoamista koskevassa säännöksessä, seksuaalisen ahdistelun tunnuksimerkistössä ei mainittaisi sitä, että teon kohde ei osallistu tekoon vapaaehtoisesti. Tämä johtuu siitä, että seksuaalinen ahdistelu olisi niin sanottu abstrakti vaarantamisrikos eli arviointi kohdistuisi siihen, onko kyseessä seksuaalinen teko, joka teon olo-

suhteet huomioon ottaen tyypillisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Kun tämä edellytys täyttyy, vapaaehtoisuuden puuttumista ei ole tarpeen erikseen arvioida.

Tunnusmerkistö kattaisi myös tilanteet, joissa tekijä käyttää hyväkseen sitä, että seksuaalisen teon kohteella ei 3 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetun syyn vuoksi ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan, mutta seksuaalinen teko ei kuitenkaan ole vakavuudeltaan sen asteinen, että se 3 §:ssä edellytetyllä tavalla loukkaisi toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti.

Säännöksen 1 kohdassa mainittu teko tapa, koskettelu, sisältyy jo nykyiseen säännöksen. Ilmaus ”koskettelu” tuo sellaisenaan esiin sen, että kysymys ei ole tavanomaisena pidettävästä esimerkiksi ihmisjoukossa ohimennen tapahtuneesta toisen hipaisusta, vaan teosta, jolta edellytetään tiettyä intensiivisyyttä. Kysymys olisi toisen siveelystä, puristelusta, taputtelusta tai vastaavista teoista. Koska kysymys on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojasta, rangaistavan koskettelyn kohteena olisi yleensä ruumiinosa, jota on tavanomaista pitää seksuaalisesti merkityksellisinä, kuten ainakin rinnat, sukuelin, takapuoli, kaula tai reidet. Koskettelua käsittävä teko voi myös muuhun ruumiinosaan kohdistuvana olla seksuaalinen, jos siihen liittyy sanallista tai muuta seksuaalista toimintaa, esimerkiksi käsivarren siveleminen sanallisen seksuaalisen vihjailun yhteydessä. Myös toisen suutelemista voidaan pitää tässä tarkoitettuna kosketteluna.

Säännöksen 2 kohdassa mainitut teko tavat voivat olla vakavuudeltaan kosketteluun rinnastettavia. Sanallisesti, viestin tai kuvan lähettämällä tai esittämällä, kuvan ottamalla tai itsensä paljastamalla tehdyt seksuaaliset teot voivat olla olevan omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tämän tyyppisten tekojen katsominen seksuaaliseksi ja toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta omiaan loukkaaviksi on usein kosketteluun verrattuna tulkinnanvaraisempaa, joten säännöksen soveltuminen edellyttäisi teoilta riittävää vakavuutta. Kohdassa tarkoitetut teko tavat voisivat rinnastua vakavuudeltaan kosketteluun niiden voimakkuuden (intensiivisyyden) tai toistuvuuden perusteella. Voimakkuudella ja toistuvuudella viitataan siihen, miten vahvasti teko sen luonne ja muut olosuhteet huomioon ottaen kohdistuu toisen seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Esimerkiksi karski seksuaalinen viesti tai sukuelimen paljastaminen voi toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen kannalta vastata voimakkuudeltaan seksuaalista kosketteluä. Seksuaalisessa ahdistelussa ei olisi kysymys sellaisista vähäisemmistä teoista, joiden osalta ihmisten käsitykset vaihtelevat paljon siitä, ovatko ne seksuaalisia tai omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Säännöksen 2 kohdassa tarkoitetut seksuaaliset teot olisi katsottava voimakkuudeltaan kosketteluun vakavuudeltaan rinnastettaviksi muun muassa silloin, kun niitä voidaan pitää kohdettaan halventavina tai nöyryyttävinä tai muuten hänelle

kärsimystä aiheuttavina. Teon halventavuus voi seurata esimerkiksi kuvan, eleen tai sanallisen ilmaisun sisällöstä. Teko, esimerkiksi seksuaaliseen kanssakäymiseen ehdottelu, voi olla joissain tilanteissa nöyryyttävä sen vuoksi, että se tehdään muiden ihmisten edessä. Kärsimystä voi aiheuttaa vähäisempikin seksuaalinen teko, jos se jatkuu, toistuu tai tehdään muuten voimakkaasti.

Seksuaalisena ahdisteluna rangaistavia sanallisia seksuaalisia tekoja voisivat olla ainakin toisen seuraaminen sukupuoliyhteyttä ehdotellen tai muunlainen, esimerkiksi työtoverien kesken tapahtuva taivuttelu sukupuoliyhteyteen. Samoin seksuaalista ahdistelua koskevaa rangaistussäännöstä voitaisiin soveltaa silloin, kun tekijä ehdottelee yleisellä paikalla toiselle, että tämä ryhtyisi hänen kanssaan maksua vastaan sukupuoliyhteyteen. Sanallista seksuaalista ahdistelua voisi myös olla perusteeton kysely toisen seksuaalielämästä, esimerkiksi sellaisen henkilön tekemänä, jonka virka- tai työtehtävien mukaista tällainen kysely ei ole. Toisen henkilön ulkoisten ominaisuuksien, erityisesti seksuaalisesti merkityksellisten ruumiinosien kommentointi tämän kuullen esimerkiksi julkisella paikalla voisi joissain tapauksissa katsoa olevan omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Seksuaalissävyisiin yhteydenottoihin voivat luontevasti soveltua useat eri rangaistussäännökset (ks. HE 216/2013 vp, s. 62/1). Samoin kunnianloukkaussäännös voi hyvinkin soveltua seksuaalissävyyseen nimittelyyn. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2005:137 tuomittiin kunnianloukkauksesta miesohjastaja, joka oli syyllistynyt kunnianloukkaukseen nimittelemällä kilpailutilanteessa naisohjastajaa sukupuoleen liittyvällä halventavalla ilmaisulla. Seksuaalisten solvausten esittäminen voitaisiin vakavimmissa tapauksissa katsoa seksuaaliseksi ahdisteluksi, kun ne kohdistuvat nimenomaan toisen seksuaalisuuteen. Tilanteita on monenlaisia ja riippuu vahvasti asiayhteydestä, kohdistuuko halventava nimittely kunniaan vai seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen.

Seksuaalista ahdistelua voisi olla myös itsensä paljastaminen seksuaalisesti toiselle.

Viestin tai kuvan lähettämisen tai esittämisen tyypillisenä tekotapana olisi sanallisen tai kuvallisen seksuaalisesti rivon viestin lähettäminen esimerkiksi toisen sähköpostiin tai matkapuhelimeen. Kyseessä voi olla esimerkiksi sukuelintä esittävän kuvan tai seksuaalisesti karskin sanallisen viestin lähettäminen toiselle henkilökohtaisesti. Aina-kin toistuvana myös vähemmän karskisti vihjaileva seksuaaliseen kanssakäymiseen ehdottaminen viestejä lähettämällä voisi täyttää tunnusmerkistön. Säännös koskisi vastaavasti myös seksuaalisten video- ja äänitallenteiden lähettämistä tai esittämistä toiselle. Tahallisuusedellytyksestä johtuisi, että tekijän tulee mieltää myös se, että täl-

lainen teko on omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Rangaistava ei olisi sellaisten seksuaalisten viestien lähettäminen tai esittäminen, joka tapahtuu osapuolten yhteisymmärryksessä.

Tunnusmerkistössä mainitulla kuvan ottamisella tarkoitettaisiin toisen kuvaamista seksuaalisella tavalla ilman tämän vapaaehtoisuutta. Kysymykseen tulisi esimerkiksi toisen luvaton kuvaaminen hameen alta (sanottu *upskirting*). Vakavimmat teot, esimerkiksi toisen sukuelinten tai sukupuoliyhteyden kuvaaminen, arvioitaisiin seksuaalisena kajoamisena.

Seksuaalisten tekojen moninaisuuden vuoksi tunnusmerkistö olisi sillä tavalla avoin, että nimenomaisesti mainittujen tekotyyppien lisäksi ahdisteluna pidettäisiin myös muulla tavalla tehtyjä tekoja. Säännöksen soveltamista rajaisi myös tältä osin 23 §:n 2 momentin seksuaalisen teon määritelmä ja edellytykset, että teko rinnastuu voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi vakavuudeltaan kosketteluun ja on omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Säännöksessä tarkoitettuja muulla tavalla tehtyjä seksuaalisia tekoja voisivat olla esimerkiksi meneminen oikeudettomasti vastakkaisen sukupuolen pukeutumis- tai peseytymistilaan uimahallissa tai toisen riisuutumisen seuraaminen salaa ovenraosta. Jos seuraaminen tapahtuu teknisellä laitteella, voisi teko tulla arvioitavaksi seksuaalisen ahdistelun sijaan salakatseluna (rikoslain 24 luvun 6 §). Lisäksi ahdisteluna rangaistavaa voisi olla toisen hameen tai paidan helman nostaminen tai vetoketjun avaaminen tai muu vastaava seksuaalinen koskettelu vaatteisiin. Toisen vaatteiden riisuminen olisi vakavammissa tapauksissa arvioitava seksuaalisen ahdistelun sijaan seksuaalisena kajoamisena.

Ahdistelijan tekoa kuvattaisiin pykälässä yleisesti ilmaisulla seksuaalinen teko. Luvussa käytetään useissa kohdin seksuaalisen teon käsitettä, usein erilaisin lisämäärein varustettuna ("seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaava seksuaalinen teko", "seksuaalinen teko, joka on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä"). Seksuaalinen teko on 23 §:n 2 momentissa määritelty teoksi, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Seksuaalisen teon olennaisuuden osalta on keskeistä sen olosuhdesidonnaisuus.

Selvyyden vuoksi todetaan, että seksuaalisella ahdistelulla ei välttämättä tavoitella tekijän kiihottumista. Seksuaalisen ahdistelun tavoite voi olla aivan toisenlainen, kuten valta-aseman tavoittelu teon kohteeseen tai muihin nähden tai kohteen halventaminen tai nöyryyttäminen. Tekijän motiivi ei sinänsä ole rikoksen tunnusmerkistön osa, mutta se voi muiden olosuhteiden ohella vaikuttaa siihen, onko tekoa pidettävä seksuaalisena (esimerkiksi vaatturin kosketus asiakkaan takapuoleen tätä mitatessaan ei lähtökohtaisesti ole seksuaalista).

Teon rangaistavuuden edellytys olisi, että se on myös omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Se, että teko loukkaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta, olisi siis tuon teon tyypillinen seuraus eikä edellytyksenä ole, että kohde kokee seksuaalisen itsemääräämisoikeutensa tulleen loukatuksi. Toisaalta jos teon kohde reagoi selvästi tavanomaisesta poikkeavalla tavalla katsoen seksuaalisen itsemääräämisoikeutensa tulleen loukatuksi, se ei sellaisenaan merkitse, että näin olisi myös rikosoikeudellisessa arvioinnissa katsottava tapahtuneen. Lähtökohtana on niin sanotun keskimääräisihmisen reagoititapa. Huomioon voi olla kuitenkin syytä ottaa teon kohteen keskeisiä henkilökohtaisia ominaisuuksia, kuten hänen ikänsä ja sukupuolensa.

Se, mikä on omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, vaihtelee huomattavasti ainakin sillä perusteella, mitkä ovat teko-olosuhteet ja millainen on tekijän ja teon kohteen välinen suhde. Olosuhteita sekä tekijän ja teon kohteen suhdetta voidaan ajatella jatkumona. Teko on varsin matalalla kynnyksellä omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, jos sen tekee esimerkiksi kadulla uhrille täysin tuntematon henkilö. Samoin voidaan arvioida tekoa, jossa käytetään luottamusta väärin, kuten esimerkiksi liikennevälineen kuljettajan ja asiakkaan välisessä asiakassuhteessa. Voidaan ajatella muitakin tilanteita, joissa ei ole kysymys 20 luvun 5 §:n 4 kohdan mukaisesta erityisestä riippuvuudesta, mutta joita kuitenkin olisi arvioitava eräänlaisena luottamussuhteena tai toimintavapautta rajoittavana suhteena – esimerkiksi työpaikoilla eri asemassa olevien työtovereiden taikka työntekijän ja asiakkaan välillä. Jatkumon toisessa päässä on tekijän ja teon kohteen välinen vakiintunut parisuhde. Sellaisessa ei koskettelemisen, seksuaalisten viestien lähettämisen tai vastaavan toiminnan voida ainakaan yleensä katsoa olevan omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Jatkumon eri kohdille sijoittuisivat sitten muut teko-olosuhteet sekä tekijän ja teon kohteen väliset suhteet, kuten seurustelutilanteet, vanhojen tuttavien väliset tapaamiset, satunnaiset tuttavuudet ja niin edelleen.

Tietyissä ammateissa toimivien (esimerkiksi lääkärit, hoitajat, hierojat ja vaatturit) tavanomaista toimintaa on asiakkaiden vartalon koskettelu. Jos koskettelu poikkeaa normaalista ja asianmukaisesta ammatillisesta käytännöstä ja kohdistuu seksuaalisesti merkityksellisiin ruumiinosiin, kysymys voi olla lievissä tapauksissa seksuaalisesta ahdistelusta. Toisaalta ainakin lääkärien ja hoitajien osalta kyseessä voi olla myös vakavampana rikoksena pidettävä seksuaalinen kajoaminen.

Teko olisi rangaistava tahallisuutena. Tahallisuuden on katettava teon tunnusmerkistö kokonaisuudessaan ja tahallisuuden sisältö määräytyisi sitä koskevien yleisten sääntöjen mukaisesti.

Ehdotettu rangaistussäännös olisi toissijainen muihin seksuaalirikoksia koskeviin rangaistussäännöksiin nähden. Se on luvun lievimmän rangaistava rikos. Sitä sovellettaisiin, jos teosta ei muualla 20 luvussa säädetä rangaistusta. Jos tekoon sen sijaan soveltuu jokin muu seksuaalirikosta koskeva rangaistussäännös, olisi sitä sovellettava seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen sijaan.

Seksuaalista ahdistelua koskeva säännös soveltuisi myös alle 16-vuotiaisiin lapsiin kohdistuneisiin tekoihin. Koska seksuaaliset teot, jotka ovat omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, rangaistaisiin ankarammin seksuaalisena kajoamisena lapseen, seksuaalinen ahdistelu soveltuisi yleensä alle 16-vuotiaaseen kohdistettuna vain vähäisimpien seksuaalisten tekojen osalta, esimerkiksi kun tekijän ja kohteen ikäero ei ole olennainen. Kun seksuaalisen ahdistelun kohteena on 16-vuotta nuorempi lapsi, kynnys teon katsomiseksi seksuaaliseksi kajoamiseksi lapseen olisi matala jo senkin vuoksi, että tunnusmerkistössä mainitaan erikseen koskettelu. Myös nykyisin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön soveltamiskynnys on matala, ja säännös tulee siten sovellettavaksi herkästi seksuaalisen ahdistelun sijaan.

Jos seksuaalinen teko on luonteeltaan ja vakavuudeltaan sellainen, että se loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti, sovellettaisiin seksuaalisen ahdistelun sijaan seksuaalista kajoamista koskevaa säännöstä.

Häirintään työolosuhteissa saattavat soveltua työsyryntää ja työturvallisuusrikosta koskevat rangaistussäännökset. Säännös seksuaalisesta ahdistelusta ei sulkisi pois myöskään näiden työoloja koskevien rangaistussäännösten soveltamista. Seksuaalisesta häirinnästä työelämässä voidaan rangaista rikoslain 47 luvun 3 §:n mukaan työsyryntänä. Tällöin lähtökohtana on tasa-arvolain mukainen seksuaalisen häirinnän käsite, joka on laajempi kuin nyt ehdotetun pykälän mukainen seksuaalisen ahdistelun käsite. Työelämässä tapahtuva seksuaalinen teko voi jatkossakin tulla arvioitavaksi seksuaalisen teon vakavuudesta riippuen työturvallisuusrikoksen ja työsyryntän lisäksi myös esimerkiksi seksuaalisena hyväksikäyttönä tai tilanteesta riippuen myös seksuaalisena ahdisteluna (ks. HE 216/2013 vp.).

Teon rangaistavuuden edellytyksenä olisi, että seksuaalinen teko kohdistetaan tiettyyn henkilöön. Sillä, tehdäänkö tällainen teko yksityisessä vai julkisessa tilassa ei olisi rangaistavuuden kannalta ratkaisevaa merkitystä. Esimerkiksi jos tekijä paljastaa itsensä julkisesti siten, ettei teon voida katsoa kohdistuvan tiettyyn henkilöön, hänet voitaisiin tuomita ainoastaan sukupuolisiveellisyyden julkisesta loukkaamisesta (rikoslain 17 luvun 21 §). Tekoa ei katsota seksuaalirikokseksi, mitä osoittaa jo sen sijoittaminen yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskevaan rikoslain lukuun (HE 6/1997 vp, s. 154). Julkisesti tehty on teko, jonka voi nähdä ennalta määräämätön

joukko ihmisiä (HE 6/1997 vp, s. 154–155). Jos julkinen itsensä paljastaminen kohdistuu myös tiettyyn henkilöön, esimerkiksi siksi, että tekijä asettuu tietyn henkilön eteen tekoa tehdessään, voitaisiin sukupuolisiveellisyyden julkisen loukkaamisen lisäksi tuomita seksuaalisesta ahdistelusta. Jos tällaisen teon kohteena olisi alle 16-vuotias lapsi, kyseessä voisi olla seksuaalisen ahdistelun sijaan seksuaalinen kajoaminen lapseen. Jos kyseessä puolestaan on itsensä paljastaminen yksittäiselle henkilölle tilanteessa, jossa tekoa ei voi nähdä ennalta määräämätön ihmisjoukko, rangaistaisiin ainoastaan seksuaalisesta kajoamisesta lapseen tai seksuaalisesta ahdistelusta. Jälkimmäisessä tapauksessa on arvioitava, milloin teko on omiaan loukkaamaan katsojan seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Suomen oloissa esimerkiksi kesämökin rannassa alastomana uimista tai saunomista ei yleensä pidetä seksuaalisena.

Seksuaaliseksi koettujen ilmaisujen häiritsevää huutelemista, jonka ei voi sanoa olevan kehenkään yksittäiseen paikallaolijaan suoraan kohdistuvaa, voidaan puolestaan arvioida järjestyslain (612/2003) mukaan. Lain 3 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan yleisen järjestyksen häiritseminen yleisellä paikalla metelöimällä ja muulla vastaavalla tavalla on kielletty. Hallituksen esityksen mukaan metelöimistä olisi muun muassa äänekäs kiroileminen (HE 20/2002 vp, s. 35). Joissain tällaisissa tapauksissa kyseessä voisi olla rikoslain 17 luvun 21 §:n mukainen sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen. Kyseistä lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen mukaan säännös nimittäin voisi soveltua poikkeuksellisen rivojen kirjallisten tekstien esittämiseen yleisötilaisuuksissa (HE 6/1997 vp, s. 155).

Rangaistuksena seksuaalisesta ahdistelusta tuomittaisiin sakkoa tai vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi. Yleensä sakkoa on tekojen luonne ja vakavuusaste huomioon ottaen pidettävä riittävänä. Varsinkin toistuvia tekoja ajatellen on kuitenkin myös vankeusvaihtoehto tarpeellinen.

7 §. Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen

Säännöksen nojalla olisi rangaistavaa toista henkilöä seksuaalisesti esittävän kuvan tai kuvatallenteen esittäminen tai levittäminen oikeudettomasti siten, että teko loukkaa olennaisesti kuvassa esiintyvän seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Säännöksessä termillä ”kuva” tarkoitettaisiin myös videota. Kuvatallenteella tarkoitetaan tiedostoa, filmiä tai muuta alustaa, jolta kuva voidaan toistaa.

Tyypillinen tekotapa olisi esimerkiksi osapuolten yhteisymmärryksessä omaan käyttöön ottama seksuaalinen kuva, jonka toinen osapuoli myöhemmin esittää ystävilleen tai levittää internetissä ilman kuvassa esiintyvän suostumusta. Säännös koskisi

monen tyyppisiä muitakin tilanteita ja kattaisi myös salaa tai muuten oikeudetta otettujen seksuaalisten kuvien levittämisen. Säännös ei koskisi alle 18-vuotiasta esittävää kuvaa, jonka levittämisen rangaistavuudesta säädettäisiin erikseen.

Kuvan tai kuvatallenteen esittäminen tai levittäminen olisi oikeudetonta, jos siihen ei ole kuvassa esiintyvän lupaa tai muuta pätevää suostumusta. Koska säännös koskisi vain seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaa kuvan levittämistä, se ei soveltuisi tilanteisiin, joissa kuvan esittämisen tai levittämisen oikeudettomuus johtuisi vain tekijänoikeuden loukkauksesta tai esimerkiksi taloudellista seikkaa koskevan sopimusehdon loukkauksesta.

Joissain tapauksissa myös sanan- ja lehdistönvapauden käyttäminen voi merkitä sitä, ettei kuvan levittäminen ole oikeudetonta, esimerkiksi seksuaalisen kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Sananvapaus seuraa perustuslain 12 §:stä ja sen laajuuden kannalta on merkitystä myös muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklalla ja sitä koskevalla Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöllä. Koska jäljempänä esitettävällä tavalla säännös seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä edellyttäisi teon vakavuudelta tiettyä painavuutta, voinee teko olla sanan- ja lehdistönvapauden perusteella oikeutettua käytännössä vain hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa. Tällaisen poikkeuksen mainitseminen pykälässä nimenomaisesti voisi sen vuoksi antaa väärän käsityksen säännöksen tarkoituksesta. Edellä todetuista syistä sanan- ja lehdistönvapauteen liittyvää poikkeusta ei mainittaisi pykälässä erikseen.

Esittämisellä tarkoitettaisiin kuvan näyttämistä toiselle siten, ettei tämä saa kuvaa haltuunsa. Kuvan voi esittää esimerkiksi tietokoneen, matkapuhelimen tai television ruudulta tai paperitulosteelta. Levittäminen tarkoittaisi kuvan tai kuvatallenteen luovuttamista toiselle siten, että tämä saa sen haltuunsa. Säännös koskisi esittämistä tai levittämistä luvatta yhdelle ihmiselle, suljetulle ryhmälle, lukuisille valituille vastaanottajille sekä esittämistä tai levittämistä avoimessa internetissä tai muuten lukuisten ihmisten saataville. Yhdenkin kuvan esittäminen tai kuvatiedoston levittäminen voisi riittää tunnusmerkistön täyttymiseen.

Kuvan seksuaalisuus määriteltäisiin yleisten käsitysten mukaisesti kuvan antaman kokonaisvaikutelman perusteella. Kuvan seksuaalisuus voi johtua alastomuudesta tai vähäpukeisuudesta, mutta myös siinä esiintyvän voimakkaan seksuaalisesta toiminnasta. Pelkkä alastomuus ei kaikissa tapauksissa tee kuvasta seksuaalista sellaisenaan, mutta kuva voi esittämisen tai levittämistävän tai muun yhteytensä vuoksi esittää siinä olevaa seksuaalisesti.

Kuvaa pidettäisiin henkilöä esittävänä, jos hän on kuvasta tunnistettavissa. Tunnistettavuus ei välttämättä edellyttäisi kasvojen tunnistettavuutta. Esimerkiksi henkilön alastonta vartaloa esittävän seksuaalisen kuvan esittäminen tai levittäminen voi loukata olennaisesti hänen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, vaikka hänen kasvonsa olisi peitetty. Kyseeseen tulisivat sekä todellisuuspohjaiset että todenmukaiset kuvat, jotka olisi määritelty 2 momentissa. Esimerkiksi selkeästi ei-todenmukaiset pilakuvat eivät kuuluisi säännöksen soveltamisalan piiriin, vaan tällaista materiaalia voitaisiin arvioida kunnianloukkausta koskevien säännösten mukaan.

Teon rangaistavuus edellyttäisi, että kuvan esittäminen tai levittäminen loukkaa siinä esiintyvän seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus tapahtuu jo sillä, että seksuaalista kuvaa levitetään oikeudettomasti. Olennaisuuden edellytys tarkoittaa, ettei säännös kattaisi kaiken tyyppistä seksuaalisena pidettävän kuvan levittämistä. Rangaistavuuden ulkopuolelle jäisi tekoja, joissa kuvan seksuaalisuuden aste ei ole voimakasta, se on hyvin tulkinnanvaraista, tai joissa kuvassa esiintyvää seksuaalisuutta pidettäisiin yleisesti hyväksyttynä esittää julkisella paikalla. Tällaisia olisivat esimerkiksi kuvat, joissa esiintyvä henkilö on rannalla tavanomaisella tavalla vähäpukeisena tai video, jossa esiintyvät halaavat ja suutelevat. Kun kuvan seksuaalisuuden aste on tätä voimakkaampaa, olisi loukkauksen olennaisuutta arvioitava teon muiden olosuhteiden kannalta. Loukkauksen olennaisuuteen vaikuttaisivat kuvan seksuaalisuuden ilmenemisen voimakkuus, se miten laajasti tai millä tavoin kuvaa esitetään tai levitetään. Henkilöä sukupuolilyhteydessä tai seksuaalisella tavalla alasti esittävän kuvan esittäminen jo yhdelle henkilölle voisi täyttää tunnusmerkistön. Vähemmän räikeästikin mutta kuitenkin voimakkaasti seksuaalinen kuva voisi riittää tunnusmerkistön täyttymiseen, jos kuvaa levitetään laajemmin esimerkiksi internetin kautta. Vaikka kuva ei alun perin esittäisi toista seksuaalisesti, esimerkiksi kuva alastomasta henkilöstä saunomassa, voi kuvan levittämisen olosuhteet tehdä siitä seksuaalisen, esimerkiksi jos kuva laitetaan pornografiaa sisältävälle internetsivustolle.

Teon arvosteluun vaikuttaisi myös esitettyjen tai levitettyjen kuvien tai kuvatallenteiden määrä. Esimerkiksi kuvan näyttäminen matkapuhelimen ruudulta yhdelle tai kahdelle ihmiselle olisi rangaistavaa vain jos kuvan seksuaalisuuden ilmeneminen on hyvin voimakasta. Seksuaalisen kuvan jakaminen laajalle joukolla on lähtökohtaisesti vakavampaa kuin muutaman henkilön rajatulle ryhmälle. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta vakavimpana levittämisen muotona olisi yleensä pidettävä kuvan saattamista levitykseen esimerkiksi internetin kautta siten, että kuva on rajoittamattomasti saatavilla eikä sen leviämistä voi enää pysäyttää.

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen kannalta merkitystä voi olla myös sillä, onko kuvaa jo aiemmin levitetty siinä esiintyvän toimesta tai suostumuksella. Esimerkiksi jos kuva on jo julkaistu yleisesti siinä esiintyvän suostumuksella tai kuvassa esiintyvä on itse laittanut sen internetsivustolle, jolle pääsyä ei ole rajoitettu tietylle ryhmälle, kuvan edelleen levittämisen ilman hänen suostumustaan ei yleensä voisi katsoa loukkaavan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti. Sen sijaan loukkaus voisi olla olennainen, jos rajatulle ryhmälle jaettua kuvaa levitetään luvatta ryhmän ulkopuolisille.

Säännös koskisi pelkästään kuvan esittämistä ja levittämistä, ei sen sijaan kuvan valmistamista. Kuvan levittämisen rangaistavuus ei riippuisi siitä, esiintyykö henkilö kuvassa vapaaehtoisesti vai oliko kuva valmistettu ilman hänen lupaansa. Seksuaalisen kuvan valmistaminen toisesta salaa tai muuten ilman tämän vapaaehtoisuutta, arviotaisiin kuvan sisällöstä ja olosuhteista riippuen seksuaalisena kajoamisena tai seksuaalisena ahdisteluna. Kuvan valmistaja ja levittäjä, joka syyllistyy teoillaan sekä seksuaaliseen ahdisteluun tai seksuaaliseen kajoamiseen että seksuaalisen kuvan luvattomaan levittämiseen, tuomittaisiin molemmista rikoksista. Kuvan lähettäminen kuvattaessa suoratoistona esimerkiksi internetin välityksellä katsottaisiin sekä kuvan valmistamiseksi että levittämiseksi. Jos kohteena oleva henkilö on antanut luvan kuvaamiseen, muttei kuvan levittämiseen, esimerkiksi kuvaaja suoratoistaa sitä kuvassa esiintyvältä salaa internetin kautta, olisi teko rangaistava vain seksuaalisen kuvan luvattomana levittämisenä.

Seksuaalisen kuvan luvattonta levittämistä koskeva säännös ei koskisi muiden oikeuksien kuin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta. Jos teko loukkaa myös esimerkiksi tekijänoikeutta, voisi se tulla erikseen arvioitavaksi myös tekijänoikeusrikkoksia koskevien rangaistussäännösten nojalla.

8 §. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö.

Säännös sisältäisi nykyistä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä asiallisesti vastaavan säännöksen. Säännöksen aineellista soveltamisalaa on selostettu hallituksen esityksissä HE 229/2014 vp ja HE 221/2005 vp sekä lakivaliokunnan mietinnössä LaVM 10/2006 vp.

Jos teon kohde on ihmiskaupan uhri, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön tahallisesti syyllistyvä syyllistyisi yleensä myös raiskaukseen. Tällöin tekijä voitaisiin tuomita molemmista rikoksista.

9 §. Seksuaalipalveluiden ostaminen nuorelta.

Säännös sisältäisi nykyistä seksuaalipalveluiden ostamista nuorelta asiallisesti vastaavan säännöksen. Säännöksen aineellista soveltamisalaa on selostettu hallituksen esityksissä HE 221/2005 vp ja HE 34/2004 vp, HE 117/1997 vp ja HE 6/1997 vp. Säännöksen lisäksi sovellettavaksi voisivat tulla myös ehdotetun lain 5 tai 12–17 §:ien säännökset.

10 §. Paritus.

Säännöksen 1 momentin 1 kohtaa muutettaisiin lapsia koskevan sääntelyn osalta. Säännöksen soveltamisalaa laajennettaisiin kattamaan muistakin kuin korvausta vastaan tapahtuvista lapsen tekemistä seksuaalisista teoista hyötyminen tilanteissa, joissa seksuaalinen teko on omiaan vaarantamaan lapsen kehitystä. Termistöä muutettaisiin korvaamalla viittaus sukupuolisiveellisyyteen termillä seksuaalinen teko. Lisäksi lapsia koskevien tekemuotojen osalta ei enää edellytettäisi, että teko on ilmeisellä tavalla seksuaalinen. Selvyuden vuoksi tekemuodoksi lisättäisiin myös lapseen kohdistuva seksuaalinen teko. Muilta osin säännöksen soveltamisala pysyisi ennallaan. Säännöksen aineellista soveltamisalaa on selostettu hallituksen esityksissä HE 117/1997 vp, HE 6/1997, HE 34/2004 vp, HE 282/2010 vp ja HE 103/2014 vp.

Säännöksen soveltamisalaa muutettaisiin poistamalla lapsia koskevista tekemuodoista edellytys teon suorittamisesta korvausta vastaan ja lisäämällä tunnusmerkistökiteijäksi sen sijaan se, että teko on omiaan vaarantamaan lapsen kehitystä. Paritus koskisi siten alle 18-vuotiaan lapsen tekemiä seksuaalisia tekoja, jotka ovat omiaan vaarantamaan lapsen kehitystä riippumatta siitä suoritetaanko teko korvausta vastaan. Arvioitavaksi sen sijaan tulisi teon aiheuttama vaara lapselle. Säännöksen 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja tekoja, jotka ovat omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, on alle 16 –vuotiaiden osalta käsitelty seksuaalista kajoamista lapseen koskevan säännöksen säännöskohtaisissa perustelussa. Kaikkien alle 18-vuotiaiden lasten osalta säännöksen kattamiksi teoiksi katsottaisiin muun muassa direktiivin 2011/93 4 artiklan tarkoittamassa järjestetyssä esityksessä esiintyminen, seksuaalisessa kuvatai kuvatallennemateriaalissa esiintyminen, kaikki korvausta vastaan tapahtuvat seksuaaliset teot, sekä teot, joihin lapsi ei osallistu vapaaehtoisesti. Toisaalta myös alle 18-vuotiailla on oikeus toteuttaa itseään seksuaalisesti, joten säännöksen rangaistavuuden ulkopuolelle jäisivät sellaisenaan esimerkiksi seksuaalisten välineiden ja ehkäisyvälineiden myynti alle 18-vuotiaille. Sen sijaan esimerkiksi tilan järjestäminen nimellisesti sellaisia seksuaalisia tekoja varten, jotka ovat omiaan vaarantamaan lapsen kehitystä, tai näistä teoista muutoin hyötyminen, kuuluisivat rangaistavuuden piiriin, joskin nämä teot voivat olla rangaistavia myös ihmiskauppana.

Rangaistavuus edellyttäisi teolta tahallisuutta, jota on paritukseen liittyen arvioitu muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2005:17. Samoin rangaistavuuden edellytys olisi edelleen se, että tekijä, johon rangaistus kohdistuu, toimii taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi itselleen tai toiselle. Toisaalta se, tekeekö lapsi teon korvausta vastaan vai muutoin houkuteluna tai esimerkiksi pakotettuna, ei olisi enää merkityksellistä rangaistavuuden kannalta. Tapauksia, joissa tekijä ei ole toiminut taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi, voitaisiin edelleen arvioida myös esimerkiksi ihmiskauppaa tai lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevien säännösten mukaisesti. Tapauksissa, joissa sekä parituksen että ihmiskaupan tunnusmerkistöt täyttyvät, olisi sovellettava ensisijaisesti ihmiskauppaa koskevaa sääntelyä. Alle 18-vuotiaan parittaminen tulee lähtökohtaisesti arvioida ihmiskaupparikoksena. Parituksena rangaistavia tekoja ovat lähinnä yhteystietojen välitystä ja muuta hyötymistä koskevat tekemuodot (HE 34/2004 vp, HE 103/2014 vp, s. 32 ja 45).

Ehdotetussa säännöksessä korvattaisiin "ilmeisellä tavalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa" termillä "seksuaalista". Ilmeisyyden edellytys poistettaisiin ja tekemuodoksi lisättäisiin lapseen kohdistuva teko. Näillä muutoksilla on tarkoitus kuvata säännöksen suojelukohdetta paremmin ja yhdenmukaistaa sääntelyä muiden ehdotettujen rikoslain 20 luvun säännösten kanssa. Säännöksen aineellinen soveltamisala ei kuitenkaan näiden muutosten johdosta olennaisesti muuttuisi (ks. osiossa 2.5.3 esitetty).

11 §. Törkeä paritus.

Parituksen törkeää tekemuotoa koskeva säännös säilyisi ennallaan. Säännöksen soveltamisalaa on käsitelty hallituksen esityksessä HE 34/2004 vp.

12 §. Lapsenraiskaus.

Yleistä

Säännöksessä määriteltäisiin tietyt lapsiin kohdistuvat sukupuoliyhteydet rangaistavaksi lapsenraiskauksena. Tunnuksmerkistössä tarkoitettu sukupuoliyhteys olisi määritelty 23 §:n 1 momentissa. Säännöksessä olisi uusi nuoria lapsia koskeva ikäraja 12 vuotta, jota nuoremman kanssa pelkkä sukupuoliyhteydessä oleminen täyttäisi lapsenraiskauksen tunnusmerkistön. Tätä vanhempiin mutta 16 vuotta nuorempiin lapsiin kohdistuvat sukupuoliyhteydet olisivat lapsenraiskauksia vain muiden edellytysten täytyessä.

Olennaisesti vanhemman ja kypsemmän osapuolen ja 12–15-vuotiaan lapsen väliset sukupuoliyhteydet olisivat rangaistavia. Jos taas osapuolet ovat 12-vuotta täyttäneitä,

eikä osapuolten iässä ja henkisessä kypsyydessä ole olennaista eroa, sukupuoliyhteydessä olemisen molemmin puolin vapaaehtoisesti ei sellaisenaan olisi lainkaan rangaistava teko. Rikoslain 20 luvussa ei tämän vuoksi enää tarvittaisi erillistä rajoitussäännöstä vapaaehtoisesti osallistuvien nuorten keskinäisten sukupuoliyhteyksien rangaistavuuden poissulkemiseksi.

1 momentin 1 kohta

Pykälän 1 momentin 1 kohdan nojalla sukupuoliyhteydessä olemisen kahtatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa olisi lapsenraiskaus. Tunnusmerkistössä ei olisi muita edellytyksiä teon rangaistavuudelle. Näin nuoriin lapsiin kohdistuvien sukupuoliyhteyksien rangaistavuus lapsenraiskauksena ei siten edellyttäisi sen arvioimista, osallistuiko lapsi tekoon vapaaehtoisesti, eikä myöskään pakottamista, uhkaamista tai tahdonmuodostamis- tai tahdonilmaisemismahdollisuuden puuttumista. Niin ikään rangaistavuus ei edellyttäisi, että tekijä on ollut sukupuoliyhteyden aikaansaamiseksi aloitteellinen eli kehottanut, taivutellut tai houkutelut lasta siihen osallistumaan.

Tämän ikäisiin lapsiin kohdistuneet sukupuoliyhteydet täyttäisivät lapsenraiskauksen tunnusmerkistön tekijän iästä riippumatta. Teko voitaisiin näin ollen tuomita lapsenraiskauksena silloinkin, kun tekijä on vasta 15-vuotias. Alle 18-vuotiaiden rikosentekijöiden osalta tekijän ikä on kuitenkin otettava huomioon rangaistusta määrättäessä (rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin 1 kohta) ja rangaistus määrätään rikoslain 6 luvun 8 §:n säännösten mukaisesti noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa.

Kun tekijäkin on lapsi eli alle 18-vuotias, voi kuitenkin poikkeuksellisesti olla syytä arvioida, onko perusteita toimenpiteistä luopumiselle rikoslain 6 luvun 12 §:n, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 ja 8 §:n tai esitutkintalain 3 luvun 9 tai 10 §:n nojalla. Erityisesti kun tekijä on vielä lähellä 15-vuoden rikosoikeudellisen vastuun ikärajaa, voi olla perusteita arvioida hänen seksuaalisen ja muun kypsyytensä sekä teon laadun kannalta, onko teko johtunut ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta. Tällöin huomioon tulisi ottaa myös teon haitallisuus teon kohteena olevan lapsen kannalta. Toimenpiteistä luopuminen saattaisi joissain tapauksissa olla perusteltua esimerkiksi, jos 15-vuotias on toteuttanut melkein 12-vuotiaan kanssa lyhyehkön sukupuoliyhteyden, joka ei ole sisältänyt sukuelimellä tunkeutumista, eikä tekoon kuulu lapsenraiskauksen tunnusmerkistössä tarkoitettuja muita seikkoja. Koska kyse on kuitenkin vakavasta rikoksesta, ei toimenpiteistä luopumiselle 1 momentin 1 kohdan tunnusmerkistön täytyessä voine olla edellytyksiä kuin poikkeuksellisesti.

1 momentin 2 kohdan a alakohta

Pykälän 1 momentin 2 kohdan a alakohtan nojalla rikoslain 20 luvun 1 §:ssä tarkoitetut teot olisivat lapsenraiskauksia, kun ne kohdistuvat kaksitoista vuotta muttei kuusi-toista vuotta täyttäneeseen lapseen. Tunnusmerkistön täyttäisi sukupuoliyhteydessä oleminen tämän ikäisen lapsen kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Lapsenraiskaus olisi myös kyseessä, kun tämän ikäinen lapsi on saatu 20 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla sukupuoliyhteyteen väkivallalla tai uhkauksella pakotamalla tai kun tekijä on käyttänyt hyväkseen sitä, ettei lapsella ole ollut mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Lähtökohta 12-15-vuotiaiden lasten osallistumisen vapaaehtoisuutta arvioitaessa olisi, että tämän ikäisten kyky päättää ryhtymisestä seksuaalisiin suhteisiin ja tekoihin ei ole yhtä kehittynyt kuin aikuisilla. Iältään 12-15-vuotiaankin osallistuminen seksuaaliseen kanssakäymiseen voi kuitenkin olla vapaaehtoista varsinkin omanikäisensä tai lähes omanikäisensä henkilön kanssa, vaikka siihen liittyisikin kypsyttömyydestä johtuvaa epävarmuutta esimerkiksi teon merkityksestä tai toiminta- ja ilmaisutavoista. Vapaaehtoisuuden puuttumisen ilmene mistä ja sitä koskevaa tekijän tahallisuutta arvioitaisiin lapsen henkisen kehitystason merkitys huomioon ottaen muuten vastaavalla tavalla kuin 16-vuoden suojaikärajaa vanhempien henkilöiden osalta. Nuorten ilmaisutavat voivat olla yhtä monimuotoisia kuin aikuistenkin. Esimerkiksi vähäeleisyyden tai epäsuoran sanallisen ilmaisun merkitystä tulisi arvioida vastaavalla tavalla tapauskohtaisesti kuin aikuistenkin osalta. Siten vapaaehtoisuuden puuttumista tulisi arvioida tapauksen olosuhteet, osapuolen toiminta, ominaisuudet, heidän välinen suhde ja muut seikat huomioon ottaen siten kuin tässä esityksessä on todettu 20 luvun 1 §:n perusteluissa.

Myös 20 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja tilanteita, joissa henkilöllä ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan, arvioitaisiin iältään 12-15-vuotiaiden teon kohteiden osalta periaatteessa vastaavalla tavalla kuin tätä vanhempienkin osalta. Kysymys on siitä, miten säännöksessä mainittu seikka on vaikuttanut teon kohteena olevan henkilön mahdollisuuksiin muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Tätä tulisi arvioida henkilön ominaisuuksien kannalta, mukaan lukien ikä ja kypsyys. Esimerkiksi olennaisesti vanhemman osapuolen kanssa lapsi saattaa aikuista herkemmin mennä pelkotilaan, jossa lapsi ei pysty muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan. Myös esimerkiksi säännöksessä tarkoitettu voimakas päihtymistila, sairaus tai heikentynyt tajunnantila voi vaikuttaa mahdollisuuteen muodostaa tai ilmaista tahtoaan eri tavalla riippuen siitä, onko kyseessä aikuinen vai 12-15-vuotias lapsi.

1 momentin 2 kohdan b alakohta

Momentin 2 kohdan b alakohdassa olisi kysymys teoista, joissa olennaisesti vanhempi ja henkisesti kypsempi henkilö kehottamalla, taivuttamalla tai houkuttelemalla saa lapsen sukupuoliyhteyteen. Säännöksen tarkoitus on tuomita lapsenraiskauksena 1 §:ssä tarkoitettujen tekumuotojen lisäksi teot, joissa 12-15 vuotias lapsi on aktiivisin keinoin saatu osallistumaan sukupuoliyhteyteen. Tällaisissa tilanteissa teon rangaistavuus ei edellyttäisi sen arvioimista, oliko lapsen osallistuminen vapaaehtoista. Olennaisesti vanhempi ja kypsempi on psyykkisiltä kyvyiltään vasta kehitymässä olevaan lapseen nähden merkittävästi vahvemmassa asemassa. Nuoremmalla lapsella ei ole epätasavertaisen asemansa vuoksi mahdollisuutta vastaavalla tavalla harkita sukupuoliyhteyden merkitystä ja seurauksia. Lapsen voi olla vaikeaa muodostaa ja ilmaista tahtoaan vahvemman osapuolen häntä kehottaessa, taivutellussa tai houkutellessa. Teon rangaistavuus lapsenraiskauksena perustuu sen yleiseen ja suureen vahingon riskiin lapsen kehitykselle.

Tunnusmerkistössä tarkoitettulla kehottamisella, taivuttelulla ja houkuttelulla tarkoitetaan aktiivisia tekoja, joilla lapsi saadaan osallistumaan sukupuoliyhteyteen. Tekotavat ovat osittain päällekkäiset. Kehottamisella tarkoitetaan suurempia sukupuoliyhteyden aloittamiseen liittyviä kehotuksia tai ilman uhkausta esitettyjä käskyjä, esimerkiksi lapsen kehottamista ryhtymään tekijän kanssa sukupuoliyhteyteen tai koskemaan hänen sukuelimeensä. Taivuttelulla tai houkuttelulla tarkoitetaan muita lapseen kohdistuvia aktiivisia sanallisia tai muita toimia, joilla lapsi saadaan osallistumaan sukupuoliyhteyteen. Houkuttelulla tarkoitetaan erilaisia keinoja, joilla toinen saadaan kiinnostumaan sukupuoliyhteyteen osallistumisesta. Taivuttelu viittaa keinoihin, joilla epävarman tai vastahakoisen tahto pyritään kääntämään myönteiseksi. Kysymykseen tulisi myös pitkäaikainen epäsuorempi vaikuttaminen lapsen tahtoon. Houkuttelun ei tarvitsi olla määrätietoista vaan tunnusmerkistö täytyisi myös, kun tekijä toiminnallaan houkuttelee lapsen sukupuoliyhteyteen, vaikkei tämä ollut toiminnan alkuperäinen tarkoitus. Tällöin tahallisuuden täytyminen kuitenkin edellyttäisi sitä, että tekijä käsittää houkutteleensa lapsen sukupuoliyhteyteen. Tunnusmerkistö täytyisi silloinkin, kun sukupuoliyhteys tapahtuisi houkuttelun tai taivuttelun jälkeen lapsen välittömästä aloitteesta. Tunnusmerkistön täyttymisen kannalta ei muulloinkaan olisi merkitystä sillä, onko lapsi ollut sukupuoliyhteyteen johtaneissa tapahtumissa jossain vaiheessa joltain osin itse aloitteellinen. Lapsen kehottaminen, taivuttelu tai houkuttelu voi olla pääteltävissä teon olosuhteista.

Jos tekijä houkuttelee tai taivuttelee lapsen sukupuoliyhteyteen lupaamalla tai antamalla korvauksen, voitaisiin hänet tuomita lapsenraiskauksen lisäksi seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta.

Jos taivuttelu tai houkuttelu ei johda sukupuoliyhteyteen, voisi teko tulla arvioitavaksi lapsenraiskauksen yrityksenä tai lapsen houkuttelemisena seksuaalisiin tarkoituksiin. Pelkkä seksuaalissävyytteinen lapsen ulkonäön tai muu kehuminen ei täyttäisi vielä lapsenraiskauksen yritystä, mutta teko voisi tulla arvioitavaksi seksuaalisena kajoamisena lapseen tai seksuaalisena ahdisteluna. Jos tekoon ei kuulu kehottamista, taivuttelua tai houkuttelua, sukupuoliyhteydessä oleminen voisi tulla arvioitavaksi ehdotetun 14 §:n nojalla sukupuoliyhteytenä lapsen kanssa.

Lapsen saaminen sukupuoliyhteyteen esimerkiksi uhkauksella pakottamalla tai lapsen pelkotilan hyväksikäyttämällä täyttäisi 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun tunnusmerkistön. Tällöin rangaistavuus ei edellyttäisi olennaista eroa osapuolten iässä ja kypsytydessä.

Ikä- ja kypsytysero

Rangaistavuus pykälän 2 momentin nojalla edellyttäisi olennaista eroa iässä ja henkinessä kypsytydessä. Henkinen kypsytyys viittaa tässä paitsi henkiseen seksuaaliseen kehittyneisyyteen myös päätöksentekokykyyn toisen, erityisesti vanhemman henkilön vaikutuksen alaisena sekä kykyyn ymmärtää seksuaalisen kanssakäymisen merkitys. Eroa osapuolten henkinessä kypsytydessä pidettäisiin olennaisena, kun he ovat eron vuoksi sukupuoliyhteyteen osallistumisen kannalta siinä määrin epätasavertaisessa asemassa, että tekoa on pidettävä nuoremman osapuolen kehitykselle vaarallisena, vaikka lapsi ilmaisisi tahtonsa osallistua siihen. Ikäeron ollessa riittävän suuri olisi katsottava, että osapuolten kypsytydessäkin on olennainen ero.

Säännöksessä ei mainittaisi, kuinka monen vuoden ikäeroa olisi pidettävä tarkoitettulla tavalla olennaisena. Tähän on päädytty sen vuoksi, että ikäeron olennaisuutta on syytä tarkastella paitsi laskennallisena ikäerona myös suhteessa kummankin osapuolen ikään ja henkiseen kypsytyteen. Rajanvedon arvioinnissa tulisi siten ottaa huomioon sekä kohteen ikä että osapuolten ikäero. Vaikka seksuaalisuuteen liittyvän henkisen kehityksen tahti on yksilöllistä, nykytiedon nojalla noin 15-vuotiaiden ja muutamaa vuotta vanhemman väliset vapaaehtoisuuteen perustuvat sukupuoliyhteydet eivät yleisesti muodosta riskiä lapsen kehitykselle. Mitä nuorempi lapsi on, sen pienempää ikäeroa on lähtökohtaisesti pidettävä lapsen kannalta ongelmallisena. Todetun perusteella voidaan esittää yleisiä lähtökohtia säännöksen soveltamisessa.

Lähtökohtaisesti osapuolten ikäeroa tulisi pitää olennaisena, kun lapsi on 15-vuotta ja ikäero on noin kuusi vuotta, kun lapsi on 14-vuotias ja ikäero noin viisi vuotta ja kun lapsi on 13-vuotias ja ikäero on noin neljä vuotta tai kun lapsi on 12-vuotias ja ikäero on noin kolme vuotta. Näissä tapauksissa myös osapuolten kypsytyseroa tulisi lähtökohtaisesti pitää olennaisena. Ikäeron ollessa edellä mainitun rajan tuntumassa, olisi

kuitenkin erityisestä syystä tapauskohtaisesti arvioitava, onko ero henkisessä kypsydessä siinä määrin vähäinen, etteivät osapuolet olleet sukupuoliyhteyteen osallistumisen kannalta epätasavertaisessa asemassa. Mitä tasavertaisemmassa asemassa osapuolet ovat olleet, sitä pienempi on myös sukupuoliyhteyden riski lapsen kehitykselle nykytiedon valossa. Ikäeron ollessa selvästi edellä todettua suurempi siten, ettei kysymys ole enää rajatapauksesta, olisi ikä- ja kypsyysero katsottava olennaiseksi. Siten esimerkiksi 14- ja vähintään 23-vuotiaan välinen sukupuoliyhteys olisi aina rangaistavaa.

Ikäeron ollessa edellä mainittuihin rajatapauksiin nähden noin vuoden verran pienempi (15-vuotias ja 5 vuotta vanhempi, 14-vuotias ja neljä vuotta vanhempi tai 13-vuotias ja kolme vuotta vanhempi), edellyttäisi teon rangaistavuus sen arvioimista erikseen, onko osapuolten henkisessä kypsydessä olennainen ero. Tätä vielä vähäisempi ikäero taas lähtökohtaisesti tarkoittaa, ettei osapuolten iässä tai henkisessä kypsydessä ole olennaista eroa. Esimerkiksi lapsen ollessa 14-vuotias ja ikäeron ollessa korkeintaan noin kahdesta kolmeen vuotta, olisi yleensä lähdettävä siitä, ettei olennaista eroa ole niin iässä kuin kypsydessäkään, koska näissä tilanteissa riski sukupuoliyhteyden vahingollisuudesta lapsen kannalta on nykytiedon valossa yleensä vähäinen, jos se tapahtuu osapuolten vapaaehtoisuudesta. Teon kohteen ollessa 12-vuotias ja tekijän juuri 15-vuotta täyttänyt olisi siis yleensä lähdettävä siitä, että henkisessä kypsydessäkin on olennainen ero. Kuitenkin joissain tapauksissa tämä ero voi olla vähäisempi ja osapuolten asema siinä määrin tasavertainen, ettei 12- ja 15-vuotiaiden keskinäisiä tekoja ole määritelty poikkeuksetta rangaistaviksi.

Arvioitaessa edellä todetuissa tapauksissa sitä, onko osapuolten henkisessä kypsydessä olennainen ero, tulisi huomion kohdistua erityisesti siihen, ovatko osapuolet muuten olleet sukupuoliyhteyteen osallistumisen kannalta epätasavertaisessa asemassa. Tämä arviointi olisi tehtävä tapauskohtaisesti. Merkitystä olisi annettava tällöin myös osapuolten ominaisuuksille, heidän väliselleen suhteelle ja sukupuoliyhteyden olosuhteille. Lisäksi merkitystä tulisi tässä arvioinnissa antaa myös nuoremman osapuolen omalle käsitykselle siitä, onko hän kokenut olleensa sukupuoliyhteydessä omasta halustaan, mutta tämä ei yksin olisi ratkaisevaa teon arvostelun kannalta. Merkitystä voi olla esimerkiksi sillä, onko osapuolilla seurustelusuhde tai muu läheinen suhde vai ovatko he tutustuneet esimerkiksi saman illan aikana. Muutamaa vuotta toista osapuolta nuoremmalle 12-15 vuotiaalle lyhyt tuttavuus ennen sukupuoliyhteyteen ryhtymistä ei aina anna mahdollisuutta rakentaa keskinäistä luottamusta tai muita edellytyksiä päättää riittävän tasavertaisesti sukupuoliyhteyteen osallistumisesta. Seurustelusuhde tai muu läheinen suhdekaan ei kuitenkaan sellaisenaan merkitse, että vahingon riski nuoremmalle osapuolelle on pienempi. Tällaisten suhteiden

laatu ja merkitys voivat vaihdella eivätkä ne välttämättä poissulje asianosaisten epäta-
savertaista asemaa ja teon vahingollisuutta lapsen kannalta vaan pidempi suhde voi
myös tarjota vanhemmalle osapuolelle puitteet painostaa toista seksuaalisiin tekoihin.

1 momentin 2 kohdan c alakohta

Alakohdan nojalla lapsenraiskauksena rangaistaisiin myös vanhemman lapseensa tai
vanhempaan rinnastettavassa asemassa olevan lapsen kohdistama sukupuoliyh-
teys. Kun sukupuoliyhteydessä lapseen on tämän vanhempi tai siihen rinnastetta-
vassa asemassa oleva, on teko jo sellaisenaan erityisen moitittava. Tunnusmerkitö
ei sen vuoksi näissä tapauksissa asettaisi muita edellytyksiä kuten 1 §:ssä tarkoitettua
menettelyä tai lapsen taivuttelua. Kohdan säännös koskisi vain 12-15 –vuotiaaseen
lapseen kohdistuneita tekoja, koska alle 12-vuotiaisiin kohdistuneet sukupuoliyhteydet
olisivat momentin 1 kohdan sellaisenaan lapsenraiskauksia tekijän asemasta riippu-
matta.

Vanhemmalla tai lapseen nähden vanhempaan rinnastettavassa asemassa olevalla
henkilöllä tarkoitetaan tässä samaa kuin 5 §:n 2 momentissa.

Lapsen saaminen sukupuoliyhteyteen kolmannen kanssa

Lapsenraiskauksesta rangaistaisiin tekijänä myös sitä, joka saa kuusitoista vuotta
nuoremman lapsen sukupuoliyhteyteen kolmannen kanssa käyttämällä henkilöön koh-
distuvaa väkivaltaa tai uhkauksella pakottamalla 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoi-
tetulla tavalla.

3 momentti

Myös yritys ehdotetaan rangaistavaksi. Lapsen kohdistuvan raiskauksen ja lapsen
seksuaalisen hyväksikäytön yritys ovat rangaistavia nykyisinkin.

13 §. Törkeä lapsenraiskaus.

1 momentti. Lapsenraiskauksen ankaroittamisperusteet liittyisivät väkivaltaan, uhrille
aiheutettavaan seuraukseen tai kärsimykseen, rikoksentekijöiden määrään, rikoksen
tekotapaan ja lapsen heikompaan tai riippuvaiseen asemaan. Säännöksen soveltami-
nen edellyttäisi lisäksi, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Nykyisin törkeästä lapsenraiskauksesta tuomitseminen edellyttää syylistymistä samalla teolla sekä törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön että lapseen kohdistuvaan törkeään raiskaukseen. Ehdotettu säännös olisi yksinomaan lapsenraiskauksen törkeä tekemuoto.

Momentin 1-4 kohdissa tarkoitetut perusteet vastaisivat asiallisesti törkeään raiskauksen vastaavia ankaroittamisperusteita. Niiden osalta viitataan edellä 2 §:n perusteissa esitettyyn. Tunnusmerkistön täyttymisen arvioinnissa tulisi lähteä siitä, että näitä ankaroittamisperusteita sovelletaan samalla tavalla riippumatta teon kohteen iästä. Se että törkeä lapsenraiskaus olisi kuitenkin törkeää raiskausta vahingollisempi ja vakavampi rikos huomioitaisiin törkeään lapsenraiskauksen ankarammassa rangaistusasteikossa.

Momentin 5 kohdan ankaroittamisperuste liittyy siihen, että lapsenraiskauksen kohteeksi joutuneelle lapselle aiheutuu teosta yleensä niin ruumiillisesti kuin henkisestikin sitä suurempi vahinko, mitä nuorempi ja kehittymättömämpi hän on. Ei kuitenkaan voida sanoa tiettyä ikää, jossa teon vahingollisuus lapselle olennaisesti lisääntyisi. Vahingollisuuden voivat vaikuttaa myös teon tyyppi, olosuhteet ja tekijän ikä.

Säännös onkin kirjoitettu tapauskohtaista harkintaa edellyttävään muotoon. Useita vuosia 16-vuotta nuoremmalle lapselle sukupuoliyhteys ja useimmat seksuaaliset teot ovat yleensä omiaan aiheuttamaan sellaista vahinkoa, johon pykälässä viitataan. Kohdan ankaroittamisperuste voisi tulla kysymykseen myös silloin, kun kohteena on alle 12-vuotias ja tekoon liittyy 1 §:ssä tarkoitettuja tekijöitä, esimerkiksi väkivaltaa tai uhkailua. Lapsen kehitystason vuoksi joissakin tapauksissa myös selvästi vanhempaan lapseen kohdistuva lapsenraiskaus voi olla omiaan aiheuttamaan yhtä suurta vahinkoa lapselle.

Momentin 6 kohdan ankaroittamisperusteessa on kysymys siitä, että lapselle on yleensä erityisen vahingollista, jos lapsenraiskauksen tekijänä on lapselle läheinen ihminen. Jos lapsi tuntee rikoksenteikijää kohtaan erityistä luottamusta tai on tästä erityisen riippuvainen, raiskaus on yleensä omiaan aiheuttamaan hänelle vaikeita ristiriitoja ja hyvin pitkäaikaista vahinkoa. Tilannetta edelleen kärjistää se, jos lapsi ei voi hakea tukea läheisiltään, koska tekijä on juuri se henkilö, johon lapsen tulisi voida turvautua. Momentissa ei edellytettäisi, että todellista vahinkoa olisi tapahtunut. Riittää, että tällainen vahinko tyypillisesti liittyy kysymyksessä olevan kaltaiseen tekoon. Erityisen vahingon vaaraa arvioitaessa olisi otettava huomioon osapuolten suhteen lisäksi myös lapsen ikä, teon luonne ja muut olosuhteet.

Säännöksessä tarkoitettussa asemassa ovat yleensä lapsen vanhemmat tai muut hänen kasvatuksestaan huolehtivat henkilöt, mutta myös kodin ulkopuolinen henkilö on

voinut saavuttaa tällaisen aseman. Erityisen riippuvainen asema voi perustua myös henkiseen sitoutumiseen, jollainen voi liittyä esimerkiksi uskonnolliseen tai muuhun vakaumukseen. Joskus lapsi voi olla erityisen riippuvainen vanhemmasta henkilöstä muidenkin olosuhteiden johdosta, esimerkiksi harrastuksensa vuoksi.

Sukupuoliyhteys 12-15-vuotiaan lapsen kanssa olisi 12 §:n 1 momentin 2 kohdan c alakohdan nojalla jo sellaisenaan lapsenraiskaus, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden. Tällaisissa tapauksissa lapsenraiskaus olisi momentin 13 §:n 6 kohdan nojalla törkeä, jos rikos on omiaan aiheuttamaan lapselle erityistä vahinkoa ja se on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Edellytys erityisen vahingon aiheutumisesta täyttyy yleensä jo sillä perusteella, että tekijänä on lapsen vanhempi tai siihen rinnastettavassa asemassa oleva. Näin olleen vanhemman tai siihen rinnastettavan tekemä lapsenraiskaus olisi varsin usein arvioitava törkeänä lapsenraiskauksena. Tällainen lapsenraiskaus voisi jäädä perusmuotoiseksi esimerkiksi tapauksessa, jos kyseessä on yksittäinen lyhykestoinen teko eikä se osapuolten suhde, lapsen ikä, teon luonne ja muut olosuhteet huomioon ottaen olisi omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle tai jos tekoa ei olisi pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä.

2 momentti. Yritys ehdotetaan rangaistavaksi. Nykyisin vastaavien tekojen yritykset on tuomittava joko törkeän raiskauksen tai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yrityksenä.

14 §. Sukupuoliyhteys lapsen kanssa

Säännöksen nojalla rangaistavaa olisi sukupuoliyhteydessä oleminen kaksitoista mutta ei kuusitoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa. Säännös ei koskisi tätä nuorempia, koska sukupuoliyhteys alle 12-vuotiaan kanssa täyttäisi aina lapsenraiskauksen tunnusmerkistön. Soveltamisalaan kuuluisi vain tekoja, joihin ei liity lapsenraiskauksen tunnusmerkistössä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua vapaaehtoisuuden puuttumista, väkivaltaa tai uhkailua, tahdonmuodostamis tai -ilmaisemismahdollisuuden puuttumista, kehottamista, taivuttelua tai houkuttelua tai joissa tekijä ei ole vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden. Koska tarkoitus ei ole säätää rangaistavaksi vapaaehtoisesti osallistuvien nuorten keskinäisiä sukupuoliyhteyksiä, rangaistavuus edellyttäisi myös sitä, että osapuolten iässä ja henkisessä kypsyydessä on olennainen ero, jolla tarkoitettaisiin tässä samaa kuin 12 §:n 1 momentin 2 kohdan b alakohdassa.

Säännös soveltuisi siten lapsen kanssa tapahtuviin sukupuoliyhteyksiin, joihin tekijä ei ole saanut lasta osallistumaan aktiivisin sanallisoin tai muunlaisin toimin. Sukupuoliyhteys lapsen kanssa olisi tämän vuoksi lapsenraiskausta lievempi rikos. Säännöksellä

olisi käytännössä merkitystä erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa vain muutamaa vuotta mutta kuitenkin olennaisesti vanhempi ja kypsempi henkilö on lapsen kanssa sukupuolilyhteydessä, mutta lapsenraiskauksen tunnusmerkistö ei muuten täyty. Tällaisia tekoja on syytä pitää lapsenraiskaukseen nähden vähemmän moitittavina, mutta niiden ei tulisi olla lapsen kehitykselle aiheutuvan vaaran vuoksi rankaisemattomia. Säännöksen sanamuodossa todettaisiin selvyuden vuoksi, että sen nojalla rangaistaisiin vain, jos teosta ei muualla rikoslain 20 luvussa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Tunnusmerkistössä tarkoitettu sukupuolilyhteys olisi määritelty 23 §:n 1 momentissa.

2 momentti. Yritys ehdotetaan rangaistavaksi.

15 §. Seksuaalinen kajoaminen lapseen

Säännöksessä määriteltäisiin tietyt lapsiin kohdistuvat seksuaaliset teot rangaistavaksi seksuaalisena kajoamisena lapseen. Säännöstä sovellettaisiin ensinnäkin tilanteissa, joissa nykyään sovelletaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja pakottamista seksuaaliseen tekoon koskevia säännöksiä samanaikaisesti. Säännöksellä olisi kuitenkin tätä laajempi soveltamisala. Säännöksessä olisi uusi nuoria lapsia koskeva ikäraja 12-vuotta, jota nuoremmalle tehty seksuaalinen teko, joka on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, sellaisenaan täyttäisi tunnusmerkistön. Iältään 12-15-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvat seksuaaliset teot olisivat rangaistavia seksuaalisena kajoamisena lapseen vain muiden edellytysten täytyessä.

Olennaisesti vanhemman ja kypsemmän 12-15-vuotiaaseen lapseen kohdistamat seksuaaliset teot, jotka ovat omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, olisivat rangaistavia joko seksuaalisena kajoamisena lapseen tai lapseen kohdistuvana seksuaalisena tekona. Jos taas osapuolten iässä ja henkisessä kypsyydessä ei ole olennaista eroa, 12-vuotta täyttäneeseen lapseen kohdistuva seksuaalinen teko ei olisi sellaisenaan lainkaan rangaistava. Luvussa ei tämän vuoksi enää tarvittaisi erillistä rajoitussäännöstä vapaaehtoisesti osallistuvien nuorten keskinäisten seksuaalisten tekojen rangaistavuuden poissulkemiseksi.

Tunnusmerkistössä tarkoitettujen seksuaalisen teon määritelmä olisi rikoslain 20 luvun 23 §:n 2 momentissa. Seksuaalisella teolla tarkoitettaisiin sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Määritelmä vastaisi nykyistä.

Teon seksuaalinen olennaisuus arvioitaisiin objektiivisesti ulkonaisesti havaittavista seikoista lähtien. Määritelmän mukainen teko ei edellyttäisi kiihotuksen tai tyydytyksen

tavoittelua. Määritelmässä tarkoitettua olennaisuutta arvioitaessa merkitystä on sillä, missä tarkoituksessa teko tapahtuu. Tämä liittyy määritelmässä mainittuihin teko-olosuhteisiin. Esimerkiksi lääketieteellisesti perusteltavissa olevat ja asianmukaisesti suoritettut leikkaukset ja muut vastaavat toimenpiteet eivät kuuluisi määritelmän piiriin. Muutenkin määritelmän kannalta olennaista on kokonaisarviointi, jossa otetaan huomioon kaikki säännöksessä mainitut seikat eli tekijä, teon kohde ja teko-olosuhteet.

Seksuaalisten tekojen piiri on näin ollen laaja, ja se on täsmentynyt lainvalmistelutöiden ja oikeuskäytännön perusteella. Useimmiten tällainen teko ilmenee lapsen kosketteluna, minkä vuoksi tämä tekotapa on nimenomaan mainittu. Teon ei kuitenkaan välttämättä tarvitse merkitä puuttumista toisen ruumiilliseen koskemattomuuteen, vaan muukin loukkaavuudeltaan tai lapsen kehitykselle koituvan vaaran kannalta vastaava tapa voi tulla kysymykseen. Esitöiden pohjalta voidaan esimerkkeinä seksuaalisesta teosta mainita seuraavat teot (HE 6/1997 vp, s. 180, HE 282/2010 vp, s. 11/I, HE 212/2018 vp, s. 7):

- lapsen houkutteleva katsomaan masturbointia, yhdyntää tai pornografisia kuvia tai videoita
- pornografisten kuvien näyttäminen lapselle
- seksuaalisesti latautuneiden tapahtumien kertominen lapselle ja niistä keskusteleminen
- seksuaalisväritteisten tekstiviestien, sähköpostien, kirjeiden tai muiden viestien lähettäminen lapselle
- lapsen saaminen toimimaan seksuaalisväritteisellä tavalla vastaajan seurattessa lapsen toimintaa (esimerkiksi seurataan alusvaatteita sovitettavaa lasta, pakotetaan lapsi pukemaan paljastavat vaatteet, saadaan lapsi masturboimaan tai virtsaamaan tekijän päälle, pyydetään lasta piirtämään sukuelimiä esittäviä kuvia, saadaan lapsi riisuutumaan alastomaksi, valokuvataan alastonta lasta ja pyydetään lasta esiintymään pornografisessa kuvassa)
- vastaajan sukuelimen näyttäminen lapselle
- itsetydytystä tai sukupuoliyhteyttä kuvaavien eleiden esittäminen
- lapsen suuteleminen seksuaalisesti
- muussa yhteydessä normaaliin kanssakäymiseen tai lapsen hoitamiseen kuuluvat lapsen halaaminen, nostelu, syliin ottaminen, kylvettäminen ja riisuminen sekä perhepiirissä tapahtunut alasti kulkeminen, kun ne ovat tapahtuneet esimerkiksi lapsen sukuelimen seksuaalisen koskettelun tai muun seksuaalisen teon yhteydessä.

Lapsiin kohdistuvia seksuaalisia tekoja koskevien tunnusmerkistöjen täyttyminen ei edellytä fyysistä läheisyyttä rikoksentehtäjän ja asianomistajan välillä. Rikoksia voidaan

tehdä myös esimerkiksi sellaisia teknisiä välineitä hyödyntäen, joiden avulla muodostuu kuvayhteys rikosentekijän ja lapsen välille tai teksti- tai kuvapohjaisen viestinnän kautta, jossa yhteys osapuolten välillä ei ole reaaliaikainen.

Sallitun käyttäytymisen rajoja koskevia tulkintaongelmia ei voida välttää. Tekojen seksuaalisuus ja myös niihin liittyvä uhka lapsen kehitykselle on paljolti sidoksissa tapoihin. Teko, joka jossain ympäristössä on seksuaalisesti merkittävä, voi olla toisessa kokonaan vailla seksuaalista latausta. Suomessa esimerkiksi saunan yhteyteen liittyvä sellaista alastomana esiintymistä, jota jonkin toisen elämäntavan näkökulmasta voitaisiin pitää seksuaalisesti merkittävänä. Tunnusmerkistö ja seksuaalisen teon määritelmä mahdollistaisivat sen, että tapauskohtaiset olosuhteet voidaan ottaa tarvittavalla ja joustavalla tavalla huomioon.

Tunnusmerkistö edellyttäisi myös sitä, että seksuaalinen teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä eli on luonteeltaan sellainen, joka tapauksen olosuhteiden kaltaisissa tilanteissa tyypillisesti aiheuttaa tällaista vahinkoa. Yksittäistapauksessa ei sen sijaan tarvitsisi arvioida, onko tällaista vahinkoa aiheutunut. Tunnusmerkin täyttymisen kannalta on merkitystä niin teko-olosuhteilla kuin osapuolten iällä ja heidän keskinäisellä suhteellaan. Vähäisempikin seksuaalinen teko on yleensä vahingollinen, jos tekijällä on läheinen suhde lapseen. Toisaalta myös tuntemattoman tekijän lapsen kohdistama teko voi olla yhtä vahingollinen tai joissain olosuhteissa vahingollisempi. Lapsen kehitykselle aiheutuvan vahingon kannalta on olennaista se, minkä ikäisestä ja kuinka kehittyneestä lapsesta on kysymys.

Edellytyksen vuoksi säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät vähäisemmät teot, jotka sinänsä ovat seksuaalisia, mutta joiden ei voi katsoa olevan omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä. Esimerkiksi seksuaalinen loukkaava huutelu tai eleiden esittäminen kadulla voi kohdistua lapseen, muttei välttämättä ole omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä. Tällaiset teot voisivat kuitenkin olla omiaan loukkaamaan lapsen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja tulla siten arvioitaviksi seksuaalisena ahdisteluna. Vahingon vaara lapsen kehitykselle voi riippua myös teon laadusta ja lapsen iästä. Esimerkiksi pornon katsominen sitä ymmärtämättömän vauvan läsnä ollessa ei välttämättä ole tämän kehityksen kannalta vaarallista.

Lapsen ei kuitenkaan tarvitse välttämättä tulla tietoiseksi teosta, jotta se olisi omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2015:50 katsonut, että lapsen kehitystä on omiaan vahingoittamaan myös sellainen teko, jossa rikosentekijä oli kuvannut puhelimella videokuvaa ja seitsemän valokuvaa 7-vuotiaan lapsen alastomasta alaruumiista ja sukuelimestä tämän nukkuessa, vaikka lapsi ei ollut tullut tietoiseksi teosta. Teossa vahingon aiheutumatta jääminen oli ollut sattumanvaraista eikä tekijän ennakoitavissa.

1 momentin 1 kohta

Pykälän 1 momentin 1 kohdan nojalla muun kuin 1 §:ssä tarkoitetun seksuaalisen teon tekeminen kahtatoista vuotta nuoremmalle lapselle tai tämän saaminen ryhtymään sellaiseen tekoon olisi rangaistava seksuaalisena kajoamisena lapseen. Edellytyksenä olisi myös, että teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä. Näin nuoriin lapsiin kohdistuvien seksuaalisten tekojen rangaistavuus seksuaalisena kajoamisena lapseen ei edellyttäisi sen arvioimista, osallistuikolapsi tekoon vapaaehtoisesti, eikä myöskään pakottamista, uhkaamista tai tahdonmuodostamis- tai ilmaisemismahdollisuuden puuttumista. Niin ikään rangaistavuus ei edellyttäisi, että tekijä on ollut seksuaalisen teon aikaansaamiseksi aloitteellinen eli taivutellut tai houkutelut lasta. Rangaistavaa olisi myös se, että tekijä saa lapsen ryhtymään kysymyksessä olevaan tekoon. Tällaisesta teosta on kysymys esimerkiksi silloin, jos tekijä saa lapsen masturboimaan tekijää. Myös lapsen saaminen ryhtymään itsetyydytykseen tekijän nähden ylittäisi asetetun vaatimuksen teon seksuaalisesta olennaisuudesta.

Tämän ikäisiin kohdistuneet seksuaaliset teot olisivat rangaistavia seksuaalisena kajoamisena lapseen tekijän iästä riippumatta. Teko määriteltäisiin näin ollen seksuaaliseksi kajoamiseksi lapseen silloinkin, kun tekijä on vasta 15-vuotias. Tällöinkin edellytyksenä on myös se, että teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä. Tämä edellytys voisi jäädä täyttymättä esimerkiksi jos 15-vuotias suutelee melkein 12-vuotiaasta eikä tekoon liity 15 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja muita seikkoja. Tällöin kyseessä olisi rankaisematon teko.

Alle 18-vuotiaiden rikosentekijöiden osalta tekijän ikä on kuitenkin otettava huomioon rangaistusta määrättäessä (rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin 1 kohta) ja rangaistus määrätään rikoslain 6 luvun 8 §:n säännösten mukaisesti noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa. Kun tekijäkin on alle 18-vuotias, voi myös tapauksesta riippuen olla syytä arvioida, onko perusteita toimenpiteistä luopumiselle rikoslain 6 luvun 12 §:n, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 ja 8 §:n tai esitutkintalain 3 luvun 9 tai 10 §:n nojalla. Erityisesti voi olla perusteita arvioida tekijän seksuaalisen ja muun kypsyyden kannalta, onko teko johtunut ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta, ottaen huomioon myös teon luonteen ja haitallisuuden. Toimenpiteistä luopumiseen voi kuitenkin ryhtyä vain poikkeuksellisissa tapauksissa. Mitä vakavammasta teosta on kyse, sitä pidättyväisemmin tulisi soveltaa toimenpiteistä luopumista 1 momentin 1 kohdan tunnusmerkistön täytyessä.

1 momentin 2 kohta

Momentin 2 kohdan a alakohdan nojalla seksuaalisena kajoamisena lapseen rangaistaisiin ensinnäkin muusta kuin 1 §:ssä tarkoitetusta seksuaalisen teon tekemisestä

koskettelemalla tai muulla tavoin, kun se kohdistuu kaksitoista vuotta muttei kuusi-toista vuotta täyttäneeseen lapseen, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Lähtökohta 12-15-vuotiaiden lasten vapaaehtoisuuden ja sen puuttumisen arvioinnissa on se, ettei tämän ikäisten kyky päättää ryhtymisestä seksuaalisiin tekoihin ei ole yhtä kehittynyt kuin aikuisilla. Vapaaehtoisuuden puuttumisella tarkoitettaisiin tässä samaa kuin lapsenraiskauksessa, jonka perusteluissa esitetty tulisi ottaa huomioon myös seksuaalista kajoamista lapseen arvioitaessa.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan a alakohdan nojalla seksuaalinen kajoaminen lapseen olisi myös kyseessä, kun tämän ikäiselle lapselle tehdään seksuaalinen teko tai hänet saadaan ryhtymään sellaiseen tekoon 3 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla väkivalalla tai uhkauksella pakottamalla tai kun tekijä on käyttänyt hyväkseen sitä, ettei lapsella ole ollut viitatussa säännöksessä mainitun syyn vuoksi mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Edellytyksenä olisi myös, että teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä. Rikoslain 20 luvun 3 §:stä poiketen edellytyksenä ei olisi, että teko olennaisesti loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Säännöksen soveltamisessa tulisi ottaa huomioon lapsenraiskauksen perusteluissa esitetty.

Momentin 2 kohdan b alakohdassa olisi kysymys teoista, joissa olennaisesti vanhempi ja henkisesti kypsempi henkilö kehottaa, taivuttaa tai houkuttelee lapsen osallistumaan kanssaan tai ryhtymään seksuaaliseen tekoon. Teon rangaistavuus seksuaalisena kajoamisena lapseen perustuu sen suureen vahingon riskiin lapsen kehitykselle. Kohdassa tarkoitettu teko eroaa pykälän muista rikoksista siinä, että se olisi rangaistava vain, kun osapuolten iässä ja henkisessä kypsytydessä on olennainen ero. Kehottamisen, taivuttelun ja houkuttelun sekä osapuolten iän ja henkisen kypsytyden eron osalta viitataan lapsenraiskauksen säännöskohtaisissa perusteluissa esitettyyn.

Momentin 2 kohdan c alakohdan nojalla seksuaalisena kajoamisena lapseen rangaistaisiin myös vanhemman lapseensa tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa olevan lapsen kohdistama seksuaalinen teko. Myös tämä kohta vastaisi asiallisesti muuten lapsenraiskausta koskevan säännöksen vastaavaa kohtaa (12 §:n 1 momentin 2 kohdan c alakohta).

2 momentti

Myös yritys ehdotetaan rangaistavaksi. Lapsen kohdistuvan seksuaaliseen tekoon pakottamisen ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys ovat rangaistavia nykyisin.

16 §. Törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen

Seksuaalisesta kajoamisesta lapseen säädettäisiin törkeä tekomuoto. Myös muu lapseen kohdistuva seksuaalinen teko kuin sukupuoliyhteys voi olla olennaisesti perusmuotoista seksuaalista kajoamista vakavampi rikos useissa törkeää lapsenraiskausta vastaavissa tilanteissa.

1 momentti

Lapseen kohdistuvan seksuaalisen kajoamisen ankaroittamisperusteet liittyisivät vakavaan väkivaltaan, uhrille aiheutettuun kärsimykseen, rikoksen tekotapaan ja uhrin ikään ja kehitystasoon ja lapsen heikompaan tai riippuvaiseen asemaan. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi lisäksi, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Momentin 1-4 kohdissa tarkoitetut perusteet vastaisivat asiallisesti törkeän seksuaalisen kajoamisen ja törkeän lapsenraiskauksen vastaavia ankaroittamisperusteita. Niiden osalta viitataan näiden säännösten perusteluissa esitettyyn. Törkeän lapseen kohdistuvan seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistön täyttymisen arvioinnissa tulisi lähteä siitä, että näitä ankaroittamisperusteita sovelletaan samalla tavalla riippumatta teon kohteen iästä. Törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen olisi kuitenkin törkeää seksuaalista kajoamista vahingollisempi ja vakavampi rikos, mikä olisi otettu huomioon ankarammassa rangaistusasteikossa.

Törkeää raiskausta, törkeää seksuaalista kajoamista ja törkeää lapsenraiskausta koskevasta säännöksestä poiketen ankaroittamisperusteena ei olisi erikseen mainittu sitä, että rikoksen tekee vähintään kaksi henkilöä, koska seksuaalinen kajoaminen lapseen kattaisi paljon laajemmin sellaisia tekoja, joita ei luonteeltaan tee olennaisesti vakavammiksi se, että tekijöitä oli enemmän kuin yksi. Tekijöiden määrä voi kuitenkin olla teon luonteesta ja olosuhteista riippuen seikka, jonka nojalla rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä momentin 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla.

Eräät ankaroittamisperusteet voivat toteutua yhtäaikaisesti saman teon yhteydessä. Ankaroittamisperusteiden kuvaamiseen melko laajasti on pyritty, jottei vakavia lapseen kohdistuvia seksuaalisia kajoamisia jäisi säännöksen ulkopuolelle. Useamman ankaroittamisperusteiden toteutumisen edellyttämä rangaistuksen ankaroittuminen on arvioitava ehdotetun rangaistusasteikon mahdollistamissa rajoissa.

2 momentti

Myös törkeän lapseen kohdistuvan seksuaalisen kajoamisen yritys olisi rangaistava.

17 §. Lapseen kohdistuva seksuaalinen teko

Säännöksen nojalla seksuaalisen teon tekeminen koskettelemalla tai muulla tavalla kaksitoista mutta ei kuusitoista vuotta täyttäneelle lapselle olisi rangaistava lapseen kohdistuvana seksuaalisena tekona, kun tekoon ei liity seksuaalista kajoamista lapseen koskevassa säännöksessä tarkoitettua vapaaehtoisuuden puuttumista, väkivaltaa, uhkailua tai tahdonmuodostamis- tai -ilmaisemismahdollisuuden puuttumista taikka kehottamista, taivuttelua tai houkuttelua. Edellytyksenä olisi myös, että teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä. Säännös ei myöskään koskisi tekoja, joissa tekijä saa lapsen ryhtymään seksuaaliseen tekoon. Tällaisiin tekoihin kuuluu aina vähintään kehottamista, houkuttelua tai taivuttelua, ja ne olisivat sen vuoksi ankarammin rangaistavia seksuaalisena kajoamisena lapseen. Säännös soveltuisi siten lapseen kohdistuviin seksuaalisiin tekoihin, joihin tekijä ei ole saanut lasta osallistumaan aktiivisin sanallisin tai muunlaisin toimin. Lapseen kohdistuva seksuaalinen teko olisi näin ollen seksuaalista kajoamista lapseen lievempi rikos. Säännöksen sanamuodossa todettaisiin selvyyden vuoksi, että sen nojalla rangaistaisiin vain, jos teosta ei muualla rikoslain 20 luvussa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Tunnusmerkistössä tarkoitettu seksuaalinen teko olisi määritelty 23 §:n 2 momentissa.

Koska tarkoitus ei ole säätää rangaistavaksi vapaaehtoisesti osallistuvien nuorten keskinäisiä sukupuoliyhteyksiä, rangaistavuus edellyttäisi, että tekijän ja sukupuoliyhteyden kohteen iässä ja henkisessä kypsyydessä on olennainen ero. Ikä- ja kypsyyseroa arvioitaisiin vastaavalla tavalla kuin mitä edellä lapsenraiskausta koskevan säännöksen perusteluissa on esitetty.

18 §. Lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin

Pykälän 1 momentti sisältäisi asiallisesti nykyisen lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin koskevan rikoslain 20 luvun 8 b §:n 1 momentin säännökset. Säännöstä laajennettaisiin kattamaan myös yksittäisten kuvia tai kuvataallenteita koskevat teot 2.5.3 osiossa esitettyjen syiden johdosta. Säännökseen tehtäisiin myös teknisiä muutoksia 12–17 §:iin säännöksiin viittaamisen osalta. Säännöksen aineellista soveltamisalaa muilta osin on selostettu hallituksen esityksessä HE 282/2010 vp.

Nykyisen rikoslain 20 luvun 8 b §:n 2 momentin säännökset ehdotettaisiin poistettavaksi, edellä 2.5.3 osiossa esitetyin perustein. Tapauksissa, joissa lapsi on houkuteltu seksuaaliseen tekoon korvausta vastaan taikka esiintymään seksuaalisessa esityksessä, sekä näiden tekemuotojen yrityksissä, sovellettavaksi voivat tulla lapsenraiskaus, seksuaalinen kajoaminen lapseen tai ihmiskauppa ja näiden törkeät tekemuodot, seksuaalipalveluiden ostaminen nuorelta, seksuaalisen lasta koskevan esityksen seuraaminen tai lapseen kohdistuva seksuaalinen teko.

19 §. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen

Säännös sisältäisi asiallisesti voimassaolevan rikoslain 17 luvun 18 §:n säännökset lapsia koskevien tekemuotojen osalta. Säännös siirrettäisiin rikoslain 20 lukuun, koska säännöksen ensisijaisena tarkoituksena on suojella yleisen järjestyksen sijaan lasten seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja kehitystä. Lisäksi säännöksen sanamuotoja myös muutettaisiin siten, että termi "sukupuolisiveellisyyttä loukkaava" korvattaisiin termillä "seksuaalinen". Säännöstä myös laajennettaisiin kattamaan yksittäisiä kuvia tai tallenteita koskevat teot. Säännöksen 3 momenttiin tehtäisiin myös teknisiä muutoksia, joilla poistettaisiin viittaukset rikoslain 17 lukuun. Muilta osin säännös pysyisi samana. Säännöksen aineellista soveltamisalaa muilta osin on käsitelty hallituksen esityksissä HE 282/2010 vp, HE 34/2003 vp, ja HE 6/1997 vp. Tarkoitus ei ole säännöksen nojalla rangaista teoista, joissa on nuoret jakavat vapaaehtoisesti toisilleen itseään esittäviä kuvia (ks. LaVM 4/2004 vp, s.4–5).

Lasta seksuaalisesti esittävä kuva

Säännöksessä käytetyllä termillä "seksuaalinen" korvattaisiin aiempi termi "sukupuolisiveellisyyttä loukkaava". Muutoksella ei olisi tarkoitus muuttaa säännöksen soveltamisalaa. Viittauksella seksuaaliseen sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan sijaan olisi tarkoitus ensinnäkin korostaa säännöksen tarkoitusta, joka on lasten suojeleminen seksuaalisilta ja vahingoittavilta teoilta, eikä julkisen moraalien tai yleisten siveellisyyskäsitteiden suojeleminen. Säännöksen soveltamisalaa tältä osin on käsitelty myös edellisen säännöksen esitöissä (HE 6/1997 vp, s. 147). Lisäksi termiä "seksuaalinen" voidaan pitää selkeämpänä ja yleiskielisempänä kuin termiä "sukupuolisiveellisyys", mikä selkiyttäisi säännöksen soveltamisalaa. Sen määrittelyssä, onko jokin kuva tai kuvallinen seksuaalisesti lasta esittävä, on edelleen otettava huomioon useita seikkoja, kuten kuvan kohteen ikä, miten häntä esitetään, millä tavoin kuvan seksuaalisuus ilmenee ja millaisen kokonaisvaikutelman kuva katsojassa herättää. Se, esittääkö kuva lasta seksuaalisesti, ei riipu yksin siitä, mikä on kuvaajan, kuvan kohteen, kuvan levittäjän tai hallussapitäjän oma näkemys asiasta. Kuvan seksuaalista luonnetta eivät määritä myöskään yksinomaan kuvan valmistamisen olosuhteet tai se, täyttääkö kuvan valmistaminen itsessään jonkin muun seksuaalirikoksen tunnusmerkistön.

Konkurrensi

Seksuaalisten kuvien levittämistä koskisi myös säännös seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä (7 §). Tapauksissa, joissa sovellettavaksi tulisi 19 §:n säännös, ei sovellettaisi lisäksi 7 §:ää. Kun kyse on lapsista, ei siten olisi lähtökohtaisesti tarpeellista arvioida erikseen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta 7 §:än mukaisesti. Nykyisen oikeuskäytännön mukaisesti lasta seksuaalisesti esittävän kuvan valmistaminen voi myös tulla rangaistavaksi lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen mukaisesti (ks. KKO 2015:50). Mikäli lasta seksuaalisesti esittävän materiaalin valmistaminen olisi rangaistavaa ehdotetun lain 15–17 §:ien mukaan ei teosta rangaistaisi tämän lisäksi ehdotetun 19 §:n mukaan. Mikäli valmistaminen on rangaistavaa 15–17 §:ien perusteella ja kuvaa on valmistamisen jälkeen levitetty, voisi sovellettavaksi lisäksi tulla levittämisen osalta ehdotetun 19 §:n soveltaminen. Valmistamista koskeva kriminalisointi voi myös tulla 19 §:n pohjalta kyseeseen esimerkiksi tapauksessa, jossa valmistettu kuva on säännöksen mukaisesti todenmukainen, mutta ei todellisuuspohjainen.

Tallenteiden lukumäärä

Säännös laajennettaisiin kattamaan myös yksittäisiä kuvia tai kuvatallenteita koskevat teot, eikä teolta siten edellytetäisi enää erityistä laajuutta tai toistuvuutta. Säännös olisi tältä osin myös yhtenevä ehdotetun aikuisia koskevan 7 §:n säännöksen sanamuodon kanssa ja toteuttaisi nykyistä paremmin säännöksen suojelutavoitteen ja Suomea koskevat kansainväliset velvoitteet (ks. osio 2.5.3).

Muut muutokset

Säännöksen 3 momenttiin tehtäisiin tekninen muutos, jolla poistettaisiin viittaus rikoslain 17 luvun 17 §:n 2 momenttiin. Sisällöllisesti poikkeussäännös vastaisi edelleen nykyistä rikoslain 17 luvun 17 §:n 2 momenttia.

20 §. Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen

Säännös sisältäisi asiallisesti nykyisen 17 luvun 18 a §:n säännökset. Säännös siirrettäisiin rikoslain 20 lukuun ja sen sanamuotoja muutettaisiin siten, että termi "sukupuolisiveellisyyttä loukkaava" korvattaisiin termillä "seksuaalinen" vastaavin perustein kuin edellä on esitetty 19 §:n perusteluissa. Säännöksen soveltamisalaa on käsitelty hallituksen esityksessä HE 34/2004 vp.

21 §. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Säännös sisältäisi asiallisesti nykyisen rikoslain 17 luvun 19 §:n lapsia koskevat teko-tavat. Säännös siirrettäisiin rikoslain 20 lukuun, koska säännöksen ensisijaisena tar-koituksena on suojella lasten seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja kehitystä yleisen järjestyksen sijaan. Lisäksi rangaistusasteikkoa yhtenäistettäisiin nykyisen rikoslain 20 luvun 8 c §:n kanssa korottamalla ehdotetun säännöksen rangaistusasteikkoa kah-teen vuoteen (ks. osio 2.5.4 ja 4.1.4). Säännöksen sanamuotoja myös muutettaisiin siten, että termi "sukupuolisiveellisyyttä loukkaava" korvattaisiin termillä "seksuaali-nen" vastaavin perustein kuin edellä on esitetty 19 §:n perusteluissa. Säännöksen so-veltamisalaa kuvien hallussapidon osalta laajennettaisiin kattamaan myös tarkoituk-sellinen pääsyn hankkiminen lasta seksuaalisesti esittävään materiaaliin muutoin kuin maksua vastaan tai sopimalla. Säännöksen aineellista soveltamisalaa muilta osin on käsitelty hallituksen esityksissä HE 282/2010 vp, HE 34/2004 vp, ja HE 6/1997 vp. . Tarkoitus ei ole säännöksen nojalla rangaista teoista, joissa on nuoret jakavat vapaa-ehtoisesti toisilleen itseään esittäviä kuvia (ks. LaVM 4/2004 vp, s.4–5).

Pääsyn hankkiminen

Säännöksellä rangaistavaksi säädettäisiin myös pääsyn hankkiminen lasta seksuaali-esti esittävään materiaaliin muutoinkin kuin maksua vastaan tai muutoin sopimalla. Rangaistavuus koskisi siten myös esimerkiksi internet-sivustoja, joihin pääsyä ei ole rajoitettu. Säännöksen soveltamisen edellytyksenä olisi kuitenkin myös se, että tekijän tarkoituksena on ollut materiaaliin pääsyn hankkiminen. Uusilta tekemuodoilta edelly-tettäisiin näin ollen korotettua tahallisuutta. Kyse ei siis olisi säännöksen soveltamis-alaan kuuluvasta teosta tilanteessa, jossa säännöksessä tarkoitettua materiaalia on sivustolla, jolle tekijä on mennyt muusta syystä. Rangaistavaa ei liioin olisi lasta sek-suaalisesti esittävään materiaaliin pääsyn hankkiminen vahingossa. Tekijän tarkoitus voitaisiin päätellä esimerkiksi vierailujen toistuvuudesta tai hakusanoista, joilla materi-aaliin on pyritty pääsemään käsiksi.

Konkurrenssi

Tilanteissa, joissa tekijä syyllistyy lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen tai esimerkiksi seksuaaliseen kajoamiseen lapseen ottamalla tästä seksuaalisen ku-van, syyllistyy tekijä pääsääntöisesti myös kuvan hallussapitoon ehdotetussa 21 §:ssä tarkoitetuin tavoin.

22 §. Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen

Säännös sisältäisi nykyisen 20 luvun 8 c §:n säännökset. Säännöksen soveltamisalaa laajennettaisiin siten, että säännöksessä tarkoitettuna lapsena pidettäisiin kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön lisäksi henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi 2.5.3 osi-ossa esitettyjen syiden johdosta. Säännös olisi tältä osin yhtenevä 19 ja 21 §:ien kanssa. Mainittua määritelmää on käsitelty hallituksen esityksessä HE 34/2004 vp (s.78). Säännöksen sanamuotoja myös muutettaisiin siten, että termi "sukupuolisiveellisyyttä loukkaava" korvattaisiin termillä "seksuaalinen" vastaavin perustein kuin edellä on esitetty 19 §:n perusteluissa. Muilta osin säännöksen soveltamisalaa on käsitelty hallituksen esityksessä 282/2010 vp.

23 §. Määritelmät

Säännöksessä olisi sukupuoliyhteyden ja muun seksuaalisen teon määritelmät. Määritelmässä tarkoitettua teon seksuaalista luonnetta arvioitaisiin objektiivisesti. Teon seksuaalista luonnetta arvioitaessa vastaajan tai asianomistajan käsityksille tai tarkoituserille tulisi antaa merkitystä, mutta mitään näistä ei olisi pidettävä yksin ratkaisevana.

1 momentti

Momentti kattaisi asiallisesti nykyisen sukupuoliyhteyden määritelmän, jota kuitenkin laajennettaisiin siten, että tunkeutumisen ja omaan kehoon ottamisen lisäksi sukupuoliyhteydellä tarkoitettaisiin myös sukuelimen tai peräaukon koskettelua sukuelimellä tai suulla. Tarkoitus on näin saattaa määritelmän piiriin muutkin kuin tunkeutumista tai omaan kehoon ottamista käsittävät sukuelimellä tai suulla tehdyt teot, koska ne voidaan luonteensa ja kosketuksen intiimiyden vuoksi vakavuudeltaan rinnastaa muihin sukupuoliyhteyden määritelmään kuuluviin tekoihin.

Suulla koskeminen kattaisi myös kielellä koskemisen. Koskettelulla ei tarkoiteta kevyttä ja hetkellistä hipaisemista. Määritelmäsäännöstä tulisi soveltaa sukupuolineutraalisti. Määritelmän laajentaminen tarkoittaisi, että esimerkiksi naisen sukuelimeen kohdistuvat sukuelimellä tai suulla tapahtuvat koskettelut voisivat olla sukupuoliyhteyksiä, vaikka koskettelu ei etenisi ulkoista sukuelintä syvemmälle. Samoin määritelmään piiriin tulisi tekoja, joissa miehen sukuelimeen kosketellaan sukuelimellä tai suulla ilman sukuelimen ottamista omaan kehoon. Sukupuoliyhteyden määritelmä olisi neutraali sen osalta, kumpi osapuoli on tekijä ja kumpi teon kohde. Siten esimerkiksi raiskauksessa rikoksentehtijänä voisi olla se, jonka sukuelimeen säännöksessä tarkoitettulla tavalla kosketaan.

Kädellä, muulla ruumiinosalla tai esineellä tehtävä sukuelimeen kohdistuva koskeminen määriteltäisiin jatkossakin sukupuoliyhteydeksi vain, kun teko käsittää tunkeutumisen toisen kehoon tai sukuelimen ottamisen omaan kehoon (HE 6/1997 vp, s. 188, 216/2013 vp, s. 63). Kaikenlainen sukuelimen tai peräaukon koskeminen ei näin ollen jatkossakaan täyttäisi sukupuoliyhteyden määritelmää vaan osa tällaisista teoista olisi edelleen pykälän 2 momentissa tarkoitettuja muita seksuaalisia tekoja.

2 momentti

Momentti kattaisi asiallisesti nykyisen seksuaalisen teon määritelmän (ks. HE 6/1997 vp, s. 188-189, HE 2016/2013 vp, s. 63).

24 §. Syyteoikeus

Säännöksen nojalla syyttäjä ei saisi nostaa syytettä kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneesta seksuaalisesta ahdistelusta tai seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Kyseiset rikokset olisivat siis tältä osin niin sanottuja asianomistajarikoksia. Seksuaalinen ahdistelu ja seksuaalisen kuvan luvattoman levittämiseen nykyisin soveltuvat kunnianloukkausta ja yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ovat nykyisinkin asianomistajarikoksia (ks. HE 216/2013 vp, s. 63, HE 19/2013vp, s.50, HE 184/1999 vp, s. 38).

25 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva säännös säilyisi sisällöllisesti ennallaan siltä osin kuin se koskee nykyistä vastaavia rikoslain 20 lukuun sisältyviä säännöksiä. Lisäksi oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva säännös kattaisi myös ne rikoslain 17 luvusta 20 lukuun siirretyt säännökset, joita koskevasta oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään nykyisin 17 luvun 24 §:ssä. Muutokset olisivat näin ollen pääosin tekniluonteisia. Siltä osin kuin rangaistavuuden ala laajenisi paritusta ja seksuaalisesti lasta esittävän kuvan hallussapitoa koskevien säännösten ehdotettujen muutosten myötä, laajenisi myös oikeushenkilön rangaistusvastuu. Säännöksen aineellista soveltamisalaa on muutoin käsitelty hallituksen esityksissä HE 282/2010 vp, HE 34/2004 vp ja HE 6/1997 vp.

25 luku. Vapauteen kohdistuvista rikoksista

3 §. Ihmiskauppa

Säännökseen tehtäisiin tekninen muutos paritusta koskevan säännöksen pykälänumeroinnin muutoksen johdosta.

Paritusta koskevan säännöksen muutoksella olisi vaikutusta myös ihmiskauppaa koskevaan rikoslain 25 luvun 3 §:n säännökseen, joka sisältää viittauksen lain 20 luvun nykyiseen 9 §:n 1 momentin 1 kohtaan. Ihmiskauppasäännöksen soveltamisala on kuitenkin nykyistä 20 luvun 9 §:ää laajempi, sillä se kattaa myös muun nykyiseen 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittuun tekoon rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön. Säännöksen esitöiden HE 34/2001 vp (s. 96/II) mukaan korvauksen suorittaminen ei ole nykyisinkään säännöksen soveltamisen edellytys, eikä ehdotettu paritusta koskevan sääntelyn muutos näin ollen asiallisesti muuttaisi ihmiskauppaa koskevan säännöksen soveltamisalaa.

7.2 Esitutkintalaki

Esitutkintalain 3 luku 10 a § 5 momentin mukaan esitutkintaa ei jätetä toimittamatta tai lopeteta eikä tehdä 2 momentissa tarkoitettua sitoumusta siltä osin kuin epäilystä rikoksesta on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi vuotta vankeutta tai epäilty rikos on rikoslain 20 luvun 1, 4, 5, 6, 8 a ja 8 b §:ssä tai 21 luvun 4, 5, 6 a ja 7–15 §:ssä tarkoitettu rikos taikka tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii esitutkinnan toimittamista. Koska mainittujen rikosten asemasta voitaisiin jatkossa tuomita ehdotettujen rikoslain 20 luvun 1, 3, 4, 5, 9, 14, 15, 17, 18 §:n perusteella, muutettaisiin luetteloa näiltä osin.

Lain 14 luvun 19 §:ssä säädetään oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta (ks. HE 66/2015 vp, s. 42–43). Säännöksen 1 momentin mukaan kun tutkittavana on raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsenraiskaus, esitutkintaviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle vankeuslain (767/2005) 19 luvun 4 §:n 2 momentissa, tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 2 momentissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetystä oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta. Mainittujen rikosten asemasta voitaisiin jatkossa tuomita

seuraavien säännösten perusteella: raiskaus, törkeä raiskaus, seksuaalinen kajoaminen, törkeä seksuaalinen kajoaminen, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsenraiskaus, törkeä lapsenraiskaus, sukupuoliyhteys lapsen kanssa, seksuaalinen kajoaminen lapseen, törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen ja lapseen kohdistuva seksuaalinen teko. Tämän vuoksi luettelo korvattaisiin mainituilla säännöksillä.

Lain 9 luvun 4 § koskee kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten (ks. HE 46/2014 vp s. 146/II–147/II). Säännöksen 4 momentin mukaan, mitä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15–17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi ja rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täyttäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa. Koska mainittujen rikosten asemasta voitaisiin jatkossa tuomita ehdotettujen rikoslain 20 luvun 1-5 tai 12-17 §:n perusteella, korvattaisiin luettelo näillä säännöksillä.

Muutokset olisivat ensisijaisesti tekniluoteisia. Siltä osin kun mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisala laajenisi tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisi vastaavasti myös näihin viittaavien säännöksen soveltamisala.

7.3 Järjestyslaki

Lain 7 §:ssä säädetään muusta häiriötä aiheuttavasta toiminnasta. Säännöksen 1 momentin mukaan seksuaalipalvelujen ostaminen ja maksullinen tarjoaminen yleisellä paikalla on kielletty. Seksuaalipalvelulla tarkoitetaan tässä laissa rikoslain (39/1889) 20 luvun 10 §:n 1 momentissa määriteltyä sukupuoliyhteyttä sekä siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa. Säännöksessä oleva viittaus muutettaisiin ehdotetun lain sukupuoliyhteyden määritelmään 23 §:n 1 momentissa. Koska voimassa oleva järjestyslain säännös sisältää myös sukupuoliyhteyteen rinnastettavan teon, ei ehdotettu muutos olennaisesti muuttaisi säännöksen soveltamisalaa ehdotetuista sukupuoliyhteyden määritelmän muutoksista huolimatta.

7.4 Laki liikenteen palveluista

Lain 3 luvun 25 § koskee taksinkuljettajaa koskevia vaatimuksia. Säännöksen 3 momentin 1 kohdan mukaan ajolupaa ei saa myöntää henkilölle, joka on edellisen viiden

vuoden aikana syyllistynyt rikoslain (39/1889) 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettuun sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan tekoon tai 20 luvussa tarkoitettuun seksuaalirikokseen. Koska 17 luvun 18 a ja 19 §:ää koskevat säännökset ehdotetaan siirrettäväksi rikoslain 20 lukuun, tehtäisiin lakiin tätä koskeva muutos. Muutokset olisivat ensisijaisesti tekniluoteisia. Siltä osin kun mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisala laajenisi tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisi vastaavasti myös näihin viittaavien säännöksen soveltamisala.

7.5 Laki liiketoimintakiellosta

Lain 3 § koskee liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksiä. Säännöksen 3 momentin mukaan liiketoimintakielloon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen tai kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen. Koska 17 luvun 18 a ja 19 §:ää koskevat säännökset ehdotetaan siirrettäväksi rikoslain 20 lukuun, tehtäisiin lakiin tätä koskeva muutos. Muutokset olisivat ensisijaisesti tekniluoteisia. Siltä osin kun mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisala laajenisi tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisi vastaavasti myös näihin viittaavien säännöksen soveltamisala.

7.6 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997

Lain 3 a § koskee oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määräämisestä. Säännöksen mukaan tuomioistuin voi määrätä muullekin rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä tarkoitettun paritusrikoksen kohteena olleelle henkilölle kuin asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa varten. Lain 5 luvun 11 a § koskee anonyymiä todistajaa. Säännöksen mukaan todistajaa voidaan kuulla anonyymisti jos rikos koskee rikoslain 20 luvun 9 a §:ssä säädettyä rikosta taikka tämän yritystä tai osallisuutta. Lakin 3 a §:ään tehtäisiin paritusta koskevaan sääntelyyn numerointiin liittyvä tekninen muutos. Täällä ehdotuksessa esitetty paritussääntelyn soveltamisalan laajentaminen laajentaisi vastaavasti myös vastaavasti säännöksen soveltamisalaa.

7.7 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (841/2006)

Lain 16 luvun 2 § koskee ilmoitusta vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta. Pykälän 2 momentissa säädetään poliisin velvollisuudesta ilmoittaa tutkintavangin vapauttamisesta ja karkaamisesta asianomistajalle, joka on ilmoittanut haluavansa tällaisen ilmoituksen (ks. HE 66/2015 vp s. 55–56). Ilmoitusvelvollisuus koskee muun muassa pakottamista seksuaaliseen tekoon, lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, ja törkeää lapsenraiskausta. Koska mainittujen rikosten asemasta voitaisiin jatkossa tuomita ehdotettujen rikoslain seksuaalista kajoamista, törkeää seksuaalista kajoamista, lapsenraiskausta, sukupuoliyhteyttä lapsen kanssa, seksuaalista kajoamista lapseen, törkeää seksuaalista kajoamista lapseen ja lapseen kohdistuvaa seksuaalista tekoa koskevien säännösten mukaisesti, korvattaisiin luettelo näillä säännöksillä. Muutokset olisivat ensisijaisesti tekniluoteisia. Siltä osin kun mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisala laajenisi tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisi vastaavasti myös näihin viittaavien säännöksen soveltamisala.

7.8 Laki raskauden keskeyttämisestä

Lain 1§:n mukaan Raskaus voidaan naisen pyynnöstä keskeyttää kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain (39/1889) 17 luvun 22 §:ssä, 20 luvun 1 tai 2 §:ssä, 5 §:ssä, 6 §:n 2 momentissa taikka 7 tai 7 b §:ssä. Koska rikoslain 20 luvun 6 , 7 ja 7 b §:ien asemasta voitaisiin jatkossa tuomita rikoslain 20 luvun 12–14 §:n mukaan, korvattaisiin edellä mainitut säännökset näillä säännöksillä.

Lain 3 §:n mukaan, jos nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 3 §:ssä tai 5 §:n 1 momenttiin 2 tai 4 kohdassa, ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun poliisitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä. Perusteluiden (HE 6/1997 vp s. 198/I) mukaan säännöksessä viitataan niihin 1 §:n 3 kohdan mukaisiin raskauden keskeyttämisen perusteena mainittuihin rikoksiin, jotka ovat asianomistajarikoksia. Mitkään viitatuista eivät enää ole asianomistajarikoksia (ks. HE 216/2013 vp s. 63/II). Rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momentin tarkoittama lievemmin rangaistava raiskauksen tekemuoto poistettaisiin tässä esityksessä ehdotuksen mukaisesti, joten kohtaan viittaus ehdotetaan poistettavaksi myös laista raskauden keskeyttämisestä.

Muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluoteisia. Siltä osin kun mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisala laajenisi tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisi vastaavasti myös näihin viittaavien säännöksen soveltamisala.

7.9 Oikeudenkäymiskaari

Lain 17 luvun 24 §:n 3 momentissa säädetään tilanteista, joissa esitutkinnassa annettua kertomusta voidaan käyttää todisteena (ks. HE 46/2014 vp s. 84–85). Momentin 3 ja 4 kohdan mukaan todisteena voidaan tietyin edellytyksin käyttää rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajan kuulustelua, joka on tallennettu videotallenteelle. Säännöksen luetteloa muutettaisiin sisältämään 4-7 b §:ien sijaan viittaukset rikoslain 20 luvun 3–5 ja 12–17 §:iin, joita sovellettaisiin tässä nykyisten säännöksessä mainittujen rikoslain 20 luvun säännösten asemasta. Muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluoteisia. Siltä osin kun mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisala laajenisi tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisi vastaavasti myös näihin viittaavien säännösten soveltamisala.

7.10 Pakkokeinolaki

10 luku salaiset pakkokeinot

3 §. *Telekuuntelu ja sen edellytykset.* Pykälän 2 momentissa säädetään telekuuntelun edellytyksistä (ks. HE 222/2010 vp s. 318/II; 1 kohdan osalta lisäksi HE 289/2014 vp s. 31/I, 11 kohdan osalta HE 18/2014 vp s. 33/II ja HE 93/2016 vp s. 38 ja 12 kohdan osalta HE 232/2014 vp s. 39/I). Säännöksen 4 ja 5 kohdan mukaan esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn teleosoitteen, jos tätä on syytä epäillä törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä, lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsenraiskauksesta. Säännöstä muutettaisiin tältä osin siten, että kohtien perusteella voidaan antaa lupa telekuunteluun tapauksissa, joissa on syytä epäillä henkilöä törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä, lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta, seksuaalisen hyväksikäytön 2 momentin tarkoittamasta teosta. Lisäksi säännöksen 5 momentissa oleva viittaus rikoslain 20 luvun 9 a §:ään korvattaisiin viittauksella rikoslain 20 luvun 11 §:ään.

17 §. *Asuntokuuntelu ja sen edellytykset.* Pykälä sisältää asuntokuuntelun määritelmän ja sen käytön edellytykset (ks. HE 222/2010 vp s. 330/II–331/I, 1 kohdan osalta lisäksi HE 289/2014 vp s. 31/I). Pykälän 4 kohdan mukaan asuntokuuntelua voidaan käyttää, jos epäiltyä on syytä epäillä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsenraiskauksesta. Säännöstä muutettaisiin poistamalla viittaus törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja lisäämällä viittaukset rikoslain 20 luvun 12–14 ja 16 §:iin. Säännös ei enää soveltuisi siltä osin kuin kyse on törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavasta sukupuoliyhteydestä 16–17-vuotiaan lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa. Nämä teot tulisivat arvioitavaksi ehdotetun sääntelyn mukaisesti joko raiskausta ja törkeää raiskausta koskevien 1 ja 2 §:n tai seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan 5 §:n 2 momentin perusteella.

27 § *Peitetoiminta ja sen edellytykset.* Pykälä sisältää säännökset peitetoiminnasta. Säännöksen 2 momentin mukaan poliisi saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn peitetoimintaa, jos tätä on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitetusta muusta rikoksesta kuin törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä tulliselvitysrikoksesta taikka jos tätä on syytä epäillä rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetusta rikoksesta. Säännöstä muutettaisiin vaihtamalla viittaus rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohdasta 20 luvun 19 §:ään. Säännöksen 4 momentin mukaan poliisi saa kohdistaa epäiltyyn peitetoimintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankaran rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos. Tässä esityksessä ehdotetaan rikoslain 17 luvun 19 §:n siirtämistä rikoslain 20 lukuun ja enimmäisrangaistuksen nostamista kahteen vuoteen vankeutta. Tämän vuoksi myös viittaus 17 luvun 19 §:ään poistettaisiin.

Lakiin tehtävät muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluoteisia. Siltä osin kun mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisala laajenisi tämän tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisi vastaavasti myös näihin viittaavien säännöksen soveltamisala.

7.11 Rikosrekisterilaki

Lain 6 §:ssä säädetään yksityishenkilön oikeudesta saada itseään koskevan rikosrekisteriote. Säännöksen 2 ja 3 momentista poistettaisiin viittaukset rikoslain 17 luvun 18 a ja 19 §:iin näiden säännösten tekemuotojen siirtyessä rikoslain 20 lukuun. Muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluoteisia. Siltä osin kun mainittujen seksuaalirikoksia

koskevien säännösten soveltamisala laajenisi tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisi vastaavasti myös näihin viittaavien säännöksen soveltamisala.

7.12 Vankeuslaki

19 luku ilmoitukset ja tiedon antaminen

Lain 4 §:ssä säädetään ilmoituksesta vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta. Säännöksen 2 momentissa on lueteltu rikoksia, joihin syyllistyneen vankilasta poistumisesta on ilmoitettava rikoksen asianomistajalle. Näihin rikoksiin kuuluvat muun muassa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, tämän törkeä tekemuoto sekä törkeä lapsenraiskaus ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon. Lain 5 §:n 2 momentissa säädetään rikosseuraamuslaitoksen oikeudesta ilmoittaa poliisille vangin, joka on syyllistynyt muun muassa törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai törkeään lapsenraiskaukseen, vapauttamisesta.

Koska 4 §:ssä mainittujen tekojen asemasta voitaisiin jatkossa tuomita seksuaalisesta kajoamisesta, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta, seksuaalisesta hyväksikäytöstä, lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen tai lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta, korvattaisiin säännöksessä mainittu luettelo näillä säännöksillä. Lisäksi, koska mainitun 5 §:n 2 momentissa mainituista teoista voitaisiin tuomita ehdotetun mukaisesti lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa tai törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, korvattaisiin momentissa yllä mainitut teot viittauksella näihin säännöksiin. Säännös ei enää soveltuisi siltä osin kuin kyse on törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavasta sukupuoliyhteydestä 16–17-vuotiaan lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa, eikä teko tulisi arvioitavaksi ehdotetun törkeää raiskausta koskevan 2 §:n mukaisesti. Nämä teot tulisivat arvioitavaksi ehdotetun sääntelyn mukaisesti joko rikoslain 20 luvun 1 §:n raiskausta tai seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan 5 §:n 2 momentin perusteella.

Muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluoteisia. Siltä osin kun mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisala laajenisi tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisi vastaavasti myös näihin viittaavien säännöksen soveltamisala.

7.13 Yliopistolaki

5 luku opiskelijat

Lain 43 a §:ssa säädetään opiskeluoikeuden peruuttamisesta. Säännöksen 2 momentin mukaan yliopisto voi peruuttaa opiskeluoikeuden jos opiskelija on syylistynyt rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tai rikoslain 20 luvussa mainittuun tekoon. Koska 17 luvun 18 a ja 19 § siirrettäisiin asiallisesti rikoslain 20 lukuun, poistettaisiin näitä koskeva viittaus säännöksestä. Säännökseen tehtäisiin lisäksi tekninen muutos liittyen viitattuun rikoslain 50 lukuun. Muutokset olisivat ensisijaisesti tekniluoteisia. Siltä osin kun mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisala laajenisi tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisi vastaavasti myös näihin viitattavien säännöksen soveltamisala.

8 Voimaantulo

Täydennetään lakiehdotuksia ja perusteluja voimaantulon osalta esityksen jatkovalmisteluvaiheessa.

9 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Julkiselle vallalle on perustuslain 22 §:ssä asetettu velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tähän kuuluu velvollisuus suojella seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja henkilökohtaista koskemattomuutta. Mainittuja oikeushyviä voidaan suojata rikoslain tarjoamin keinoin.

Perustuslaista rangaistussäännöksille seuraavat rajoitukset liittyvät ennen kaikkea perusoikeuksiin. Ne asettavat valtiosääntöiset rajat paitsi sille, mitä tekoja voidaan säätää rangaistavaksi, myös sille millaisia rangaistuksia rikoksiin voidaan liittää. Rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuksien rajoittamista koskevat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityiset edellytykset. Vaikka rangaistavaksi säädettävä teko itsessään ei koskisikaan toimia, joihin perustuslaki nimenomaisesti oikeuttaa, merkitsee sakkorangaistus joka tapauksessa kajoamista tuomitun omaisuuteen ja vankeusrangaistus henkilökohtaiseen vapauteen. Kaiken kaikkiaan perustuslakivaliokunnan perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin palautuva käytäntö koskee rikoslainsäädäntöä yleisesti. (Ks. esimerkiksi PeVL 48/2017 vp s. 7–8, PeVL 15/2010 vp s. 4, PeVL 17/2006 vp s. 2/II, PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2–3.)

9.1 Hyväksyttävyyssvaatimus

Perusteen, jolla perusoikeutta rajoitetaan, tulee ensinnäkin olla perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä. Rikosoikeudellisessa sääntelyssä hyväksyttävänä rajoitusperusteena voi olla esimerkiksi pyrkimys suojata jonkin muun kuin rajoituksen kohteena olevan perusoikeuden toteutumista tai saavuttaa jokin muu sellainen päämäärä, joka on perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta objektiivisin perustein arvioituna normatiivisessa mielessä hyväksyttävä (PeVL 9/2016 vp ja PeVL 61/2014 vp s. 3/I).

Rajoitussääntelyn tulee lisäksi olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa. Perusoikeuksia ei siten pidä rajoittaa tarpeettomasti tai vain varmuuden vuoksi, vaikka käsillä olisikin sinänsä hyväksyttävä rajoitusperuste. Perustuslakivaliokunta on esimerkiksi katsonut, ettei tekoja pidä säätää rangaistaviksi jos rangaistussäännöksellä on lähinnä symbolinen merkitys (ks. PeVL 5/2009 vp s. 3/II ja PeVL 29/2001 vp s. 4/I). Perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin sisältyvä hyväksyttävyyssvaatimus koskee

myös rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää ja voi olla käytännössä merkittävä rangaistuksia koskevan sääntelyn kannalta (ks. esim. PeVL 9/2016 vp s. 4–6).

Esityksessä ehdotetuilla rangaistussäännöksillä turvataan perusoikeuksien toteutusta perustuslain 22 §:ssä tarkoitettulla tavalla. Ehdotetut seksuaalirikossäännökset määrittelevät rangaistavaksi teot, joilla loukataan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, henkilökohtaista koskemattomuutta ja lasten oikeutta terveelliseen ja turvalliseen kehitykseen. Rangaistavat teot määriteltäisiin näiden oikeuksien kannalta nykyistä kattavammin ja selkeämmin. Tällä myös korjattaisiin soveltamiskäytännössä esiin tulleita ongelmia. Ehdotetuille säännöksille on siten perusoikeuksien kannalta hyväksyttävä peruste ja painava yhteiskunnallinen tarve.

9.2 Suhteellisuusvaatimus

Rikoslain tunnusmerkistöjen ja rangaistusasteikkojen ankaruuden osalta merkityksellinen myös oikeasuhtaisuutta koskeva vaatimus. Tämä suhteellisuusvaatimus edellyttää sen arvioimista, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla kuin rangaistussäännöksellä. Myös rangaistuksen ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen (ks. esim. PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/II). Rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (PeVL 9/2016 vp s. 2, PeVL 56/2014 vp s. 2–3, PeVL 16/2013 vp s. 2/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/II).

Edellä mainittuja oikeuksia loukkaavia seksuaalisia tekoja voidaan ehkäistä ja niihin voidaan puuttua erilaisin keinoin, esimerkiksi seksuaalineuvonnalla, -terapialla, ja -kasvatuksella. Nämä keinot ovat jatkossakin tärkeitä ja niitä on pidettävä rikosoikeuteen nähden ensisijaisina, muttei voida olettaa, että seksuaalisia loukkauksia voitaisiin riittävästi torjua ilman rikosoikeudellisia keinoja. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukset ja seksuaaliset henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkaukset on siten yhä perusteltua säätää rikoksiksi (ks. myös M.C. v. Bulgaria osiossa 2.4).

Ehdotettu sääntely ei määritteli tekoja rangaistavaksi tarkoitustaan laajemmin. Sääntelyllä ei rajoitettaisi hyväksyttävää monimuotoista seksuaalista käyttäytymistä. Rangaistavat teot ryhmiteltäisiin vahingollisuutensa ja moitittavuutensa perusteella eri rikosnimikkeiden ja rangaistusasteikkojen alle. Vakavimpien rikosten rangaistusasteikkoja korotettaisiin siten, että ne vastaavat paremmin tekojen vahingollisuutta ja moitittavuutta. Lasten osalta myös huomioitaisiin heidän erityinen suojelutarpeensa. Ehdot-

tettuja muutoksia, joiden seurauksena rangaistusten odotetaan pidentyvän ja vankimäärän kasvavan, on pidettävä yhteiskunnallisen kontrollijärjestelmän laajuuden ja ankaruuden kannalta perusteltuina ja oikein mitoitettuina. Seksuaalirikoksia koskeva sääntely muodostaisi myös sisäisesti ja muihin rangaistussäännöksiin nähden oikeasuhtaisen kokonaisuuden. Ehdotetun sääntelyn voidaan siten katsoa olevan suhteellisuusvaatimuksen mukainen.

9.3 Laillisuusperiaate

Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Säännöksessä turvattu rikosoikeudellinen laillisuusperiaate sisältää myös lain sisältöön kohdistuvan niin sanotun korostetun täsmällisyysvaatimuksen. Sen mukaan kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava laissa riittävällä täsmällisyydellä siten, että lain sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin teko tai laiminlyönti rangaistava (esim. PeVL 20/2018 vp, s. 2 viitteineen).

Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan 1 kappaleen 1 virkkeen mukaan ketään ei ole pidettävä syyppäänä rikokseen sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ollut tekohetkellä kansallisen lainsäädännön tai kansainvälisen oikeuden mukaan rikos. Myös tämä artikla edellyttää rangaistussäännöksiltä ennustettavuuden takaavaa yksityiskohtaisuutta ja täsmällisyyttä.

Raiskausta ja muita seksuaalirikoksia koskevat keskeiset säännökset määriteltäisiin suostumuksen puutteeseen perustuviksi säätämällä rikosten keskeiseksi tunnusmerkiksi se, ettei toinen henkilö osallistu tekoon vapaaehtoisesti. Tämä muuttaisi nykyisen sääntelyn lähtökohtia, joissa keskeistä on tekotapa tai teon kohteen avuton tila. Vapaaehtoinen osallistuminen ja sen puuttuminen voi ilmetä monenlaisella tavalla. Hyväksyttävän seksuaalisen käyttäytymisen moninaisuuden vuoksi rangaistussäännöksessä ei ole perusteltua kuvata tyhjentävästi, miten sen, että toinen osallistuu tai ei osallistu tekoon vapaaehtoisesti, tulisi tunnusmerkistön täyttymisen kannalta ilmetä. Suostumuksen puutteeseen perustuvan seksuaalirikossääntelyn luonteen ja ilmiöiden moninaisuuden vuoksi kaikissa vartenotettavissa säännösvaihtoehdoissa onkin käytettävä melko yleisiä termejä (ks. osio 5.1). Vastaavasti monenmuotoisia ovat seksuaalista itsemääräämisoikeutta tyypillisesti vaarantavat teot, joita ehdotetaan rangaistavaksi seksuaalisena ahdisteluna (ks. osiot 2.5.3 ja 5.1). Ehdotettujen säännösten soveltamisalaa on kuitenkin täsmennetty säännöskohtaisissa perusteluissa ja lisäksi säännöksiä täsmäntäisi se, että tunnusmerkistössä itsessään mainittaisiin useita

erityisiä tekotapoja. Ehdotetut rangaistussäännökset on laadittu edellä mainitut reunaehdot ja tavoitteet huomioon ottaen mahdollisimman täsmällisiksi ja tarkkarajaisiksi siten, että niiden voidaan katsoa täyttävän laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset.

Lakivaliokunnan kannan mukaan määritelmäsäännösten tulisi olla erityisen täsmällisiä, koska ne antavat sisältöä monille muille pykälille (LaVM 4/2014 s. 8). Sukupuoliyhteyden määritelmää laajennettaisiin edellä esitetyllä tavalla ainoastaan sellaisiin tekoihin, joita voidaan arkikielessäkin kuvata sukupuoliyhteytenä (jakso 2.5.3). Nämä teot olisi myös määritelty mahdollisimman kuvaavasti ja tarkkaan. Ehdotetun määritelmäsäännöksen voidaan katsoa täyttävän laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset.

Erityisesti ehdotetun seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämistä koskevan rangaistussäännöksen kannalta on huomioitava, että joissain tapauksissa myös sanan- ja lehdistönvapauden käyttäminen voi merkitä sitä, ettei kuvan levittäminen ole oikeudellisesti, esimerkiksi seksuaalisen kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Sananvapaus seuraa perustuslain 12 §:stä ja sen laajuuden kannalta on merkitystä myös muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklalla ja sitä koskevalla Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöllä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään usein punninnut sanan- ja lehdistönvapauden suhdetta yksityiselämän suojaan ja esittänyt erilaisia kriteerejä, joita tässä punnissa tulee ottaa huomioon (Axel Spinger AG v. Saksa, 39954/08, 7.2.2012, kohdat 89-95). Myös pääministerillä on oikeus yksityiselämän suojaan hänen yksityiselämänsä ydinalueeseen, kuten seksuaaliseen kanssakäymiseen, kuuluvien tietojen osalta (Ruusunen v. Suomi, 73579/10, 14.1.2014, kohta 14 ja 51). Vaikka sananvapaus koskee myös kuvia, niin kuvien esittämisen katsotaan olevan erityisen merkittävää henkilön maineelle, koska kuvat voivat sisältää hyvin henkilökohtaista tai intiimiä tietoa yksilöstä (von Hannover [no. 2], kohta 103). Kuvien ja erityisesti videomateriaalin esittämisessä huomiota tulee kiinnittää siihen, tuoko kuvien tai videon julkaiseminen mitään lisäarvoa julkiselle keskustelulle ja mikä on näiden kuvien sisältö, erityisesti jos ne sisältävät intiimiä ja hyvin henkilökohtaista tietoa yksilöstä (ks. Mosley v. Yhdistynyt kuningaskunta, 48009/08, 10.5.2011, kohdat 115 ja 130).

Koska ehdotettu säännös seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä edellyttäisi teon vakavuudelta myös tiettyä painavuutta, voinee teko olla sanan- ja lehdistönvapauden perusteella oikeutettua käytännössä vain hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa.

Tällaisen poikkeuksen mainitseminen pykälässä nimenomaisesti voisi sen vuoksi antaa väärän käsityksen säännöksen tarkoituksesta. Säännöstä voidaan näin ollen pitää laillisuusperiaatteen kannalta riittävän täsmällisenä.

Lakiehdotukset voidaan edellä esitetyin perustein hyväksyä tavallisen lain säätämisen järjestyksessä.

LAKIEHDOTUKSET

Laki

rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 a ja 19 §,
sellaisena kuin ne ovat 17 luvun 18 a § laeissa 650/2004 ja 564/2015 ja 19 § laissa 540/2011
muutetaan 1 luvun 11 §:n 2 momentti, 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta, 8 luvun 1 §:n 5 momentti, 15 luvun 10 §:n 1 momentti, 17 luvun 18 §:n 1 ja 4 momentti ja 24 §:n 1 momentti, 20 luku sekä 25 luvun 3 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentti laeissa 368/2019 ja 486/2019, 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 486/2019, 17 luvun 18 §:n 1 ja 4 momentti laeissa 650/2004 ja 540/2011 ja 24 §:n 1 momentti laissa 511/2011, 20 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen, 25 luvun 3 §:n 1 momentti laissa 1177/2014, seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

---

5) (kumottu)

6) 20 luvun 1–5, 9 tai 12–22 §:ssä;

7) 20 luvun 10 tai 11 §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön;

---

2 c luku

Vankeudesta ja yhdistelmärangaistuksesta

11 §

Yhdistelmärangaistus

Edellytyksenä yhdistelmärangaistukseen tuomitsemiselle on, että:

1) rikoksentekijä tuomitaan määräaikaiseen, vähintään kolmen vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa, 20 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettusta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä ryöstöstä, törkeästä tuhotyöstä, joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta, kaappauksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen;

---

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Lapsenraiskauksen, törkeän lapsenraiskauksen, sukupuoliyhteyden lapsen kanssa, seksuaalisen kajoamisen lapseen, törkeän seksuaaliseen kajoamiseen lapseen ja lapseen kohdistuvan seksuaalisen teon syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, seksuaalista kajoamista, törkeää seksuaalista kajoamista, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa.

---

15 luku

Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

10 §

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksen, hyökkäysrikoksen valmistelun, sotarikoksen, törkeän sotarikoksen, kidutuksen, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, jalkaväkimiinakiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen,

maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, lapsenraiskauksen, törkeän lapsenraiskauksen, sukupuoliyhteyden lapsen kanssa, 20 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun seksuaalisesta hyväksikäytön, törkeän seksuaalisen kajoamisen lapseen, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

---

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

18 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään

- 1) väkivaltaa tai
- 2) eläimeen sekaantumista,

on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Kuva tai kuvatallenne on 1 momentissa tarkoitetulla tavalla todellisuuspohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa ihminen tai eläin on tosiasiallisesti ollut sukupuolisiveellisyttä loukkaavan toiminnan kohteena, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa ihminen tai eläin on sukupuolisiveellisyttä loukkaavan toiminnan kohteena.

---

18 a §

Törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen

(kumotaan)

19 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

(kumotaan)

---

24 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumiseen, laittoman maahantulon järjestämiseen, törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen, eläinsuojelurikokseen, törkeään eläinsuojelurikokseen, uhkapelin järjestämiseen, rahapelirikokseen, arpajaisrikokseen, rahankeräysrikokseen, väkivaltakuvauksen levittämiseen, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan markkinointiin sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

20 luku

Seksuaalirikoksista

1 §

Raiskaus

Joka on sukupuoliyhteydessä sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti, on tuomittava *raiskauksesta* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka

1) saa toisen kanssaan tai kolmannen kanssa sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilön kohdistuvaa väkivaltaa tai pakottaa hänet siihen uhkauksella tai

2) käyttämällä hyväkseen sitä, että toisella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan tiedottomuuden, heikentyneen tajunnantilan, voimakkaan päihtymistilan, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai tilanteen äkillisyyden vuoksi, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Yritys on rangaistava.

2 §

Törkeä raiskaus

Jos raiskauksessa

1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikoksen tekee vähintään kaksi henkilöä,

3) rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,

4) kohteena on kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttänyt lapsi tai

5) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä raiskauksesta* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

3 §

Seksuaalinen kajoaminen

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee muun kuin 1 §:ssä tarkoitetun seksuaalisen teon sellaiselle henkilölle, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti, ja teko olennaisesti loukkaa tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava *seksuaalisesta kajoamisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Seksuaalisesta kajoamisesta tuomitaan myös se, joka tekee toiselle 1 momentissa tarkoitetun seksuaalisen teon tai saa hänet ryhtymään sellaiseen tekoon

- 1) käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkauksella pakottamalla tai
- 2) käyttämällä hyväkseen sitä, että toisella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan tiedottomuuden, heikentyneen tajunnantilan, voimakkaan päihtymistilan, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan taikka tilanteen äkillisyyden vuoksi.

Yritys on rangaistava.

4 §

Törkeä seksuaalinen kajoaminen

Jos seksuaalisessa kajoamisessa

- 1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa,
- 2) rikoksen tekee vähintään kaksi henkilöä,
- 3) rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä tai se tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai
- 4) kohteena on kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttänyt lapsi,

ja seksuaalinen kajoaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

5 §

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon

1) kuusitoista muttei kahdeksantoista vuotta täyttäneen henkilön, joka on koulussa, laitoksessa, työsuhteessa tai vapaa-ajan toiminnassa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen,

2) kuusitoista muttei kahdeksantoista vuotta täyttäneen henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsymättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsymättömyyttä,

3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky muodostaa tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, tai

4) henkilön, joka on hänestä hoitosuhteen tai henkisen valta-aseman vuoksi erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä,

on tuomittava, jollei teko ole rangaistava raiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena, *seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuusitoista muttei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa tai koskettelemalla tai muulla tavoin tekee tämän ikäiselle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa hänet ryhtymään sellaiseen tekoon, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden.

Yritys on rangaistava.

6 §

Seksuaalinen ahdistelu

Joka

1) koskettelemalla tai

2) kosketteluun voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla sanallisesti, lähettämällä tai esittämällä viestin tai kuvan, ottamalla kuvan tai itseään paljastamalla, taikka muulla vastaavalla tavalla

tekee toiselle seksuaalisen teon, ja teko on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä rangaistusta, *seksuaalisesta ahdistelusta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

7 §

Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen

Joka oikeudettomasti esittää tai levittää toista henkilöä seksuaalisesti esittävän todenmukaisen tai todellisuus pohjaisen kuvan tai kuvatallenteen siten, että teko loukkaa olennaisesti tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava *seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Kuva on 1 momentissa tarkoitetulla tavalla todellisuuspohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa henkilö tosiasiallisesti esiintyy 1 momentissa tarkoitetussa kuvassa, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa henkilö tosiasiallisesti esiintyy 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

8 §

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa 10 tai 11 §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon, on tuomittava, jollei teko ole 9 §:n mukaan rangaistava, *seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon sanotussa momentissa tarkoitettun rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan niin ikään se, joka tekee 1 tai 2 momentissa tarkoitettun teon, vaikka hänellä on ollut syytä epäillä 1 tai 2 momentissa tarkoitettun henkilön olevan 10 tai 11 §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena.

Tahallisen rikoksen yritys on rangaistava.

9 §

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava *seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tuomitaan myös se, joka käyttää 1 momentissa tarkoitettuja seksuaalipalveluja, joista toinen on luvannut tai antanut korvauksen.

Yritys on rangaistava.

10 §

Paritus

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä

1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten taikka kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen kohdistuvaa tai tämän tekemää seksuaalista tekoa, joka on omiaan vaarantamaan lapsen kehitystä, varten,

2) vakiintuneena osana liiketoimintaansa majoittaa sellaiseen tekoon ryhtyvää ja siten olenaisesti edistää tekoa,

3) yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi jonkun sellaiseen tekoon ryhtymistä tietäen, että hänen toimintansa olennaisesti edistää teon toteutumista,

4) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai

5) viettelee jonkun sellaiseen tekoon,

on tuomittava *parituksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

11 §

Törkeä paritus

Jos parituksessa

1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä,

2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai

3) kohteena on kahdeksatoista vuotta nuorempi lapsi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava *törkeästä parituksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

12 §

Lapsenraiskaus

Joka on sukupuoliyhteydessä

1) kahtatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa taikka

2) kaksitoista mutta ei kuusitoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa

a) 1 §:n 1—2 momentissa tarkoitetulla tavalla,

b) jos osapuolten iässä ja henkisessä kypsyydessä on olennainen ero ja lapsi on saatu sukupuoliyhteyteen kehottamalla, taivuttelemalla tai houkuttelemalla tai

c) jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden

taikka saa kuusitoista vuotta nuoremman lapsen kolmannen kanssa sukupuoliyhteyteen 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla,

on tuomittava *lapsenraiskauksesta* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

13 §

Törkeä lapsenraiskaus

Jos lapsenraiskauksessa

1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikoksen tekee vähintään kaksi henkilöä,

3) rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,

4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla,

5) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa tai

6) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi

ja lapsenraiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava *törkeästä lapsenraiskauksesta* vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

14 §

Sukupuoliyhteys lapsen kanssa

Joka on sukupuoliyhteydessä kaksitoista mutta ei kuusitoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, kun osapuolten iässä ja henkisessä kypsytydessä on olennainen ero, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä ankarampaa rangaistusta, *sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

15 §

Seksuaalinen kajoaminen lapseen

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee muun kuin 1 §:ssä tarkoitetun seksuaalisen teon

1) kahtatoista vuotta nuoremmalle lapselle taikka

2) kaksitoista mutta ei kuusitoista vuotta täyttäneelle lapselle

a) 3 §:n 1—2 momentissa tarkoitetulla tavalla,

b) jos osapuolten iässä ja henkisessä kypsytydessä on olennainen ero ja lapsi on saatu osallistumaan tai ryhtymään seksuaaliseen tekoon kehottamalla, taivuttelemalla tai houkuttelemalla tai

c) jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden, ja teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, on tuomittava *seksuaalisesta kajoamisesta lapseen* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

16 §

Törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen

Jos seksuaalisessa kajoamisessa lapseen

- 1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa,
- 2) rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä tai se tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla,
- 3) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa tai
- 4) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava *törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

17 §

Lapseen kohdistuva seksuaalinen teko

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee muun kuin 1 §:ssä tarkoitetun seksuaalisen teon kaksitoista mutta ei kuusitoista vuotta täyttäneelle lapselle, kun osapuolten iässä ja henkisessä kypsyudessa on olennainen ero, ja teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä ankarampaa rangaistusta, *lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

18 §

Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin

Joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan 19 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuva tai kuvatallenne, jossa seksuaalisesti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen 12–17 §:ssä tarkoitettu rikos, on tuomittava *lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

19 §

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvan tai kuvatallenteen, jossa seksuaalisesti ja todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään lasta, *on tuomittava lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos säännöksessä tarkoitetun kuvan tai kuvatallenteen valmistamista tai levittämistä on kuvan tai kuvatallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna

Tässä säännöksessä *lapsena* pidetään kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Kuva tai kuvatallenne on 1 momentissa tarkoitetulla tavalla todellisuuspohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa lapsi on tosiasiallisesti säännöksessä tarkoitetun seksuaalisen teon kohteena, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvamallalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa lapsi on säännöksessä tarkoitetun seksuaalisen teon kohteena.

20 §

Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen

Jos lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisessä

- 1) lapsi on erityisen nuori,
- 2) kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi,
- 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai
- 4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava *törkeästi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

21 §

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Joka

- 1) oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla esitetään seksuaalisesti lasta, tai

2) maksua vastaan tai muuten sopimalla taikka muuten tarkoituksenaan kyseiseen materiaaliin pääsyn hankkiminen hankkii pääsyn 1 kohdassa tarkoitettuun kuvaan tai kuvatallenteeseen niin, että se on hänen käytettävissään tietokoneen tai muun teknisen laitteen välityksellä ilman laitteelle tallentumista,

on tuomittava *lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä 19 §:n 4 momentissa säädetään, koskee myös tässä pykälässä tarkoitettuja tekoja.

22 §

Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen

Joka seuraa järjestettyä esitystä, jossa lapsi esiintyy seksuaalisesti, on tuomittava *lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä 19 §:n 4 momentissa säädetään lapsen määritelmästä, koskee myös tässä pykälässä tarkoitettuja tekoja.

Yritys on rangaistava.

23 §

Määritelmät

Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan tässä laissa sukuelimellä tehtävää taikka sukuelimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon, toisen sukuelimen ottamista omaan kehoon taikka toisen sukuelimen tai peräaukon koskettelua sukuelimellä tai suulla.

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä laissa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

24 §

Syyteoikeus

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneesta seksuaalisesta ahdistelusta tai seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

25 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Paritukseen, törkeään paritukseen, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen ja törkeään lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen sekä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Sama koskee 18 §:ssä tarkoitettua rikosta, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa tarkoituksena valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa seksuaalisesti esitetään lasta.

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

3 §

Ihmiskauppa

Joka

- 1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista painostamalla,
- 2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä,
- 3) maksamalla korvauksen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai
- 4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen

ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseen 20 luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi, on tuomittava *ihmiskaupasta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 10 a §:n 5 momentti, 4 luvun 19 §:n 1 momentti sekä 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta,
sellaisina kuin niistä ovat 3 luvun 10 a §:n 5 momentti laissa 672/2014, 4 luvun 19 §:n 1 momentti laissa 487/2019, 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohdat laissa 487/2019, seuraavasti:

3 luku

10 a §

Esitutinnan rajoittaminen tunnustuksen perusteella

Tämän pykälän nojalla esitutkintaa ei jätetä toimittamatta tai lopeteta eikä tehdä 2 momentissa tarkoitettua sitoumusta siltä osin kuin epäilystä rikoksesta on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi vuotta vankeutta tai epäilty rikos on rikoslain 20 luvun 1, 3–5, 9, 14, 15, 17, 18 §:ssä tai 21 luvun 4, 5, 6 a ja 7–15 §:ssä tarkoitettu rikos taikka tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii esitutinnan toimittamista.

-----

4 luku

19 §

Ilmoitus oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta

Kun tutkittavana on raiskaus, törkeä raiskaus, seksuaalinen kajoaminen, törkeä seksuaalinen kajoaminen, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsenraiskaus, törkeä lapsenraiskaus, sukupuoliyhteys lapsen kanssa, seksuaalinen kajoaminen lapseen, törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen, lapseen kohdistuva seksuaalinen teko, tappo, murha, surma, törkeä pahoinpitely, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, törkeä kotirauhan rikkominen, törkeä vapaudenriisto, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, panttivangin ottaminen, panttivangin ottamisen valmistelu, vainoaminen, törkeä ryöstö tai törkeän ryöstön valmistelu taikka sellaisen rikoksen yritys tai osallisuus sellaiseen rikokseen, esitutkintaviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle vankeuslain (767/2005) 19 luvun 4 §:n 2 momentissa, tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 2 momentissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetystä oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankeudesta tai muusta säilytystilasta poistumisesta. (12.4.2019/487)

9 luku

4 §

Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten

-----
Mitä edellä tässä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös:
-----

2) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 12–17 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15–17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi; (12.4.2019/487)

3) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 12–17 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täyttäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa. (12.4.2019/487)

Laki

järjestyslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan järjestyslain (612/2003) 7 §:n 1 momentti
sellaisena kuin se on laissa 744/2006, seuraavasti:

2 luku

Järjestyksen ja turvallisuuden vaarantaminen sekä häiriön aiheuttaminen

7 §

Muu häiriötä aiheuttava toiminta

Seksuaalipalvelujen ostaminen ja maksullinen tarjoaminen yleisellä paikalla on kielletty. Seksuaalipalvelulla tarkoitetaan tässä laissa rikoslain (39/1889) 20 luvun 23 §:n 1 momentissa määriteltyä sukupuoliyhteyttä sekä siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa. Rangaistus seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä ja seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta säädetään rikoslain 20 luvun 8 ja 9 §:ssä.

Laki

liikenteen palveluista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan liikenteen palveluista annetun lain (320/2017) 25 §:n 3 momentin 1 kohta,
seuraavasti:

3 luku

25 §

Taksinkuljettajaa koskevat vaatimukset

Liikenne- ja viestintävirasto ei kuitenkaan saa myöntää taksinkuljettajan ajolupaa henkilölle, joka on rikosrekisteristä ilmenevällä tavalla syyllistynyt ajoluvan hakemista edeltäneen viiden vuoden aikana:

1) rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 §:ssä tarkoitettuun sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaan tekoon, 20 luvussa tarkoitettuun seksuaalirikokseen, 21 luvun 1–3 tai 6 §:ssä tarkoitettuun henkeen tai terveyteen kohdistuvaan rikokseen, 25 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun ihmiskauppaan tai 3 a §:ssä tarkoitettuun törkeään ihmiskauppaan, 31 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun törkeään ryöstöön taikka 50 luvussa tarkoitettuun huumausainerikokseen;

Laki

liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 3 §:n 3 momentin 1 ja 2 kohta,
sellaisena kuin ne ovat laissa 1179/2014, seuraavasti:

3 §

Liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset

Lisäksi liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt:

- 1) rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 §:ssä tai 20 luvun 19 tai 20 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen;
  - 2) rikoslain 20 luvun 21 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen;
-

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvun 3 a §:n 1 momentti ja 5 luvun 11 a §:n 1 momentin 1 kohta,
sellaisina kuin ne ovat 2 luvun 3 a §:n 1 momentti laissa 1178/2014 ja 5 luvun 11 a §:n 1 momentin 1 kohta laissa 733/2015, seuraavasti:

2 luku

3 a §

Sen lisäksi, mitä 1 a §:ssä säädetään oikeudenkäyntiavustajan ja 3 §:ssä tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle, tuomioistuin voi määrätä muullekin rikoslain 20 luvun 10 tai 11 §:ssä tarkoitetun paritusrikoksen kohteena olleelle henkilölle kuin asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa varten, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana, sekä tukihenkilön esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten, jos rikoksen kohteena ollut henkilöä kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi ja jos hänen voidaan olettaa tarvitsevan tukea.

---

5 luku

11 a §

Tuomioistuin voi syyttäjän taikka epäillyn tai vastaajan kirjallisesta hakemuksesta päättää, että rikosasiassa kuullaan henkilöä todistajana siten, ettei hänen henkilöllisyytensä eivätkä yhteystietonsa paljastu (anonyymi todistaja), jos:

1) rikosepäily tai syyte koskee rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kahdeksan vuotta vankeutta, taikka rikoslain 20 luvun 11 §:ssä tai 25 luvun 3 §:ssä rangaistavaksi säädettyä rikosta taikka tällaisen rikoksen yritystä tai osallisuutta tällaiseen rikokseen; ja

---

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 16 luvun 2 §:n 2 momentti,
sellaisena kuin se on laissa 490/2019, seuraavasti:

16 luku

2 §

Ilmoitus vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta

Raiskauksen, törkeän raiskauksen, seksuaalisen kajoamisen, törkeän seksuaalisen kajoamisen, seksuaalisen hyväksikäytön, lapsenraiskauksen, törkeän lapsenraiskauksen, sukupuoliyhteyden lapsen kanssa, seksuaalisen kajoamisen lapseen, törkeän seksuaalisen kajoamisen lapseen, lapseen kohdistuvan seksuaalisen teon, tapon, murhan, surman, törkeän pahoinpitelyn, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun, törkeän kotirauhan rikkomisen, törkeän vapaudenriiston, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, panttivangin ottamisen valmistelun, vainoamisen, törkeän ryöstön tai törkeän ryöstön valmistelun taikka sellaisen rikoksen yrityksen tai osallisuuden sellaiseen rikokseen johdosta vangitun tutkintavangin vapauttamisesta ja karkaamisesta on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, joka on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Ilmoituksen tekeminen edellyttää, että siitä ei arvioida aiheutuvan vaaraa tutkintavangin hengelle tai terveydelle. (12.4.2019/490)

Laki

raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan raskauden keskeyttämisestä annetun lain (239/1970) 1 §:n 3 kohta sekä 3 §, sellaisina kuin ne ovat laissa 493/2019, seuraavasti:

1 §

Raskaus voidaan tämän lain säännöksiä noudattaen naisen pyynnöstä keskeyttää:

-----
3) kun hänet on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain (39/1889) 17 luvun 22 §:ssä, 20 luvun 1 tai 2 §:ssä, 5 §:ssä, 12, 13 tai 14 §:ssä (12.4.2019/493)
-----

3 §

Kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 5 §:n 1 momentin 2 tai 4 kohdassa, ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun esitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohta,
sellaisina kuin ne ovat laissa 489/2019, seuraavasti:

17 luku

24 §

Seuraavien esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänital-
lenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu
asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä:

---

3) rikoslain 20 luvun 1–5, 12–17 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15–17-vuotias asianomis-
taja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi; (12.4.2019/489)

4) rikoslain 20 luvun 1–5, 12–17 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täyttänyt asian-
omistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta
vastaavaa merkittävää haittaa. (12.4.2019/489)

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 3 §:n 2 momentin 4 ja 5 kohta sekä 5 momentti, 17 §:n 1 momentin 4 kohta ja 27 §:n 2 ja 3 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat 10 luvun 3 §:n 2 momentin 4 ja 5 kohta laissa 488/2019, 5 momentti laissa 1180/2014, 17 §:n 1 momentin 4 kohta sellaisena kun se on laissa 488/2019 ja 27 §:n 2 momentti osaksi laissa 1146/2013 ja 1468/2011, seuraavasti:

10 luku

Salaiset pakkokeinot

3 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

---

4) törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä;

5) lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta, rikoslain 20 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetusta seksuaalisesta hyväksikäytöstä;

Lupa telekuunteluun voidaan antaa myös, kun on syytä epäillä jotakuta törkeästä parituksesta, jossa on tavoiteltu erityisen suurta hyötyä ja rikos on tehty erityisen suunnitelmallisesti tai jota tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 11 §:n 1 momentin 3 kohdassa.

---

17 §

Asuntokuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan myöntää lupa kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, jossa rikoksesta epäilty todennäköisesti oleskelee (asuntokuuntelu). Edellytyksenä on lisäksi, että häntä on syytä epäillä:

4) lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa, rikoslain (39/1889) 20 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen;

---

27 §

Peitetoiminta ja sen edellytykset

Poliisi saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn peitetoimintaa, jos tätä on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettua muusta rikoksesta kuin törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä tulliselvitysrikoksesta taikka jos tätä on syytä epäillä rikoslain 20 luvun 19 §:ssä tarkoitettua rikoksesta. Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

Poliisi saa kohdistaa epäiltyyn peitetoimintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Laki

rikosrekisterilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentti ja 3 momentin 2 ja 3 kohta,
 sellaisina kuin ne ovat laissa 149/2014, seuraavasti:

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) 2 §:ssä tarkoitettua tehtävää varten. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla hänet on tuomittu rikoslain 17 luvun 18 §:ssä tarkoitettuun sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta teosta, rikoslain 20 luvussa tarkoitettuun seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 25 luvun 3 §:n nojalla ihmiskaupasta tai 3 a §:n nojalla törkeästä ihmiskaupasta, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla hänet on ennen edellä mainittujen lainkohtien voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla tuomittu edellä mainittua tekoa vastaavasta rikoksesta. Lisäksi otteeseen merkitään tiedot rikoslain 17 luvun 18 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista, jotka on rekisteröity sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 46 §:n 1 momentissa tarkoitettuun sakkorekisteriin.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen merkitään lisäksi tiedot:

-----

2) päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin ja jolla Suomen kansalainen on toisessa jäsenvaltiossa tuomittu rikoslain 17 luvun 18 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen;

3) päätöksestä, joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla ja jolla henkilö on tuomittu toisessa jäsenvaltiossa tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta tämän lain 2 §:n 1 momentissa mainittua seuraamusta vastaavaan seuraamukseen tai rikoslain 17 luvun 18 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen;

Laki

vankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vankeuslain (767/2005) 19 luvun 4 §:n 2 momentti ja 19 luvun 5 §:n 2 momentti,
 sellaisina kuin ne ovat laissa 491/2019, seuraavasti:

19 luku

Ilmoitukset ja tiedon antaminen

4 §

Ilmoitus vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta

Raiskauksesta, törkeästä raiskauksesta, seksuaalisesta kajoamisesta, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta, seksuaalisesta hyväksikäytöstä, lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta, taposta, murhasta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta, törkeästä kotirauhan rikkomisesta, törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, panttivangin ottamisen valmistelusta, vainoamisesta, törkeästä ryöstöstä tai törkeän ryöstön valmistelusta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen tuomitun vangin vapauttamisesta, karkaamisesta, vankilasta luvatta poistumisesta, vankilaan palaamatta jäämisestä poistumisluvassa tai muussa luvassa määrättyä ajankohtana sekä tälle ennen tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa myönnetystä luvasta poistua vankilasta ilman valvontaa tai mainitun luvun 8 §:n 3 momentissa tarkoitettua valvonnan alaisena on ilman aiheutonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, jos asianomistaja on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen ja asianomistajan pyynnöstä on ilmoitettu Rikosseuraamuslaitokselle siten kuin tämän lain 2 luvun 1 a §:ssä tai tutkintavankeuslain 2 luvun 2 §:ssä säädetään. Asianomistajalle on ilmoitettava myös edellä mainitusta tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohdasta, josta lähtien vangille voidaan myöntää poistumislupia rangaistusajan pituuden perusteella ja ensimmäisestä tällä perusteella myönnetystä poistumisluvasta sekä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirrosta toiseen valtioon. Edellä mainittujen ilmoitusten tekeminen edellyttää, että niistä ei arvioida aiheutuvan vaaraa vangin hengelle tai terveydelle.

5 §

Murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen taikka yhdistelmä-rangaistukseen tuomitun vangin vankilasta vapauttamisesta on ilmoitettava poliisille.

Laki

yliopistolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yliopistolain (558/2009) 43 a §:n 2 momentti,
sellaisena kuin se on laissa 954/2011, seuraavasti:

5 luku

Opiskelijat

43 a §

Opiskeluoikeuden peruuttaminen

Kun opinnot tai opintoihin kuuluva harjoittelu edellyttävät olennaisesti alaikäisten parissa työs-
kentelyä, yliopisto voi peruuttaa opiskeluoikeuden, jos se on tarpeen alaikäisten suojelemiseksi ja
jos opiskelija on tuomittu rangaistukseen rikoslain 17 luvun 18 §:ssä, 20 luvussa, 21 luvun 1–3 tai
6 §:ssä, 31 luvun 2 §:ssä tai 50 luvun 1–4 tai 4 a §:ssä tarkoitetusta rikoksesta.

RINNAKKAISTEKSTIT

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 a ja 19 §,

sellaisena kuin ne ovat 17 luvun 18 a § laeissa 650/2004 ja 564/2015 ja 19 § laissa 540/2011

muutetaan 1 luvun 11 §:n 2 momentti, 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta, 8 luvun 1 §:n 5 momentti, 15 luvun 10 §:n 1 momentti, 17 luvun 18 §:n 1 ja 4 momentti ja 24 §:n 1 momentti, 20 luku sekä 25 luvun 3 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentti laeissa 368/2019 ja 486/2019, 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 486/2019, 17 luvun 18 §:n 1 ja 4 momentti laeissa 650/2004 ja 540/2011 ja 24 §:n 1 momentti laissa 511/2011, 20 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen, 25 luvun 3 §:n 1 momentti laissa 1177/2014, seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

Voimassa oleva laki

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

 Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekoajan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

5) 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä;

6) 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7, 7 b tai 8 a–8 c §:ssä; (12.4.2019/486)

7) 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön;

Ehdotus

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

 Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekoajan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

5) (kumottu)

6) 20 luvun 1–5, 9 tai 12–22 §:ssä;

7) 20 luvun 10 tai 11 §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön;

-----

2 c luku

Vankeudesta ja yhdistelmärangaistuksesta*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

11 §

11 §

*Yhdistelmärangaistus**Yhdistelmärangaistus*

Edellytyksenä yhdistelmärangaistukseen tuomitsemiselle on, että:

1) rikoksentehtyjä tuomitaan määräaikaiseen, vähintään kolmen vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, *törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsenraiskauksesta*, törkeästä ryöstöstä, törkeästä tuhotyöstä, joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta, kaappauksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen;

Edellytyksenä yhdistelmärangaistukseen tuomitsemiselle on, että:

1) rikoksentehtyjä tuomitaan määräaikaiseen, vähintään kolmen vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, *törkeästä raiskauksesta, lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa, 5 §:n 2 momentissa tarkoitettusta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen*, törkeästä ryöstöstä, törkeästä tuhotyöstä, joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta, kaappauksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen;

8 luku

Vanhentumisesta*Voimassa oleva laki*

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsenraiskauksen syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Syyteoikeus vanhentuu rikoksen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä on 20 luvun 8 b §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.

Ehdotus

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Lapsenraiskauksen, törkeän lapsenraiskauksen, sukupuoliyhteyden lapsen kanssa, seksuaalisen kajoamisen lapseen, törkeän seksuaaliseen kajoamiseen lapseen ja lapseen kohdistuvan seksuaalisen teon syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, seksuaalista kajoamista, törkeää seksuaalista kajoamista, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Syyteoikeus vanhentuu rikoksen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä on 20 luvun 8 b §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.

15 luku

Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan*Voimassa oleva laki*

10 §

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksen, hyökkäysrikoksen valmistelun, sotarikoksen, törkeän sotarikoksen, kidutuksen, kemiallisen aseenn kiellon rikkomisen, biologisen aseenn kiellon rikkomisen, jalkaväkimiinakiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, *lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön*, törkeän lapsenraiskauksen, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Ehdotus

10 §

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksen, hyökkäysrikoksen valmistelun, sotarikoksen, törkeän sotarikoksen, kidutuksen, kemiallisen aseenn kiellon rikkomisen, biologisen aseenn kiellon rikkomisen, jalkaväkimiinakiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, *lapsenraiskauksen, törkeän lapsenraiskauksen, sukupuoliyhteyden lapsen kanssa, 20 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettun seksuaalisesta hyväksikäytön, törkeän seksuaalisen kajoamisen lapseen*, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

-----

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan*Voimassa oleva laki*

18 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokratavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään

- 1) lasta,
- 2) väkivaltaa tai
- 3) eläimeen sekaantumista,

on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Lapsena pidetään kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Kuva tai kuvatallenne on 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla todellisuuspohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa *lapsi* on tosiasiallisesti ollut sukupuolisiveellisyttä loukkaavan toiminnan kohteena, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa *lapsi* on sukupuolisiveellisyttä loukkaavan toiminnan kohteena. *Todellisuuspohjaisen ja todenmukaisen määritelmiä sovelletaan vastaavasti 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa.*

Ehdotus

18 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokratavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään

- 1) väkivaltaa tai
- 2) eläimeen sekaantumista,

on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Kuva tai kuvatallenne on 1 momentissa tarkoitetulla tavalla todellisuuspohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa ihminen tai eläin on tosiasiallisesti ollut sukupuolisiveellisyttä loukkaavan toiminnan kohteena, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa ihminen tai eläin on sukupuolisiveellisyttä loukkaavan toiminnan kohteena.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

18 a §

Törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen

(kumotaan)

Jos sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisessä

- 1) lapsi on erityisen nuori,
- 2) kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi,
- 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai
- 4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa (8.5.2015/564)

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomitava *törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Voimassa oleva laki

19 §

*Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta
esittävän kuvan hallussapito*

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa 18 §:ssä tarkoitetulla tavalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, on tuomitettava *sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta tuomitaan myös se, joka on maksua vastaan tai muuten sopimalla hankkinut pääsyn 1 momentissa tarkoitettuun kuvaan tai kuvatallenteeseen niin, että se on hänen käytettävissään tietokoneen tai muun teknisen laitteen välityksellä ilman laitteelle tallentumista.

Ehdotus

(kumotaan)

Voimassa oleva laki

24 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumiseen, laittoman maahantulon järjestämiseen, törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen, eläinsuojelurikokseen, törkeään eläinsuojelurikokseen, uhkapelin järjestämiseen, rahapelirikokseen, arpajaisrikokseen, rahankeräysrikokseen, väkivaltakuvauksen levittämiseen, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen, *törkeään sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämiseen, sukupuoli-siveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoon* ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan markkinointiin sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Ehdotus

24 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumiseen, laittoman maahantulon järjestämiseen, törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen, eläinsuojelurikokseen, törkeään eläinsuojelurikokseen, uhkapelin järjestämiseen, rahapelirikokseen, arpajaisrikokseen, rahankeräysrikokseen, väkivaltakuvauksen levittämiseen, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan markkinointiin sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

-----

20 luku

Seksuaalirikoksista*Voimassa oleva laki*

1 §

Raiskaus

Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava *raiskauksesta* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitetut teot, rikoksentehtyjä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin 1 momentissa tarkoitetulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei sovelleta, jos raiskauksessa on käytetty väkivaltaa.

Yritys on rangaistava.

Ehdotus

1 §

Raiskaus

*Joka on sukupuoliyhteydessä sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti, on tuomittava **raiskauksesta** vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.*

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka

1) saa toisen kanssaan tai kolmannen kanssa sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilön kohdistuvaa väkivaltaa tai pakottaa hänet siihen uhkauksella tai

2) käyttämällä hyväkseen sitä, että toisella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan tiedottomuuden, heikentyneen tajunnantilan, voimakkaan päihtymistilan, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai tilanteen äkillisyyden vuoksi, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Yritys on rangaistava.

Voimassa oleva laki

2 §

Törkeä raiskaus

Jos raiskauksessa

1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,

3) kohteena on kahdeksatoista vuotta nuorempi lapsi,

4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai

5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomitava *törkeästi raiskauksesta* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Ehdotus

2 §

Törkeä raiskaus

Jos raiskauksessa

1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikoksen tekee vähintään kaksi henkilöä,

3) rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,

4) kohteena on kuusitoista mutta ei kahdeksatoista vuotta täyttänyt lapsi tai

5) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla

*ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomitava **törkeästi raiskauksesta** vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.*

Yritys on rangaistava.

(uusi)

Ehdotus

3 §

Seksuaalinen kajoaminen

*Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee muun kuin 1 §:ssä tarkoitetun seksuaalisen teon sellaiselle henkilölle, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti, ja teko olennaisesti loukkaa tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava **seksuaalisesta kajoamisesta** vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.*

Seksuaalisesta kajoamisesta tuomitaan myös se, joka tekee toiselle 1 momentissa tarkoitetun seksuaalisen teon tai saa hänet ryhtymään sellaiseen tekoon

1) käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkauksella pakottamalla tai

2) käyttämällä hyväkseen sitä, että toisella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan tiedottomuuden, heikentyneen tajunnantilan, voimakkaan päihtymistilan, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan taikka tilanteen äkillisyyden vuoksi.

Yritys on rangaistava.

(uusi)

Ehdotus

4 §

Törkeä seksuaalinen kajoaminen

Jos seksuaalisessa kajoamisessa

1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa,

2) rikoksen tekee vähintään kaksi henkilöä,

3) rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä tai se tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai

4) kohteena on kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttänyt lapsi,

*ja seksuaalinen kajoaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksen tekijä on tuomittava **törkeistä seksuaalisesta kajoamisesta** vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.*

Yritys on rangaistava.

Voimassa oleva laki

5 §

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon *tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi*

1) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa *tai muussa* laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen,

2) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsyttämättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsyttämättömyyttä,

3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään taikka muodostaa tai ilmaista tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, tai (27.6.2014/509)

4) henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä,

on tuomittava *seksuaalisesta hyväksikäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

2 momentti on kumottu L:lla 13.5.2011/495.

Yritys on rangaistava.

Ehdotus

5 §

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon

1) *kuusitoista muttei kahdeksaatoista vuotta täyttäneen* henkilön, joka on koulussa, laitoksessa, *työsuhteessa tai vapaa-ajan toiminnassa* hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen,

2) *kuusitoista muttei kahdeksaatoista vuotta täyttäneen* henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsyttämättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsyttämättömyyttä,

3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky muodostaa tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, tai

4) *henkilön, joka on hänestä hoitosuhteen tai henkisen valta-aseman vuoksi erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä,*

on tuomittava, *jollei teko ole rangaistava raiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena, seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

*Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomi-
taan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä
kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta
täyttäneen lapsen kanssa tai koskettele-
malla tai muulla tavoin tekee tämän ikäi-
selle lapselle seksuaalisen teon, joka on
omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä,
tai saa hänet ryhtymään sellaiseen tekoon,
jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhem-
paan rinnastettavassa asemassa lapseen
nähdén.*

Yritys on rangaistava.

Voimassa oleva laki

5 a §

Seksuaalinen ahdistelu

Joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä rangaistusta, *seksuaalisesta ahdistelusta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Ehdotus

6 §

Seksuaalinen ahdistelu

Joka

1) koskettelemalla tai

2) kosketteluun voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla sanallisesti, lähettämällä tai esittämällä viestin tai kuvan, ottamalla kuvan tai itseään paljastamalla, taikka muulla vastaavalla tavalla

*tekee toiselle seksuaalisen teon, ja teko on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä rangaistusta, **seksuaalisesta ahdistelusta** sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.*

(uusi)

Ehdotus

7 §

Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen

*Joka oikeudettomasti esittää tai levittää toista henkilöä seksuaalisesti esittävän todenmukaisen tai todellisuuspohjaisen kuvan tai kuvatallenteen, siten, että teko loukkaa olennaisesti tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava **seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.*

Kuva on 1 momentissa tarkoitetulla tavalla todellisuuspohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa henkilö tosiasiallisesti esiintyy 1 momentissa tarkoitetussa kuvassa, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa henkilö tosiasiallisesti esiintyy 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Voimassa oleva laki

8 §

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekkoon, on tuomittava, jollei teko ole 8 a §:n mukaan rangaistava, *seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekkoon sanotussa momentissa tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan niin ikään se, joka tekee 1 tai 2 momentissa tarkoitetun teon, vaikka hänellä on ollut syytä epäillä 1 tai 2 momentissa tarkoitetun henkilön olevan 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena.

Tahallisen rikoksen yritys on rangaistava.

Ehdotus

8 §

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa *10 tai 11 §:ssä* taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekkoon, on tuomittava, jollei teko ole *9 §:n* mukaan rangaistava, *seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekkoon sanotussa momentissa tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan niin ikään se, joka tekee 1 tai 2 momentissa tarkoitetun teon, vaikka hänellä on ollut syytä epäillä 1 tai 2 momentissa tarkoitetun henkilön olevan *10 tai 11 §:ssä* taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena.

Tahallisen rikoksen yritys on rangaistava.

Voimassa oleva laki

8 a §

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (20.5.2011/540)

Seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tuomitaan myös se, joka käyttää 1 momentissa tarkoitettuja seksuaalipalveluja, joista toinen on luvannut tai antanut korvauksen.

Yritys on rangaistava.

Ehdotus

9 §

Seksuaalipalveluiden ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tuomitaan myös se, joka käyttää 1 momentissa tarkoitettuja seksuaalipalveluja, joista toinen on luvannut tai antanut korvauksen.

Yritys on rangaistava.

Voimassa oleva laki

9 §

Paritus

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä

1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten tai kahdeksaatoista vuotta nuoremman lapsen tekemää, ilmeisellä tavalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa tekoa varten,

2) vakiintuneena osana liiketoimintaansa majoittaa sellaiseen tekoon ryhtyvää ja siten olennaisesti edistää tekoa,

3) yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi jonkun sellaiseen tekoon ryhtymistä tietäen, että hänen toimintansa olennaisesti edistää teon toteutumista,

4) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai

5) viettelee jonkun sellaiseen tekoon,

on tuomittava *parituksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

(19.12.2014/1177)

Yritys on rangaistava.

Ehdotus

10 §

Paritus

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä

1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten *taikka kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen kohdistuvaa tai tämän tekemää seksuaalista tekoa, joka on omiaan vaarantamaan lapsen kehitystä, varten,*

2) vakiintuneena osana liiketoimintaansa majoittaa sellaiseen tekoon ryhtyvää ja siten olennaisesti edistää tekoa,

3) yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi jonkun sellaiseen tekoon ryhtymistä tietäen, että hänen toimintansa olennaisesti edistää teon toteutumista,

4) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai

5) viettelee jonkun sellaiseen tekoon,

on tuomittava *parituksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Voimassa oleva laki

9 a

Törkeä paritus

Jos parituksessa

1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä,

2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai

3) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvoitellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästä parituksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

(19.12.2014/1177)

Yritys on rangaistava.

Ehdotus

11 §

Törkeä paritus

Jos parituksessa

1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä,

2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai

3) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvoitellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästä parituksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

(uusi)

*Ehdotus**12 §**Lapsenraiskaus**Joka on sukupuoliyhteydessä**1) kahtatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa taikka**2) kaksitoista mutta ei kuusitoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa**a) 1 §:n 1—2 momentissa tarkoitetulla tavalla,**b) jos osapuolten iässä ja henkisessä kypsyydessä on olennainen ero ja lapsi on saatu sukupuoliyhteyteen kehottamalla, taivuttelemalla tai houkuttelemalla tai**c) jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden**taikka saa kuusitoista vuotta nuoremman lapsen kolmannen kanssa sukupuoliyhteyteen 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla, on tuomittava **lapsenraiskauksesta** vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.**Yritys on rangaistava.*

Voimassa oleva laki

7 b §

Törkeä lapsenraiskaus

Joka syyllistyy 2 §:ssä tarkoitettuun törkeään raiskaukseen ja samalla 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, on tuomittava *törkeästi lapsenraiskauksesta* vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos teko on rangaistava lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tai törkeän raiskauksen yrityksenä.

Ehdotus

13 §

*Törkeä lapsenraiskaus**Jos lapsenraiskauksessa*

1) käytetään tai uhataan käyttää vakava henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikoksen tekee vähintään kaksi henkilöä,

3) rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuvaa henkistä tai ruumiillista kärsimystä,

4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla

5) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa tai

6) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi

ja lapsenraiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava *törkeästi lapsenraiskauksesta* vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

(uusi)

Ehdotus

14 §

Sukupuoliyhteys lapsen kanssa

*Joka on sukupuoliyhteydessä kaksitoista mutta ei kuusitoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, kun osapuolten iässä ja henkisessä kypsyydessä on olennainen ero, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä ankarampaa rangaistusta, **sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa** vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.*

Yritys on rangaistava.

(uusi)

Ehdotus

15 §

Seksuaalinen kajoaminen lapseen

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee muun kuin 1 §:ssä tarkoitetun seksuaalisen teon

1) kahtatoista vuotta nuoremmalle lapselle taikka

2) kaksitoista mutta ei kuusitoista vuotta täyttäneelle lapselle

a) 3 §:n 1—2 momentissa tarkoitetulla tavalla,

b) jos osapuolten iässä ja henkisessä kypsytydessä on olennainen ero ja lapsi on saatu osallistumaan tai ryhtymään seksuaaliseen tekoon kehottamalla, taivuttelemalla tai houkuttelemalla tai

c) jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden,

*ja teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, on tuomittava **seksuaalisesta kajoamisesta lapseen** vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.*

Yritys on rangaistava.

(uusi)

Ehdotus

16 §

Törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen

Jos seksuaalisessa kajoamisessa lapseen

1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa,

2) rikoksella aiheutetaan erityisen tuntevaa henkistä tai ruumiillista kärsimystä tai se tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla,

3) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa tai

4) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi

*ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomitava **törkeästi seksuaalisesta kajoamisesta lapseen** vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.*

Yritys on rangaistava.

(uusi)

Ehdotus

17 §

Lapseen kohdistuva seksuaalinen teko

*Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee muun kuin 1 §:ssä tarkoitetun seksuaalisen teon kaksitoista mutta ei kuusi-toista vuotta täyttäneelle lapselle, kun osapuolten iässä ja henkisessä kypsyydessä on olennainen ero, ja teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä ankarampaa rangaistusta, **lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta** vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.*

Yritys on rangaistava.

Voimassa oleva laki

8 b §

Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin

Joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen tämän luvun 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos, on tuomittava *lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomitaan myös se, joka houkuttelee kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon 8 a §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä.

Edellä 2 momentissa tarkoitettun rikoksen yritys on rangaistava.

Ehdotus

18 §

Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin

Joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan 19 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuva tai kuvatallenne, jossa *seksuaalisesti* esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen 12—17 §:ssä tarkoitettu rikos, on tuomittava lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

(kumottu)

(kumottu)

(uusi)

Ehdotus

19 §

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen

*Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvan tai kuvatallenteen, jossa seksuaalisesti ja todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään lasta, on tuomittava **lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.*

Yritys on rangaistava.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos säännöksessä tarkoitettun kuvan tai kuvatallenteen valmistamista tai levittämistä on kuvan tai kuvatallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna

Tässä säännöksessä lapsena pidetään kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Kuva tai kuvatallenne on 1 momentissa tarkoitettulla tavalla todellisuuspohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa lapsi on tosiasiallisesti säännöksessä tarkoitettun seksuaalisen teon kohteena, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa lapsi on säännöksessä tarkoitettun seksuaalisen teon kohteena.

(uusi)

Ehdotus

20 §

Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen

Jos lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisessä

1) lapsi on erityisen nuori,

2) kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi,

3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai

4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

*ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomitava **törkeästi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä** vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.*

Yritys on rangaistava.

(uusi)

Ehdotus

21 §

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Joka

1) oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla esitetään seksuaalisesti lasta, tai

2) maksua vastaan tai muuten sopimalla taikka muuten tarkoituksenaan kyseiseen materiaaliin pääsyn hankkiminen hankkii pääsyn 1 kohdassa tarkoitettuun kuvaan tai kuvatallenteeseen niin, että se on hänen käytettävissään tietokoneen tai muun teknisen laitteen välityksellä ilman laitteelle tallentumista,

*on tuomittava **lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.*

Mitä 19 §:n 4 momentissa säädetään, koskee myös tässä pykälässä tarkoitettuja tekoja.

Voimassa oleva laki

8 c §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen

Joka seuraa järjestettyä esitystä, jossa kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyttä loukkaavalla tavalla, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Ehdotus

22 §

Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen

Joka seuraa järjestettyä esitystä, jossa lapsi esiintyy *seksuaalisesti*, on tuomittava ***lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamisesta*** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä 19 §:n 4 momentissa säädetään lapsen määritelmästä, koskee myös tässä pykälässä tarkoitettuja tekoja.

Yritys on rangaistava.

Voimassa oleva laki

10 §

Määritelmät

Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan tässä laissa *sukupuolielimellä* tehtävää taikka *sukupuolielimeen* tai *peräaukkoon* kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon *taikka* toisen *sukupuolielimen* ottamista omaan kehoon.

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä laissa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Ehdotus

23 §

Määritelmät

Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan tässä laissa *sukuelimellä* tehtävää taikka *sukuelimeen* tai *peräaukkoon* kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon, toisen *sukuelimen* ottamista omaan kehoon *taikka toisen sukuelimen tai peräaukon koskettua sukuelimellä tai suulla*.

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä laissa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Voimassa oleva laki

11 §

Syyteoikeus

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneesta seksuaalisesta ahdistelusta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Ehdotus

24 §

Syyteoikeus

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneesta seksuaalisesta ahdistelusta tai seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Voimassa oleva laki

13 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Paritukseen ja törkeään paritukseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Sama koskee 8 b §:n 1 momentissa tarkoitettua rikosta, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa tarkoituksena valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta.

Ehdotus

25 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Paritukseen, törkeään paritukseen, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen ja törkeään lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen sekä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Sama koskee 18 §:ssä tarkoitettua rikosta, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa tarkoituksena valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa *seksuaalisesti* esitetään lasta.

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista*Voimassa oleva laki*

3 §

Ihmiskauppa

Joka

1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista painostamalla,

2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdyttämisestä hyväksi käyttämällä,

3) maksamalla korvauksen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai

4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen

ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saatamiseksi 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi, on tuomittava *ihmiskaupasta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

—

Ehdotus

3 §

Ihmiskauppa

Joka

1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista painostamalla,

2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdyttämisestä hyväksi käyttämällä,

3) maksamalla korvauksen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai

4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen

ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saatamiseksi 20 luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi, on tuomittava *ihmiskaupasta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

—

LAGFÖRSLAG

Lag

om ändring av strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i strafflagen (39/1889) 17 kap. 18 a och 19 §,
sådana de lyder, 17 kap. 18 a § i lagarna 650/2004 och 564/2015 och 19 § i lag 540/2011,
och
ändras 1 kap. 11 § 2 mom., 2 c kap. 11 § 2 mom. 1 punkten, 8 kap. 1 § 5 mom., 15 kap. 10 §
1 mom., 17 kap. 18 § 1 och 4 mom. och 24 § 1 mom., 20 kap. samt 25 kap. 3 § 1 mom.,
sådana de lyder, 1 kap. 11 § 2 mom. i lagarna 368/2019 och 486/2019, 2 c kap. 11 § 2 mom.
1 punkten, 8 kap. 1 § 5 mom. och 15 kap. 10 § 1 mom. i lag 486/2019, 17 kap 18 § 1 och
4 mom. i lag 540/2011, 24 § 1 mom. i lag 511/2011, 20 kap. jämte ändringar och 25 kap. 3 §
1 mom. i lag 1177/2014, som följer:

1 kap.

Om tillämpningsområdet för finsk straffrätt

11 §

Kravet på dubbel straffbarhet

Även om det i lagen på gärningsorten inte föreskrivs något straff för gärningen, tillämpas
finsk lag på gärningen om den har begåtts av en finsk medborgare eller en i 6 § 3 mom. 1 punk-
ten avsedd person och straff för gärningen föreskrivs

---

5) (upphävd)

6) i 20 kap. 1–5, 9 eller 12–22 §,

7) i 20 kap. 10 eller 11 §, om gärningen riktar sig mot en person som är under arton år,

---

2 c kap.

Om fängelse och kombinationsstraff

11 §

Kombinationsstraff

För att kombinationsstraff ska kunna dömas ut förutsätts att

1) gärningsmannen döms till fängelse på viss tid, minst tre år, för mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, samlag med barn, sexuellt utnyttjande enligt 20 kap. 5 § 2 mom., grovt sexuellt övergrepp mot barn, grovt rån, grovt sabotage, folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, aggressionsbrott, krigsförbrytelse, grov krigsförbrytelse, tortyr, grov människohandel, tagande av gisslan, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning, brott som begåtts i terroristiskt syfte eller för försök till eller medverkan till ett sådant brott,

---

8 kap.

Om preskription

1 §

Preskription av åtalsrätten

Åtalsrätten för våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, samlag med barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn och sexuell handling mot barn preskriberas tidigast när målsäganden fyller 28 år. Detsamma gäller våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, sexuellt utnyttjande, koppleri, grovt koppleri, människohandel och grov människohandel som riktat sig mot en person som inte fyllt 18 år.

---

15 kap.

Om brott mot rättskipning

10 §

Underlåtenhet att anmäla grovt brott

Den som vet att folkmord, förberedelse till folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, aggressionsbrott, förberedelse till aggressionsbrott, krigsförbrytelse, grov krigsförbrytelse, tortyr, brott mot förbudet mot kemiska vapen, brott mot förbudet mot biologiska vapen, brott mot förbudet mot infanteriminor, äventyrande av Finlands suveränitet, landsförräderi, grovt landsförräderi, spioneri, grovt spioneri, högförräderi, grovt högförräderi, våldtäkt, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, samlag med barn, sexuell

utnyttjande enligt 20 kap. 5 § 2 mom., grovt sexuellt övergrepp mot barn, mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, rån, grovt rån, människohandel, grov människohandel, tagande av gisslan, grovt sabotage, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning, brott enligt 34 a kap. 1 § 1 mom. 3 punkten som begåtts i terroristiskt syfte, grov miljöförstöring eller grovt narkotikabrott är på färde, men underlåter att i tid medan brottet ännu kan förhindras underrätta myndigheterna eller den som hotas av brottet, ska, om brottet eller ett straffbart försök därtill sker, för *underlåtenhet att anmäla grovt brott* dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

-----

17 kap.

Om brott mot allmän ordning

18 §

Spridning av pornografisk bild

Den som tillverkar, saluför eller till uthyrning bjuder ut eller på något annat sätt erbjuder eller gör tillgängliga, tillhandahåller, för in i eller ut ur Finland eller genom Finland till ett annat land eller på något annat sätt sprider verklighetsbaserade eller verklighetstroga bilder eller bildupptagningar som på ett sedlighetssårande sätt visar

- 1) våld, eller
- 2) könsumgänge med djur,

ska för *spridning av pornografisk bild* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

En bild eller bildupptagning är verklighetsbaserad på det sätt som avses i 1 mom., om den har tillkommit i en situation där en människa eller ett djur varit föremål för en verklig sedlighetssårande handling, och verklighetstrogen, om den är förvillande lik en bild eller en bildupptagning som framställts genom fotografering eller på motsvarande sätt och föreställer en situation där en människa eller ett djur är föremål för en sedlighetssårande handling.

-----

18 a §

Grov spridning av barnpornografisk bild

(upphävs)

19 §

Innehav av barnpornografisk bild

(upphävs)

-----

24 §

Juridiska personers straffansvar

På deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet, ordnande av olaglig inresa, grovt ordnande av olaglig inresa, djurskyddsbrott, grovt djurskyddsbrott, anordnande av hasardspel, penningspelsbrott, lotteribrott, penninginsamlingsbrott, spridning av våldskildring, spridning av pornografisk bild och sedlighetssårande marknadsföring tillämpas vad som föreskrivs om juridiska personers straffansvar.

20 kap.

Om sexualbrott

1 §

Våldtäkt

Den som har samlag med en person som inte deltar frivilligt, ska för *våldtäkt* dömas till fängelse i minst ett och högst sex år.

För våldtäkt ska också den dömas som

- 1) genom att begå våld på person får någon att ha samlag med den som brukat våld eller med en tredje person eller som med hot tvingar någon till detta, eller
- 2) genom att utnyttja att någon på grund av medvetlöshet, nedsatt medvetandetillstånd, kraftig berusning, sjukdom, funktionsnedsättning, rädsla eller det faktum att situationen uppstår plötsligt inte har möjlighet att utforma eller uttrycka sin vilja, har samlag med honom eller henne.

Försök är straffbart.

2 §

Grov våldtäkt

Om vid våldtäkt

- 1) det förekommer allvarligt våld på person eller hot om allvarligt våld på person eller någon orsakas svår kroppsskada eller en allvarlig sjukdom eller försätts i livshotande läge,
- 2) brottet begås av minst två personer,
- 3) genom brottet orsakas synnerligen kännbart psykiskt eller fysiskt lidande,
- 4) brottet begås mot ett barn som har fyllt 16 men inte 18 år, eller
- 5) brottet begås på ett synnerligen rått, grymt eller förnedrande sätt,

och våldtäkten även bedömd som en helhet är grov, ska gärningsmannen för *grov våldtäkt* dömas till fängelse i minst två och högst tio år.

Försök är straffbart.

3 §

Sexuellt övergrepp

Den som genom beröring eller på något annat sätt utsätter en person som inte deltar frivilligt för en annan sexuell handling än en sådan som avses i 1 §, om gärningen väsentligt kränker personens sexuella självbestämmanderätt, ska för *sexuellt övergrepp* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

För sexuellt övergrepp ska också den dömas som utsätter någon för en sexuell handling enligt 1 mom. eller får någon att företa en sådan handling

1) genom att begå våld på person eller genom att med hot tvinga någon, eller

2) genom att utnyttja att personen på grund av medvetslöshet, nedsatt medvetandetilstånd, kraftig berusning, sjukdom, funktionsnedsättning, rädsla eller det faktum att situationen uppstår plötsligt inte har möjlighet att utforma eller uttrycka sin vilja.

Försök är straffbart.

4 §

Grovt sexuellt övergrepp

Om vid sexuellt övergrepp

1) det förekommer allvarligt våld på person eller hot om allvarligt våld på person,

2) brottet begås av minst två personer,

3) genom brottet orsakas synnerligen kännbart psykiskt eller fysiskt lidande eller brottet begås på ett synnerligen förnedrande sätt, eller

4) brottet begås mot ett barn som har fyllt 16 men inte 18 år,

och det sexuella övergreppet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för *grovt sexuellt övergrepp* dömas till fängelse i minst ett och högst sex år.

Försök är straffbart.

5 §

Sexuellt utnyttjande

Den som genom att utnyttja sin ställning förmår en person som

1) har fyllt 16 men inte 18 år och som i en skola, inrättning eller fritidsverksamhet eller i ett arbetsförhållande står under gärningsmannens bestämmanderätt eller övervakning eller i något annat därmed jämförbart underordnat förhållande till gärningsmannen,

2) har fyllt 16 men inte 18 år och vars förmåga att självständigt besluta om sitt sexuella beteende på grund av hans eller hennes omognad samt åldersskillnaden mellan parterna är väsentligt svagare än gärningsmannens, genom att grovt missbruka dennas omogenhet,

3) vårdas på ett sjukhus eller en annan inrättning och på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller något annat svaghetstillstånd har en väsentligt nedsatt förmåga att utforma sin vilja, eller

4) på grund av en vårdrelation eller en psykisk maktposition är synnerligen beroende av gärningsmannen, som grovt missbrukar beroendeställningen,

till samlag eller att företa någon annan sexuell handling som väsentligt kränker hans eller hennes sexuella självbestämmanderätt, ska, om inte gärningen utgör våldtäkt eller sexuellt övergrepp, för *sexuellt utnyttjande* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

För sexuellt utnyttjande ska också den dömas som har samlag med ett barn som har fyllt 16 men inte 18 år eller som genom beröring eller på något annat sätt utsätter ett barn i denna ålder för en sexuell handling som är ägnad att skada barnets utveckling eller förmår barnet att företa en sådan handling, om gärningsmannen är barnets förälder eller står i en ställning till barnet som motsvarar en förälders.

Försök är straffbart.

6 §

Sexuellt antastande

Den som

1) genom beröring, eller

2) på ett sätt som på grund av att det är intensivt eller upprepas är så allvarligt att det kan jämföras med beröring, genom ord, genom att skicka eller visa ett meddelande eller en bild, genom att ta en bild eller genom att blotta sig, eller på något annat motsvarande sätt,

utsätter en person för en sexuell handling som är ägnad att kränka personens sexuella självbestämmanderätt ska, om inte straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i detta kapitel, för *sexuellt antastande* dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

7 §

Olovlig spridning av sexuell bild

Den som obehörigen visar eller sprider en verklighetstrogen eller verklighetsbaserad bild eller bildupptagning som visar en annan person på ett sexuellt sätt, så att gärningen väsentligt kränker personens sexuella självbestämmanderätt, ska för *olovlig spridning av sexuell bild* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

En bild är verklighetsbaserad på det sätt som avses i 1 mom., om den har tillkommit i en situation där en person faktiskt framträder i en sådan bild som avses i 1 mom., och verklighetstrogen, om den är förvillande lik en bild eller en bildupptagning som framställts genom fotografering eller på motsvarande sätt i en situation där en person faktiskt framträder på det sätt som avses i 1 mom.

8 §

Utnyttjande av person som är föremål för sexhandel

Den som genom att utlova eller ge en ersättning som representerar ett direkt ekonomiskt värde får någon som är föremål för ett brott som avses i 10 eller 11 § eller i 25 kap. 3 eller 3 a § att ha samlag eller företa en därmed jämförlig sexuell handling ska, om inte gärningen utgör brott enligt 9 §, för *utnyttjande av person som är föremål för sexhandel* dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

För utnyttjande av person som är föremål för sexhandel döms också den som drar fördel av en ersättning enligt 1 mom. som utlovats eller getts av en tredje part genom att ha samlag eller företa en därmed jämförlig sexuell handling med en person som är föremål för ett brott som avses i det momentet.

För utnyttjande av person som är föremål för sexhandel döms likaså den som begår en i 1 eller 2 mom. avsedd gärning trots att han eller hon har haft skäl att misstänka att den i 1 eller 2 mom. avsedda personen är föremål för ett brott som avses i 10 eller 11 § eller i 25 kap. 3 eller 3 a §.

Försök till ett uppsåtligt brott är straffbart.

9 §

Köp av sexuella tjänster av ung person

Den som genom att utlova eller ge en ersättning får någon som är under 18 år att ha samlag eller företa någon annan sexuell handling, ska för *köp av sexuella tjänster av ung person* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

För köp av sexuella tjänster av ung person döms även den som använder i 1 mom. avsedda sexuella tjänster, för vilka någon annan har utlovat eller gett ersättning.

Försök är straffbart.

10 §

Koppleri

Den som för att skaffa sig själv eller någon annan ekonomisk vinning

1) ordnar ett rum eller något annat ställe för samlag eller en därmed jämförlig sexuell handling som utförs av någon mot ersättning eller för en sexuell handling som riktas mot eller utförs av ett barn under 18 år och som är ägnad att äventyra barnets utveckling,

2) väsentligt främjar en sådan handling genom att som en etablerad del av sin affärsverksamhet inkvartera någon som utför handlingen,

3) genom förmedling av kontaktuppgifter eller på annat sätt marknadsför att någon utför sådana handlingar, medveten om att detta handlande väsentligt främjar gärningens fullbordan,

4) på annat sätt utnyttjar att någon utför sådana handlingar, eller

5) förleder någon till sådana handlingar,

ska för *koppleri* dömas till böter eller fängelse i högst tre år.

Försök är straffbart.

11 §

Grovt koppleri

Om vid koppleri

- 1) eftersträvas avsevärd ekonomisk vinning,
- 2) brottet begås särskilt planmässigt, eller
- 3) brottet riktar sig mot ett barn under 18 år,

och gärningen även bedömd som en helhet är grov, ska gärningsmannen för *grovt koppleri* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

Försök är straffbart.

12 §

Våldtäkt mot barn

Den som har samlag med

- 1) ett barn under 12 år, eller
- 2) ett barn som har fyllt 12 men inte 16 år
  - a) på ett sätt som avses i 1 § 1–2 mom.,

b) om det råder en väsentlig skillnad i ålder och psykisk mognad mellan parterna, och barnet har förmåtts till samlag genom uppmaning, övertalning eller lockande, eller

c) om gärningsmannen är barnets förälder eller står i en ställning till barnet som motsvarar en förälders,

eller får ett barn under 16 år att ha samlag med en tredje person på det sätt som avses i 1 § 2 mom. 1 punkten,

ska för *våldtäkt mot barn* dömas till fängelse i minst två och högst tio år.

Försök är straffbart.

13 §

Grov våldtäkt mot barn

Om vid våldtäkt mot barn

1) det förekommer allvarligt våld på person eller hot om allvarligt våld på person eller någon orsakas svår kroppsskada eller en allvarlig sjukdom eller försätts i livshotande läge,

- 2) brottet begås av minst två personer,
- 3) genom brottet orsakas synnerligen kännbart psykiskt eller fysiskt lidande,
- 4) brottet begås på ett synnerligen rått, grymt eller förnedrande sätt,
- 5) brottet begås mot ett barn vars ålder eller utvecklingsnivå är sådan att brottet är ägnat att orsaka barnet synnerlig skada, eller
- 6) brottet är ägnat att orsaka barnet synnerlig skada på grund av det speciella förtroende som barnet hyser för gärningsmannen eller på grund av att barnet på något annat sätt står i särskilt beroende ställning till gärningsmannen,

och våldtäkten mot barn även bedömd som en helhet är grov, ska gärningsmannen för *grov våldtäkt mot barn* dömas till fängelse i minst fyra och högst tolv år.

Försök är straffbart.

14 §

Samlag med barn

Den som har samlag med ett barn som har fyllt 12 men inte 16 år, när det råder en väsentlig skillnad i ålder och psykisk mognad mellan parterna, ska, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i detta kapitel, för *samlag med barn* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

Försök är straffbart.

15 §

Sexuellt övergrepp mot barn

Den som genom beröring eller på något annat sätt utsätter

- 1) ett barn under 12 år, eller
- 2) ett barn som har fyllt 12 men inte 16 år
  - a) på ett sätt som avses i 3 § 1–2 mom.,
  - b) om det råder en väsentlig skillnad i ålder och psykisk mognad mellan parterna, och barnet har förmåtts att delta i eller företa den sexuella handlingen genom uppmaning, övertalning eller lockande, eller
  - c) om gärningsmannen är barnets förälder eller står i en ställning till barnet som motsvarar en förälders,

för en annan sexuell handling än en sådan som avses i 1 §, om gärningen är ägnad att skada barnets utveckling, ska för *sexuellt övergrepp mot barn* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

Försök är straffbart.

16 §

Grovt sexuellt övergrepp mot barn

Om vid sexuellt övergrepp mot barn

- 1) det förekommer allvarligt våld på person eller hot om allvarligt våld på person,
- 2) genom brottet orsakas synnerligen kännbart psykiskt eller fysiskt lidande eller brottet begås på ett synnerligen förnedrande sätt,
- 3) brottet begås mot ett barn vars ålder eller utvecklingsnivå är sådan att brottet är ägnat att orsaka barnet synnerlig skada, eller
- 4) brottet är ägnat att orsaka barnet synnerlig skada på grund av det speciella förtroende som barnet hyser för gärningsmannen eller på grund av att barnet på något annat sätt står i särskilt beroende ställning till gärningsmannen,

och gärningen även bedömd som en helhet är grov, ska gärningsmannen för *grovt sexuellt övergrepp mot barn* dömas till fängelse i minst två och högst tio år.

Försök är straffbart.

17 §

Sexuell handling mot barn

Den som genom beröring eller på något annat sätt utsätter ett barn som har fyllt 12 men inte 16 år för en annan sexuell handling än en sådan som avses i 1 §, när det råder en väsentlig skillnad i ålder och psykisk mognad mellan parterna och gärningen är ägnad att skada barnets utveckling, ska, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i detta kapitel, för *sexuell handling mot barn* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

Försök är straffbart.

18 §

Lockande av barn i sexuella syften

Den som föreslår ett möte eller andra kontakter med barn så att det av förslaget innehåll eller av omständigheterna annars framgår att syftet är att på det sätt som avses i 19 § 1 mom. tillverka en bild eller bildupptagning som på ett sexuellt sätt visar ett barn eller att rikta ett brott som avses i 12–17 § mot ett barn, ska för *lockande av barn i sexuella syften* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

19 §

Spridning av bild som på ett sexuellt sätt visar barn

Den som tillverkar, saluför eller till uthyrning bjuder ut eller på något annat sätt erbjuder eller gör tillgänglig, tillhandahåller, för in i eller ut ur Finland eller genom Finland till ett annat land eller på något annat sätt sprider en verklighetsbaserad eller verklighetstrogen bild eller bildupptagning som på ett sexuellt sätt visar barn, ska för *spridning av bild som på ett sexuellt sätt visar barn* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Försök är straffbart.

Vad som föreskrivs i 1 mom. tillämpas inte, om det ska anses befogat att tillverka eller sprida en i bestämmelsen avsedd bild eller bildupptagning på grund av att bilden eller bildupptagningen är av sådan natur att den tjänar spridning av information eller på grund av att den uppenbart har ett konstnärligt värde.

I denna bestämmelse betraktas som *barn* den som är yngre än 18 år samt den vars ålder inte kan utredas, om det finns grundad anledning att anta att personen är yngre än 18 år. En bild eller bildupptagning är verklighetsbaserad på det sätt som avses i 1 mom., om den har tillkommit i en situation där ett barn varit föremål för en verklig i bestämmelsen avsedd sexuell handling, och verklighetstrogen om den är förvillande lik en bild eller en bildupptagning som framställts genom fotografering eller på motsvarande sätt och föreställer en situation där ett barn är föremål för en i bestämmelsen avsedd sexuell handling.

20 §

Grov spridning av bild som på ett sexuellt sätt visar barn

Om vid spridning av bild som på ett sexuellt sätt visar barn

- 1) det barn som skildras är särskilt ungt,
- 2) bilden också skildrar grovt våld eller synnerligen förnedrande behandling av barnet,
- 3) brottet begås särskilt planmässigt, eller
- 4) brottet begås som ett led i en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd organiserad kriminell sammanlutnings verksamhet,

och gärningen även bedömd som en helhet är grov, ska gärningsmannen för *grov spridning av bild som på ett sexuellt sätt visar barn* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

Försök är straffbart.

21 §

Innehav av bild som på ett sexuellt sätt visar barn

Den som

- 1) obehörigen innehar en bild eller bildupptagning som på ett i 19 § avsett sätt visar barn på ett sexuellt sätt, eller
- 2) mot betalning eller annars genom avtal eller annars i syfte att skaffa tillgång till materialet skaffar tillgång till en sådan bild eller bildupptagning som avses i 1 punkten så att den utan lagring är tillgänglig i hans eller hennes dator eller motsvarande tekniska anordning,

ska för *innehav av bild som på ett sexuellt sätt visar barn* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Vad som föreskrivs i 19 § 4 mom. gäller också en gärning som avses i denna paragraf.

22 §

Besökande av föreställning som på ett sexuellt sätt visar barn

Den som besöker en anordnad föreställning där ett barn uppträder på ett sexuellt sätt, ska för *besökande av föreställning som på ett sexuellt sätt visar barn* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Vad som i 19 § 4 mom. föreskrivs om definitionen av barn gäller också en gärning som avses i denna paragraf.

Försök är straffbart.

23 §

Definitioner

Med *samlag* avses i denna lag inträngande med könsorgan i en annans kropp eller sexuellt inträngande i en annans könsorgan eller anus, tagande av en annans könsorgan i sin kropp eller beröring av en annans könsorgan eller anus med könsorgan eller mun.

Med *sexuell handling* avses i denna lag en gärning som har en väsentligt sexuell innebörd med hänsyn till gärningsmannen och den som gärningen riktar sig mot samt gärningsomständigheterna.

24 §

Åtalsrätt

Åklagaren får inte väcka åtal för sexuellt antastande eller olovlig spridning av sexuell bild som riktats mot en person som fyllt 18 år, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal eller ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks.

25 §

Juridiska personers straffansvar

På koppleri, grovt koppleri, spridning av bild som på ett sexuellt sätt visar barn, grov spridning av bild som på ett sexuellt sätt visar barn och innehav av bild som på ett sexuellt sätt visar barn tillämpas vad som föreskrivs om juridiska personers straffansvar. Detsamma gäller ett i 18 § avsett brott där någon föreslår ett möte eller andra kontakter med barn i syfte att tillverka bilder eller bildupptagningar som på ett sexuellt sätt visar ett barn.

---

25 kap.

Om brott mot friheten

3 §

Människohandel

Den som genom att

- 1) utnyttja någon annans beroende ställning eller skyddslösa läge eller genom att utöva påtryckning mot någon annan,
- 2) vilseleda någon annan eller genom att utnyttja att någon vilseletts,
- 3) betala ersättning till en person som utövar makt över en annan person, eller
- 4) ta emot en sådan ersättning

utövar makt över någon eller rekryterar, överlåter, transporterar, tar emot eller inhyser någon i syfte att göra honom eller henne till föremål för sexuellt utnyttjande i enlighet med 20 kap. 10 § 1 mom. 1 punkten eller därmed jämförbart sexuellt utnyttjande, tvångsarbete eller andra förhållanden som kränker människovärdet eller i syfte att avlägsna organ eller vävnader, ska för *människohandel* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

Lag

om ändring av förundersökningslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i förundersökningslagen (805/2011) 3 kap. 10 a § 5 mom., 4 kap. 19 § 1 mom. samt 9 kap. 4 § 4 mom. 2 och 3 punkten,
av dem 3 kap. 10 a § 5 mom. sådant det lyder i lag 672/2014, 4 kap. 19 § 1 mom. sådant det lyder i lag 487/2019 samt 9 kap. 4 § 4 mom. 2 och 3 punkten sådana de lyder i lag 487/2019, som följer:

3 kap.

10 a §

Begränsning av förundersökningen på grund av erkännande

En förundersökning får inte lämnas ogjord eller läggas ned och en i 2 mom. avsedd förbindelse får inte ingås med stöd av denna paragraf, om det föreskrivs ett strängare straff än fängelse i sex år för det misstänkta brottet eller det misstänkta brottet är ett brott som avses i 20 kap. 1, 3–5, 9, 14, 15, 17 eller 18 § eller 21 kap. 4, 5, 6 a eller 7–15 § i strafflagen, eller om ett viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver att det görs en förundersökning.

4 kap.

19 §

Underrättelse om rätten att få en anmälan om frigivning av en fånge eller en häktad

Om utredningen gäller våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, sexuellt utnyttjande, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, samlag med barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuell handling mot barn, dråp, mord, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, förberedelse till grovt brott mot liv eller hälsa, grovt hemfridsbrott, grovt frihetsberövande, människohandel, grov människohandel, tagande av gisslan, förberedelse till tagande av gisslan, olaga förföljelse, grovt rån eller förberedelse till grovt rån, eller försök till eller medverkan till ett sådant brott, ska förundersökningsmyndigheten utan ogrundat dröjsmål underrätta målsäganden om rätten att enligt 19 kap. 4 § 2 mom. i fängelselagen (767/2005), 16 kap. 1 § 2 mom. i häktningsslagen och 16 kap. 2 § 2 mom. i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen få en anmälan om att en fånge eller en häktad har frigivits eller avlägsnat sig från fängelset eller någon annan förvaringslokal.

9 kap.

4 §

Inspelning av förhör för att användas som bevis

Vad som föreskrivs ovan i denna paragraf om förhör och inspelning av förhör ska också tillämpas på

-----
2) en målsägande i åldern 15–17 år i ett sexualbrott som avses i 20 kap. 1–5 eller 12–17 § i strafflagen när denne inte vill infinna sig för att höras vid rättegången,

3) en målsägande som fyllt 18 år i ett sexualbrott som avses i 20 kap. 1–5 eller 12–17 § i strafflagen när hörande under rättegången skulle äventyra målsägandens hälsa eller orsaka motsvarande betydande skada.

Lag

om ändring av ordningslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i ordningslagen (612/2003) 7 § 1 mom.,
sådant det lyder i lag 744/2006, som följer:

2 kap.

Äventyrande av ordning och säkerhet samt orsakande av störning

7 §

Annan verksamhet som orsakar störning

Det är förbjudet att på allmän plats köpa och mot betalning erbjuda sexuella tjänster. Med sexuella tjänster avses i denna lag samlag enligt 20 kap. 23 § 1 mom. i strafflagen (39/1889) samt en därmed jämförlig sexuell handling. I 20 kap. 8 och 9 § i strafflagen föreskrivs om straff för utnyttjande av person som är föremål för sexhandel och köp av sexuella tjänster av ung person.

Lag

om ändring av lagen om transportservice

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om transportservice (320/2017) 25 § 3 mom. 1 punkten
som följer:

3 kap.

25 §

Krav på taxiförare

Transport- och kommunikationsverket får dock inte bevilja körtillstånd för taxiförare, om personen på det sätt som framgår av straffregistret under de föregående fem åren före ansökan om körtillstånd har gjort sig skyldig till

1) en sedlighetssårande gärning enligt 17 kap. 18 § i strafflagen (39/1889), sexualbrott enligt 20 kap., brott mot liv eller hälsa enligt 21 kap. 1–3 eller 6 §, människohandel enligt 25 kap. 3 § eller grov människohandel enligt 25 kap. 3 a §, grovt rån enligt 31 kap. 2 § eller narkotikabrott enligt 50 kap. i den lagen,

---

Lag

om ändring av lagen om näringsförbud

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om näringsförbud (1059/1985) 3 § 3 mom. 1 och 2 punkten,
sådana de lyder i lag 1179/2014, som följer:

3 §

Förutsättningarna för näringsförbud

Dessutom kan en person som avses i 2 § meddelas näringsförbud, om han eller hon vid drivandet av rörelse har gjort sig skyldig till

1) ett brott som är straffbart enligt 17 kap. 18 § i strafflagen (39/1889) eller enligt 20 kap. 19 eller 20 § i den lagen eller försök eller medverkan till ett sådant brott,

2) ett brott som är straffbart enligt 20 kap. 21 § i strafflagen eller medverkan till ett sådant brott,

-----

Lag

om ändring av lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) 2 kap. 3 a § 1 mom. och 5 kap. 11 a § 1 mom. 1 punkten,
sådana de lyder, 2 kap. 3 a § 1 mom. i lag 1178/2014 och 5 kap. 11 a § 1 mom. 1 punkten i lag 733/2015, som följer:

2 kap.

3 a §

Utöver det som i 1 a § föreskrivs om förordnande av ett rättegångsbiträde och i 3 § om förordnande av en stödperson för en målsägande, kan domstolen förordna ett rättegångsbiträde för att under förundersökningen bistå också någon annan person som har varit föremål för ett koppleribrott som avses i 20 kap. 10 eller 11 § i strafflagen än en målsägande, om inte ett förordnande av särskilda skäl anses onödigt, och en stödperson för att bistå personen under förundersökningen och rättegången, om den som varit föremål för brott hörs personligen för utredning av saken och antas behöva stöd.

---

5 kap.

11 a §

Domstolen kan på skriftlig ansökan av åklagaren eller den misstänkte eller svaranden besluta att höra en person som vittne i ett brottmål så att hans eller hennes identitet och kontaktuppgifter inte avslöjas (*anonymt vittne*), om

1) brottsmisstanken eller åtalet gäller ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst åtta år eller ett brott som är straffbart enligt 20 kap. 11 § eller 25 kap. 3 § i strafflagen eller försök eller medverkan till ett sådant brott, och

---

Lag

om ändring av lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (841/2006) 16 kap. 2 §
2 mom.,
sådant det lyder i lag 490/2019, som följer:

16 kap.

2 §

Anmälan om att en frihetsberövad frigetts eller avlägsnat sig från förvaringslokalen

---

En målsägande som på det sätt som avses i 4 kap. 19 § i förundersökningslagen har meddelat att han eller hon vill få en anmälan om att en häktad som häktats på grund av våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, sexuellt utnyttjande, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, samlag med barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuell handling mot barn, dråp, mord, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, förberedelse till grovt brott mot liv eller hälsa, grovt hemfridsbrott, grovt frihetsberövande, människohandel, grov människohandel, tagande av gisslan, förberedelse till tagande av gisslan, olaga förföljelse, grovt rån eller förberedelse till grovt rån eller försök till eller medverkan till ett sådant brott har frigivits eller rymt, ska utan ogrundat dröjsmål få en sådan anmälan. För att anmälan ska få göras krävs det att detta inte bedöms äventyra den häktades liv eller hälsa.

Lag

om ändring av lagen om avbrytande av havandeskap

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om avbrytande av havandeskap (239/1970) 1 § 3 punkten och 3 §,
sådana de lyder i lag 493/2019, som följer:

1 §

Havandeskap må med iakttagande av stadgandena i denna lag på begäran av kvinnan avbrytas:

-----
3) när kvinnan gjorts havande under förhållanden som avses i 17 kap. 22 § eller 20 kap. 1, 2, 5, 12, 13 eller 14 § i strafflagen (39/1889),
-----

3 §

När kvinnan gjorts havande under förhållanden som avses i 20 kap. 5 § 1 mom. 2 eller 4 punkten i strafflagen, får havandeskapet inte avbrytas, om inte åtal för brottet väckts eller detta anmälts till åtal eller brottet på grund av i saken verkställd förundersökning ska anses uppenbart.

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken (4/1734) 17 kap. 24 § 3 mom. 3 och 4 punkten,
sådana de lyder i lag 489/2019, som följer:

17 kap.

24 §

När det gäller följande personer får förhör som vid förundersökningen har videobandats eller lagrats genom någon annan jämförbar bild- och ljudupptagning dock åberopas som bevis, om den åtalade har getts behörig möjlighet att ställa frågor till den förhörde:

---

3) en målsägande i åldern 15–17 år i ett sexualbrott som avses i 20 kap. 1–5 eller 12–17 § i strafflagen, när denne inte vill infinna sig för att höras vid rättegången,

4) en målsägande som fyllt 18 år i ett sexualbrott som avses i 20 kap. 1–5 eller 12–17 § i strafflagen, när hörande under rättegången skulle äventyra målsägandens hälsa eller orsaka motsvarande betydande skada.

Lag

om ändring av tvångsmedelslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i tvångsmedelslagen (806/2011) 10 kap. 3 § 2 mom. 4 och 5 punkten och 5 mom.,
17 § 1 mom. 4 punkten och 27 § 2 och 3 mom.,
av dem 10 kap. 3 § 2 mom. 4 och 5 punkten sådana de lyder i lag 488/2019, 5 mom. sådant
det lyder i lag 1180/2014, 17 § 1 mom. 4 punkten sådan den lyder i lag 488/2019 och 27 §
2 mom. sådant det lyder i lag 1146/2013, som följer:

10 kap.

Hemliga tvångsmedel

3 §

Teleavlyssning och dess förutsättningar

Förundersökningsmyndigheten kan ges tillstånd att rikta teleavlyssning mot en teleadress eller teleterminalutrustning som en misstänkt innehar eller annars kan antas använda, om den misstänkte är skäligen misstänkt för

-----

4) grov spridning av bild som på ett sexuellt sätt visar barn,

5) våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, samlag med barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuell handling mot barn eller sexuellt utnyttjande enligt 20 kap. 5 § 2 mom. i strafflagen,

-----

Tillstånd till teleavlyssning kan beviljas också när någon är skäligen misstänkt för grovt koppleri där synnerligen stor vinning har eftersträfvats och brottet har begåtts särskilt planmässigt eller brottet är sådant som avses i 20 kap. 11 § 1 mom. 3 punkten i strafflagen.

-----

17 §

Bostadsavlyssning och dess förutsättningar

Förundersökningsmyndigheten kan beviljas tillstånd att rikta teknisk avlyssning mot ett utrymme som används för stadigvarande boende och där den som är misstänkt för brott sannolikt befinner sig (*bostadsavlyssning*). Det krävs dessutom att personen är skäligen misstänkt för

-----

4) våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, samlag med barn, sexuellt utnyttjande enligt 20 kap. 5 § 2 mom. i strafflagen eller grovt sexuellt övergrepp mot barn,

---

27 §

Täckoperationer och förutsättningar för sådana

Polisen får rikta en täckoperation mot en person som är misstänkt för brott, om denne är skäligen misstänkt för något annat i 3 § avsett brott än grovt ordnande av olaglig inresa eller grovt tullredovisningsbrott, eller om denne är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 20 kap. 19 § i strafflagen. En förutsättning för en täckoperation är dessutom att inhämtandet av information måste anses vara behövligt på grund av att den brottsliga verksamheten är planmässig, organiserad eller yrkesmässig eller på grund av att det kan antas att den fortsätter eller upprepas.

Polisen får rikta en datanätsbaserad täckoperation mot en misstänkt, om personen är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år.

Lag

om ändring av straffregisterlagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i straffregisterlagen (770/1993) 6 § 2 mom. och 3 mom. 2 och 3 punkten,
sådana de lyder i lag 149/2014, som följer:

6 §

Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. har en enskild person rätt att få ett straffregisterutdrag beträffande sig själv för en uppgift som avses i 2 § i lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn (504/2002). I utdraget antecknas uppgifter om avgöranden genom vilka han eller hon har dömts för en sedlighetssårande gärning enligt 17 kap. 18 § i strafflagen eller för sexualbrott enligt 20 kap., för dråp enligt 21 kap. 1 §, för mord enligt 21 kap. 2 §, för dråp under förmildrande omständigheter enligt 21 kap. 3 §, för grov miss-handel enligt 21 kap. 6 §, för människohandel enligt 25 kap. 3 §, för grov människohandel enligt 25 kap. 3 a §, för grovt rån enligt 31 kap. 2 § eller för narkotikabrott enligt 50 kap. i strafflagen. I utdraget antecknas också uppgifter om avgöranden genom vilka han eller hon med stöd av bestämmelser som har gällt före ikraftträdandet av de ovannämnda bestämmel-serna har dömts för ett brott som motsvarar en gärning som nämns ovan. I utdraget antecknas dessutom uppgifter om böter som dömts ut för sådana brott enligt 17 kap. 18 §, 20 kap. eller 25 kap. 3 eller 3 a § i strafflagen som har registrerats i det bötesregister som avses i 46 § 1 mom. i lagen om verkställighet av böter (672/2002).

I det utdrag som avses i 2 mom. antecknas dessutom uppgifter om

-----

2) avgöranden som har antecknats i det lagringsregister som avses i EU-straffregisterlagen och genom vilka en finsk medborgare i en annan medlemsstat har dömts till bötesstraff för ett brott som motsvarar ett brott enligt 17 kap. 18 §, 20 kap. eller 25 kap. 3 eller 3 a § i strafflagen,

3) avgöranden som har fåtts i enlighet med 20 eller 20 a § i EU-straffregisterlagen och ge-nom vilka personen i en annan medlemsstat har dömts till en påföljd som motsvarar en påföljd som nämns i 2 § 1 mom. i denna lag för ett brott som motsvarar ett brott som avses i 2 mom. i denna paragraf eller har dömts till ett bötesstraff för ett brott som motsvarar ett brott enligt 17 kap. 18 §, 20 kap. eller 25 kap. 3 eller 3 a § i strafflagen,

-----

Lag

om ändring av fängelselagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i fängelselagen (767/2005) 19 kap. 4 § 2 mom. och 19 kap. 5 § 2 mom.,
sådana de lyder i lag 491/2019, som följer:

19 kap.

Anmälningar och lämnande av upplysningar

4 §

Anmälan om att en fånge frigivits eller avlägsnat sig från fängelset

-----

Om en målsägande på det sätt som avses i 4 kap. 19 § i förundersökningslagen har meddelat att han eller hon vill få en anmälan om att en fånge som har dömts för våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, sexuellt utnyttjande, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, samlag med barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuell handling mot barn, dråp, mord, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, förberedelse till grovt brott mot liv eller hälsa, grovt hemfridsbrott, grovt frihetsberövande, människohandel, grov människohandel, tagande av gisslan, förberedelse till tagande av gisslan, olaga förföljelse, grovt rån eller förberedelse till grovt rån, eller försök till eller medverkan till ett sådant brott, har frigivits, rymt, utan tillstånd har avlägsnat sig från ett fängelse, inte återvänt till fängelset vid den tidpunkt som anges i beslutet om permission eller i något annat tillstånd samt före den tidpunkt som avses i 14 kap. 3 § i denna lag har beviljats tillstånd att avlägsna sig från fängelset utan övervakning eller under sådan övervakning som avses i 8 § 3 mom. i det kapitlet, ska målsäganden utan ogrundat dröjsmål få en sådan anmälan, om Brottspåföljdsmyndigheten har underrättats om målsägandens begäran enligt 2 kap. 1 a § i denna lag eller 2 kap. 2 § i häktningsslagen. Målsäganden ska underrättas också om den ovan nämnda i 14 kap. 3 § i denna lag avsedda tidpunkten från och med vilken en fånge kan beviljas permission på basis av strafftidens längd och om den första permission som beviljats på denna grund samt om överförande av verkställigheten av fängelsestraffet till en annan stat. För att ovan nämnda anmälningar ska få göras krävs det att detta inte bedöms äventyra fångens liv eller hälsa.

-----

5 §

Polisen ska underrättas om frigivning av en fånge som dömts för mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, samlag med barn eller grovt sexuellt övergrepp mot barn samt om frigivning av en fånge som dömts till kombinationsstraff.

Lag

om ändring av universitetslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i universitetslagen (558/2009) 43 a § 2 mom.,
sådant det lyder i lag 954/2011, som följer:

5 kap.

Studerande

43 a §

Indragning av studierätten

När studierna eller studierelaterad praktik i väsentlig utsträckning förutsätter arbete med minderåriga, kan universitetet dra in studierätten om det behövs i syfte att skydda minderåriga och om den studerande har dömts till straff för ett brott som avses i 17 kap. 18 §, 20 kap., 21 kap. 1–3 eller 6 §, 31 kap. 2 § eller 50 kap. 1–4 eller 4 a § i strafflagen.

Lähteet

Alaattinoglu, Kainulainen, Niemi, 2020: Raiskausrikosten eteneminen rikosprosessissa. Turun yliopisto

Amnesty Internationalin Suomen osasto, 2019: Oikeuksien arpapeli, naisiin kohdistuvat raiskausrikokset ja uhrin oikeuksien toteutuminen Suomessa

Baumgartner, Sumter, Peter, Valkenburg, & Livingstone, 2014: Does country context matter? Investigating the predictors of teen sexting across Europe, *Computers in Human Behavior*, 34

Fagerlund, Peltola, Kääriäinen, Ellonen & Sariola, 2014: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013, Lapsiuhritutkimuksen tuloksia, poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110

Hellström, 11/2019: Ei ole syytä epäillä raiskausta, poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö/YAMK

Hines & Finkelhor, 2007: Statutory sex crime relationships between juveniles and adults: A review of social scientific research, *Aggression and Violent Behavior*, 12

Jonsson, Priebe, Bladh & Svedin, 2014: Voluntary sexual exposure online among Swedish youth—social background, Internet behavior and psychosocial health, *Computers in Human Behavior*, 30

Laajasalo, Ellonen, Korkman, Pakkanen & Aaltonen, 2020: Low recidivism rates of child sex offenders in a Finnish 7-year follow-up", *Nordic Journal of Criminology* 21:1

Leitenberg & Saltzman, 2000: A Statewide Survey of Age at First Intercourse for Adolescent Females and Age of Their Male Partners: Relation to Other Risk Behaviors and Statutory Rape Implications. *Archives of Sexual Behavior*, 29

Niemi & Fagerlund, 2019, toim. Danielsson: Rikollisuustilanne 2018, Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 36/2019 ("Rikollisuustilanne 2018")

Nieminen, Kallio & Tolvanen, 2020: Seksuaalinen ahdistelu–itsemääräämisoikeus ja tahallisuus, *Defensor Legis*, 2020/2

Ojala, 2014: Seksuaalirikokset, Edita Publishing Oy

Oudekerk, Guarnera & Repucci, 2014: Older opposite-sex romantic partners, sexual risk, and victimization in adolescence, *Child Abuse & Neglect*, 38

Puusniekka, Kivimäki & Jokela 2012: Nuorten seksuaalikäyttäytyminen 2000 -luvulla, *Nuorisotutkimus* 30(3)

Tener ym., 2014: It all depends on the guy and the girl: A qualitative study of youth experiences with statutory victimization relationships, *Journal of Child Sexual Abuse*, 23

Ryan, Franzetta, Manlove & Schelar, 2008: Older sexual partners during adolescence: Links to reproductive health outcomes in young adulthood, *Perspectives on Sexual & Reproductive Health*, 2008;40(1)

Young & D'Arcy, 2005: Older boyfriends of adolescent girls: the cause or a sign of the problem? *Journal of Adolescent Health*, 36(5)

Eriävä mielipide

Seksuaalinen väkivalta on vakava ihmisoikeusloukkaus, joka kohdistuu erityisesti naisiin ja tyttöihin. Työryhmän enemmistön ehdotuksen mukaisella lainsäädännöllä on mahdollisuus parantaa monilta osin seksuaalisen autonomian ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa. Enemmistön ehdotuksessa on kuitenkin muutamia puutteita, joiden johdosta Amnesty International Suomen osasto ry jättää tämän eriävän mielipiteen.

Kansainvälisten ihmisoikeusnormien mukaan seksuaalinen väkivalta tulisi määritellä uhrin suostumuksen puutteen kautta.¹ Istanbulin sopimuksen 36 artiklan 2 kappaleen mukaan ”Henkilön on annettava suostumus vapaaehtoisesti vapaasta tahdostaan, joka arvioidaan kulloistenkin olosuhteiden mukaan.” Istanbulin sopimuksen selitysmuistiossa tarkennetaan, että syytteenpano vaatii olosuhteiden sensitiivistä ja tapauskohtaista arviointia sen selvittämiseksi, onko uhri suostunut seksuaaliseen kanssakäymiseen vapaaehtoisesti. Ehdotetussa säännöstössä kansainvälisten ihmisoikeusnormien vaatimukset on tarkoitus toteuttaa säätämällä rangaistavaksi teot, joihin toinen osapuoli ei ole osallistunut vapaaehtoisesti.

Vapaaehtoisuutta ei ehdotettujen perustelujen mukaan tule ymmärtää pakottamisen puuttumisena. Vapaaehtoista osallistumista ei kuitenkaan ole perusteluissa määritelty, vaan sen merkitys määrittyisi annettujen esimerkkien ja oikeuskäytännön pohjalta. Myöskään seksuaalisen itsemääräämisoikeuden osatekijöitä, joiden nojalla osallistumisen vapaaehtoisuutta voisi arvioida, ei ole tarkemmin eritelty. Seksuaalirikoksia koskevalla oikeuskäytännöllä on olennainen vaikutus siihen, millaiseksi seksuaalisen autonomian suoja käytännössä muodostuu. Vaarana on, että laintulkinta muodostuu sekavaksi ja epäyhdenäiseksi.

---

¹ Ks. Istanbulin sopimus, 36 (1) artikla ja CEDAW-komitean General Recommendation No. 35, kohta 33. Ks. myös Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus No. R (2002) 5, hyväksytty 30.4.2002 ja selitysmuistio Explanatory Memorandum H/Inf (2004), kohta 35, joka vaatii valtioita säätämään rangaistuksen kaikista ilman suostumusta tapahtuvista seksuaalisista teoista, vaikka uhri ei olisi vastustellut. Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapaus *M.C. v. Bulgaria* (2003), 651, kohdat 164-166. Ks. myös kansainvälisen rikostuomioistuimen Elements of Crimes (2011), Elements 1 and 2 of the Elements of Crimes relating to the crime against humanity of rape under Article 7(1)(g)-1, s. 8, and the war crime of rape in international and non-international armed conflicts under Article 8(2)(b)(xii)-1 (p. 28) and Article 8(2)(e)(vi)-1, s. 36-37.

Ehdotettu 5 § (seksuaalinen hyväksikäyttö)

Amnesty on yhtä mieltä työryhmän enemmistön kanssa siitä, että ehdotetun 5 §:n mukaisten tekojen tulee olla rangaistavia. Nämä teot tulisi kuitenkin sisällyttää sukupuoliyhteyden osalta raiskauksen ja muiden seksuaalisten tekojen osalta seksuaalisen kajoamisen soveltamisalaan. Ehdotettu 5 § hämärtää vapaaehtoisen osallistumisen käsitettä eikä ilmennä siinä kuvattujen tekojen moitittavuutta suhteessa luvun muihin rikoksiin.

Teot, joihin toinen ei osallistu vapaaehtoisesti, ovat ehdotuksen mukaan rangaistavia raiskauksina tai seksuaalisina kajoamisina. Tämä tarkoittaa, että seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva säännös koskisi vain tekoja, joihin säännöksessä lueteltuun ryhmään kuuluva heikommassa asemassa oleva henkilö osallistuu vapaaehtoisesti tai joissa vapaaehtoisuuden puutetta ei kyetä näyttämään toteen.

Istanbulin sopimus edellyttää, että suostumus seksuaaliseen kanssakäymiseen annetaan ”vapaaehtoisesti vapaasta tahdosta”. Ehdotetun sääntelyn perusteella on kuitenkin epäselvää, milloin aseman hyväksikäyttö toisen taivuttelemiseksi sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon on vaikuttanut heikommassa asemassa olevaan siinä määrin, ettei toisen voida katsoa muodostaneen tahtoaan vapaasti tai osallistuneen vapaaehtoisesti. Mikäli vapaaehtoinen osallistuminen määriteltäisiin kansainvälisiä ihmisoikeusnormeja mukaillen esimerkiksi niin, että se tarkoittaa henkilön osallistumista vapaasta tahdostaan ilman minkäänlaista pakkoa tai että henkilö vapaasti valitsee osallistua, tulisi ilmeiseksi, että vahvemman osapuolen käyttäessä hyväksi valta-asemaansa taivutellakseen toisen osallistumaan ei voida katsoa heikommassa asemassa olevan osapuolen muodostaneen tahtoaan vapaasti tai valinneen vapaasti osallistua. Valta-aseman väärinkäyttäminen toisen taivuttelemiseksi sukupuoliyhteyteen haittaa toisen tahdonmuodostumista siinä määrin, että se on nähtävä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukseksi. Ehdotettu sääntely, jonka taustaoletuksena on heikommassa asemassa olevan vapaaehtoinen osallistuminen, hämärtää siten vapaaehtoisen osallistumisen käsitettä sekä raiskauksen ja seksuaalisen kajoamisen soveltamisalaa suhteessa ehdotettuun seksuaalisen hyväksikäytön soveltamisalaan.

Sikäli kuin ehdotetulla säännöksellä katetaan tilanteita, joissa vapaaehtoisuuden puuttumista ei kyetä erikseen näyttämään toteen, voidaan kysyä, miksi tällaisia tilanteita kohdeltaisiin eri tavalla kuin väkivaltaa, uhkausta tai toisen avutonta tilaa hyväksikäyttäen toteutettuja raiskauksia. Ehdotuksen mukaan nämä jälkimmäiset tilanteet mainittaisiin erikseen 1 §:n 2 momentissa, koska momentissa tarkoitettuja tekoja pidetään sellaisenaan moitittavina ja raiskaukseksi itsenäisesti luonnehdittavina, jolloin vapaaehtoisuuden puuttumisen erillistä osoittamista voidaan pitää tarpeettomana. Saman logiikan tulisi päteä myös valta-asemaa väärinkäyttäen toteutettuihin seksuaalisen väkivallan tekoihin. Ehdotettu 5 § vaatii tekijältä aktiivisuutta: aseman hyväksikäyttöä ja taivuttelua. Tämä hyväksikäyttö on itsessään moitittavaa ja aiheuttaa sen, ettei toinen osapuoli voi vapaasti muodostaa tahtoaan. Ehdotetun 5 §:n mukaisissa tilanteissa jouduttaisiin siis erikseen arvioimaan heikommassa asemassa olevan henkilön vapaaehtoisuutta sen sijaan, että se voitaisiin olettaa tekotavan nojalla, kuten ehdotetun 1 §:n 2 momentin tilanteissa. Suhteessa 1 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaisiin tilanteisiin, joissa tekijä hyväksikäyttää uhrin kyvyttömyyttä muodostaa tai ilmaista tahtoaan, ehdotetun 5 §:n mukaisiin tilanteisiin sisältyy tekijän käyttäytymisen moitittavuutta lisäävä seikka: ehdotettu 5 § edellyttää, että tekijä aktiivisesti ja tahallisesti käyttää hyväkseen valta-asemaansa, kun taas 1 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaisissa tilanteissa riittää, että tekijä hyväksikäyttää tilannetta tai olosuhteista johtuvaa asianomistajan tilaa.

Mahdollisuus valta-aseman hyväksikäyttöön tarkoittaa, ettei tekijällä välttämättä ole tarvetta turvautua väkivaltaan tai uhkukseen tai uhrin avuttoman tilan hyväksikäyttämiseen. Valta-asemassa oleva tekijä voi käyttää hyväkseen toisen osapuolen luottamusta. Luottamuksen rikkominen on omiaan tekemään väkivallan teosta jopa vahingollisempaa kuin muilla tavoin toteutettu väkivalta. Tässä suhteessa valta-aseman väärinkäyttö voi siten olla vahingollisempaa ja puuttua seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen rankemmin kuin esimerkiksi uhkauksen käyttö, joka olisi ankarammin rangaistavaa. Luottamuksen rikkoutumisen vahingollisuuden takia myös Istanbulin sopimuksen 46 artiklan mukaan valta-aseman väärinkäytön tulisi muodostaa tekoa raskauttava seikka. Esimerkiksi korkein oikeus on katsonut, että perhe- ja lähisuhdeväkivaltarikoksissa uhrin ja tekijän ollessa epätasavertaisessa asemassa teko on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa, mikä puoltaa rangaistuksen ankaroitamista (KKO:2002:2, KKO:2012:9 kohdat 6-7, KKO:2018:22 kohta 16, KKO:2020:20). Korkein oikeus on viitannut myös osapuolten luottamuksellisen suhteen merkitykseen teon vahingollisuutta lisäävänä seikkana (KKO:2012:9 kohta 7). Suomen lainsäädännössä kuitenkin tietynlaisen valta- ja luottamusaseman väärinkäyttöä kohdeltaisiin vastaisuudessakin tekoa lieventävänä seikkana suhteessa muihin seksuaalisen väkivallan muotoihin.

Valta-aseman tuottama mahdollisuus olla turvautumatta väkivaltaan, uhkukseen tai avuttoman tilan hyväksikäyttöön on otettu huomioon 12-15-vuotiaiden lasten osalta, sillä lapsenraiskaukseksi määriteltäisiin myös sukupuoliyhteydet, joihin olennaisesti vanhempi ja kypsempi osapuoli aktiivisesti taivuttelee, houkuttelee tai kehottaa nuoremman (ehdotetun 12 §:n 2 kohdan b alakohta; seksuaalisen kajoamisen lapseen osalta vastaavasti). Nuorempien lasten kohdalla otettaisiin siis huomioon, että kyky suostua pätevällä tavalla seksuaaliseen kanssakäymiseen kehittyy iän myötä, mutta toisen henkilön ollessa suuren ikäeron myötä valta-asemassa, ei lapsi voi pätevästi suostua. Myös muissa tilanteissa, joissa toinen osapuoli on valta-asemassa, tämä valta-asema vaikuttaa heikommassa asemassa olevan kykyyn muodostaa vapaasti tahtonsa, vaikkakaan valta-aseman olemassaolo ei itsessään poissulje vapaata tahdonmuodostusta tai vapaaehtoista osallistumista. Näin ollen tarkoitus ei olekaan tehdä seksuaalisesta kanssakäymisestä rangaistavaa kaikissa tilanteissa, joissa toinen henkilö on valta-asemassa, vaan ainoastaan tilanteissa, joissa valta-asemassa oleva tahallisesti ja aktiivisesti väärinkäyttää asemaansa. Tällaisista seksuaalisen väkivallan teoista ei tulisi rangaista lievemmin kuin muunlaisista teoista, joihin uhri ei osallistu vapaaehtoisesti.

Ehdotettu säännös koskee haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä, kuten 16-17-vuotiaita nuoria, sairaita, vammaisia sekä muutoin toisista riippuvaisessa asemassa olevia. Näiden henkilöiden voi olla tavallista vaikeampaa ilmaista kieltäytymistä, jolloin myöntyvääkään vastausta ei voida automaattisesti pitää vapaaehtoisuutta osoittavana. Ei ole perusteltua, että tällaisiin henkilöihin kohdistuvat seksuaalisen väkivallan teot olisivat lievemmin rangaistavia kuin muunlaiset, raiskauksiksi ja seksuaalisiksi kajoamisiksi määritellyt teot. Suomi on saanut tästä myös moitteita. Vuonna 2019 Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa valvova GREVIO-asiantuntijaryhmä totesi, että kyky suostua seksuaaliseen kanssakäymiseen riippuu useasta seikasta, mukaan lukien riippuvuudesta ja osapuolten välisestä suhteesta. GREVIO totesi, että nykyinen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva pykälä johtaa siihen, että valta-asemaa väärinkäyttäen toteutetut raiskaukset on kriminalisoitu lievempänä rikoksena kuin raiskauksena rangaistavat teot.² Vuonna 2016 CEDAW-komitea totesi, ettei Suomi ollut tehnyt konkreettisia toimia varmistaa seksuaalisen autonomian suojan tapauksissa, joissa ilman uhrin suostumusta tapahtuvat teot toteutetaan valta-asemaa hyväksikäyttäen, esimerkiksi silloin, kun raiskaus kohdistuu suljetussa lai-

---

² Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), Baseline Evaluation Report on Finland, GREVIO/Inf(2019)9, kohta 166. <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>

toksessa asuvaan naiseen. Suomi ei myöskään ollut toteuttanut suositusta tällaisista teoista langetettavan rangaistuksen yhtenäistämiseksi raiskauksesta langetettavien rangaistusten kanssa.³

GREVIO ja CEDAW-komitea ovat siis kiinnittäneet huomiota siihen, ettei erilaisten raiskausten uhrien välille luoda hierarkiaa, jossa yhdellä tavalla toteutettu raiskaus tai seksuaalinen kajoaminen olisi lähtökohtaisesti moitittavampi kuin toinen. Esimerkiksi väkivallalla tai uhkauksella toteutettua raiskausta (ehdotetun 1 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaista raiskausta) on lähtökohtaisesti pidettävä yhtä moitittavana kuin raiskausta, jossa hyväksikäytetään toisen kyvyttömyyttä muodostaa tai ilmaista tahtonsa (ehdotetun 1 §:n 2 momentin 2 kohdan mukainen raiskaus), jota puolestaan olisi lähtökohtaisesti pidettävä yhtä moitittavan kuin raiskausta, joka kohdistuu henkilöön, joka muutoin ei osallistu vapaaehtoisesti (ehdotetun 1 §:n 1 momentin mukainen raiskaus). Ehdotetuissa perusteluissa todetaankin korkeimman oikeuden linjauksen mukaisesti, ettei eri tekotapojen välille ole tarkoitus tehdä lähtökohtaista moitittavuuseroa. Tätä periaatetta on kuitenkin sovellettava myös valta-asemaa väärinkäyttäen toteutettuun raiskaukseen.

5 §:ään ehdotetut muutokset suhteessa nykysääntelyyn ovat myös omiaan hämärtämään säännöksen tarkoitusta. Ensinnäkin, 4 kohtaan on tarkoitus lisätä täsmennys, että rangaistavaa olisi sellaisen henkilön riippuvuuden hyväksikäyttö, joka on toisesta riippuvainen hoitosuhteen tai henkisen valta-aseman vuoksi. Aiemmin erityinen riippuvuussuhde on voinut syntyä myös muutoin kuin hoitosuhteen tai henkisen valta-aseman vuoksi. On epäselvää, onko tarkoituksena kaventaa rangaistavan käyttäytymisen alaa vai siirtää muunlaista valta-asemaa hyväksikäyttäen toteutetut teot rangaistaviksi raiskauksina tai seksuaalisina kajoamisina. Mikäli tarkoitus on kaventaa rangaistavan käyttäytymisen alaa, ehdotus on ristiriidassa lainsäädännön muun kehityssuunnan kanssa. Muilta osin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suoja on pyritty parantamaan, rangaistavan käyttäytymisen alaa kasvattamaan ja aiemmin lievemmin rangaistavia tekoja siirtämään ankarammin rangaistaviksi. Mikäli tarkoitus on sen sijaan rangaista esimerkiksi taloudellista riippuvuutta hyväksikäyttäen toteutetuista raiskauksista 1 §:n 1 momentin nojalla, on kysyttävä, miksi sama ei päisi muihin valta-asemaa hyväksikäyttäen toteutettuihin tekoihin.

Toiseksi, 3 kohdasta on tarkoitus poistaa tapaukset, joissa henkilön kyky ilmaista tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt. Ehdotuksen mukaan heikentyneeseen tahdonilmaisukykyyn liittyviä tapauksia arvioitaisiin jatkossa raiskauksina tai seksuaalisina kajoamisina, jos henkilön kyky ilmaista tahtoaan on heikentynyt siten, ettei toinen osapuoli voi todeta hänen osallistumisestaan seksuaaliseen tekoon vapaaehtoiseksi. Kun vapaaehtoista osallistumista ei kuitenkaan ole tarkemmin määritelty, kokonaan rankaisematta saattaisivat jäädä teot, joissa tekijä on tahallisuuden edellyttämällä tavalla tietoinen tahdonilmaisukykyyn olennaisesta heikkenemisestä, mutta ei kuitenkaan tahallisuuden edellyttämällä tavalla havaitse vapaaehtoisuuden puuttumista. Ehdotettu muutos voisi siis kaventaa rangaistavan käyttäytymisen alaa. Ehdotuksessa ei myöskään perustella, miksi sellaisissa tilanteissa, joissa tekijä huomaa uhrin tahdonmuodostuskyvyn olevan olennaisesti heikentynyt, tekijää rangaistaisiinkin lievemmin seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Myös tahdonmuodostuskyky on vapaaehtoiselle osallistumiselle olennainen ennakkoehto.

Ehdotettu 5 § on kokonaisuudessaan epälooginen ja aiheuttaa sekavuutta sääntelyyn, joka muutoin perustuu vapaaehtoisen osallistumisen käsitteelle.

---

³ Letter from Xiaoqiao Zou, Rapporteur on Follow-up on Concluding Observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women, to the Permanent Representative of Finland to the United Nations Office at Geneva, 10 August 2016, YH/follow-up/Finland/64, s. 2–3.
https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/FIN/INT_CEDAW_FUL_FIN_24829_E.pdf

Ehdotettu 5 § voisi lieventää muutoin jyrkältä tuntuva eroa rankaisemattoman teon ja suhteellisen ankarasti rangaistavan raiskauksen tai seksuaalisen kajoamisen välillä. Se lieventäisi tätä eroa kuitenkin ainoastaan joidenkin uhrien osalta, heidän vahingokseen. Seksuaalisen hyväksikäytön pykälää ei tule käyttää erilaisten rangaistavien tekojen porrastamiseen niin, että haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin kohdistuvat teot olisivat lievemmin rangaistavia.

Sikäli kuin ehdotettu säännös kattaisi tilanteita, joissa molemmat osapuolet osallistuvat vapaaehtoisesti, voidaan kysyä, miksi kyseiset teot olisivat lainkaan rangaistavia, ottaen huomioon, että nuorten kyky päättää itsenäisesti seksuaalisesta kanssakäymisestä kehittyy asteittain ja myös sairailta, vammaisilla, vanhuksilla, riippuvaisessa asemassa olevilla ja muilla ihmisillä on oikeus päättää itse omasta seksuaalisesta käyttäytymisestään, kunhan he eivät loukkaa muiden vastaavaa oikeutta. Jos kyse on tilanteista, jotka ovat yleisesti ottaen vahingollisia uhrille ja siten loukkaavat seksuaalista koskemattomuutta, olisi perusteltava, miksi tätä vahingollisuutta pidetään lähtökohtaisesti vähemmän vakavana kuin raiskaukseen tai seksuaaliseen kajoamiseen sisältyvää loukkausta.

Lapsiin kohdistuvista rikoksista

Ehdotetut säännökset lapsiin kohdistuvista rikoksista sisältävät kolmiportaisen säännösten, jossa 14 § (sukupuolilyhteys lapsen kanssa) ja 17 § (lapsen kohdistuva seksuaalinen teko) voidaan nähdä 12 §:n (lapsenraiskaus) ja 15 §:n (seksuaalinen kajoaminen lapseen) lievinä tekemuotoina. Nykysääntelystä poiketen ehdotetulla sääntelyllä annettaisiin rikosnimikkeen valinnassa merkitystä lapsen omalle aloitteellisuudelle suhteessa vanhempaan osapuoleen, sillä vanhemman osapuolen aloitteellisuus (kehottaminen, taivuttelu tai houkuttelu) olisi rangaistavaa 12 §:n b-alakohdan ja 15 §:n b-alakohdan nojalla. Tällainen kehityskulku ei ole toivottavaa, sillä vastuun lapsen häiriöttömästä kehityksestä on oltava vanhemmalla, erityisesti aikuisella, osapuolella. Kun kyse on teoista, jotka vahingoittavat lapset kehitystä, Amnesty International Suomen osasto ry katsoo, että säätelyssä ei tule antaa näin suurta painoarvoa lapsen aloitteellisuudelle. Lapsia koskeva sääntely voitaisiin rakentaa sisällöllisesti nykyistä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa sääntelyä muistuttavaksi, mutta niin, että sukupuolilyhteyden sisältävät teot olisi määritelty raiskausrikoksiksi ja muut seksuaaliset teot kajoamisrikoksiksi. Rangaistuksen oikeasuhtaisuuden varmistamiseksi olisi rangaistusasteikkojen oltava riittävän laajoja.

Ehdotetuissa 12 §:n b-alakohdassa, 14 §:ssä, 15 §:n b-alakohdassa sekä 17 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että tarkemmin määritelty teko on rangaistava tietyissä tilanteissa, kun *osapuolten iässä ja henkisessä kypsyydessä* on olennainen ero. Ehdotettujen perustelujen mukaan sekä ikä- että kypsyyseron edellyttämisen tarkoituksena olisi välttää se, että kypsyyseroa arvioitaisiin myös ikäeron ollessa vähäinen. Ehdotettujen perustelujen mukaan tämä olisi laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallista ja saattaisi johtaa asianomistajan kypsyyden tarpeettomaan selvittämiseen. Perustelujen mukaan säännöstä olisi tarkoitus tulkita siten, että olennainen ero henkisessä kypsyydessä oletettaisiin, jos iässä on olennainen ero, mutta ikäeron ollessa vähäisempi olisi arvioitava erikseen myös henkistä kypsyyttä.

Ehdotettu tulkinta on ehdotetun lain sanamuodon vastainen. Perusteluissa ehdotettu rangaistavuuden ala olisi laajempi kuin lain sanamuodon mukainen rangaistavuuden ala, sillä perustelujen mukaan riittäisi, että osapuolten iässä olisi olennainen ero, kun lain sanamuoto edellyttää eroa sekä iässä että henkisessä kypsyydessä. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mukaan rangaistavuutta on tulkittava supistavasti, ja siten perusteluilla voidaan supistaa, mutta ei laajentaa, rangaistavuuden alaa suhteessa lain sanamuotoon. Amnesty International Suomen osasto ry pitää laillisuusperiaatteen kannalta ongel-

mallisempänä ehdotusta lain sanamuodon vastaisesta tulkinnasta kuin sitä, että henkilön olisi sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon ryhtyessään arvioitava myös toisen osapuolen henkistä kypsyttä. Ehdotus merkitsisi tältä osin myös eroa nykyisen lain sanamuotoon, jonka mukaan teko voi olla rangaistava, vaikka eroa olisi vain iässä taikka henkisessä tai ruumiillisessa kypsydessä (nykyinen rikoslain 20 luvun 7 a §, rajoitussäännös). Tapaukset, joissa osapuolten iässä ei ole olennaista eroa eikä henkisessä kypsydessä olevan eron olennaisuus ole kypsemmän osapuolen ennakoitavissa, olisi lakia joka tapauksessa tulkittava syytetyn eduksi ja rangaistavuutta rajoittaisi myös tahallisuusedellytys.

Lisäksi ehdotettu sanamuoto mahdollistaisi sen, että rikoksesta epäilty tai syytetty olennaisesti vanhempi osapuoli argumentoisi nuoremman osapuolen olevan ikäistään merkittävästi kypsempi ja väittäisi vaatimuksen olennaisesta erosta osapuolten henkisessä kypsydessä jäävän täyttymättä. Tällainen argumentointi on itsessään haitallista uhrin syyllistämistä, jota ei pidä sallia. Enemmistön perustelujen mukaan säännöksellä olisi nimenomaan tarkoitus estää asianomistajan kypsyden tarpeeton selvittäminen tapauksissa, joissa ikäero on vähäinen. Ehdotetun säännöksen sanamuoto kuitenkin vaatisi (ainakin silloin, kun syytetty esittäisi tätä koskevan väitteen) asianomistajan kypsyden selvittämistä huomattavasti ongelmallisemmissa tilanteissa eli silloin, kun ikäerokin on olennainen. Tällaista argumentointia ei voida tehokkaasti perusteluilla rajoittaa, jos lain sanamuoto sen sallii, koska tämä vaarantaisi rikoksesta syytetyn puolustautumismahdollisuudet sekä oikeusturvan.

Ehdotettujen perustelujen nojalla teko voisi olla rangaistava, kun ikäeroa ei voida suoraan todeta olennaiseksi, mutta ero henkisessä kypsydessä olisi sitä. Myös tällainen tulkinta olisi ehdotetun lain sanamuodon vastainen.

Kyseiset säännökset tulisi laatia siten, että lain sanamuodossa edellytetään olennaista eroa osapuolten iässä *tai* henkisessä kypsydessä. Soveltamista voisi tällöin perusteluilla rajoittaa niin, ettei eroa henkisessä kypsydessä tarvitsisi arvioida sellaisissa nuorten välisissä suhteissa, joissa ikäero on vähäinen ja molemmat ovat osallistuneet vapaaehtoisesti. Tällaisissa tapauksissa teon arvioiminen rikoksena voisi olla itsessään haitallista.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-259-874-5 (PDF)